ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 БЕРЕЗНЯ 2020 РОКУ)

ЧАСТИНА 1

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ Ч. 1

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001 р.
Її продовженням є серія «Податкова та митна справа в Україні»,
яку започатковано в 2015 р.

Редакційна колегія:
Пашко П. В., д.е.н. (голова)
Бережнюк І. Г., д.е.н.
Деркач Л. В., к.ю.н.
Крисоватий А. І., д.е.н.
Мазаракі А. А., д.е.н.
Ченцов В. В., д.н.держ.упр., д.іст.н.

У СЕРІЇ «МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2002

«Основи митної справи»

«Митний контроль та митне оформлення»

2003

«Таможенное оформление морских грузов»

«Основы таможенного дела в Украине»

«Митний контроль на автомобільному транспорті»

2004

«Митний контроль на залізничному транспорті»

«Митне оформлення автотранспортних засобів»

«Основи митної справи в Україні»

«Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування»

«Митний контроль на повітряному транспорті»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

«Коментар до Митного кодексу України»

2005

«Порядок заповнення вантажної митної декларації»

2006

«Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей»

«Історія митної справи в Україні»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

2008

«Основи митної справи в Україні»

2009

«Таможенный контроль: на пути к международным стандартам»

«Таможенный контроль в морских пунктах пропуска»

«Митне оформлення енергоносіїв»

«Митна безпека»

«Міжнародні перевезення товарів автомобільним транспортом: теорія і практика»

«Підготовка та підвищення кваліфікації митних брокерів і декларантів: збірник нормативних документів і відомчих роз'яснень»

2010

«Святий Матфей. Митар. Апостол. Євангеліст»

«Історія митної діяльності: Україна в європейському контексті»

2011

«Митні інформаційні технології»

«Особливості митної класифікації товарів»

«Інфраструктура відкритих ключів: технології, архітектура, побудова та впровадження»

«Розподілені бази даних»

2012

«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності митних органів»

«Митний кодекс України» / Коментар до ст. 6»

«Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення та шляхи забезпечення»

«Архітектура комп'ютера»

«Комп'ютерна схемотехніка»

2013

«Актуальні питання теорії та практики митної справи»

«Історія митної діяльності»

«Механізми державного управління митною справою»

«Формування системи митного аудиту»

2014

«Митна енциклопедія, т. 1»

«Митна енциклопедія, т. 2»

«Митна енциклопедія, т. 3»

У СЕРІЇ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2015

«Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти»
«Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра»
«Митна політика держави та її реалізація митними органами»
«Механізми державного управління митною справою»
«Історія митної діяльності»
«Митне право України»
«Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири»
«Митна справа»
«Міжнародні економічні відносини: у 2-х частинах»
«Адміністративно-правове сприяння соціально-економічному розвитку в Україні: теоретико-методологічні засади»
«Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій: історія та практика»
«Розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення»
«Формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: теорія і практика»
«Let Develor English skills»
«Кримінальний процес України»
«Європейська інтеграція»
«Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування: теорія та практика»
«Інформатика та обчислювальна техніка: практикум»

2016

«Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів»
«Правовий статус фіскальних органів України та держав-членів Європейського Союзу»
«Психологічні основи у професійній підготовці фахівців ПМ»
«Математика для економістів. Вища математика. Частина І. Лінійна алгебра. Аналітична геометрія»
«Сучасні інформаційні системи і технології: управління знаннями»
«Економічна кібернетика: введення в спеціальність»
«Інформаційні системи та технології у фінансових установах»
«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку»
«Практикум з інформаційних систем в економіці»
«Практикум з WEB-програмування»
«Малий та середній бізнес у взаємовідносинах із податковими органами: соціологічна інтерпретація»
«Моделювання систем захисту інформації»
«Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика»
«Актуальні питання розвитку банківської системи України»
«Система державного фінансового контролю: формування та розвиток в Україні»
«Соціалізація студентської молоді у процесі професійної підготовки»
«Розвиток бухгалтерського обліку в умовах інтеграційних процесів»
«Правове забезпечення фінансової безпеки України»
«Grammar for Students of Economics (для економістів)»
«English Grammar for law Students (для юристів)»

2016

«Алгоритмізація та програмування»

«Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів»

«Проблеми соціологічного, психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні»

«Математика для економістів. Функція багатьох змінних. Ряди»

«Інформаційні системи і технології»

«Інформаційні системи і технології на підприємстві»

«Теорія ймовірностей та математична статистика: практикум»

«Економічні перспективи підприємництва України»

«Актуальні проблеми теорії держави і права»

2017

«Теорія держави і права»

«Історія митної діяльності»

«Механізм державного управління митною справою»

«Митна політика держави та її реалізація»

«Митне право України»

«Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні»

«Державні цільові фонди»

«Аналітично-контрольні аспекти регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів економіки»

«Міжнародне фінансове право»

«Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення безпеки та спрощення міжнародної торгівлі»

«Тактика розслідування фінансових злочинів, вчинених із використанням зареєстрованих у зоні пільгового оподаткування компаній»

«Інститут митної вартості імпортних товарів в Україні: актуальні питання та вектори розвитку»

«Державна фіскальна служба України: управління кадровим потенціалом в умовах інституційних змін»

«Фінансовий ринок України: розбудова інфраструктурної компоненти»

«Податкова політика України: теоретико-правовий аспект»

«Митна статистика України»

«Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України»

«Інформаційні системи і технології в податковій справі»

«Митна справа України»

«Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва»

«Актуальні проблеми приватного права»

«Антикризове управління фінансовими корпораціями»

«Оподаткування електронної комерції в Україні»

«Протидія агресивному податковому плануванню: світовий досвід та виклики для України»

2018

«Податкова діяльність держави в умовах становлення інформаційної постіндустріальної економіки»

«Зовнішня торгівля України. Митна статистика (1991–2016 роки)»

«Митна логістика»

«Інноватика на фінансових ринках»

2018

«Особливості документування махінацій у сфері державних фінансів, при вчиненні яких використовуються зареєстровані на територіях з пільговим оподаткуванням компанії»

«Міжнародне співробітництво держав у сфері захисту національних меншин»

«Адміністрування податків і платежів»

«Регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації» «Управління митними ризиками: теорія та практика»

«Митна вартість транспортних засобів: теоретико-методологічні засади контролю в Україні та міжнародна практика»

«Фінансовий ринок»

«Підприємництво в умовах формування нової економічної і технологічної нормальності суспільства»

«Актуальні проблеми удосконалення системи протидії митним правопорушенням»

«Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності»

«Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної практики»

2019

«Електронний аудит – сучасна форма електронного контролю»

«Розвиток постмитного аудиту в Україні»

«Податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок: новації реформ та їх наслідки»

«Підприємницька діяльність»

«Основи оподаткування»

«Інформаційно-аналітичні технології в оподаткуванні»

«Основи зовнішньоекономічної діяльності»

«Актуальні питання запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів»

«Управління фінансовими активами»

«Дослідження підприємництва: ключові механізми організації, основні драйвери та перспективи»

«Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку»

«Система управління ризиками у державній митній справі»

«Фіскальна політика України в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика»

«Митна наука. Анотований покажчик результатів наукових досліджень (2009–2018 рр.): у 2 т.»

«Приватний і публічний інтерес у системі податкових правовідносин»

«Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки»

2020

«Митна статистика України»

«Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні»

«Митне право»

«Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки»

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
BUNDESFINANZAKADEMIE DES BUNDESMINISTERIUMS DER FINANZEN (DEUTSCHLAND)
UNIWERSYTET WARMIŃSKO MAZURSKI W OLSZTYNIE (ПОЛЬЩА)

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»
Заснована 2015 року і є продовженням започаткованої 2001 року серії «Митна справа в Україні»

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Збірник матеріалів
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(25 березня 2020 року)

У двох частинах
Частина 1

Ірпінь
2020

УДК 336.02:34(06)
ББК 65.261.1я431
Ф59

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
(протокол № 11 від 11 березня 2020 року)

Редакційна колегія:

Топчій Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права, заслужений юрист України;

Шакірова Олена Вадимівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права, заступник директора Навчально-наукового інституту права з наукової роботи та міжнародного співробітництва;

Бойко-Слобожан Олена Олександрівна, кандидат юридичних наук, заступник директора Навчально-наукового інституту права з з навчальної та методичної роботи;

Грицюк Ігор Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту права з адміністративної та організаційної роботи;

Лаговська Наталія Валеріївна, заступник директора Навчально-наукового інституту права з виховної та профорієнтаційної роботи.

Тези подано в авторській редакції

Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів і не несе відповідальності за недостовірність опублікованих даних. Тези друкуються у авторській редакції. За точність викладеного матеріалу відповідальність покладена на авторів. Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів.

Ф59 **Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки** : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (25 березня 2020 року) : у 2-х ч. Ч. 1. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 344 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 143).

ISBN 978-966-337-572-4

УДК 336.02:34(06)
ББК 65.261.1я431

© Навчально-науковий інститут права Університету ДФС України, 2020

ISBN 978-966-337-572-4

ЗМІСТ

Секція 1. Теоретико-правові аспекти дії права у процесі реалізації фінансового забезпечення держави

Андрієнко І. В. Формування податкової системи за Конституцією Пилипа Орлика 9

Берестень А. В., Лупай А. С. Сутнісні характеристики соціальних норм 12

Вітюк Д. Л. Доброчесність судді як конституційний принцип правосуддя 15

Гатченко К. О. Конституція Пилипа Орлика як феномен світового правознавства 19

Дем'яненко С. В. Гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні 22

Золотих В. Г. Основи правового статус особи за Конституцією Пилипа Орлика 27

Камаралі С. Є. Деякі аспекти реформування виконавчої влади в Україні 32

Капічон О. Г. Конституціоналізм в Україні: динаміка в 30 років 36

Кудін С. В., Шевченко Ю. В. Діяльність органів юстиції УСРР у період 1925 – на початку 1930-го років 41

Лупай А. С. Вплив політичного режиму на забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні 45

Михалик М. І. Правовий статус особи: теоретико-правові аспекти 49

Мудрак В. В. Особливості діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в умовах глобалізації 54

Науменко О. П. Правові принципи утворення та діяльності правозахисних громадських організацій 58

Олейніков Д. О. Теоретичні аспекти та заходи вдосконалення фінансової політики держави 63

Павлюх О. А. Теоретико-правові засади контролю у процесі фінансового забезпечення держави 66

Павлюх О. А., Мазурик А. В. Фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні 71

Павлюх О. А., Шпирко Ю. І. Поняття та юридична природа конституційних обов'язків в Україні 76

Савенок К. О., Онофрей В. С. Захист прав і свобод людини і громадянина в Україні 81

Старостюк А. В., Солом'янюк Б. М. До питання сутності функцій права 85

Старостюк А. В., Шмигельська О. Д. Політична еліта та її вплив на процес розбудови соціально-правової держави в Україні 88

Христокіна А. Г. Вплив правового виховання на процес формування правової свідомості та правової культури 92

Шадура М. Ю. Деякі проблемні аспекти ефективності функціонування правової системи України 95

Шевченко А. Є. Обставини що виключають юридичну відповідальність в діяльності правоохоронних органів України 98

Секція 2. Фінансово-правові аспекти забезпечення виконання зобов'язань у приватному праві

Амеліна А. С., Ружицька І. В. Проблемні аспекти застосування відповідальності за порушення грошових зобов'язань передбаченої статтею 625 Цивільного кодексу України 104

Арутюнян А. В. Фінансово-правові механізми забезпечення права дітей на утримання.....108

Бевз В. С. Шляхи модернізації пенсійного забезпечення в Україні.....112

Бескидевич О. А. Проблеми правового регулювання рефінансування банків України 116

Богайчук В. О., Тарасенко К. Д. Проблеми регулювання обставин, що звільняють від цивільно-правової відповідальності.....121

Божук І. І. Особливості поділу корпоративних прав подружжям.....124

Буракова Є. С. До питання захисту інтересів вкладників банків.....128

Вітренко Л. Р., Колокольна Н. С. Практика розгляду справ стосовно виконання зобов'язань за кредитним договором 132

Вітренко Л. Р. Захист прав споживачів при здійснені купівлі-продажу товарів через мережу інтернет 136

Горобчук А. І. Фінансове забезпечення молодих сімей у зв'язку з народженням дитини 140

Грицишина О. А. Підстави тимчасового обмеження виїзду за межі України боржника 144

Деркач І. М. Виконання зобов'язання за договором іпотеки 148

Деркач І. М. Зарубіжний досвід захисту прав споживачів фінансових послуг 152

Дмитрук М. С. Окремі питання правового регулювання обов'язку податкового агента 157

Князька Л. А., Яценко Ю. Г. Застава як ефективний спосіб забезпечення виконання зобов'язань у приватному праві 161

Козмуляк А. О. До питання про державну реєстрацію суб'єктів приватного права 165

Колковець С. С. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні 168

Колокольна Н. С. Нові підходи щодо захисту прав споживачів фінансових послуг 172

Коляда О. І. Проблемні аспекти фінансування охорони здоров'я 175

Лаговська Н. В., Дерій О. В. Проблеми захисту прав споживачів фінансових послуг та способи їх урегулювання у договорах про надання фінансових послуг 180

Мидловець А. О. До питання з управління ризиками легалізації коштів 183

Мілевська А. О., Верницький Ю. С. Окремі аспекти фінансового забезпечення виховання дітей в патронатних сім'ях 187

Навальна В. О. Правові аспекти фінансування охорони здоров'я: проблеми та шляхи вирішення 191

Недашківська Л. Р. Правова природа самооподаткування суб'єктів приватного права 194

Обривкіна О. М., Маріковський О. О. Проблемні питання факторингових послуг в Україні 199

Обривкіна О. М., Яцюк О. О. Цивільно-правова відповідальність сторін за порушення умов кредитного договору в Україні 202

Приступа К. В. Проблеми правового регулювання обігу електронних грошей в Україні 206

Прищепа Н. С. Забезпечення платоспроможності страхових компаній 209

Рибачик І. Ф. До питання про зловживання своїми повноваженнями органами державної фіскальної служби під час проведення перевірок суб'єктів приватного права.....214

Ружицька І. В. Державна політика у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг 218

Рябченко Ю. Ю. Багатоаспектний підхід як основа розвитку цивільної процесуальної відповідальності інших учасників судового процесу 222

Салманова К. В., Яременко В. С. Специфіка «банкострахування» як фінансової інституції.....225

Салманова К. В. Правове регулювання захисту прав споживачів на інформацію в аспекті недобросовісної реклами 229

Самілик Л. О., Бейгул М. А. Фінансово-правові чинники реалізації функцій сім'ї.....232

Сидорчук А. О. Окремі податково-правові аспекти регулювання відносин власності на нерухоме майно.....237

Столяренко Д. В. Регулювання іпотеки за участю майнового поручителя 240

Таранюк Т. О. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за договором будівельного підряду.....245

Таранюк Т. О. Законодавче регулювання у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг 248

Чеховська І. В. Програма державних гарантій медичного обслуговування населення: фінансово-правові можливості реалізації.....252

Яременко В. С. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів фінансових послуг 258

Секція 3. Правове регулювання взаємодії держави та бізнесу

Андросович В. С. Правове регулювання приватизації державних та комунальних підприємств як напрям взаємодії держави та бізнесу 263

Боднарчук О. Г. Законодавче забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні як особливої правової форми співпраці держави з приватним бізнесом 267

Боднарчук О. І. Державно-приватне партнерство, як взаємодія держави та бізнесу..... 272

Ботвінов Р. Г. Контроль у сфері публічних закупівель 276

Брик А. С. Нормативно-правове регулювання державного впливу на господарську діяльність..... 279

Габрись О. М. Процесуальні помилки при вирішенні податкових спорів..... 283

Голінщак О. Л. Державна допомога суб'єктам господарювання: поняття, форми та критерії..... 287

Долгий О. О., Долгий А. О., Долгий О. А. Правова підтримка публічного управління протидією корупції як умова розвитку бізнесу та економіки держави 292

Закорецький В. В. Закон України «Про концесію»: переваги та недоліки..... 296

Кривошея Ю. О. До питання модернізації господарського законодавства 301

Лозюк О. С. Окремі проблеми податкових ризиків у концертній діяльності..... 305

Максіменцева Н. О. Запровадження плати за користування ділянками нафтогазоносних надр: стимулювання чи штрафні санкції?..... 308

Минюк О. Ю. Альтернативне врегулювання спорів за допомогою фінансового омбудсмена..... 312

Никитченко Н. В. До проблеми підготовки корпоративних юристів для потреб економіки 317

Покатаєва О. В. Застосування реєстраторів розрахункових операцій: податкові новації..... 322

Починок К. Б., Роженюк О. О. Органи місцевого самоврядування як учасники організаційно-господарських відносин.....327

Сировець М. О. Взаємодія держави та суб'єктів господарювання: проблеми та шляхи вдосконалення 331

Сокол В. О. Медіація як спосіб вирішення господарських спорів.....334

Черниш Б. П. До питання визначенності правового регулювання діяльності сільськогосподарських дорадників, експертів-дорадників та дорадчих служб в Україні 337

Швейда Т. М. Взаємодія влади та бізнесу в Україні.....340

СЕКЦІЯ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЇ ПРАВА У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ

Андрієнко Ілля Вадимович,
курсант групи ПМПФ-19-3
Науковий керівник:
Капічон Ольга Григорівна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права ННІ права (Університет ДФС України)

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА

Після поразки шведських військ, на боці яких виступив славетний гетьман Іван Мазепа, проти величезного війська Петра І утворилася перша в історії українського війська еміграція військових чинів. Невдовзі гетьман Іван Мазепа помирає, а його генеральний писар що був відданим своїй справі та обожнював Україну став на місце свого колишнього начальника у 1710 році.

У тому ж році було створено один з найвизначніших документів для сучасної України під сучасною назвою більш відомого латинського оригіналу «Уклад прав і вольностей Війська Запорозького і угоди поміж його милістю паном Пилипом Орликом та генеральною старшиною, а рівно ж і самим Військом Запорозьким...» [1]. У цьому документі прописується Військо Запорізьке як назва військового формування і як назва країни яка перебуває під його охороною. Написаний в оригіналі староукраїнською мовою і має також сучасний переклад українською мовою. Складається з преамбули та 16 статей про декілька з яких буде описано нижче, а саме про 9, 11, 16. Дев'ята стаття описує утворену посаду генерального підскарбія та його обов'язки. Одинадцята стаття указує на правовий статус сімей померлих або тимчасово відсутніх козаків та звільнення таких соціальних ланок запорізького суспільства від оподаткування.

Зокрема, в статті 9 наголошується, що тільки одна людина розпоряджатиметься та відповідатиме за всі скарби Війська Запорізького після створення Конституції – це генеральний підскарбій Війська Запорізького. Цю неймовірно відповідальну та розумну людину яка мала повністю підпорядковуватись державі обирали за допомогою гетьмана та загального рішення. Генеральний підскарбій відповідав за всі прибутки в державі та зі згоди Гетьмана міг розпоряджатися та використовувати ці гроші для громадських або військових потреб. Гетьман не мав доступу до грошей держави і заробляв тільки зі своїх прибутків і доходів. Прибуток він мав з полку Гадяцького, сотні Шептаковського та деяких маєтків. З моменту дії конституції гетьман не яким чином не міг роздавати землі та угіддя іншим громадянам.

Створено при кожному з полків два підскарбія з багатих ні в чому не нужденних людей що обиралися за допомогою загального рішення (голосування) полковника, головної старшини, а також громади. Вони мали урегульовувати прибутки та витрати полку, звітувати кожен рік про виконану роботу, підпорядковуватися головному підскарбію. Полковники так само як і гетьман повинні були задовольнятися своїми власними прибутками та не мати ніякого відношення до зібраних за допомогою податків та прибутків Війська Запорізького.

На основах цієї статті Конституції Пилипа Орлика створено подібні системи оподаткування та міністерства що користуються грошами держави. Система декларацій, що створена в Україні є тією ж системою звітностей що здавали держслужбовці головним підскарбіям тільки більш прогресивна та систематизована. Компанія з протидії розкрадання бюджетних коштів та правильної розстановки прав стосовно відношення посадових осіб до загального бюджету країни Війська Запорізького є одним з головних аспектів в цій статті. У статті 11 записані права вдов-козачок та осиротілих козацьких дітей, які стали основою Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2].

Стаття 16 урегулювала дії держслужбовців, що займалися оподаткуванням та були збирачами податків. Адже навіть бідним людям неможливо було торгувати на ярмарках без плати спеціального податку державній службі, що спричиняло велике невдоволення серед бідного населення. Збирачі податків могли займатися здирництвом та

обідрати до нитки будь-якого хто не проявив повагу або якимось чином завинив перед ними. Ця стаття чітко врегулювала права оподаткування майнових чиновників щодо звичайного люду та купців. Створення майнових договорів могло врятувати від сплати зайвого податку чиновникам. Об'їждчики ярмаркові повинні були збирати мито з тих кому належить платити ці гроші, а не з убогих людей, які прибували задля того щоб продати або купити щось задля своїх потреб.

Один з основних наказів у статті 16 проголошує: «Справ жодних, не тільки кримінальних, а й поточних не відкривати і звичного здирства людям та містам не чинити. А сприяти цьому буде Ясновельможний гетьман своєю мудрою турботою та владою, котрому належить усі негаразди Вітчизни нашої виправляти, а права та вольності військові непорушно зберігати і охороняти» [1].

Створення у сучасності основних законів для державної податкової служби та їх відтворення у дійсності є еволюційним шляхом від Конституції Пилипа Орлика до дійсної держави України. Завдяки основам, що були обумовлені цим основним документом, а на той час єдиною у світі конституцією, створена наразі система оподаткування, яка функціонує як один здоровий і зразковий механізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року). URL: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html (дата звернення: 10.03.2020).

2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня. 1991 р. № 2011-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992, № 15, ст.190.

Берестень Артем Валерійович,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права,
Лупай Аліна Сергіївна,
студентка групи ПБЮ-19-4
(ННІ права Університету ДФС України)

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ

Суть реальних соціальних відносин полягає в безперервному русі та зміні. Ми говоримо: «Життя постійно змінюється», це означає, що і відносини між людьми теж змінюються. Те, що було дороге для нас вчора, завтра може не представляти ніякої цінності. Проте, у будь-якому випадку в основі поведінки лежить цінність, до якої прагне людина.

Соціальні норми існують протягом деякого періоду часу. Час виступає сукупністю наступних ознак: тривалість, послідовність, безперервність, переривчастість, стійкість, мінливість, скінченність, нескінченність, розмірність, безповоротність тощо.

Варто зауважити, що соціальні норми регулюють відносини людей у різних сферах громадського життя – побутові, сімейні, здійснення політичної влади, також можуть установлюватись різними організаціями громадян, органами держави.

Як вважають, саме соціальні норми – це правила поведінки загального характеру, що складаються у відносинах між людьми в суспільстві в зв'язку з проявом їх волі і забезпечуються різними засобами соціального впливу.

В юридичній літературі питанням дослідження соціальних норм займались такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Андріїв, А. Мохонько, Н. Оніщенко, О. Скакун, Є. Бурлай, Н Крестовська, В. Горбатенко, М. Марченко, та інші.

Як зазначає В. Горбатенко, соціальні норми – це узаконені вимоги, приписи, побажання й очікування відповідної поведінки. Сутністю соціальних норм є не просто привила, тому що правила існують і в несоціальних утвореннях, таких, скажімо, як математика, граматика, техніка та ін. (технічні норми), а правила чітко вираженого соціального характеру.

Окремими аспектами щодо сутності та ознак соціальних норм відокремлює О. Скакун. Вона наголошує, що правила (зразки, моделі)

поведінки регулятивного характеру – це соціально-вольові норми, тобто поведінки які історично склалися або цілеспрямовано встановлені. Вони направляють поведінку людей відповідно до закладеної в нормі ідеальної моделі суспільних відносин. О. Скакун. стверджує, що правила походження приписуального характеру – загальнообов'язкові. Вони встановлюють заборони, дають еталони поведінки, забезпечують певні засоби впливу на людей (навичкою, внутрішнім переконанням, суспільним впливом, державним примусом) [2].

Насамперед, виконання більшості соціальних норм забезпечується не державними засобами: громадським осудом, санкціями з боку об'єднань громадян, церкви. Держава забезпечує виконання тільки норм права, які відрізняються від інших соціальних норм взаємозв'язком із державою, напрямками та способами впливу на суспільні відносини.

Варто приділити певну увагу видам соціальних норм. Класифікуються на норми моралі, релігійні норми, норми права, корпоративні норми, звичай та традиції. За сферою суспільних відносин поділяються на етичні, моральні, організаційні, релігійні, естетичні, культурні та інші.

Якщо бути точніше, то норми моралі – правила, що виникають із духовної потреби узгодити інтереси особи з особою і суспільством та урегулювати поведінку людей відповідно до понять добра і зла, забезпечуючи її особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки; релігійні норми – це правила, поведінкові стандарти, що регулюють духовну і соціальну життя, встановлені різними релігійними конфесіями і обов'язкові для віруючих; корпоративні норми регулюються лише ті відносини, що стосуються основи життя колективу (використання фінансів, установлення умов праці, заохочення працівників, порядок застосування заходів відповідальності); звичай та традиції – це загальноприйняті порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу і традиційного порядок відзначення яких-небудь подій, свят і таке інше, пов'язане з виконанням певних дій і використанням відповідних.

Н. Оніщенко вважає, що дія часу фіксується в тому числі і правовими параметрами. Однак, крім простого і прямого часового

сприйняття права, є і складне, опосередковане його сприйняття. Право як продукт сьогоднішнього або вчорашнього дня активно впливає на майбутнє як «буквою», так і «духом» закону; правові норми так чи інакше організують майбутнє, вони мають бути більш чи менш гнучкими, створеними з урахуванням завдань майбутнього чи орієнтуватися тільки на традиції. За тисячоліття свого існування та розвитку правова наука довела, що неможливо сприймати адекватно сучасне право, якщо не знаєш його історії, не розумієш витоків, механізмів виникнення тих чи інших традицій, поглядів та доктрин [6, С. 21-26].

Період становлення права найбільш рельєфно демонструє значення часу для права, правова нормативність, прямуючи від одиничного до загального, народжується з архаїчних норм, прецедентів, правових звичаїв, а потім викристалізовується в правову норму. Правова норма базується на великій кількості прецедентів: звичаїв, ритуалів, обрядів, на тому часі, протягом якого всі ці складові з одиничного і особливого стають загальним, тобто нормою [7, С. 177-230].

Таким чином, межі соціальних норм визначають дію у часі, що являє собою початок і закінчення їх поширення на ті чи інші відносини, напрями цього поширення та вплив соціальних норм на певне коло суб'єктів.

Зауважимо, що соціальні норми, хоч і змінюються, але часто відстають від соціального часу та змін, які відбулися в суспільних відносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозьоров Є. В., Гіда Є. О., Завальний А. М. та ін. Актуальні проблеми теорії держави та права: [навч. посіб.], за заг. ред. Є. О. Гіди. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 260 с.

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підруч. Х.: Еспада, 2006. 776 с.

3. Мохонько А. В. Місце норм права в системі соціальних норм. Держава і право, 2010. С. 44–49.

4. Кузьмін С. А., Д. М. Карпенко. Теорія держави та права в питаннях та відповідях: посіб. К.: Видавець Паливода А. В., 2010. 120 с.

5. Шемшученко Ю. С. Норми соціальні. Юридична енциклопедія: [у 6 т.]. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2002. 720 с.

6. Оніщенко Н. М. Правова доктрина: поняття, сутність та практичне значення. Судова апеляція. 2007. № 3. С. 21-26.

7. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Правові системи: поняття, сутність, природа, критерії класифікації та механізм зближення. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження): монографія / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Фенікс, 2007. С. 177-230.

Вітюк Дарія Любомирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІ ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП ПРАВОСУДДЯ

Відповідно до ст. 1 Конституції України від 28.06.1996 року, Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою [1], а визнання держави правовою передбачає створення ефективного механізму захисту прав і свобод людини та громадянина. Це можливо лише за практичної реалізації в державі теорії поділу влади.

У Конституції України, разом із законодавчою і виконавчою гілками влади, самостійно виділена також судова влада. Основне її завдання – забезпечення законності, справедливості та свободи. Водночас побудова внутрішнього механізму європейської держави вимагає вдосконалення та зміцнення незалежної і доступної для населення судової влади. Судова система, по суті, є головною складовою розвитку країни, одним із пріоритетів демократизації суспільства.

У зв’язку з цим, в рамках проведення судової реформи, розроблено та затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів і плану дій щодо її реалізації. Зокрема, починаючи з 2014 року прийнято Закони України: «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про очищення влади», «Про забезпечення права на справедливий суд» та ін.

Безперечно, ключовим питанням для системи національного законодавства було питання щодо прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р.

В реаліях сьогодення питання розвитку та реформування саме судової гілки влади залишається одним із ключових. Цьому приділяється значна увага, особливо це стосується правового статусу судді, а також особистих чеснот суддів як носіїв правосуддя і публічних осіб, оскільки ефективність судової влади залежить не лише від якості законодавства, а й, у значній мірі, від морального потенціалу суддівського корпусу.

Сучасна реформа судової влади та усіх її складових ознаменувалася запровадженням нормативних інноваційних підходів до вирішення основних питань судового устрою, статусу суддів та судочинства. Окремі положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є новими не лише для правового простору України, а й для світових традицій формування судової влади, що, безумовно, формує до них професійний інтерес, спонукає до детального дослідження у доктринальній і практичній площинах та фахових дискусій і обговорень. Очевидним є й те, що нинішні виклики суспільства не можуть не помічатися представниками органів державної влади, у тому числі судових [2].

Уже сьогодні можна зробити певні висновки та констатувати, що застосування цього нормативно-правового акту на практиці виявилося досить непростим. Зокрема, через неоднозначність та спірність трактування окремих вживаних у ньому термінів та категорій. Однією з ключових проблем є невизначеність понять, що є основоположними під час відбору кандидатів на посаду судді. У ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено вимоги до кандидатів на посаду судді, а саме: на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п’яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п’ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою [3]. У ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року, який нині втратив чинність, передбачалось, що на посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п’яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять

років та володіє державною мовою [4]. Таким чином, однією з головних новел Закону є поява серед критеріїв відбору суддів таких якостей до кандидата, як «компетентність» та «доброчесність». Формування цих критеріїв зумовлене новими викликами, що постали перед суспільством. Віднесення до них доброчесності є надзвичайно важливим з огляду на те, яку роль відіграє судова гілка влади у становленні правової держави. Саме доброчесність є ключовою категорією у формуванні морально-етичного образу суддів, запорукою формування довіри народу до суддів та судової влади в цілому. Законодавці зробили вагомий крок, включивши в критерії добору суддів таке поняття, як «доброчесність», вирішивши, що судді мають бути не тільки професійними, але й доброчесними. Ця зміна є ключовою також в аспекті відходу від ідеї ефективності судової влади, яка залежить виключно від якості законів, і встановлення паритету з морально-етичним складником [5]. Від суддів громадяни очікують не тільки знання закону, але і гідної, сумлінної, урівноваженої, об'єктивної та непоступливої поведінки. Саме тому особисті якості кандидата на посаду судді повинні бути в центрі уваги під час конкурсу та процедури відбору. Але необхідно зазначити, що тлумачення самого поняття «доброчесність» немає в жодному з нормативно-правових актів України, що станом на сьогодні, поки що можна вважати прогалиною щодо процедури добору суддів та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Складається парадоксальна ситуація: суддею може стати будь-яка особа, що відповідає законодавчо закріпленим вимогам та оціночним критеріям, таким як «доброчесність», і тільки після призначення на посаду йому можуть бути пред'явлені вимоги стосовно етичності поведінки та відповідності вчинюваних ним дій певним моральним стандартам.

Поняття «доброчесність» було сформоване за рамками юриспруденції, і, щоб дати визначення, потрібно звернутися до філософських вимірів та уявлень.

Доброчесність як одна з основних категорій моральної теорії була в центрі філософських роздумів уже від самого виникнення філософії як науки. За визначенням, який дає сучасний словник з етики, доброчесність – це позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує

готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості [4]. Доброчесність державної влади може в найбільш загальному вигляді означати високоморальну характеристику її представників, діяльність яких спрямовується на досягнення добра як для кожної окремої людини, так і для суспільства в цілому [4].

Що стосується іноземного досвіду, то у Посібнику для членів Комісії з відбору суддів США: доброчесність означає чесність, моральну силу та професійну справедливість. Вона також вимагає відчуття гідності, надійності та абсолютної щирості. Доброчесний суддя є непохитно етичним [5]. Етична поведінка суддів вимагає, як мінімум, додержання законодавства, Кодексу поведінки суддів та Кодексу професійної відповідальності [6].

Авторитет та довіра до судової гілки влади формується залежно від персонального складу судів, а саме від людей, які здійснюють правосуддя. Саме тому є важливим, що кандидат на посаду судді, як і суддя, повинен уникати будь-якої неналежної поведінки та непристойності. Ця заборона стосується як професійної, так і особистої поведінки. Кандидат на посаду судді, як і суддя, повинен бути готовим до того, що він буде предметом громадської перевірки та вільно прийматиме обмеження, які розглядуються як обтяжливі для звичайних громадянин. Тож важливість значення доброчесності як для кандидатів на посаду суддів, так і для суддів є однаково значущими для формування судової системи. Тобто оцінювання доброчесності кандидата на посаду судді та доброчесності судді повинно бути однаковим. Однак залишається питання, які саме підходи та критерії використовувати у разі застосування поняття доброчесності під час перевірки кандидатів на посаду судів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних Законодавство України / Верховна Рада України. URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page (дата звернення: 10.03.2020).

2. Глущенко С.В. Новели судової реформи: поняття професійної етики та доброчесності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді). Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2011. №6 (33).

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 No1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. No31. Ст.545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17 (дата звернення: 10.03.2020).

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон від 07.07.2010 № 2453-VI. База даних Законодавство України / ВР України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17 (дата звернення:10.03.2020).

5. Кулібаба А. Поняття доброчесності як ключовий критерій у процесі добору на посаду суддів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2 С. 212-217.

6. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики:Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

7. Критерії оцінки в процесі відбору суддів: Витяг з Посібника для членів Комісії з відбору суддів (Марла Грінштейн, США).

8. Про затвердження Кодексу суддівської етики: рішення XI (чергового) З'їзду суддів від 22.002.2013. База даних Законодавство України / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13 (дата звернення:10.03.2020).

Гатченко Катерина Олександрівна,
студентка групи ПБП-19-6к
Науковий керівник:
Капічон Ольга Григорівна,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА ЯК ФЕНОМЕН СВІТОВОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Як свідчить історія, конституція будь-якої держави не випадково носить назву Основного закону, йдеться про виключний характер положень, що містяться у правовому документі, а також особливий підхід до охорони норм даного акта державою, оскільки вони мають визначальне значення для належного захисту та

гарантованості прав і свобод людини, та ефективного управління державою.

Величезне значення для розуміння історичного розвитку української державності, українського конституційного процесу має перша спроба встановлення в Україні конституційного устрою 310 років тому, набагато раніше перших Конституцій США, Франції і Польщі.

Пилип Орлик, як впливовий державний діяч, першим заклав підґрунтя для демократичного та системного розвитку держави на підставі Основного акту, що регулював би всі відносини на відповідній території. Цей конституційний акт, як фундаментальний документ згідно якого регулювалися всі суспільні відносини дав поштовх до нового підходу до управління державою, а також відкрив нові можливості для правового регулювання [3, С.1].

Конституція Пилипа Орлика, сучасна назва якої «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорізького» – була укладена 5 квітня 1710 року і являла собою договір, підписаний між гетьманом Орликом та Військом Запорозьким. Документ складався з преамбули та 16 розділів (пактів), в яких було не лише проголошено незалежну Українську державу республікою, а й закладено підвалини поділу влади, юридично закріплено систему виборів посадових осіб. Конституція передбачала встановлення національного суверенітету й визначення державних кордонів, забезпечення прав людини, створення правового суспільства на засадах єдності і взаємодії трьох гілок влади – законодавчої, виконавчої і судової. Вона також закріплювала ще не знані у тогочасній Європі засади демократичного суспільства [2, С. 268].

У вступній частині Конституції було викладено історію українського народу та Війська Запорізького. Основний зміст Конституції містив у собі наступні пункти: Україна є суверенною державою; православ’я визнається державною релігією; чітко означено кордони держави, гетьман зобов’язується оберігати територіальну цілісність держави; влада поділяється на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову; гетьманська влада обмежується участю парламенту (Генеральна військова рада) в державному управлінні; до Генеральної ради має увійти не тільки генеральна, полкова і сотенна старшина, а й по одному депутату від кожного полку та Низового Війська Запорозького; уряди полковників і

сотників є виборними; гетьман не розпоряджається державними коштами; бюджетом відає генеральний скарбничий, який узгоджує дії з гетьманом; передбачено соціальний захист козацьких удів та сиріт, які звільнялися від податків та повинностей [1]. Таким чином, Конституція Пилипа Орлика змальовувала парламентську республіку.

За оцінкою українських істориків Конституція Пилипа Орлика є однією з перших європейських конституцій нового часу. Деякі пункти документу, особливо ті, що висвітлюють проблеми народу і регулюють вирішення цих проблем, на той час практично не мали аналогів у світі серед офіційно затверджених. Проаналізувавши статті Конституції, з повною впевненістю можна стверджувати, що даний акт, був найбільш комплексним, ефективним та прогресивним нормативно-правовим документом на території Європи, адже вона була прийнята тоді, коли просвітителі Франції та США ще тільки приступили до розробки тих демократичних ідей, які вже були передбачені в Конституції Пилипа Орлика. Вона зосередила в собі передові творчі і наукові здобутки тогочасної політичної і правової думки Європи і справедливо вважається першою демократичною конституцією світу. Уперше в Європі у Конституції Пилипа Орлика вироблено реальну модель вільної і незалежної держави, заснованої на природному праві народу на свободу і самовизначення, модель, що базувалася на невизначених в жодному правовому акті досі демократичних засадах суспільного життя [3, С. 4].

Отже, «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорізького» були символом демократичного духом і визначали прогресивний історичний парламентський напрямок розвитку державних реформ. Хоч реалії політичного життя в Україні і навколо неї виявилися набагато складнішими і положення Конституції залишились лише на папері та не були втілені в життя, вона однак є однією з найвидатніших історичних державно-політичних пам’яток та символом боротьби України за становлення своєї незалежності та займає належне місце у світовій історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року). URL: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html (дата звернення: 10.03.2020).

2. Кресіна І. О., Кресін О. В. Гетьман Пилип Орлик і його конституція К.: Веселка, 1994. 337 с.

3. Лапенко С. К. Конституція Пилипа Орлика: історія створення та місце в українському конституційному процесі. Харків: 2013. Вип. 47. 5 с.

Дем'яненко Соф'я Віталіївна,
студентка групи ПБК-19-5
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що однією із головних проблем в Україні є забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Міжнародна спільнота визнала, що пріоритетом для будь-якої країни має бути дотримання прав і свобод людини і громадянина. Однак, часто цим нехтують і спричинюють трагічні наслідки та потрясіння у суспільстві та державі.

Забезпечення прав та свобод людини і громадянина є надзвичайно суспільно-важливою темою, яка досліджувалася великою кількістю науковців, зокрема: П. Рабіновичем, М. Хавронюком, А. Олійником, М. Макарченко, С. Комаровим та іншими. Однак, в силу теперішніх обставин у сфері людських взаємовідносин, вона потребує постійного спостереження за ситуацією та розвитком подій у суспільстві, а також нового дослідження та оновлення існуючої інформації.

Так склалося, що механізм реалізації забезпечення прав і свобод людини недосконалий. Він обумовлений різними видами характеристик та заснований на різноманітних принципах. Наприклад, це стосується визначення та розмежування понять, що входять до складу правового статусу особи та обумовлюють наявність механізму забезпечення прав і свобод людини, а саме поняття «права» і «свободи», які визначаються як суміжні і нетотожні, тощо.

У навчальному посібнику «Правознавство» (авторський колектив: В. І. Кунченко-Харченко, В. Г. Печерський, Ю. Ю. Трубін) зазначається, що права людини – це можливість діяти для забезпечення нормального існування, розвитку та задоволення власних потреб. Під поняттям свобода пропонується розуміти вихідні проблеми прав людини-громадянина. О. В. Зайчук, А. В. Заєць визначають, що реалізація прав – це втілення приписів правової норми у діяльності суб'єктів. А механізм реалізації права – це діяльність суб'єкта права, зобов'язаної сторони, законодавчого органу, правозастосовчого органу та наявні юридичні норми, які регулюють їх діяльність [2, С. 451].

Такий підхід обумовлює нагальність формування стабільних інститутів, які виступають гарантами прав людини, демократії, верховенства права, поваги та захисту прав меншин, а також є одним із головних критеріїв вступу України до Європейського Союзу.

Україна як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1] має за мету – формування законодавчої бази, де буде чітко визначено механізм забезпечення та реалізації прав людини і громадянина. Особливо гостро це питання постає в умовах проведення на сході України Операції об'єднаних сил та анексії Автономної республіки Крим.

Згідно даних Міністерства закордонних справ Великої Британії щодо стану прав людини і громадянина, вказано на порушення Російською федерацією (далі – РФ) прав людини на окупованих територіях України та стосовно українських політичних в'язнів на території РФ. У документі зазначено, що РФ «продовжила порушення прав людини за межами своїх кордонів, зокрема у незаконно анексованому Криму та шляхом підтримки сепаратистів на сході України». У Криму під тиском продовжують перебувати представники етнічних меншин, а серед них найбільше, порушуються права кримських татар [3, С.1].

Права людини і громадянина в Україні є важливим правовим інститутом, який розпочав свій активний розвиток із часу прийняття Конституції України (далі Конституції) 28 червня 1996 року. У Конституції присвячено окремий розділ правам і свободам людини і громадянина. Відповідно до статті 3, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Права і свободи людини та їх

гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Будь-яка держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Верховна Рада України ратифікувала більшість важливих міжнародних актів у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина. До таких належать: «Загальна декларація прав людини»1948р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» 1966 р., «Міжнародна конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» 1965 р., «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 р., «Конвенція про права дитини» 1989 р., «Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» 1984 р. та інші. Однак, необхідно наголосити що їх дія на сучасній території України є номінальною. Адже, незважаючи на важливість декларування прав і свобод людини в нормативних актах відповідно до міжнародних стандартів, головним завданням держави залишається чітке визначення механізму реалізації прав і свобод людини в Україні та закріплення дієвих гарантій їх захисту.

Під поняттям гарантія прав, свобод і обов'язків людини та громадянина О. Ф. Скакун розуміє систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [4, С. 317].

Основним призначенням гарантій є забезпечення сприятливих умов для реалізації закріпленого конституційно статусу людини. На основі дослідження міжнародного досвіду, можна сказати, що ефективність гарантій прав і свобод людини та громадянина залежить: 1) від рівня розвитку правових принципів та інститутів демократії; 2) рівня правового виховання і культури населення; 3) ступеня суспільної злагоди; 4) наявності певних елементів у системі функціонування державної влади.

П. Рабінович , М. Хавронюк, зазначають, що конституційні гарантії «складаються із принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина, а також із конституційних норм, в яких визначені повноваження відповідних органів державної влади та їх посадових осіб щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина, їх відповідальність, передбачені інші засоби здійснення

відповідних прав та свобод людини і громадянина, а також спеціальні права, призначені для найбільш ефективної реалізації інших прав людини і громадянина» [5, С. 246].

П. М. Рабінович поділяє гарантії прав і свобод на загально-соціальні та спеціальні (юридичні). До загально-соціальних науковець відносить економічні, політичні, духовно-ідеологічні гарантії, а щодо спеціальних зазначає, що це встановлені державою юридичні норми, які спрямовані на забезпечення прав людини, а також практична діяльність із застосування цих норм та правозастосовчі акти відповідних органів влади [6, С. 7-8].

Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина встановлюються державою у Конституції та законах України. Конституція гарантує право на оскарження у суді дії чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55), недопустимість зворотної дії закону в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, тобто ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58), недопустимість обмеження прав і свобод громадян, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 64); принцип презумпції невинуватості, тобто особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62) [2].

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновки, що окремі правові акти щодо гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина відрізняються за змістом та мають декларативний характер. Вказані норми права часто неузгоджені з відповідними нормами Конституції та іншими законами. Така ситуація є проявом відсутності в Україні реалізації належних політичних, економічних та інших загальних гарантій прав і свобод людини та громадянина.

Способами вирішення проблем у сфері реалізації гарантій прав і свобод людини та громадянина є:

1) встановлення чітких концептуальних засад розвитку українського законодавства;

2) розробка і прийняття Законів України «Про закони і законодавчу діяльність» і «Про нормативно-правові акти»;

3) підвищення правової культури громадян.

Таким чином можна буде сформувати якісну систему конституційно-правових гарантій, які будуть ефективно забезпечувати захист прав і свобод людини та громадянина. Створення в Україні необхідних сучасних форм і методів впровадження механізмів у реалізації захисту прав і свобод людини та громадянина є пріоритетним напрямком розвитку нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С.141.

2. Зайчук О. В., Заєць А. П., Журавський В.С. та ін. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник.; М-во освіти і науки України. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 685 с.

3. Поняття гарантій забезпечення правової допомоги громадян в Україні.
URL:http://univer.km.ua/statti/6.Khmelevska_N.V._Ponyattya_garantiy_zabezpechennya_pravovoi_dopomogi_gromadyan_v_Ukraini.pdf (дата звернення: 10.03.2020).

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник [пер. з рос.]. Харків: Консум, 2001. 656 с.

5. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 250 с.

6. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Х.: Право. 1997. 64 с.

Золотих Володимир Геннадійович,
студент групи ПБК-19-5
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУС ОСОБИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПИЛИПА ОРЛИКА

Актуальність теми обумовлюється тим, що правовий статус особи по суті визначає зміст правовідносин між державою і конкретною особою, формує їх у вигляді громадянства та інших видах політико-правового зв'язку. Час постійно змінюється, змінюються умови життя, тому потрібно, щоб законодавство відповідало інтересам та потребам українців вже сьогодні та враховувало їх у майбутньому.

Сьогодні є досить доречним дослідити становлення правового статусу особи в Україні на основі важливих нормативно-правових актів: Конституції Пилипа Орлика (1710 р.) і Конституції України (1996 р.). Такий підхід до вивчення правового статусу особи допоможе визначити найефективніші шляхи становлення України як правової держави, яка приділяє велике значення захисту прав і свобод людини та громадянина вже декілька століть.

Цікавість сучасних науковців, які досліджують питання правового статусу особи в Україні до Конституцієї Пилипа Орлика (далі Конституція Орлика) є зрозумілою, так як ця Конституція Орлика відома наявністю у змісті деталізації правовідносин між державою і громадянами, а також містить принципи, засади на яких вона побудована.

Наприклад, вражає те, що на етапі пізнього феодалізму і раннього капіталізму в Конституції Пилипа Орлика вже визначалися соціальні підходи до життєвих проблем певних прошарків українського населення (статті 9 – 12, 14 – 16), зокрема, заборона надмірної експлуатації селян та іншого трудового люду [1].

Також нормативно-правове закріплення положень у статтях Конституції Орлика відображає: 1) основний текст проголошує принципи побудови Української держави; 2) 16 статей визначають

державний статус Гетьманщини, її внутрішній лад та відносини з іншими державами (наприклад, Україна з обох частин Дніпра має бути звільнена від чужоземного панування; Україна має бути повністю незалежною від Московщини та Польщі; українські кордони вічні і недоторканні; Україна перебуває під протекторатом Швеції; Україна підтримуватиме союзницькі відносини з Кримським ханством); 3) визначено національно-державний суверенітет України та інше.

З історії відомо, Карл XII погодився оформити дану ним раніше гарантію української державної незалежності та кордонів Української держави, що урочисто стверджувалось у королівській «конфірмації» Бендерської конституції й «асекураційному дипломі», виданих Карлом XII гетьманові Пилипові Орликові 10 травня 1710 р. Така дія з боку Карла XII свідчить про визнання ним положень Конституції Орлика та про міжнародне визнання України як суверенної держави.

Ще таким чином Україна заявила про свою територіальну цілісність, суверенітет і українське громадянство.

Тогочасне громадянство стало основою зародження трьох сучасних елементів правового статусу громадянина України, а саме:

1) приналежність до української нації;

2) можливість здійснювати свої права і обов'язки у правовому полі;

3) права, свободи, обов'язки громадян України.

Ці елементи суттєво впливали на статус особи як у часи козацтва, так і в наш час та допомагають встановити зв'язок між особою – громадянином і українською державою, а також надати особі захист її законних інтересів.

Багато вчених згадують у своїх дослідженнях про те, що Конституція Орлика випереджала свій час. Перш за все історично вона прийнята тоді, коли французькі та англійські просвітителі ще тільки приступили до розробки тих громадянських ідей, які вже були зазначені в ній. Також Конституція Орлика стала підбіркою передових творчих і наукових здобутків тогочасної політичної і правової думки Європи і справедливо вважається першою демократичною Конституцією світу. Саме у цій Конституції Орлика вперше в Європі вибудовано реальну модель вільної і незалежної держави, заснованої на природному праві народу на свободу і самовизначення, модель, що базувалася на невідомих досі демократичних засадах суспільного життя.

Тут є закріплення гарантій захисту особи з боку органів вищої влади: 1) Гетьман зобов'язувався «пильнувати і докладати особливого старання, щоб простим козакам і посполитим не чинилось надмірних утисків, спустошливих поборів і здирств»; 2) полковники, сотники, отамани та інші військові і посполиті урядовці зобов'язувалися не використовувати козаків та посполитих людей для виконання панщини та інших приватних робіт; 3) вся козацька старшина не мала права використовувати працю ремісників без належної за це оплати. А це вагоме досягнення у розвитку гарантій правового статусу особи в Україні та попередження вищих суспільних станів – посадовців про заборону зловживання своїм службовим становищем або перевищення повноважень ними.

Важливими в оформленні правового статусу особи були соціально-економічні положення Конституції Орлика. Наприклад, вона: 1) гарантувала право власності на землі; 2) встановлювала заборону на їх примусове відчуження або конфіскацію за будь-яку провину їх власника; 3) Гетьману та його старшині заборонялося приймати від будь-яких осіб подарунки або інші вигоди чи обіцянки в обмін на військові чи посполиті посади; 4) Гетьману заборонялося призначати на такі посади осіб, які перебувають з ним у родинних стосунках чи здійснювати такі призначення в примусовому порядку; 5) встановлювався правовий захист земель та маєтностей Війська Запорізького, що ще раз підкреслювало його особливий правовий статус в Українській державі: «ясновельможний гетьман не має права ані самовладно привласнювати собі громадських маєтностей і угідь Війська Запорозького, ані розподіляти їх під яким не було б протектом іншим людям, менш заслуженим перед Вітчизною, а найпаче ченцям, священикам, бездітним вдовам, дрібним посполитим і військовим урядовцям, особистим слугам, дворакам та приватним особам» тощо.

Характерною особливістю у закріпленні правового статусу особи є розділ десятий Конституції Орлика, який присвячує увагу соціально-економічним проблемам тогочасної України та становищу народних мас.

Такий бурхливий та стрімкий розвиток соціально-правового захисту посполитих в Конституції Орлика пояснювався докорінною реорганізацією суспільства та внутрішньої політики, яку запропонував Гетьман. Тактика, яку обрав очільник повинна була

врахувати досвід попередньої боротьби за національну незалежність та відшукати дієві засоби «подолання основної помилки свого попередника Гетьмана Івана Мазепи». Ця «помилка» полягала у відсутності надійної соціальної опори для здійснення об'єднання в межах однієї держави усіх українських земель.

Отже, основна ідея у оформленні Конституцією Орлика правового статусу особи – закріплення гарантій захисту наймеш захищених верств суспільства, яке буде сприяти консолідації українського суспільства і забезпечить Гетьману підтримку широких народних мас у боротьбі проти російських військ на території України.

Підтвердженням взаємозв'язку минулого української держави із теперішнім є також викладені діючі принципи правового статусу особи сучасної Конституції України у нормативно-правовому акті 1710 р., такі як:

1) принцип вільності і рівності людей у своїй гідності та правах (ст. 21);

2) принцип рівності конституційних прав і свобод громадян та їх рівності перед законом, згідно з яким не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24) [2].

Щодо недоліків Констиуції Орлика в оформленні правового статусу особи, то необхідно наголосити основним з них вважається нехтування принципом національного режиму для іноземців і осіб без громадянства. Цей режим створював гарантії реалізації правового статусу для іноземців та осіб без громадянства, які могли б перебувати в Україні на законних підставах та користуватися такими самими правами і свободами, мати ті ж самі обов'язки, як і громадяни України. Одночасно з цим Конституцією держави, законами чи міжнародними договорами встановлювалися певні обмеження (винятки із загальних правил) щодо користування правами і свободами громадян. Все це, у свою чергу, спрямоване на попередження незаконного перетину кордону іноземцями, біпатридами або апатридами та створення більш комфортних умов їх перебування в Україні.

Нажаль, такі помилки державного рівня відбуваються й сьогодні, тому що держава у стані економічної кризи намагається

отримати фінансову допомогу від світової політичної спільноти. Таким чином, ми ступили на шлях повторення помилок історичного минулого – поширення експансії інших держав: Росії, США, Польщі тощо. Одночасно з цим відбувається послаблення забезпечення правового статусу громадян України через набуття популярності ідеї надання подвійного громадянства власне самим українцям, а також спрощеної процедури отримання громадянства України іноземцями.

Отже, Конституція Орлика, створена на основі узагальнення попереднього історичного досвіду, була спробою сформувати надійне соціальне підґрунтя для реалізації національно-державницьких планів щодо визволення України з-під гнобительського ярма сусідніх держав. Велике значення для становлення державності у змісті Конституції Орлика має розвиток правового статусу особи, який встановлював зв'язок між державою і громадянином.

Нажаль, Конституція Орлика не виконала свого призначення, тому сучасній Україні необхідно врахувати цей досвід та дотримуватися в оформленні правового статусу особи більш жорстиких і продуманих позицій. Наприклад, підсилити нормативно принцип єдиного громадянства; щоб зберегти свою етнічність і розвиток економічної незалежності від інших держав зробити більш складною процедуру перетину державного кордону для іноземців; переглянути правові режими за міжнародними договорами для іноземців та інших категорій осіб.

Таким чином, Конституція Орлика є підтвердженням якісного закріплення у нормативно-правовому акті правового статусу особи та відображає значний розвиток правового та демократичного суспільства в Україні шляхом розширення прав про що свідчать наступні положення щодо встановлення:

1) економічних прав (право на приватну власність; право і можливість користуватися природними та іншими об'єктами суспільної власності);

2) соціальних прав (право на соціальний захист, право на достатній життєвий рівень);

3) громадянських прав (право на життя, свобода думки і слова);

4) політичних прав (право брати участь в управлінні державними справами, виборче право (вільно обирати і бути обраним)).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Договори і постанови прав і свобод військових … підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового. Конституція Української Гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року). Url: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html (дата звернення: 10.03.2020).

2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.03.2020).

3. Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави і права України: акад. курс: [підручник]. К.: ін юре, 2015. 321 с.

4. Трофанчук Г. І. Історія держави і права України : [навч. посіб.]. К.: Юрінком Інтер, 2016. 254 с.

5. Кульчицький В. С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: [підруч.]. – К. Вид дім «ін юре», 2007. 286 с.

Камаралі Світлана Євгенівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Сучасна система державного управління в нашій країні залишається недостатньо ефективною. Одна з основних причин цього полягає в тому, що державне управління безсистемно поєднує ті структури й елементи, які залишилися у спадок від радянського минулого, і ті що сформувалися протягом останніх років. Ця система суперечлива, громіздка, незручна для громадян, має низький коефіцієнт корисної дії. Як наслідок, вона гальмує соціально-економічний розвиток країни.

Необхідність створення нової, ефективнішої системи державного управління шляхом адміністративної реформи вже визнана фахівцями. Зміст адміністративної реформи полягає в комплексній побудові системи державного управління в Україні та утворенні необхідних інститутів державного управління.

Метою адміністративної реформи сьогодні виступає поетапне створення системи державного управління, яка забезпечить становлення України як розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, культури та демократії. Реформована система державного управління має стати близькою до потреб громадян, прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати наступні завдання: побудова ефективної організації виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях; формування сучасної системи місцевого самоврядування; запровадження принципів функціонування органів виконавчої влади та місцевого самоврядування як діяльності для надання державних та громадських послуг; забезпечення реалізації людських прав і свобод; створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів.

В Концепції адміністративної реформи в Україні визначені наступні напрями адміністративної реформи: створення нової правової бази, формування нових інститутів, організаційних структур державного управління, кадрове забезпечення нової системи державного управління, формування й зміцнення нових фінансово-економічних основ державного управління, наукове й інформаційне забезпечення державного управління. [1, С. 167]

Проект адміністративної реформи розраховано на відносно тривалий період реалізації. Він включає три основних етапи.

Перший (підготовчий) етап полягав в розробці та затвердженні Концепції адміністративної реформи. В 1998 р. було розроблено Концепцію адміністративної реформи в Україні. Було затверджене положення про робочу групу з проведення реформи центральних органів виконавчої влади. Нажаль головні документи щодо адміністративної реформі, численні укази Президента України не набули широкої гласності, починаючи з концепції адміністративної реформи, яка так і не була офіційно опублікована.

Другий етап – це запровадження організаційно-правових засад реформування ключових елементів системи державного управління.

Третій етап має бути присвячений формуванню нових інститутів, нових організаційних структур державного управління [5, С. 188].

В рамках проблеми Кабінет Міністрів та профільні комітети Верховної Ради України розглядали необхідність та можливість

проведення адміністративно-територіальної реформи як однієї з складових загальної адміністративної реформи. У складі Кабінету Міністрів була запроваджена посада віце-прем'єра з питань адміністративно-територіальної реформи, створена робоча група, яка розробила проект Закону України «Про територіальний устрій України» з метою укрупнення невеликих територіальних громад та збільшення власних бюджетних ресурсів місцевого самоврядування. Широке обговорення цього проекту не знайшло широкої підтримки в суспільстві. З часом робота над законопроектом була призупинена, він так і не був офіційно внесений на розгляд Верховної Ради.

З урахуванням зарубіжного, зокрема європейського, досвіду, трансформація адміністративної системи має відбуватися послідовно, в контексті здійснення економічної, політичної, соціальної реформ. У вищезгаданій концепції адміністративної реформи йшлося про потребу розробки програми здійснення реформи під час її підготовчого етапу. Але програмні заходи залишились у проектному вигляді численних стратегій проведення адміністративної реформи. [6, С. 141].

Положення Конституції України про виконавчу владу деталізувались у цей період лише Загальним положенням про міністерство. Воно містило переважно принципи організації та діяльності центальних органів виконавчої влади в Україні і мало декларативний характер. Це ускладнювало структуру центальних органів виконавчої влади та оперативність функціонування виконавчої влади загалом. З'явились центальні органи виконавчої влади із взаємодублюючими функціями. У 2000-них роках проводиться низка нововведень: запровадженні посади державних секретарів міністерств і ліквідовано інститут перших заступників і заступників міністрів; запроваджується парламентсько-президентська форма державного правління; неодноразово здійснювались спроби реформування системи органів виконавчої влади. За період незалежності України в системі центральних органів виконавчої влади відбулося понад 400 трансформацій (утворення, ліквідація, реорганізація). За 2005–2010 рр. штат чиновників в Україні збільшився на 30 тисяч. На тисячу населення в Україні припадає майже вдвічі більше чиновників, ніж у будь-якій країні ЄС. В українському уряді 2010 р. була найбільша кількість міністрів у Європі – 29, налічувалось 111 органів виконавчої влади, які виконували велику кількість дублюючих функцій. Саме тому постало завдання здійснити реформу центральних органів

виконавчої влади, яка передбачала понад 1 млрд. гривень економії на утримання органів державної влади наприкінці 2010 р.

Для успіху реформи необхідне посилення наукової обґрунтованості відповідних заходів, більш активне стимулювання регіонального розвитку, спрощення, стандартизація процедури прийняття управлінських рішень, поліпшення інформаційного забезпечення органів влади та населення, вдосконалення розподілу повноважень між державними органами та органами місцевого самоврядування, визначення шляхів розв'язування інших актуальних проблем.

Чимало вчених визначають однією з найголовніших проблем на шляху здійснення адміністративної реформи – фінансове забезпечення. Помилковим є поширення уявлення про те, що адміністративна реформа має бути безвитратною і навіть сприяти економії державних коштів, оскільки вона не зводиться тільки до скорочення управлінського апарату і відповідної економії коштів [2, С. 3–7].

Інституційні компоненти супроводження реформи також були очевидно недосконалими. Точилися тривалі дискусії щодо потреби створення центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який би був наділений владними повноваженнями і здійснював координацію проведення адміністративної реформи. Проте і це питання не було вирішено [3, С. 541].

Не знайшли свого законодавчого закріплення і гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина у відносинах з органами виконавчої влади. Адміністративно-процедурний кодекс України, що регулював би відносини адміністративно-правового захисту прав і свобод людини і громадянина в самій системі виконавчої влади у стадії трансформації [4, С. 235].

Новий етап для проведення адміністративної реформи наступає з започаткуванням політичної реформи системи країни, перерозподілом функцій і повноважень між Президентом України, парламентом, урядом, внесенням змін до Конституції. Тут особливу увагу слід приділити здійсненню системних, інноваційних змін в управлінні, а Європейський вибір України підказує необхідність модернізації ідеології і філософії адміністративної реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лют. 2006 р. № 90-р. Офіц. вісн. України. 2006. № 7. С. 167.

2. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади України: огляд конституційно-правових засад. Часопис Київського університету права. 2003. № 2. С. 3–7.

3. Бондаренко А. Інформаційні технологи як механізм взаємодії органів влади з громадськістю. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук, праць. Дніпропетровськ: Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 1 (1). С. 110–115.

4. Мамонова В. Методологія управління територіальним розвитком: монографія. Х.: Вид-во ХарРІ НАД «Магістр», 2006. 196 с.

5. Мелехин А.В. Административное право: учебник. М.: Консультант Плюс, 2009. 617 с.

6. Концепція адміністративної реформи в Україні. URL: http: // www.kmu.gov.ua (дата звернення: 10.03.2020)

Капічон Ольга Григорівна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА В 30 РОКІВ

Питання щодо необхідності прийняття нової Конституції України набуло особливої актуальності в межах кампанії на виборах народних депутатів УРСР кінця 1989 – початку 1990 року, що було відображено у виборчих програмах багатьох кандидатів. Тому природно, що вже на першому засіданні Верховної Ради Української РСР дванадцятого (за сучасним визначенням – першого) скликання 15 травня 1990 року розглядали, серед іншого, пропозицію щодо внесення до порядку денного питання про створення комісії з опрацювання нового Основного Закону Республіки [1, С. 6–7].

Помилково багато хто вважає, що попередниками нинішнього Основного Закону є Конституції УСРР (1919 р., 1929 р.,) та УРСР (1937 р., 1978 р.). Дійсно, остання редакція була формально чинною аж до 1996 року. Проте цьому передувала ціла низка подій, правових актів, спроб і помилок конституційних комісій та влади зокрема.

Слова Дмитра Павличка найкраще характеризували реалії процесу з розроблення проекту Основного Закону: «Ми повинні жити за однією Конституцією, адже там, де їх дві, там дві держави, два суверенітети, там ніколи не буде порядку і злагоди… Отже, ми маємо переглянути найближчим часом союзні закони, ратифікувати корисні й відхилити особливо небезпечні. І це буде важливий крок до укладання нової Конституції УРСР» [2].

Таким чином, історичні події кінця 1980-х – початку 1990-х років були означені змінами в політичній, економічній, правовій, соціальній сферах. Ще за рік до Акта проголошення незалежності України 24 червня 1991 року представники політичної та правової еліти почали готуватися до неминучих подій.

Передумовою події 28 червня 1996 року стало прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року. Є всі підстави стверджувати, що саме в ній передбачено основні засади конституційного ладу майбутньої незалежної української держави. Її положення слугували надійним дороговказом усім, хто наполегливо й цілеспрямовано працював над проектом Конституції України, забезпечував її проходження в Конституційній комісії, а також процедуру розгляду та прийняття Основного Закону України Верховною Радою 27–28 червня 1996 року.

Пророчим був виступ народного депутата, Героя України Левка Лук’яненка, який під час обговорення проекту Концепції нової Конституції зазначив: «Переконаний, що ми найближчим часом закінчимо процес виходу з-під влади Москви, перетворимося на самостійну Українську державу» [3, С. 77]. Мабуть, і сам народний депутат не припускав, що все відбудеться так швидко.

Варто зауважити, що підготовка Основного Закону України була надзвичайно кропіткою. Формування законодавчої бази молодої держави, яка стояла на роздоріжжі обрання подальшого курсу свого розвитку, було досить делікатним і відповідальним вибором. Адже яке підґрунтя закласти в основу становлення правової системи, таким чином і надалі буде розвиватися сама країна. Пріоритетність прав

людини, народовладдя, суверенітет держави, верховенство заклали підвалини нової Конституції незалежної України.

Питання прийняття Основного Закону було наріжним каменем існування самої держави. Застаріла, недосконала Конституція УРСР 1978 року не витримувала жодної критики. Вносити поправки до Основного Закону вже неіснуючої країни не було сенсу. Прийняття Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 року, а згодом і проголошення Акта незалежності України знаменували кінець тоталітарного режиму та початок власного шляху розвитку.

Проте пережитки минулого донині ще дають про себе знати. На жаль, донині Україні так і не вдалося побороти негативні наслідки авторитаризму комуністичної партії. Одного формального проголошення незалежності замало задля досягнення дійсного суверенітету, адже для цього має бути достатньо розвинена економічна база, яка б слугувала основою проведення соціальних і правових реформ. Натомість ми маємо процвітання корупції та лобіювання власних прагматичних інтересів можновладців. Єдиним методом боротьби з цими явищами є те, що право і закон мають бути пріоритетними для кожного громадянина, а тим більше для правлячої еліти [4, С. 3].

Пряму паралель можна провести із сьогоденням. Під час підготовки проекту Конституції України 1996 року точилися, так би мовити, міжусобні парламентські війни між різними політичними силами за владу і сфери впливу. Ще недоопрацьований Основний Закон кожна партія намагалася підлаштувати під себе та власні інтереси. Процес розроблення та прийняття Конституції України тривав довгих шість років.

Аналогічними є реалії сьогодення. Безталанне правління політиків, які пріоритетним завданням вбачають боротьбу з попередньою владою, ігноруючи дійсно нагальні питання життя країни. Замість підвищення рівня життя населення та поліпшення економічної ситуації, створюється благодатне поле для процвітання корупційних схем; замість вирішення воєнного конфлікту з країною-агресором – зміна положень Конституції, які знову ж таки вносять ще більший розбрат між політичними силами і суспільством загалом. Жага до влади й наживи стоять вище досягнення розумного компромісу вирішення питань загальної політики держави. Рецидив старих «хвороб» нагадав про себе ще з більшою силою.

Ситуація в Україні періоду становлення державності мала характер не меншого хаосу та беззаконня. Проте до цього додавалася ще й відсутність правового механізму врегулювання такого становища.

27 червня 1996 року відкрилося історичне, доленосне для України, безпрецедентне цілодобове засідання Верховної Ради, якому судилося закінчитися лише вранці наступного дня прийняттям нового Основного Закону. Під гаслом «рятування демократії» народні депутати погодилися на спрощену та конструктивну процедуру розгляду проекту Конституції України, утворили узгоджувальні групи для паралельної роботи з найбільш спірних питань – державна мова, державні символи, власність, автономія АР Крим – і розпочали багатогодинний «марафон» голосування за статтями, розділами та голосування загалом [1, С. 101].

Попри безцінний досвід і вікову історію конституціоналізму в Україні, процес розроблення та прийняття Основного Закону не мав аналогів за своєю драматичністю і тривалістю. Безсонна ніч у Верховній Раді з 27 на 28 червня 1996 року завершилася голосуванням о дев'ятій годині двадцятій хвилині, коли головуючий запросив «проголосувати в третьому читанні загалом проект Конституції України» і триста п'ятнадцять голосів було подано «за». Опісля Голова Верховної Ради О. О. Мороз втомлено, але радісно проголосив: «Є Конституція!» [2, С. 33]. Оплески депутатів, звучання гімну та привітання Президента України. Утратили чинність Конституція УРСР від 20 жовтня 1978 року з наступними змінами і доповненнями та Конституційний договір. Безперечно, це була вагома історична подія для країни, її майбутнього. Таким чином, з прийняттям Основного Закону України 1996 року завершився період юридичного оформлення національної держави Україна.

Але не минуло ще й трьох десятиліть після офіційного прийняття Конституції незалежної України, а її вже вісім разів безталанно змінювали, підлаштовуючи під амбіції нових правителів і так званої еліти.

Нині чинна Конституційна комісія є обмежено легітимною щодо підготовки нової Конституції України як найвищого загальнодержавного закону. На жаль, держава на сьогодні не є цілісною. АР Крим нині підступно, з грубим порушенням міжнародного права, анексовано Росією, а частина Донецької і Луганської областей – підконтрольні російсько-терористичним військам.

Прийняття Основного Закону в той час, коли його дія не поширюється на всю територію України, є певною мірою передчасним рішенням.

Правову державу можна побудувати лише в тому випадку коли її творці зрозуміють, що Конституція за своїм значенням і роллю в суспільстві не може слугувати засобом боротьби різних політичних сил. Політичне значення Конституції, її міць передусім полягають у її стабільності, послідовності, реалізації представлених у ній настанов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в Україні у 1990–1996 рр.). Харків, 2011. 111 с.

2. Цитується за Стенограмою засідань Верховної Ради України від 29 трав. 1990 р. № 21. URL: http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4364.html.(дата звернення: 10.03.2020).

3. Цитується за Стенограмою засідань Верховної Ради України від 16 трав. 1991 р. № 53. URL: http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4555.html. (дата звернення: 10.03.2020).

4. Основи конституційного права України : підручник [М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Копєйчиков та ін.]. Київ, 2001. 288 с.

Кудін Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права,
Шевченко Юлія Валеріївна,
здобувач третього рівня вищої освіти
доктора філософії кафедри теорії,
історії права і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ УСРР У ПЕРІОД 1925 – НА ПОЧАТКУ 1930-ГО РОКІВ

Процес формування правоохоронних органів, що відбувався в середині 1920-х років, мав низку проблем і суперечностей як на загальносоюзному рівні, так і в УСРР. Особлива ж складність полягала в тому, що молода Радянська держава досить тривалий час не могла належним чином визначити свої пріоритети в плані розвитку правової та правоохоронної систем.

На етапі побудови соціалістичного суспільства мав місце принцип, що був оцінений В. Нерсесянцом в плані гносеологічного легізму: «Сила влади породжує насильницьке, наказне право» [1, С. 66]. Іншими словами, радянська система влади на етапі переходу від авторитаризму до тоталітаризму, все більшою мірою використовувала не правові методи управління. Право мало чисто номінальну сутність, досить часто його підміняла ідеологія.

Система кримінальної юстиції в період 1925–1930-го років формувалася під впливом зростаючої ролі партократії у державному та суспільному житті країни. Ідеологічною основою формування системи кримінального судочинства був марксизм-ленінізм, зокрема вчення про диктатуру пролетаріату, під якою розумілася влада, що стоїть над законом і відверто стверджує можливість нехтування законом в ім’я вищих класових ідеалів, яка проголошує насильство не лише допустимим, а єдино правильним, необмеженим у часі, способом вирішення усіх соціальних суперечностей [2, С. 283]. Історично сформована однопартійна система в Радянській державі зробила безпосередній вплив на становлення та розвиток правоохоронної системи. Саме більшовицька партія заклала основи

тоталітарного режиму. Запорукою успішного процвітання радянського суспільства була монополія партії на владу, що спиралася на структуру репресивно-каральних органів, куди входили суд, прокуратура та інші правоохоронні інститути. Ідейним фундаментом режиму була марксистсько-ленінська теорія, представлена вченням про гегемонію та диктатуру пролетаріату [3, С. 6, 7].

На рубежі 1920-х – 1930-х років в марксистських поглядах на право, як і в усій системі більшовицької ідеології відбулися помітні зміни. Саме в цей час почалося формування нового, державного варіанту більшовицької ідеології, що закономірним чином позначилося й на розвитку права. На думку С. С. Алексеєва, революційне радянське право 1920-х років витікало з революційного марксизму, більшовизму. До кінця 1920-х років в умовах романтизованої революційного революційно-більшовистської диктатури розвиток радянського суспільства безпосередньо пов'язувався з високими комуністичними ідеалами й необхідністю кардинального перетворення суспільства та людини в ім'я їх досягнення. А з кінця 1920-х років ці ідеали стали розглядатися як віддалені в часі, офіційно трактуватися в якості перспективи, наступної «фази» розвитку суспільства. У якості безпосередніх ідейних завдань-символів виступили нові категорії, що безпосередньо стосувалися започаткованої владно-тиранічної системи й пов'язаній із необхідністю її збереження, зміцнення та посилення, котрі й стали новими «ідолами».

Це, по-перше, всесильна партійно-ідеологізована державність і, по-друге, «ідол» соціалізму [4, С. 166, 168]. Однак, радянське право не тільки не набуло особливого, й значного статусу, але й перетворилося на становище своєрідного придатка державної влади. «Закон», «законність», «правопорядок» розумілися в основному в сенсі суворої дисципліни та революційного порядку. Радянське право мало характер одержавленого та цілком підпорядкованого більшовицькій партії.

Таким чином, формувалася держава з відвертою анти-правовою сутністю. Кримінальне ставлення до людини стало самою сутністю політики. А політика, визнаючи злочин корисним для революції, породила катастрофічну деформацію правосвідомості в майбутньому. Так, вже на початку революції в широких колах народу (у тому числі й інтелігенції) формувалося усвідомлення того, що людина, пограбована революцією, може повернути собі своє майно любими

шляхами. Саме звідси пішли безкінечні радянські «розтрати», «розкрадання», підкупи, хабарі: тобто це є або революційний грабіж, або ж свавільне самостійне винагородження постраждалого від революції.

Правосвідомість народу знехтувала державною природою радянських експропріацій і захоплень і визнала її справою кримінального насилля. Така тенденція стала особливо помітною в УСРР. А, відповідним чином, зазнавши великих випробувань, страждань і злигоднів, намагалися населення, в значній своїй масі, прагнуло хоч до якоїсь компенсації втраченого майна, добробуту, цінностей тощо. І невипадково, вже в перші роки радянська влада зіткнулася в повній мірі з такими явищами, як «розкрадання», підкупи, хабарі, а дещо згодом – і з «розтратами». І, насамперед, це було пов'язано з тим, що населення було позбавлене стримуючих і запобіжних чинників у вигляді моральних й інших соціальних норм і принципів.

Відомо, що ідеологи більшовизму, серед іншого прагнули відкинути й заперечити ідею правової (в їх термінології «буржуазної») держави, а також – теоретично обґрунтувати ідею держави, підвладної диктатурі пролетаріату та його авангарду – партії більшовиків-комуністів. В. А. Бачинін підкреслює, що принципи природного права, що також кваліфікувалися як «буржуазні», поставали в їхньому трактуванні у вигляді фальшивих і лицемірних догм, «призначених експлуататорами для обману трудящих». Оскільки люба диктатура передбачає застосування примусу та насилля, теоретики більшовизму доклали значних зусиль, щоб обґрунтувати право більшовицької влади на переслідування інакомислячих і терор у відношенні тих, хто здатний на фізичний чи ідеологічний спротив. Згідно їхньої доктрини, нове має право на «революційне» насилля по відношенню до старого, що стоїть у нього на шляху [5, С. 425]. Правова доктрина підмінялася ідеями на кшталт «революційної» законності, «революційного» права тощо.

Отже, можемо зробити наступні висновки:

1. Протягом періоду 1925–1930-го років органи юстиції УСРР здійснювали широкий спектр завдань. Окрім боротьби з кримінальними та іншими злочинами, з кінця 1920-х років, перед ними все більшою мірою поставали карально-репресивні функції. Основна увага приділялася захисту інтересів партійно-державної

більшовицької влади. Органи юстиції поступово перетворювалися на придаток партійно-номенклатурного апарату, функція котрого часто зводилася до втілення в життя політичної волі, програм і доктрин більшовицької партії.

2. Радянська система влади на етапі переходу від авторитаризму до тоталітаризму, все більшою мірою використовувала не правові методи управління. Право мало суто номінальну сутність, досить часто його підміняла ідеологія. Таким чином, формувалася держава з відвертою анти-правовий сутністю.

3. Державний примус, значною мірою, підміняв у радянській системі право та мораль. І саме ця тенденція, загалом, і визначала характер функціонування підрозділів юстиції в Донбасу протягом періоду1925–1930-го років, коли карально-репресивний механізм ігнорував не лише мораль, але й право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нерсесянц В. С. Философия права: учеб. для вузов. М.: Норма, 2005. 656 с.

2. Губар С. В. Кримінальна юстиція в Україні. 1927-1939 роки: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2009. 352 с.

3. Чердаков О. И. Формирование правоохранительной системы Советского государства, 1917–1936 гг.: историко-правовое исследование: дис. ... доктора юр. наук: 12. 00. 01. Саратов. 2002. 471 с.

4. Алексеев С. С. Структура советского права. М.: «Юрид. лит», 1975. 264 с.

5. Бачинин В. А. Философия права и преступления. Харьков: Фолио, 1999. 607 с.

Лупай Аліна Сергіївна,
студентка групи ПБЮ 19-4
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що рівень суспільного життя і середовища впливає на поведінку людини, її ставлення до органів державної влади та місце в суспільстві. Дослідження доречно розпочати з розгляду всіх аспектів прав і свобод.

Так, природні права належать особі безпосередньо і незалежно від її взаємозв'язку з державою. Головне завдання цих прав – забезпечити участь громадянина в державно-політичному житті шляхом надання йому відповідних юридичних можливостей [1].

Питанням державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина присвячені дослідження таких науковців: В. Бакуменко, В. Дзюндзюк, В. Дрешпак, С. Дубенко, Ю. Кальниш, В. Купрій, О. Кучеренко, О. Лебединська, М. Лесечко, П. Надолішній, Ю. Полянський. Однак, розвиток правового статусу особи у період світової глобалізації потребує нового осмислення реалізації прав і свобод людиною і громадянином.

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина однозначно впливає на усі відносини у державі. Наприклад, Владислав Власюк, генеральний директор Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України, зазначив: «Місія держави щодо прав людини ґрунтується на основі «суспільного договору» з урахуванням балансу між публічним та приватним інтересом» [2].

Отже, прослідковується вплив забезпечення прав і свобод людини на політичний режим держави, який вважається демократичним лише в тому разі, якщо він повною мірою виражає інтереси усіх верств населення та не стимулює виникнення привілеїв

для представників влади. Тобто, політична еліта здійснює владу та одночасно захищає інтереси всього населення держави. Це являє собою побудову якісних взаємовідносин у сфері реалізації правового статусу особи на основі ефективного балансу між державою та демократичним суспільством. Також, необхідно наголосити на важливості рівності та невід'ємності прав людини, що є основою демократичного і громадянського суспільства, а їх захист має бути першочерговою метою будь-якої державної політики.

Нажаль, невід'ємність не означає непорушність і дуже часто відбувається порушення основоположних прав і свобод людини.

Згідно статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3]. Можна з упевненістю сказати, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави у сфері державного захисту особи. Держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а проголошення, утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина є її головним обов'язком.

Важливими у реалізації правового статусу особи є громадянські права і свободи, до яких відносяться: право на життя; право на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте і сімейне життя.

А серед основних прав людини, найважливіше місце за своєю суттю і значенням, посідає право на життя, тому що саме воно є невід'ємним правом кожної людини. В ідеальному сприйнятті право на життя засвідчує, що людина ні перед ким не є юридично зобов'язаною своїм народженням та життям, що порушення її фізичної цілісності не може бути обумовлено ні суспільними, ні державними, ні етнічними, релігійними або будь-якими іншими цілями чи інтересами. Життя людини – найвища соціальна цінність, яка рівноважлива і для особи, і для суспільства. Такий теоретичний підхід до характеристики права на життя далекий від сучасного його забезпечення. Це негативно впливає на розвиток суспільства вцілому, але вирішити цю проблему можна за допомогою більш реалістичного закріплення цього права в нормативних актах держави.

Інший підхід до забезпечення прав і свобод людини закладений у твердженні, що в Україні панує демократія. Основою демократії та

демократичного суспільства є делегування народом своїх повноважень державним органам. Народ бере активну участь в управлінні справами в державі через представницькі органи влади як на вищому рівні управління, так і на місцевому. Принцип делегування повноважень влади передбачає, що народ не може здійснювати сам належну йому владу і передає державним органам частину своїх повноважень шляхом своєї безпосередньої участі у формуванні органів влади або через представництво.

Ще важливим для забезпечення прав і свобод людини є політичний характер організації влади. Вже декілька століть є переконання, що політичне різноманіття у політичній системі краще дозволяє особі реалізувати себе у владі. Політичний плюралізм або різноманіття політичних думок, поглядів, ідей існуючих партійних та інших, ідеологічних організації в суспільстві, формують ефективні шляхи вирішення суспільних і державних завдань.

Проте, необхідно пам'ятати, що демократія виключає державну цензуру та ідеологічний диктат; ґрунтується па політичній рівноправності громадян на участь в управлінні справами суспільства і держави і, насамперед, рівності виборчих прав [4]. Вказана рівність передбачає можливість вибору особою вірного найбільшсприйнятного варіанту участі в управлінні справами держави серед безлічі запропонованих політичних чи ідеологічних варіантів, тобто між можливостями розвитку для вдосконалення держави.

Наступним кроком для вдосконалення забезпечення прав і свобод людини є ратифікація та імплементація норм міжнародного права у національне законодавство. У більшості країн Європи реалізація міжнародних актів з прав людини здійснюється в повному обсязі, але структури, які це здійснюють, мають певні відмінності. Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів про забезпечення та регулювання суспільних відносин у сфері реалізації прав, свобод і обов'язків громадян з іншими країнами. Тут необхідно наголосити на готовності України до міжнародної співпраці та до запрроовадження змін законодавства для його відповідності сучасним умовам розвитку держави. Прикладом є законодавчі акти України, які прийняті приблизно 5-6 років тому та зазначають нові положення щодо тимчасово окупованих територій (Луганська та Донецька області та Автономна республіка Крим). Такі вимушені невтішними обставинами кроки ще раз підтверджують той факт, що у

демократичному суспільстві забезпечення прав і свобод людини і громадянина є першочерговим завданням держави.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можемо зробити висновок та погодитися з тим, що демократія – це механізм управління суспільством, на основі якого єдиним легітимним джерелом влади визнано народ [5].

У такому випадку забезпечення прав і свобод людини та громадянина відбувається на основі відомих механізмів демократії та регламентується закріпленням у законодавчих актах певних норм, а саме: свободи слова, думок та дій, рівноправ'я, особистої недоторканості, свободи пересування по території держави, право соціального захисту учасників бойових дій, інформаційні та екологічні права, тощо.

Ми – українці всіма зусиллями прагнемо досягти реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина і обов'язково його досягнемо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веймер. Л. Девід, Вайнінґ. Р. Ейден. Аналіз політики: концепції, практика. Пер. з англ. І. Дзюб, А. Олійник; наук. ред. О. Кілієвич. К.: Основи, 1998. 654 с.

2. EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME. Посібник за статтею 1 Протоколу №. 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Переклад з англійської мови та опрацювання цього посібника: Олександр Михайлович Дроздов. URL: https://protocol.ua/ua/posibnik_za_statteyu_1_protokolu_1_konventsii_pro_zahist_prav_lyudini_ta_osnovopolognih_svobod_1/ (дата звернення: 11.03.2020).

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підруч. Х.: Еспада, 2006. С. 46.

5. Погорілко В. Ф. Основні засади теорії безпосередньої демократії. Право України. 2001. № 8. С. 26-32.

Михалик Марія Іванівна,
студентка групи ПБЦ-19-3
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що проблема правового статусу особи залишається невирішеною на сучасному етапі розвитку держави. Насамперед, це відображено у реалізації прав і свобод, гарантуванні їх захисту та втіленні інших важливих принципів. Правовий статус особи найповніше розкривається через взаємовідносини між особою, суспільством і державою.

З упевненістю можна сказати, що особа перебуває у постійному взаємозв'язку з державою та суспільством. Правовий статус особи визначає правову належність до певної держави та дає характеристику поведінці особи в державі та загалом. Він забезпечує особі належне існування в суспільстві та створює межі, за які не повинна виходити її поведінка.

Протягом розвитку суспільства та держави у праві зустрічається кілька тлумачень правового статусу особи і не існує спільної думки щодо визначення. Дослідженням даного питання займалися такі відомі науковці: О. Ф. Скакун, П. М. Рабінович, М. І. Матузов, А. В. Міцкевич, Ц. А. Ямпольська, Ю. В. Стефанюк, А. М. Колодій, Ю. А. Олійник, В. О. Котюк, М. В. Витрук.

П. М. Рабінович визначає правовий статус особи як комплекс її суб'єктивних юридичних прав і юридичних обов'язків [1]. В. О. Котюк під правовим статусом особи розуміє сукупність юридичних прав, свобод та обов'язків особи, які закріплені в чинному законодавстві й становлять соціально допустимі та необхідні потенційні можливості особи мати суб'єктивні права й обов'язки, реалізувати їх у системі суспільних відносин [2]. О. Ф. Скакун, крім прав, свобод, обов'язків, до структури правового статусу особи додає відповідальність,

відповідно до якої індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [3].

Об'єднавши визначення можна зробити висновок щодо правового статусу особи: правовий статус особи – це система закріплених і гарантованих державою у нормативно-правових актах прав, свобод та обов'язків. Правовий статус особи, в першу чергу, характеризується ефективним задоволенням інтересів та потреб особи, що забезпечує їй комфортні умови життя та розвитку. Держава стимулює кожну людину до активної діяльності у сфері реалізації особою власного правового статусу в державі та суспільстві, а це, в свою чергу, сприяє її економічному та політичному розвитку.

Існує теорія про те, що правовий статус особи відображає юридичне закріплення досягнутого суспільством обсягу свободи особи в державі [3]. Тобто, у такому випадку, правовий статус особи відображає індивідуальні особливості людини та визначає становище людини в суспільстві виражене через її взаємозв'язок із навколишнім світом, іншими людьми та державою в особі її органів влади. Потрібно наголосити такий зв'язок особи з державою обов'язково є юридично закріпленим та заснований на основі поваги до прав, свобод, обов'язків людини.

Визначення поняття «правового статусу особи» досить часто зустрічається в науковій літературі та обумовлене і закріплене в законодавстві України. Безумовно правовий статус особи був і залишається в центрі уваги вчених-правознавців [1, 2, 3, 4, 5].

У теорії права сформувалося декілька підходів до визначення такої важливої характеристики правового статусу особи як її структури, яка включає ряд елементів.

Наприклад, Л. А. Луць до елементів правового статусу особи відносить: правові принципи та норми, правосуб'єктність, порядок набуття та втрати, інтереси суб'єктів, права та обов'язки, гарантії дотримання прав та обов'язків [4].

Щодо правових принципів, то вони відображають основні напрями розвитку правового статусу особи у системі різних галузей права. Будь-яка правова норма, закріплена у нормативно-правовому акті, охороняє та регулює суспільні відносини на основі принципів. Тому принципи обумовлюють найбільш ефективну форму реалізації правового статусу особи в державі. До важливих принципів конституційно-правового статусу особи належать: рівність

конституційних прав і свобод громадян України, єдність прав і обов'язків людини і громадянина, невідчужуваність прав тощо.

Інший елемент – це правосуб'єктність, яка характеризує особу та забезпечує її здатність бути учасником правовідносин, мати права та виконувати обов'язки. До складу правосуб'єктності входять відомі нам правові категорії: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Доречним є наголосити, що правові відносини щодо реалізації правового статусу особи виникають у процесі задоволення особою її соціальних благ чи забезпечення інтересів та у результаті користування особою своїми правами, свободами та виконання нею обов'язків.

Права, свободи та обов'язки особи є формально визначеними та гарантованими державою. Юридичні обов'язки – це міра і вид необхідної поведінки суб'єктів права, встановлюється нормами права для задоволення інтересів [5].

У реалізації прав, свобод та обов'язків особою рушійною силою виступають її індивідуальні риси, особливості, цінності та інтереси. У правах та обов'язках не лише фіксуються зразки, стандарти поведінки, які держава вважає необхідними, корисними, доцільними для нормальної життєдіяльності суспільства, але й розкриваються основні принципи взаємовідносин держави та особи.

Щодо гарантій основних прав і свобод людини та громадянина, то вони становлять сукупність принципів, норм, які забезпечують додержання прав і свобод та інтересів особи [3].

Важливим теоретико-правовим аспектом правового статусу особи є громадянство. Громадянство забезпечує правовий зв'язок між особою та державою, що виявляється у їх взаємних правах та обов'язках [3]. Громадянство є передумовою набуття людиною правового статусу громадянина певної держави, формуючи правове становище особи.

Необхідно наголосити, що в Україні є досить вагомий аргумент на користь якісної реалізації правового статусу особи в державі, а саме: положенням правового статусу людини і громадянина присвячений 2 розділ Конституції України, який складається з 48 статей. Наприклад, у ст. 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найбільшою соціальною цінністю. Усі люди є вільні і рівні у своїй

гідності та правах, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст.21 Конституції) [6].

У науці вирізняють кілька видів правового статусу: 1) загальний або конституційний статус людини і громадянина; 2) спеціальний або родовий статус окремих категорій громадян; 3) індивідуальний статус, який характеризує стать, вік, сімейне положення тощо; 4) статус фізичних і юридичних осіб; 5) статус іноземців, осіб без громадянства, осіб із подвійним громадянством, біженців; 6) галузеві правові статуси (адміністративно-процесуальний, кримінально-процесуальний тощо); 7) статус осіб, які працюють у різних сферах [6].

Найбільш характерним для будь-якої особи є загальний правовий статус, який складається з основних (конституційних) прав і обов'язків громадянина, характеризує загальні й рівні можливості, вихідні позиції всіх людей, які є громадянами даної держави. Особливим та важливим у реалізації прав, свобод та обов'язків особи є спеціальний правовий статус, який складається з особливих, своєрідних (додаткових) прав і обов'язків певної групи суб'єктів, наприклад, студентів, пенсіонерів, військовослужбовців тощо. Характеризує групові можливості людей. Окремо необхідно відзначити індивідуальний правовий статус, який складається з прав та обов'язків окремої, персоніфікованої особи, які вона має на даний момент. Цей статус характеризує індивідуалізовані юридичні можливості суб'єкта у певний час його існування [1].

Отже, держава намагається створити гідні умови для життя людини всіма можливими правовими способами, а сучасний правовий статус особи відображає особливості взаємовідносин особи та держави. Права та свободи, якими користується особа в державі не можуть існувати без юридичних обов'язків та юридичної відповідальності. Правовий статус особи відіграє важливу роль в організації суспільних відносин та визначає місце особи в системі правовідносин.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що теоретично правовий статус особи в державі:

1) заснований на вченнях про свободу особи;

2) гарантує особі здійснення та дотримання прав, свобод і обов'язків;

3) забезпечує захист особи та дає їй відчуття впевненості у сучасних умовах життя у суспільстві;

4) відображає взаємозв'язок прав, свобод, обов'язків, інтересів, гарантій їх реалізації;

5) права, свободи, обов'язки та гарантії юридично закріплені в нормативно-правових актах з метою регулювання відносин;

6) посідає особливе місце в системі права у різних галузях права;

7) зміст правого статусу постійно змінюється в залежності від політичних, економічних, наукових, соціальних, моральних чинників;

8) зміст статусу особи визначається не лише суб'єктивними правами, а й юридичними обов'язками, тобто існує вимога певної поведінки особи, встановленої нормами права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е., зі змінами. К.: Край, 2007. 188 с.

2. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій: навч. посібник для юрид. фак. вузів. К.: Вентурі, 1996. 208 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник; пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.

4. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права: навчально-методичний посібник. Київ: Атіка, 2007. 412 с.

5. Мартинюк Р. С. Теорія прав людини: навчальний посібник. Острог, 2008. 301 с.

6. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2 54D0BA/96-D0B2D180 (дата звернення: 10.03.2020).

7. Тодыка Ю. Н., Тодыка О. Ю. Конституционно-правой статус человека и гражданина в Украине. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2004. 368 с.

Мудрак Владислав Вікторович,
здобувач третього рівня вищої освіти
доктора філософії кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
Науковий керівник:
Шевченко Анатолій Євгенійович,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальне місце в сучасних умовах розбудови правової держави в Україні посідають проблеми діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини. Розвиток людства в умовах глобалізації, так чи інакше, залежить від соціального явища «право», яке в свою чергу, поширює свій вплив на найбільш важливі сфери та правовідносини у суспільстві. Але нажаль, сучасний стан правової системи України свідчить про нагальність вирішення питання, що стосується діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в умовах глобалізації.

Розвиток України як правової й демократичної держави, еволюції громадянського суспільства та розвитку конституційного права України важливого значення набуває дослідження особливостей діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини.

Функціонування сучасного суспільств значною мірою визначається такими поняттями, як права і свободи людини, соціальний капітал, культура, інформатизація, глобальна політика тощо. Однак найважливішим завданням національних держав і міжнародних спільнот є забезпечення прав людини і прав народу.

Слід зауважити, що діяльністю громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в Україні займалися такі відомі вітчизняні вчені, як А. Ю. Олійник, В. Ф. Погорілка, О. М. Биков,

Д. М. Белова. Проте питання, пов'язані із особливостями діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в умовах глобалізації, у науковій літературі не знайшли достатнього відображення.

Незважаючи на те, що у різних школах вже тривалий час існує своє бачення глобалізації, воно все ж не є остаточно сформованим у сучасному науковому світі. Навряд чи викличе заперечення позиція науковців, за якою глобалізація розглядається передусім як розширення, поглиблення та прискорення світових взаємозв'язків у всіх царинах сучасного суспільного життя – від культурної до кримінальної, від фінансової до духовної [3, С.15].

Вклад громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини організацій є дуже важливий не тільки з точки зору досягнутих результатів і відповідно, оптимізму, який вони вселяють щодо захисту прав і свобод людини в нашому світі, але також і тому, що вони представляють собою, в самому прямому сенсі, засіб захисту, доступний людям в усьому світі. Вони – як і багато інших організацій – керуються і координуються приватними особами, але, крім цього, їх сила значною мірою обумовлена добровільною підтримкою їх діяльності іншими членами суспільства. Цей факт надає їм особливу значущість в очах тих людей, які бажають зробити свій внесок у поліпшення ситуації з правами і свободами людини в Україні [3, С.112].

Основною особливістю діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини полягає в узгодженні різних особистих інтересів та вимог громадянського суспільства, на основі яких виробляються конкретні загальновизнанні цілі і завдання громадських організації. В такому розумінні громадські організації у сфері захисту прав і свобод людини утворюють механізм, що відповідає людським потребам та забезпечує вирішення життєво важливих суспільних потреб і стає засобом реального захисту прав і свобод людини.

Засади функціонування сучасної демократичної правової держави є належна реалізація й ефективний захист прав і свобод людини. Захист прав і свобод людини є цілісною системою, яка складається з інституційної й нормативної складових, що мають внутрішньодержавний і міжнародний рівень. У цій системі важливою інституцією є діяльність громадські організації у сфері захисту прав і

свобод людини, які здійснюють свою діяльність на місцевому, регіональному, національному або міжнародному рівнях. Більшість громадських організацій співпрацює у сфері захисту прав людини з відповідними органами місцевого самоврядування, органами державної влади, а також із міжнародними організаціями, зокрема з Організацією Об'єднаних Націй , Радою Європи, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі [4, С. 53].

Значну роль громадські організації відіграють у забезпеченні дієвого контролю за діяльністю держави у сфері захисту прав і свобод людини та створює ефективну противагу зловживань з боку держави, що в результаті чого створюється дієвий механізм функціонування громадянського суспільства, сприяє встановленню взаєморозуміння між державою і громадянами.

Громадські організації на сучасному етапі розвитку перебирають на себе дедалі більший обсяг завдань, насамперед в соціальній сфері, які ще не так виконували суто державні інституції. Тенденції розвитку громадських організацій показують, що вони якісніше спроможні надавати суспільні послуги, ефективніше використовувати матеріальні та інші ресурси суспільства. Так, громадські організації здатні більш конструктивно, ніж державні органи вирішують місцеві конфлікти, вони краще аналізують загальні та особливі риси громади, більш ініціативні та сприятливі до змін. Громадські організації мають більшу довіру і допомогу з боку місцевих жителів. Відчутною перевагою, стає і те, що люди, які беруть участь у формуванні громадянських організацій у сфері захисту прав і свобод людини, відчувають свою причетність до вирішення громадських справ, відповідно до чого, громадяни стають більш активними у захисті своїх прав і свобод, що, власне, сприяє розвиткові громадянського суспільства [5, С. 232].

Таким чином, сьогодні Україна перебуває на шляху демократичних перетворень, які передбачають верховенство права в усіх сферах життя та побудову розвинутого громадянського суспільства. Демократія неможлива без чіткого усвідомлення суспільством головної цінності – прав і свобод людини. Не лише законодавча складова є орієнтиром для успішної побудови демократичної країни, але й рівень правової обізнаності, свідомості, активного самозалучення громадян до політичних, соціальних, культурних та інших процесів, що відбуваються у державі. Рушійною силою в цьому

разі має стати цивілізоване громадянське суспільство, яке зможе впливати на державні перетворення через діяльність громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про громадські об’єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. No 1. Ст. 1.

2. Гелд Д., МаркГрю Е., Голдблатт Д., Ператон Дж. Глобальні трансформації. Політика, економіка культура: Пер. З англ.. Переднє слово Ю. Павленка. К.: Фенікс, 2003. С. 24.

3. Кравчук В. М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): Монографія. Тернопіль: ТаОВ «Терно-граф», 2011. 260 с.

4. П. М. Рабінович, Н. М. Раданович. Європейська конвенція з прав людини: проблеми національної імплементації (загально-теоретичні аспекти): Пр. Львів. лаб. прав людини і громадянина. Акад. прав. наук України, Наук.-дослід. ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування. Л.: Астрон, 2002. 192 с. (Дослідж. та реф.; Вип. 4).

5. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук. ред. В. П. Беха. К.: Вид. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. С. 680.

Науменко Олена Петрівна,
здобувач третього рівня вищої освіти
доктора філософії кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
Науковий керівник:
Шевченко Анатолій Євгенійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Вихідні засади утворення та діяльності окремих правових інститутів набувають особливого значення в перехідні періоди становлення державності, коли формується нова система державно-владних відносин, удосконалюються існуючі та запроваджуються сучасні механізми взаємодії держави та громадянського суспільства, на практиці гостро відчувається потреба в чітких орієнтирах та векторах руху.

Серед громадських формувань особливе місце відводиться правозахисним громадським організаціям (далі – ПГО), оскільки саме вони першочерговим завданням визначають захист прав і свобод людини. Думка І. Т. Темеха, щодо дотримання чи недотримання принципів створення та діяльності ПГО є однією із показників демократичності держави, її ставлення до прав людини взагалі [1, С. 65].

Проблеми функціонування громадських організацій досліджувались такими вітчизняними і зарубіжними вченими, як І. В. Бондарчук, Ю. В. Ботнєв, М. В. Войналович, Н. П. Гаєва, А. Г. Майстренко, І. Т. Темех, Є. Ю. Захаров, Р. Ю. Шульга та інші. Серед останніх публікацій доцільно виділити роботи Н.П. Гаєвої, де ретельно проаналізовано правові принципи утворення і діяльності громадських об’єднань та міжнародний документ: «Керівні принципи щодо свободи об’єднань», спільно розроблене Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ і Комісією Ради Європи «За демократію через право» (Венеціанською комісією) з метою надання державам – учасницям ОБСЄ та державам – членам Венеціанської комісії підтримки у приведенні національного

законодавства, у тому числі щодо свободи об'єднань, у відповідності до міжнародних стандартів та зобов'язань ОБСЄ.

Натомість питання принципів утворення і діяльності правозахисних громадських організацій в Україні в контексті Закону України «Про громадські об'єднання» у правовій літературі майже не розглядались, що обумовлює важливість та актуальність дослідження.

У словникових джерелах поняття «принципу» розкривається через різні смислові категорії: «переконання», «вимоги», «ідеї», «засади», «норми», «положення», «правила», «особливість», «спосіб створення» та інші [2, т. 7 С. 693; 3, С. 519].

Під принципами права зазвичай розуміють відправні ідеї, основні засади, що визначають зміст і спрямованість правового регулювання [4, С. 66]. Окреслюючи методологічне значення принципів, науковець М.В. Цвік зазначає, що вони пронизують усю правову матерію, їх вплив на різні правові явища і суспільні відносини обумовлюються у цілому ієрархією та характером взаємодії різних за своїм рівнем діючих в правовій сфері принципів – правової системи, права, міжгалузевих, галузевих, загальнолюдських, правових інститутів [5, С. 34].

У науковому середовищі частіше йдеться про необхідність виділення правозахисних громадських організацій в окремий вид. Це пояснюється, зокрема, тим, що ПГО, крім загальних ознак, властивих всім громадським організаціям, наділені і «специфічними, обумовленими метою їх створення» [1, С. 20], характеризуються певними особливостями діяльності, що пов'язано з їх функціональним призначенням. На думку окремих дослідників, саме в цих організаціях громадська ініціатива набуває найбільш яскравого прояву [6, С. 192].

Загальні правові принципи діяльності об'єднань громадян задекларовано в Конституції України (ст. ст. 36, 37, 92), безпосередньо громадських об'єднаннях (далі-ГО) – в Законі України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. Статтею 3 зазначеного Закону передбачено такі принципи створення та діяльності громадських об'єднань (ПГО зокрема): добровільності; самоврядності; вільного вибору території діяльності; рівності перед законом; відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); прозорості, відкритості та публічності [7].

Погоджуємося з думкою Н.П. Гаєвої, що у цьому нормативно-правовому акті не знайшли відображення важливі принципи утворення та діяльності громадських об'єднань, що були закріплені у

Законі України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. (втратив чинність 1 січня 2013 р.). Ідеться про принципи законності, демократизму вирішення (на зборах всіх членів або представників членів об'єднання) основних питань діяльності об'єднання громадян (у тому числі громадських організацій), рівноправність їх членів, вільний вибір напрямів діяльності [8 С. 56].

Погоджуючись з вченою, вважаємо, що перелік принципів ГО краще доповнити не принципом законності, а більш всеохоплюючим та універсальним – принципом верховенства права, який згідно з концепцією верховенства права [4, С. 365; 9, С. 177] включає принцип законності як складову.

Зміст верховенства права розкривається через структурні компоненти, серед яких основними визначають: повагу до прав та свобод людини, верховенство Конституції, принцип розподілу влади, законність, обмеження дискреційних повноважень, принцип рівності у правах (рівноправності) та рівності всіх перед законом, принцип юридичної визначеності, принцип захисту довіри, принцип пропорційності, незалежності суду і суддів [4, С. 361-374].

Отже, принцип верховенства права є більш змістовним порівняно з принципом законності і його дотримання сприятиме забезпеченню не лише правової основи створення та діяльності громадських об'єднань, але й ефективному та плідному співробітництву цих формувань з державними інституціями у ході вирішення важливих соціально-правових проблем.

Для розуміння основних засад діяльності ПГО поряд з загальними принципами, закріпленими як на рівні Конституції, так і в Законі, важливе значення мають і спеціальні (видові) принципи ПГО, що є конкретизацією, уточненням загальних відносно конкретних суб'єктів, у нашому випадку ПГО, з урахуванням особливостей їх функціонування.

Оскільки теорія та практика нерозривно пов'язані, для розробки наукової концепції принципів ПГО важливим є з'ясування актуальних для сьогодення питань діяльності ПГО у практичній площині.

Наразі представники громадськості наголошують на вагомій ролі для будь-якої громадської організації забезпечення її «організаційного розвитку»: здійснення періодичного стратегічного планування, використання заходів щодо розвитку персоналу, розробку якісно нових форм і методів роботи та – найважливіша складова – «впровадження і дотримання громадськими організаціями професійних та

етичних стандартів діяльності». Зазначеним стандартам громадянською спільнотою відводиться також роль «ресурсів організаційного розвитку», оскільки, на її переконання, вони сприяють збільшенню числа клієнтів, залученню коштів для діяльності та підвищенню іміджу громадської організації у суспільстві, важливим свідченням є якість послуг та професіоналізм. Особливо актуальне впровадження таких стандартів у діяльність громадських організацій, що займаються наданням психологічних консультацій, виховною роботою, реабілітацією, захистом прав вразливих груп населення. Некваліфікована робота або неетичне, некоректне поводження у таких випадках може завдати непоправної шкоди [10].

На мою думку, щодо громадських організацій, враховуючи їх різноманіття та багатовекторність діяльності, доречно використовувати термін не «професійні», а «компетентнісні» стандарти, оскільки діяльність ГО не завжди пов’язана з конкретною професійною діяльністю.

Виходячи з актуальності на сучасному етапі визначення засад діяльності ПГО, що сприятимуть забезпеченню базових етичних та компетентнісних стандартів в їх діяльності, пропонуємо, поряд з іншими, розглядати такі спеціальні (видові) принципи діяльності ПГО:

1) принцип доброчесності – як вимога етичної і гідної поведінки представників ПГО. З огляду на те, що категорія «доброчесність» належить до фундаментальних категорій науки етики, відображає суб’єктивну форму моралі та означає результат виявлення у поведінці особистості певних стійких позитивних моральних якостей [11, С. 70], доброчесність у контексті діяльності ПГО в узагальненому вигляді може означати високоморальну характеристику представників ПГО, діяльність яких спрямована на досягнення добра (блага) не лише для окремої людини, але й суспільства в цілому;

2) принцип компетентності – якісне забезпечення правового захисту, надання правової допомоги захисту передбачає наявність певного рівня знань, комплексу вмінь і навичок щодо форм та методів здійснення правозахисної діяльності;

3) принцип об’єктивності – передбачає ретельний аналіз існуючих суспільних відносин щодо вирішення конкретних завдань (наприклад, у розвязуванні екологічних проблем, питань адаптації молоді тощо). Слід також наголосити, що, виконуючи функції, правозахисні громадські організації в особі своїх представників,

повинні бути вільними від будь-яких стереотипів, уподобань чи інших проявів упередженого ставлення.

Отже, правові принципи створення та діяльності правозахисних громадських організацій – це основні засади, вихідні ідеї, що визначають зміст і спрямованість правового регулювання утворення та діяльності ПГО. Як показує практика, на даний час важливого значення набуває визначення етичних та компетентнісних засад діяльності громадських організацій, а особливо ПГО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Темех І. Т. Конституційно-правовий статус правозахисних громадських організацій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2010. 203 с.
2. Великий тлумачний словник української мови: з дод. і допов.: уклад. і гол. ред. Б. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
3. Філософський енциклопедичний словник. НАН України. Ін.-т філософії імені Г. С. Сковороди; редкол. В. І. Шинкарук / голова / та ін. Київ: Абрис, 2002. 744 с.
4. Козюбра М. І. Загальна теорія права: підручник. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
5. Цвік М. В. Методологічне значення принципів права. Проблеми методології сучасного правознавства: матеріали конференції, м. Київ, 9-10 жовтня 1996 р. Київ.1996. С. 34.
6. Гражданское общество. Мировой опыт и проблемы России: отв. ред. В.Г. Хорос. М.: Эдиториал УРСС, 1998. 312 с.
7. Про громадські об’єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI / Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.
8. Гаєва Н. П. Правові принципи утворення і діяльності громадських об’єднань: деякі міркування. Часопис Київ. ун-ту права. 2014. № 3. С. 55-59. URL:http: //nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_3_14 (дата звернення: 09.03.2020).
9. Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 травня 2011 р. Право України. 2011. № 10. С. 168-184.
10. Професійні та етичні стандарти для громадських організацій: поради ГУРТа. URL: https://gurt.org.ua/articles/31226/ (дата звернення: 09.03.2020).
11. Томкіна О. Принцип доброчесності державної влади: постановка проблеми. Вісн. Нац. академії правових наук України. 2014. № 1 (76). С. 65-74.

Олейніков Денис Олександрович,
здобувач третього рівня вищої освіти
доктора філософії кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
Науковий керівник:
Старостюк Алла Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права і
держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова політика є важливою складовою економічної політики держави. Саме за допомогою фінансової політики здійснюється регулюючий вплив на ринкові відносини та процес розширеного відтворення. Фінансова діяльність висвітлює управлінську діяльність, у процесі здійснення якої встановлюється залежно від обставин доцільне співвідношення видаткової частини з прибутковою частиною бюджетів держави різних рівнів шляхом бюджетного регулювання.

Сьогодні питанням сутності фінансової політики присвячено багато наукових досліджень, доцільно виділити праці вітчизняних вчених: Боголіб Т. М., Опарін В. М., Василик О. Д., Юнін О. С., Мазаракі А. В. та інші

В умовах ринкової економіки основним елементом у системі управління фінансами в державі є фінансова політика, яка відображає принципи відносин щодо реалізації і захисту фінансових інтересів одних суб'єктів на противагу іншим.

Фінансова політика держави – це важливий чинник реалізації функцій держави, пов'язаних з управлінням економікою, підвищенням ефективності розвитку національного виробництва, покращенням добробуту населення [1]. Головною метою фінансової політики є підвищення рівня суспільного добробуту шляхом оптимального розподілу ВВП між соціальними групами населення, галузями економіки, окремими територіями.

Здійснюючи регулювання соціально-економічними процесами, держава за допомогою інструментів фінансової політики може сприяти створенню сприятливих умов для розвитку пріоритетних напрямків економіки в державі в цілому, стимулювати інвестиційно-інноваційну діяльність та підприємницьку активність.

В юридичній та економічній літературі не можна знайти єдиних підходів до визначення сутності фінансової політики, її специфічних ознак, напрямків формування та реалізації, що негативно позначається на ефективності проведення в державі. Тому доцільно розглянути найрозповсюдженіші підходи до трактування та визначення фінансової політики держави.

Вітчизняний вчений В. М. Опарін вказує на те, що фінансова політика – це комплекс дій, що здійснює держава в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей [2, С. 47].

Більш детально визначення фінансової політики розкриває О. Д. Василик і трактує як "сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення економічного й соціального розвитку країни" [3, С. 113].

У фінансовому словнику представленеінше трактування змісту фінансової політики: "Політика фінансова – система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом" [4, С. 113].

Зробивши аналіз, варто визначити категорію "фінансова політика держави" як сукупності цілеспрямованих державних дій і заходів розподільчого і перерозподільного характеру, які реалізуються через фінансову систему, щодо організації та використання фінансових відносин відповідно до засад соціально-економічного розвитку суспільства з метою забезпечення зростання ВВП країни і підвищення добробуту її громадян.

До пріоритетних та важливих заходів вдосконалення фінансової політики держави доцільним є:

- реформування системи державних фінансів, для досягнення довгострокової макроекономічної стабільності;

- удосконалення пенсійного забезпечення з метою підвищення стимулів для продовження роботи пенсіонерами;
- розробка та реалізація виваженої бюджетно-податкової політики, яка б забезпечувала достатній обсяг фінансових ресурсів та сприяла економічному зростанню;
- визначення показника частки податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті.

Також, доцільно звернути увагу на бюджетну політику, як один з основних інструментів реалізації економічної політики країни. Саме дії держави по визначенню найважливіших завдань та кількісних показників формування дохідної та видаткової складових бюджету, управління дефіцитом бюджету та державним боргом формують сутність бюджетної політики [5, С.19].

Пріоритетним напрямком розвитку фінансової політики в державі є:

- удосконалення інституційного середовища фінансового регулювання;
- підвищення дієвості фінансово-бюджетного планування і прогнозування;
- поступове та виважене зростання показника монетизації;
- вдосконалення механізмів валютного регулювання;
- утримання стабільного рівня цін;
- посилення взаємозв'язку фінансового регулювання із циклічністю економічного розвитку;
- забезпечення макроекономічної збалансованості;

Отже, удосконалення інституційних засад фінансового забезпечення соціальної сфери надасть можливість підвищити рівень соціальних гарантій держави та стійкість бюджетної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголіб Т. М. Фінансова система як складова соціально-економічного розвитку держави. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. №10. С. 172– 178.
2. Опарін В. М. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. Фінанси України. 2017. № 2. С.47.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів. Центр навчальної літератури, 2009. 480 с.

4. Юнін О. С. Фінансово-економічний словник: словник-довідник, 2018. 64 с.

5. Мазаракі А. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2016. № 1. С.19.

Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ У ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВИ

Фінансове забезпечення держави має надзвичайно важливе значення. Перш за все воно передбачає формування цільових грошових фондів господарюючих суб'єктів у достатньому розмірі та їх ефективне використання.

Теоретично розрізняють такі форми фінансового забезпечення, як: 1) самофінансування (фінансування діяльності суб'єкта господарювання за рахунок власних фінансових ресурсів); 2) бюджетне фінансування (надання коштів з бюджету на безповоротних засадах); 3) кредитування (надання коштів на принципах поворотності, платності, терміновості, забезпеченості та цільового використання); 4) оренда (передача майна у користування на визначений угодою термін і за певну плату); 5) інвестування (вкладання коштів у певні об'єкти з метою отримання додаткового доходу) [1, С. 20]

Всі ці форми фінансового забезпечення держави тісно пов'язані з формуванням фондів коштів за рахунок різних видів надходжень, а також їх розподілом, використанням та звітуванням за їх використання. Здійснення діяльності щодо фінансового забезпечення держави безпосередньо потребує чіткого, якісного та прозорого управління.

Загальновідомим є той факт, що влада в державі не може реалізуватися сама по собі. Проявом державного управління є практичне втілення в життя різноманітних функції держави. У даному

випадку під поняттям «функції» ми розуміємо основні напрями управлінської діяльності [2, С. 20]. З найдавніших часів однією із найважливіших функцій в державному управлінні був контроль [3, С. 28], якому притаманні певні форми та методи діяльності.

Зазвичай, усі відомі форми та методи здійснення контролю ґрунтуються на таких принципах: законність, гласність, повнота, коректність, централізм, об'єктивність, професіоналізм, доброзичливість, універсальність, систематичність, комплексність, неупередженість, офіційність тощо. Такий підхід забезпечує правильну побудову та здійснення контрольних дій компетентними органами державної влади.

Спостереження за процесом історичного розвитку держави щодо реалізації її основних функцій доводить, що великий вплив на застосовування різних форм та методів контролю мають соціально-економічні формації і різні народи. Актуальним для фінансового забезпечення держави є застосування цих форм та методів контролю з метою забезпечення виконання функцій держави.

Як вже вказувалося вище, форм та методів контролю безліч, але серед них нам звичайно відомі типові або ті, які найчастіше використовуються. Наприклад, до таких форм та методів контролю з упевненістю можна віднести перевірку, спостереження за ходом робіт, фінансовий та матеріальний облік, тощо.

Найперше, що береться до уваги, коли визначають яку форму чи метод застосувати для виконання функції контролю у сфері фінансового забезпечення держави це ціль або мета, які постають перед контролюючим органом чи структурою. Необхідно пам'ятати, що важливий вплив на здійснення контролю мали і мають політичні реалії у середині та зовні держави.

Характеризуючи форми та методи контролю, можна визначити, що під формою, взагалі, розглядають зовнішнє відображення або зовнішній прояв змісту чи будь-чого іншого, а під методом – способи, прийоми та засоби досягнення мети або певним чином упорядковану діяльність [4, С. 125]. На сучасному етапі дослідження в науковій літературі спостерігається відображення великої кількості підходів до класифікації та складових елементів форм і методів контролю.

Контроль у сфері фінансового забезпечення держави за формою діяльності може здійснюватися у таких видах: 1) перевірка або обстеження і вивчення окремих напрямків фінансово-господарської

діяльності, за результатами яких складається довідка або доповідна записка; 2) ревізія або документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за наслідками якої складається акт; 3) затребування звітів; 4) рейди, огляди, та ін [4].

Загальнопоширеною є класифікація в основу якої закладений критерій, що визначає вид контролю в залежності від того, який орган його здійснює. Тому контроль називається парламентський, судовий, контроль з боку органів виконавчої влади та ін.

Інший вид класифікації форм контролю за сферою діяльності поділяє контроль на внутрішній, зовнішній [3].

Однак, слід наголосити на тому, що функція контролю є різновидом державного управління, і, саме тому, контроль володіє класичними або загальними формами державного управління. До таких форм контролю відносяться: 1) правові у вигляді правотворення через видання нормативних та індивідуальних актів управління, укладення адміністративних договорів, участь суб'єктів виконавчої влади в судах як позивачів або відповідачів, діяльність по забезпеченню громадського порядку й безпеки, здійснення юридично значущих дій та правозастосування як сприяння застосуванню законів до конкретних обставин управлінського життя за допомогою персоніфікованих, юридично владних приписів та юридичних фактів, з якими пов'язаний напрям виникнення, зміна або припинення будь-яких адміністративних відносин; 2) неправові, тобто такі, які, зазвичай, не обумовлені виникненням правових наслідків у результаті їх застосування, а саме: організаційні дії (наради, збори, обговорення, перевірки, прогнози, облік, прес-конференції тощо) і матеріально-технічні операції (ведення діловодства, складання звітів або довідок, видання юридичних актів, інше.

Вище вказана особливість впливає на таку класифікацію методів контролю:

1) за масштабом застосування бувають загальні методи і спеціальні;

2) за впливом суб'єкта на об'єкт розрізняють методи прямого впливу та непрямого або опосередкованого;

3) за владною природою управлінської діяльності є адміністративні (адміністративно-правові, адміністративно-організаційні) та економічні методи; за характером стосунків між людьми в певному колективі виділяють соціально-психологічні методи;

4) за характером реалізації загальної політики управління та її принципів виділяють регулювання, керівництво, управління;

5) за мірою використання владних повноважень методи поділяються на переконання, заохочення і примус [4].

Остання із наведених класифікацій вважається більш широко розповсюдженою у адміністративно-правовій науці та частіше застосовується при здійсненні управлінської діяльності. Вони у прояві відповідних дій, що вчиняються контролюючими органами відносяться лише до методів і не можуть бути проявом форм контролю.

Винятки, із загальних правил, при розгляді форм та методів контролю становлять такі загальновживані терміни, як: ревізія, перевірка, огляд, обшук та інші, які можуть належати одночасно до форм і методів діяльності контролюючого органу, але, з упевненістю можна сказати, що абсолютно тотожними бути не можуть.

Проте, слід відзначити, що існування різних форм та методів контролю і можливість їх вибору зовсім не означає, що суб'єкт контролю повністю самостійно та на власний розсуд має їх використовувати.

О. Ф. Андрійко вважає, що вибір форм контролю має відбуватися контролюючим суб'єктом у межах, які окреслені повноваженнями контролюючого органу або посадової особи, і не може виходити за рамки, або є прямо передбаченим у правовій формі [5]. В основному ці відповідні правові форми контролю органу чи посадової особи, яка його здійснює, прямо або опосередковано передбачені правовими актами, що регламентують діяльність контролюючого суб'єкта. Таке становище склалося через те, що мова йде практично про одне і те саме явище. Тому, будь-який метод повинен ззовні виявлятися у певній формі, а форма, у свою чергу, може існувати лише тоді, коли наповнена відповідними методами.

Таким чином, форму контролю можна визначати як зовнішній прояв або результат конкретних контрольних або наглядових, процесуальних та організаційних дій, який, зазвичай, висвітлюється в певних актах за результатами діяльності перевіряючих, наприклад: актах перевірки, ревізії, приписах або постановах та інше. А щодо методу контролю, то його розглядаємо як сукупність конкретних процесуальних дій, які передують формальному закріпленню результатів, іншими словами це способи, засоби, прийоми впливу органів, які уповноважені здійснювати контроль на певні керовані об'єкти.

Щодо класифікації, то безумовно, з нею можна погодитися, але потрібно звернути увагу на те, що: 1) методи та форми контролю можуть бути виявленими тільки у сфері взаємодії суб'єктів та об'єктів або у взаємозв'язку керуючих та керованих підсистем; 2) для їх реалізації потрібна, як правило, правова форма; 3) у більшості випадків класифікацією до методів відносять ті заходи адміністративного примусу, які застосовуються контролюючими органами до підконтрольних структур, а саме: адміністративний штраф або грошове нарахування; адміністративне попередження та припинення; зупинення експлуатації технічних засобів, окремих об'єктів тощо; 4) вони використовуються різними органами контролю, у різних сферах діяльності, для різних цілей, інколи із застосуванням різних технічних та інших засобів контролю; 5) за формою діяльності можуть здійснюватися як перевірка, ревізія, проведення рейдів, огляд, затребування звітів тощо; 6) контроль як вид державного управління може мати і класичні, форми державного управління: правові – правотворення та правозастосування і неправові; 7) у своїй діяльності контролюючі органи здійснюють відповідні дії, які можна віднести тільки до методів: примус, переконання та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: навч. посіб. / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге видання, стереотипне. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: https://pidruchniki.com/1151040964440/finansi/finansoviy_mehanizm_yogo_struktura (дата звернення: 10.03.2020).

2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

4. Бородін І. Л. Адміністративне право України: підручник. К.: Алерта, 2019. 548 с.

5. Андрійко О. Ф., Кисіль Л. Є. Адміністративно-правове забезпечення реалізації прав і свобод громадян в Україні. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 107-110.

6. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права,
Мазурик Андрій Володимирович,
студент групи ПБ-18-2
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасна децентралізація місцевого самоврядування має важливе значення для України в умовах її розвитку. Фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування є об'єктом вивчення як вітчизняної фінансової науки, так і інших галузевих наук. Перш за все, актуальність вивчення теми обумовлена вирішенням практичних завдань, пов'язаних із управлінням місцевими фінансовими ресурсами, а також з фінансовою незалежністю місцевих органів влади. Реалізація ефективного фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування сприятиме якісному виконанню органами місцевого самоврядування їхніх функцій.

Серед проблем фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування є недосконаліть сучасної системи адміністративно-територіального поділу та визначення у його межах компетенції органів місцевого самоврядування.

Також, необхідно наголосити на неефективності розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Такий підхід до організації влади на місцях безпосередньо негативно вплинув на формування територіальних громад.

Загальновідомо, що територіальна громада володіє фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами в обсязі, який є достатнім для ефективної реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування, надання соціальних послуг населенню на рівні, передбаченому загальнодержавними стандартами [1].

Під час наукового дослідження теми виявилося, що вітчизняні науковців, які займалися дослідженням питання щодо фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації мають різні погляди на проблеми та пропонують свої шляхи їх вирішення.

Так, існує позиція науковців щодо поняття «фінансове забезпечення», яке розглядається як один із методів фінансового механізму. Про це у своїх наукових працях пишуть О. Кириленко, І. Луніна [2]. Інший вчений В. Опарін розглядає фінансове забезпечення як підсистему фінансового механізму, що характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства [3, С. 84]. О. Романенко визначає фінансове забезпечення як відшкодування витрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою [4].

Аспектами фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сучасних наукових дослідженнях цікавилися такі науковці як: О. Василик, К. Павлюк, В. Дем'янишин, О. Кириленко, І. Луніна, В. Опарін, О. Романенко, В. Зайчикова та інші вітчизняні вчені. Однак, розвиток місцевого самоврядування потребує постійного вдосконалення механізмів його реалізації, і особливо, це стосується фінансової сфери діяльності.

Одним із шляхів вирішення проблем у сфері фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування є необхідність забезпечення місцевих бюджетів повною самостійністю. Така фінансова самостійність вплине позитивно на процес розподілу повноважень між органами виконавчої влади й місцевого самоврядування і поліпшить їх взаємовідносини. Також, перенесення фінансового важелю у системі перерозподілу загальнодержавних податків на користь місцевих бюджетів забезпечить підвищення зацікавленості в їх наповненості.

Планомірні, ефективні та якісні зміни політики держави у сфері фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування та територіальних громад мають опиратися на сталий розвиток стратегічних і тактичних заходів, інструментів, за допомогою яких органи місцевого самоврядування виконують належні їм функції щодо забезпечення збалансованого розвитку територіальних громад. Мобілізація фінансових ресурсів та їх оптимальний розподіл будуть сприяти ефективному використанню коштів за призначенням та за пріоритетними напрямками сталого розвитку місцевого самоврядування.

Роль місцевих бюджетів стосовно забезпечення суспільних послуг соціального та інших значень надзвичайно важлива у фінансовій діяльності органів місцевого самоврядування. Перш за все,

з місцевих бюджетів відбувається: виплата коштів для забезпечення соціального захисту населення; утримання закладів соціально-культурної сфери; видатки на розвиток місцевого господарювання; фінансування молодіжних програм та інше.

Бюджети місцевого самоврядування наділені самостійністю і не являються частиною основного фінансового плану країни. Їх автономність обумовлена специфікою місцевих економічних відносин, адміністративно-територіальним поділом та бюджетним устроєм. За рахунок коштів місцевого бюджету та самостійності органів місцевого самоврядування необхідно забезпечити добробут територіальної громади, а це призведе до покращення життя населення у країні вцілому. Існує думка, що місцеві бюджети завдяки відокремленому функціонуванню, більш ефективніше забезпечують розвиток держави.

До елементів системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування відносять: 1) фінансові відносини щодо організації процесу акумуляції доходів на місцевому рівні засновані на принципах раціоналізації видатків та ефективного використання власності комунального сектора, організації послуг та відносин стосовно трансфертів; 2) фінансові відносини, які складаються між суспільним і приватним сектором із метою організації виробництва та надання суспільних благ громадянам; 3) фінансові відносини між суб'єктами місцевого самоврядування, органами державної влади, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами щодо надання державних і громадських послуг та виконання інших функцій органів місцевого самоврядування.

Відповідно до п. 12.3 Податкового кодексу України від 02.12.2010 року: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно до закону та перспективного плану формування територій громад, у межах своїх повноважень приймають рішення щодо встановлення місцевих податків та зборів [5].

Необхідно, наголосити, що бюджетна забезпеченість із розрахунку на одного жителя села, селища, міста становить 50-700 грн. на рік, але стандарти ЄС передбачають 2000 євро, а бюджетна система України спрямована на підтримку не самодостатніх (тих, що володіють власною фінансовою базою), а дотаційних територіальних громад [6, С. 6].

Майнові ресурси (рухоме та нерухоме майно) територіальної громади разом із доходами місцевих бюджетів, позабюджетних цільових (у тому числі валютними) та інших коштів, землі, природних ресурсів, що перебувають у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, які перебувають в управлінні районних і обласних рад, відповідно до Конституції України (ч. 1 ст. 142) [8] та Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" становлять матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування, тобто саме їх розвиток сприяє підвищенню фінансової спроможності громад [9].

Держава фінансово забезпечує здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади у повному обсязі за рахунок закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету, надання трансфертів з державного бюджету, а також передання органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності [9]. Роль держави фінансово забезпечувати виконання цих функцій ефективно сприяє розвитку територіальних громад як органів місцевого самоврядування і не зводиться до банального контролю за виконанням функцій органами місцевого самоврядування.

На основі вищезазначеного, можна погодитися із визначенням фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування та розглядати його як сукупність фінансових ресурсів, які зосереджуються у відповідних місцевих фондах, використовуючи які, органи місцевого самоврядування виконують надані їм повноваження, забезпечуючи соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць [10, С. 78-93].

У результаті дослідження констатуємо факт, що основна частина фінансового забезпечення, яка зосереджена в місцевих бюджетах надходить від загальнодержавних податків та зборів. Щодо майнових ресурсів (рухомого та нерухомого майна) територіальної громади, то разом із доходами місцевих бюджетів вони становлять матеріальну та фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування.

Таким чином, основними проблемами у розвитку фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування на сучасному етапі є: 1) невідповідність формування доходів місцевих бюджетів органів місцевого самоврядування цілям їх фінансової спроможності; 2) відсутність ефективного використання власного фінансового

потенціалу адміністративно-територіальної одиниці; 3) диференціація органів місцевого самоврядування за рівнем бюджетної забезпеченості; 4) розбалансованість та неефективна структура місцевих бюджетів; 5) недостатність видатків місцевих бюджетів на фінансування розвитку територій та інше.

Отже, до основних кроків щодо подолання недоліків функціонування фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування можна віднести: 1) вивчення практики реалізації фінансових відносин у сфері місцевого самоврядування в Україні та за її межами; 2) створення на цій основі якісного нормативно-правового забезпечення фінансової діяльності органів місцевого самоврядування; 3) створення нових і перегляд існуючих шляхів фінансування діяльності органів місцевого самоврядування; 4) розширення сфери компетенції органів місцевого самоврядування для самостійного встановлення розмірів податків і зборів, що є частиною загальнодержавного фінансового забезпечення; 5) врахування специфіки адміністративно-територіальної одиниці, її природно-географічного розташування при встановленні органами місцевого самоврядування місцевих податків і зборів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19 (дата звернення: 10.03.2020).

2. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник: за редакцією О. П. Кириленко. К.: Знання, 2006. 677 с.

3. Русін В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Світ фінансів. 2009. №4 (21). С. 83-89.

4. Романенко О. Фінанси: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 С. 4.

5. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 10.03.2020).

6. Сучасний стан та проблеми розвитку місцевого самоврядування в Україні 2004. Кур’єр місцевого самоврядування. 2004. №8. С. 6.

7. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2 54D0BA/96-D0B2D180 (дата звернення: 10.03.2020).

8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.03.2020).

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України: Закон України № 2457-VI від 08.07.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2457-17 (дата звернення: 10.03.2020).

10. Мельничук Н. Ю. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Экономика Крыма. №1 (34). 2011. С. 78-93.

11. Сторонянська І. З., Пелехатий А. О. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи. Регіональна економіка. 2014. №3. С. 228 – 238

Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права,
Шпирко Юлія Ігорівна,
студентка групи ПБЦ-19-3
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми обумовлюється тим, що з найдавніших часів і до наших днів постійно виникають проблеми у сфері виконання обов'язків людиною і громадянином. В історії становлення людства ці проблеми вже неодноразово привертали увагу мислителів, учених, політичних діячів, тощо.

Права та обов'язки як суб'єктивні категорії є взаємопов'язаними поняттями та завжди обумовлюють певні види взаємовідносин між особами, особою і державою у різних сферах життєдіяльності людини в державі.

Теоретично будь-яке дослідження має розпочинатися з визначення основних понять та категорій правової науки. Так, ще Цицерон – давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ та літератор, стверджував, що визначення поняття є відправною

точкою послідовного вивчення будь-якого питання, щоб можна було зрозуміти, про що саме йдеться [1, с. 59]. Важливим у визначенні поняття «конституційний обов'язок» є усвідомлення того, що всі особи повинні не тільки знати свої права, а й поважати чужі інтереси. Якщо відбувається свідоме чи несвідоме порушення такої парадигми – наступає юридична відповідальність для порушників.

І в минулому, і сьогодні визначення поняття «конституційний обов'язок» часто опиняється у центрі дискусій науковців. Близько до сучасного розуміння та більш вдало, з точки зору розвитку права, розкриває сутність поняття юридичних обов'язків Л. Д. Воєводін через категорію правової необхідності [2, С. 27].

Зазвичай, обов'язки, які закріплені в Основному Законі держави – Конституції України (далі Конституції), називаються конституційними. Отже, конституційні обов'язки – це встановлена державою в інтересах усіх членів суспільства й закріплена в Конституції держави необхідність, яка приписує кожній особі певні вид і міру поведінки й відповідальність за невиконання або неналежне їх виконання [3, С. 46].

Для детальної характеристики конституційні обов'язки потребують встановлення їх юридичної природи, сутності та змісту. Такий підхід допоможе визначити ціннісну вартість конституційних обов'язків у реалізації людиною її правового статусу в державі у всіх сферах життєдіяльності.

Найважливішою у характеристиці конституційних обов'язків є юридична природа. Науковці всіх часів трактували юридичну природу обов'язків, враховуючи їх зв'язок з правами та свободами, межами й принципами їх виконання, але, перш за все, – з ідеями рівноправності.

У науковій літературі під юридичною природою розуміють сукупність таких особливих ознак, рис, які дозволяють вирізнити з маси правових явищ будь-яке одне явище чи характеристику [4, С. 187]. Аналіз юридичної природи конституційних обов'язків передбачає розгляд їх особливостей і властивостей, які можуть бути притаманні саме конституційним обов'язкам у системі трьох взаємопов'язаних правових категорій: юридичної природи, сутності і змісту.

М. І. Матузов та Б. М. Семенека під сутністю юридичних обов'язків розуміють державно-правову необхідність певної

поведінки, а під змістом – конкретну належну поведінку, приписану законом [5, С. 28].

Необхідно наголосити на тому, що, зазвичай, сутність всіх юридичних обов'язків, в тому числі конституційних, одна, проте зміст різний. Тобто, зміст конституційних обов'язків являє собою більш широку правову категорію, аніж сутність. Перш за все, це пояснюється тим, що за змістом відбувається класифікація обов'язків, виділяють специфіку кожного обов'язку та характеризують його.

У дослідженні Л. І. Летнянчина вказано, що необхідність поведінки, яка є сутністю обов'язків (внутрішньою стороною) наповнюється кожного разу конкретним змістом, який визначає межі такої поведінки, вид, міру, характер (зовнішню сторону). Таким чином, Летнянчин Л. І. пропонує для тлумачення юридичної природи конституційних обов'язків, конкретизувати відмінність саме конституційних обов'язків від інших юридичних обов'язків, а також показати, що конституційні обов'язки містять в собі ще й морально-правові вимоги до суспільства й держави, до поведінки громадянина у відповідних сферах життя [6, С. 193-202].

Багато правознавців довгий час уникали розмов про правовий характер конституційних обов'язків, обумовлюючи це тим, що конституційні норми, які їх закріплюють, не містять у своїй структурі юридичних санкцій, відповідно й немає підстав називати їх правовими. Найчастіше такі погляди висвітлювалися у радянській науковій літературі.

Зараз позиціонуються інші погляди на дане питання. Зокрема, Ю. М. Тодика наполегливо рекомендує у характеристиці правових явищ та категорій враховувати необхідність специфіки юридичної природи норм Конституції і їх роль у механізмі правового регулювання відносин. Він вважає, що наявність у Конституції загальних положень, принципів, дефініцій не лише не позбавляє її нормативності, а, навпаки, засвідчує про більш широке використання Основного Закону держави. Нормативність конституційних приписів пояснюється ще й тим, що ці приписи прокладають шлях розвитку соціальних процесів у країні, духовного й матеріального життя суспільства, тобто Конституція – це шлях, який прокладається з метою духовного збагачення суспільства, матеріального достатку країни, зміцнення держави й підвищення рівня законослухняності та правопорядку [7, С. 26-28].

Як влучно зазначає Л. І. Летнянчин, концепція що визначає правову природу конституційних обов'язків як сукупність морально-правових вимог суспільства й держави до поведінки особи як морально-правовий зразок, еталон поведінки особи у певній сфері суспільних відносин, знаходиться в руслі сучасного підходу до дослідження широкого комплексу проблем конституційних обов'язків [2, С. 201].

Також необхідно нагадати, що підкріпленням цієї наукової позиції є стаття 8 Конституції, яка вказує на нормативність конституційних приписів та їх найвищу юридичну силу по відношенню до інших нормативних актів.

На основі вищезазначеного випливає, що конституційні обов'язки за своїм значенням мають загальний характер – стосуються кожної особи. Але їх характер не є цілком абсолютним, оскільки є випадки, коли у зміст окремих обов'язків, входить здійснення необхідної поведінки лише окремими групами осіб (певною частиною населення із визначеним правовим статусом). Наприклад, на громадян держави покладається військовий обов'язок, обов'язок мати загальну середню освіту.

В цілому можна зазначити, що у конституційних обов'язках виражені як найбільш загальні вимоги щодо поведінки особи, так і конкретні діяння, виконання яких необхідно для нормального функціонування суспільства й держави.

Отже, конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні являють собою один з видів юридичних обов'язків, які визнані і встановлені (забезпечені) державою в інтересах усіх членів суспільства й кожної особи. Конституційні обов'язки закріплені у нормах Конституції та законах України на основі чинних міжнародних нормативно-правових актів і вказують кожному певні вид і міру поведінки.

Конституційні обов'язки є правовою формою взаємозв'язку особи і держави і їх соціальна цінність полягає в тому, що вони виступають юридичним засобом виконання державою своїх функцій. Вони введені з метою сприяти захисту суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України, охороні конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина.

Також, необхідно наголосити на тому, що за загальною характеристикою суб'єктивних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина конституційні обов'язки поширюються на коло

суб'єктів – осіб (фізичних і юридичних); діють на території держави (регіону, міста); забезпечуються державою і охороняються нею. Зазвичай, дотримання конституційних обов'язків має імперативний характер, тобто забезпечується державним примусом.

До суттєвих відмінностей між суб'єктивними категоріями «право» та «обов'язок» відносяться: 1) загальнообов'язковість виконання обов'язків, а використання своїх прав є індивідуальним. Наприклад, особа, яка реалізує своє право на освіту може скористатися своїм правом участі в конкурсі на здобуття вищої освіти, а може і відмовитися від нього; 2) відповідальність за відмову особи від реалізації свого права не передбачена, а от невиконання особою свого обов'язку тягне накладення певних санкцій; 3) як право, так і обов'язок виражають належну поведінку, проте, якщо право означає можливість діяти, то обов'язок – необхідність діяти.

До характерних ознак обов'язку як правової категорії відносять: 1) належна поведінка, яка виражається у необхідності дотримуватись визначених нормами права виду і міри поведінки; 2) відповідальність за невиконання приписів закону, яка стимулює виконання та неухильне дотримання обов'язків.

Таким чином, обов'язку як правовій категорії притаманні такі характерні риси поведінки особи, як: належна вид і міра поведінки; суспільна необхідність; відповідальність; спрямованість на задоволення інтересів особи, суспільства й держави, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях. URL: http://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1423775001 (дата звернення: 09.03.2020).

2. Воеводин Л. Д. Конституционные права и обязанности советских граждан. URL: http://lawlibrary.ru/izdanie14047.html (дата звернення: 09.03.2020).

3. Летнянчин Л.І. Основні обов'язки людини і громадянина як самостійний конституційно-правовий інститут. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Відп. ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. Вип. 44. С. 45 – 49.

4. Гусарєв С. Д., Калюжний Р. А., Колодій А. М. та ін.Основи держави і права: навч. посібник / за ред. А. М. Колодія і А. Ю. Олійника. К.: Лібра, 2007. 208 с.

5. Матузов Н. И., Семенеко Б. М. Исследование проблемы юридических обязанностей граждан СССР // Сов. государство и право. URL: https://www.dissercat.com/content/konstitutsionnye-obyazannosti-grazhdan-v-rossii-evolyutsiya-pravovoi-reglamentatsii-i-prakti (дата звернення: 09.03.2020).

6. Летнянчин Л. І. Поняття конституційних обов'язків людини і громадянина та їх юридична природо. Проблеми активізації конституційно-правових досліджень і вдосконалення викладання конституційного права: Зб. наук. праць. Харків: НЮАУ ім. Я. Мудрого, 2006. С. 193–202.

7. Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина Харьков: Фолио-Райдер, 1998. 292 с. URL: https://search.rsl.ru/ru/record/01000620722 (дата звернення: 09.03.2020).

Савенок Катерина Олександрівна,
Онофрей Владислава Сергіївна,
студентки групи ПБК-18-6
Науковий керівник:
Павлюх Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Захист прав і свобод людини і громадянина наприкінці XX – на початку XXI століть став однією з найактуальніших проблем людства та характерезиється як складними внутрішньодержавними, так і міжнародними аспектами прояву.

Ця проблема тісно пов'язана з недостатнім рівнем забезпечення закріплених у Конституції України (далі Конституції) прав і свобод особи з боку держави. Певні труднощі реалізації громадянами деяких прав і свобод вже досить довго в Україні перебувають на недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Наприклад, це стосується таких соціально-економічних прав і свобод: права на

працю (ст. 43 Конституції); права на відпочинок (ст. 45 Конституції); права на охорону здоров'я (ст. 49 Конституції); права на соціальний захист (ст. 46 Конституції); права на житло (ст. 47 Конституції); права на освіту (ст. 53 Конституції); свободи літературної, художньої, технічної та наукової діяльності (ст. 54 Конституції); права на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції); права на безпечне довкілля (ст. 50 Конституції) [1].

Дослідженням даної проблематики у своїх наукових працях займалися такі науковці, як: П. Рабінович, Д. Дмитрієв, А. Олійник, А. Головистікова та інші. Однак, проблема захисту прав і свобод людини і громадянина залишається невирішеною та потребує подальшого наукового вивчення.

Перш за все у дослідженні проблеми необхідно наголосити на тому, що зміст правових категорій «права людини» і «права громадянина» відрізняється один від одного. Так, теоретично «права людини» випливають із природного права, а «права громадянина» – із позитивного права.

Також, розрізняють за змістом поняття «право» і «свобода» як суб'єктивні категорії, що належать людині та громадянину. А. Головистікова і Д. Дмитрієв відзначають у цих поняттях подібні і відмінні риси. До подібних рис вони відносять правову можливість як «права», так і «свободи», а до відмінних рис: «право» являється можливістю отримання певних благ, а «свобода» – можливістю уникнути обмежень з боку держави [2].

Вказане науковцями розмежування має практичне значення для держави у сфері реалізації нею механізму захисту прав людини і громадянина. Отже, якщо держава закріпила в законі «право», то вона бере на себе відповідальність по його забезпеченню. А, у випадку, надання «свободи» держава бере на себе функції контролю, щоб індивід не міг використати цю свободу на шкоду іншим особам і самій державі.

Нормативно-правове забезпечення захисту прав людини і громадянина в Україні безумовно ґрунтується на Конституції, яка є основною гарантією захисту людини і громадянина та передбачає, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3) [3].

Таким чином, у вказаній вище статті Конституції констатуємо виклад всесвітньовідомої «філософії захисту прав людини», яка отримала офіційне закріплення та проголошення в Україні. Цю статтю Конституції вважають фундаментальною та основоположною для побудови такого суспільного і державного ладу, який випливає із самого змісту Основного закону України. Зміст статті задає гуманістичне спрямування розвитку суспільного і державного життя в Україні та є його нормативно-юридичним фундаментом.

Загальновідомо, що права і свободи людини і громадянина, які закріплені в чинній Конституції, не є вичерпними. Еволюція людської свободи постійно динамічно розвивається і, вже сьогодні та у найближчому майбутньому, може призвести до перегляду, розширення та доповнення системи прав і свобод людини і громадянина. Такий підхід до закріплення прав і свобод, у свою чергу, потребує створення нових та ефективного вдосконалення існуючих механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина.

В Україні відбулося проголошення та закріплення на конституційному рівні захисту прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності ще з часів утвердження незалежності. Відповідно це означає, що держава бере на себе обов'язок щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, який полягає у створенні спеціальних інститутів (установ) з охорони прав і свобод: судів, органів охорони громадського порядку, прокуратури, інституту Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, тощо. Також, держава для налогодження ефективних механізмів регулювання здійснення прав і свобод людини і громадянина зобов'язана визначити основи правового статусу цих інститутів (установ) в Конституції та законах України, інших нормативно-правових актах.

А. Олійник зазначає, що розуміння захисту прав і свобод людини та громадянина включає в себе категорії забезпечення, гарантування та здійснення суб'єктивного права. На думку автора, забезпечення захисту конституційних свобод і недоторканості людини та громадянина в Україні – це створення сприятливих умов для здійснення, охорони, захисту суб'єктивних свобод від правопорушення, відновлення порушеного права компетентними державними органами чи органами місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами та об'єднаннями громадян здійснення матеріальних чи процесуальних юридичних засобів [4].

Вцілому система правових гарантій в Україні забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина. Але все частіше науковці, політики та громадські діячі відзначають у своїх спостереженнях та дослідженнях те, що відповідні діючі норми права, а особливо галузевого, є дещо відмінними та цілком неузгодженими з чинними нормами Конституції та між собою.

Таким чином, з вищезазначеного захист прав і свобод людини і громадянина – це створення відповідних, закріплених законодавством, умов для здійснення прав і свобод людини і громадянина, які мають бути основою наступної державної діяльності:

1) сприяти ефективній реалізації прав і свобод людини і громадянина шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних та юридичних гарантій;

2) охороняти права і свободи людини і громадянина, створюючи дієву систему заходів, яка спрямована на попередження правопорушень та усунення причин їх скоєння;

3) у разі порушення прав і свобод людини і громадянина захищати їх шляхом утворення системи засобів, застосування яких пов’язане з наявністю ознак ситуацій за яких порушуються та відновлюються порушені права і свободи.

Отже, захист прав і свобод людини та громадянина включає в себе:

1) правові категорії забезпечення, гарантування та здійснення;

2) стосується суб’єктивних категорій «право» та «свобода» людини і громадянина;

3) передбачає створення сприятливих умов для здійснення, охорони, захисту суб’єктивних прав і свобод від правопорушень;

4) захист здійснюється шляхом відновлення порушеного права чи свободи, яке можливе лише за умови участі компетентних державних органів чи органів місцевого самоврядування, а також їх посадових (службових) осіб та/або об’єднань громадян;

5) захист полягає у відновленні порушеного права чи свободи, яке передбачає здійснення уповноваженими особами (органами) матеріальних чи процесуальних юридичних засобів (дій).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 332 с.

URL: http://e-pidruchniki.com/content/203_73Socialno_ekonomichni_prava_i_svobodi_gromadyan_Ykraini.html (дата звернення 10.03.2020).

2. Головистикова А. Н., Дмитриев Ю. А. Проблемы теории государства и права: Учебник. Москва: Эксмо, 2005. 623 с.

3. Конституція України: станом на 1 січня 2020 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2020. 74 с.

4. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія. Київ: Алерта, 2008. 153 с.

Старостюк Алла Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права,
Солом'янюк Богдана Миколаївна,
студентка групи ПБ-19-2
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ФУНКЦІЙ ПРАВА

Демократичні перетворення, які властиві сучасному етапу розвитку України потребують звернення особливої уваги на роль та значення функцій права. Здатність права виступати в якості регулятора суспільних відносин є однією з найважливіших його властивостей, що відображається в його функціях. Функції права відіграють важливу роль у правовій системі суспільства і є наслідком законодавчої політики держави, концентруючи в собі відповідні потреби та трансформуючи їх у позитивне право, публічні обов'язки, суспільні інтереси. Як свідчить існуючий історичний досвід, якщо змінюються суспільні інтереси – змінюються та розширюються функції права. [1].

Поняття «функція» має досить багато значень. У правовій сфері функції права – це основні напрямки правового впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування [2, С. 225]. Функції права є проявом специфічних якостей права, інакше кажучи здатність права впливати на суспільні відносини з метою їх урегулювання. У функціях акумулюються якості права, що випливають із самостійності права як соціального феномена[3].

Варто зазначити, що розрізняють загально-соціальні та спеціально-юридичні функції права.

В системі загально-соціальних функцій права виділяють в першу чергу інформаційну функцію, сутність якої полягає в доведенні до відома адресата інформації про права, обов'язки та юридичну відповідальність.

Орієнтаційна функція права передбачає спрямування громадян на правомірну правову поведінку, готовність діяти у відповідності з вимогами норм права.

Виховна функція права характеризується цілеспрямованим впливом на свідомість особи з метою виховання поваги до права та формування високого рівня правосвідомості і правової культури.

Принципове значення для ефективного розвитку суспільства мають саме юридичні функції права, а саме: регулятивна та охоронна.

Регулятивна – знаходить свій вираз у тому, що право визначає правовий статус, правосуб'єктність громадян, компетенцію державних органів і посадових осіб. У цьому знаходить прояв його основне соціальне призначення – регулювання суспільних відносин [4, С. 11–17]. Регулятивна функція у свою чергу поділяється на регулятивну статичну (здійснюється за допомогою дозвільних та заборонних норм, які спричиняють правовідносини пасивного типу) та регулятивну динамічну (здійснюється за допомогою зобов'язуючих норм, які спричиняють правовідносини активного типу).

Охоронна функція права спрямована на захист соціальних цінностей і благ шляхом встановлення заборон, обмежень і покарань за їх порушення. У межах охоронної функції права відбувається захист загальнозначущих, більш важливих економічних, політичних та інших суспільних відносин.

У питанні визначення сутності функцій права принциповим є питання, яке пов'язане з усвідомленням того, що через функції права має відбуватися забезпечення свободи і незалежності індивіда, поваги до прав і свобод інших людей. Саме це можна розглядати як мірило розвитку права в цілому та показник його цивілізованості.

Зазначимо, що на характеристику функцій права у значній мірі впливають існуючі глобалізаційні зміни, які призвели до значної взаємозалежності економічних та фінансових процесів багатьох країн, необхідності слідувати вимогам міжнародного права з метою захисту суверенітету та прав і свобод громадян.

Функції права як напрямки впливу права на процес регулювання суспільних відносин повинні бути спрямовані на формування у громадян довіри до права, усвідомлення його цінності і значимості для життя суспільства і окремо взятих осіб. Варто зазначити, що ситуація, яка пов'язана із скептичним відношенням до права і недооцінкою можливостей в суспільній свідомості виникла не миттєво. Вона є наслідком існування багатьох трагічних сторінок нашої історії та довготривалого періоду нехтування цінностями права.

Таким чином, сутність функцій права висвітлюється в тому, що вони мають бути спрямовані на подолання кризових явищ у багатьох сферах суспільного життя, які властиві сучасному етапу розвитку України, урахування об'єктивних законів динаміки суспільства та формування довіри до права необхідно розглядати ще й як складову частину національної безпеки України. Це передбачає усвідомлення того, що «… навіть найкращі у світі інструменти безпеки (ті, що засновані на останніх досягненнях фізичних і біологічних наук та технологій) не можуть самі забезпечити національну безпеку у країні, якщо її громадяни не мають розвинутої соціальної культури, відповідно до якої ці інструменти вони повинні приводи у дію, тобто застосовувати. Певні інструменти безпеки здатні також виступати чинником загрози національній безпеці, якщо ними користуватимуться громадяни, які не мають належної соціальної культури. Тому саме народ, що має відповідний рівень соціальної культури, є основним антикризовим чинником – гарантом національної безпеки. Соціальна культура громадян – могутня зброя для забезпечення національної безпеки»[5].

Саме від цього в кінцевому підсумку буде залежати результат політико-правових реформ, якість правотворчої діяльності та процес функціонування інститутів влади і громадянського суспільства, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальський В. С. Охоронна функція права / В. С. Ковальський. К.: Юрінком Інтер, 2010. 336 с.

2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. / О. Ф. Скакун. Харків: Консум, 2001. 656 с.

3. Матузов Н. И. Теория государства и права / Н. И. Матузов. М.: Юрист, 1997. 672 с.

4. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. Держава і право : зб. наук. праць. Серія «Юридичні і політичні науки». К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. Вип. 50. С. 11–17. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45324/04-Kostenko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 10.03.2020).

Старостюк Алла Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права і
держави та конституційного права,
Шмигельська Ольга Дмитрівна,
студентка групи ПБ-19-1
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

В умовах модернізації різноманітних сфер суспільного життя важливого значення набувають питання подальших шляхів розбудови соціально-правової держави в Україні та визначення ролі і значення в цьому процесі політичної еліти.

Якщо призначення правової держави полягає в упорядкуванні суспільних відносин на засадах верховенства права, непорушності основних прав і свобод людини, поділу влади тощо, то соціальна держава прагне досягти аналогічної мети шляхом узгодження інтересів суспільства шляхом проведення соціальної політики, досягнення соціального миру і злагоди. Саме у спільній меті цих конституційних принципів і використанні виключно правових засобів і досягнення підґрунтя їх єдності.

Соціально-правова держава як політична організація віддає перевагу інтересам суспільства, захищає права та свободи своїх громадян. Така держава є соціально орієнтованою, у якій діє принцип верховенства права, справедливості. Процес формування правової держави характеризується такою ознакою як рух людства до свободи,

визнання державою людини найвищою соціальною цінністю. Формування соціальної, правової держави становить найважливіший напрям розвитку демократичної державності в Україні, одне з основоположних завдань демократизації українського суспільства, реформи її політичної і правової систем [1, С.14].

Розбудова правової держави представляє собою багато-аспектний процес, на який впливають різноманітні чинники як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. До них слід віднести характер державно-політичного режиму, соціально-економічне станови-ще, стан політичної свідомості та культури, внутрішньополітична та геополітична ситуація в державі, існуючі традиції і запозичений досвід. Проте базовою характеристикою виступає демократизація всіх сфер життєдіяльності суспільства. Це пов'язано з тим, що тільки в демократичній державі людина стає найвищою соціальною цінністю, а забезпечення її прав та свобод є пріоритетною функцією держави [2, С.8].

Правова держава може бути визначена як особливий стан організації державної влади у громадянському суспільстві, що виникає за умов досягнення в останньому високого рівня правової культури його членів і передбачає реалізацію державою свого функціонального призначення на засадах верховенства права, поділу влади, визнання і реалізації прав і свобод людини і громадянина, а також взаємної відповідальності держави та особи [3, С.5-6].

Правовими передумовами формування соціальної держави є наявність розвиненої системи законодавства в сфері соціального забезпечення, дотримання міжнародних стандартів в галузі прав і свобод людини та громадянина, які проголошують і гарантують політичні, соціально-економічні та культурні права особистості, утворюють надійне правове підґрунтя соціальної правової держави, закріплюють певні соціальні стандарти, забезпечення яких становить конституційний обов'язок держави [4, С.10].

Зазначимо, що проблемні аспекти розбудови правової держави в Україні пов'язані з процесом реалізації прав і свобод, виконанням юридичних обов'язків, а також політичним та економічним станом розвитку суспільства, розвитку загальної, політичної та правової культури.

Перехідний період розвитку України передбачає необхідність існування ефективного механізму взаємодії між особою, громадянсь-ким суспільством та державою. В зв'язку з цим має бути посилена

увага до питання визначення ролі еліти в умовах демократичного розвитку України та її впливу на процеси реформування різноманітних сфер суспільного життя та розбудови соціально-правової держави.

Особливої ваги питання щодо визначення ролі, якісних характеристик політичної еліти набуває в сучасних умовах розвитку України, оскільки кризові явища в багатьох сферах суспільного життя сприяли виникненню та закріпленню в суспільній свідомості думки, що кожний громадяни може виконувати управлінські функції.

Зазначимо, що в природі самого суспільства закладена потреба політичного лідерства та існування політичної еліти. Це обумовлено такими закономірностями як: психологічною та соціальною нерівністю людей, наявністю різних здібностей, можливостей та бажань щодо участі у політичному житті країни; законом розподілу праці і необхідністю високого рівня професіоналізму щодо здійснення управлінських функцій; політичною пасивністю значної частини суспільства і її небажанням брати учать в управлінні суспільними справами тощо.

Якісні характеристики сучасної політичної еліти України в значній мірі залежать від ціннісних пріоритетів, які мають бути покладені в основу її функціонування. Мова йде про домінування природно-правової парадигми, яка «як відомо, вирішує питання влади за допомогою двох наріжних ідей – невіддільних (природних) прав людини та суверенітету народу (на основі цих принципів розгортаються інші ключові концепти природно-правової парадигми: верховенство права, примат суспільства над державою, нація, поділ влади тощо)» [5,с.181]. Саме ціннісні орієнтири, на нашу думку, мають визначати як обличчя самої політичної еліти, так і політичні параметри життя країни.

Однак, аналізуючи стан розвитку політичного життя сучасної України, ми спостерігаємо дещо іншу картину. Так, в свідомості суб'єктів політичної еліти такі поняття як «право» та «закон» втрачають своє ціннісне значення, а її діяльність не набуває людиноцентристського спрямування. Людина як творець, орієнтир та адресат права залишається поза полем зору політичної еліти. В результаті чого, посилаючись на політичну доцільність та прагматичність, політична еліта схиляється до використання адміністративних методів управління, серед яких право знаходиться на другорядних позиціях, а

іноді й зовсім є відсутнім як необхідний складовий елемент політичної і правової культури.

Характерними ознаками сучасної політичної еліти України, на нашу думку, є: відсутність ґрунтовних ціннісно-правових орієнтацій; наявність корпоративної свідомості, яка забезпечує реалізацію приватних або групових інтересів; розбіжності в існуванні реальних потреб суспільства і потреб політичної еліти; низький рівень професіоналізму; використання неправових засобів щодо вирішення проблемних питань; відсутність юридичної відповідальності за прийняті рішення.

Слабкий зв'язок між інтересами політичної еліти та основної частини населення країни призводить до того, що влада починає сприйматися як чужа і ворожа сила. Такий стан лише посилює нігілістичне ставлення до права і спонукає до пошуку шляхів вирішення проблемних питань неправовими методами.

Таким чином, ціннісне спрямування діяльності політичної еліти та політичних лідерів, професіоналізм, високий рівень моральних якостей щодо прийняття важливих доленосних рішень, які стосуються розвитку країни – це шлях до створення якісно нового обличчя політичної еліти як важливого чинника, який має значний вплив на процес формування соціально-правової держави в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головащенко О. С. Соціальна та правова держава: питання співвідношення / О.С. Головащенко. Харків, 2008. С.14.

2. Лаговська С. С. Особливості становлення правової держави в Україні / С. С. Лаговська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 65. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_65_8 (дата звернення: 11.03.2020).

3. Скрипнюк О. В. Правова держава в Україні: теоретична модель та практика реалізації на сучасному етапі / О. В. Скрипнюк // Право України: Юридичний журнал. 2010. № 7. С. 5-6.

4. Крисюк Ю. П. Розбудова правової держави в Україні: проблеми та перспективи Building the rule of law in Ukraine: problems and prospects. С.10.

5. І. М. Жаровська. Правова природа державної влади: теоретико-правове дослідження: моногр. Львів. Видавництво «СПОЛОМ», 2013. С.181.

Христокіна Анна Геннадіївна,
студентка групи ПБ-19-2
Науковий керівник:
Старостюк Алла Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права і
держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ВПЛИВ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Складність державно-правового розвитку сучасної України обумовлює нагальну необхідність звернення особливої уваги на проблеми, які пов'язані з формуванням правосвідомості і правової культури як окремо взятих осіб та суб'єктів, які займаються здійсненням владних функцій, так і суспільства в цілому, а також визначення ролі і значення в цьому процесі правового виховання.

У широкому розумінні правове виховання розглядають як вплив усіх правових чинників суспільного життя, у тому числі й правової системи, на формування в індивідів і колективів людей певних правових якостей, що відповідають досягнутому в суспільстві рівню правової свідомості та правової культури. У вузькому розумінні – це цілеспрямований, повсякденний, систематичний вплив на свідомість людей з метою виховання у них відповідного рівня правової свідомості, правової культури та спрямованості на правомірну поведінку.

Процес правового виховання включає такі складові як суб'єкт та об'єкт, основна вимога і мета.

До суб'єктів правовиховної діяльності належать органи держави, громадські організації, трудові колективи, посадових осіб, окремих громадян.

Об'єктом правового виховання є свідомість людини, її здатність сприймати, оцінювати відповідні правові явища.

Мета правового виховання – це формування правосвідомості громадян і підвищення на цій основі рівня їх правової культури; виховання поваги до права та підвищення рівня соціальної та політико-правової активності осіб; допомога в оволодінні сукупності

юридичних знань із різних галузей і сфер функціонування права; сприяння ефективній роботі механізму правового регулювання.

Основними вимогами до правовиховної роботи є: набуття людиною основ правових знань; необхідність формування у свідомості людини переконань, настанов, мотивів активної правомірної поведінки; формування в людей соціально-комунікативних якостей особистості тощо.

Правовиховна робота здійснюється у певних формах. До таких форм як теорія та юридична практика відносять: правову освіту; правову агітацію; правову пропаганду; юридичну практику; самовиховання.

Правова освіта характеризується процесом здобуття правових знань, навичок, налаштуванням суб'єктів права на правомірну правову поведінку.

Правова агітація – це форма правового виховання, що полягає у правовому впливі на правосвідомість і настрої членів суспільства через колективні та індивідуальні співбесіди, виступи на мітингах, зборах за допомогою преси, телебачення тощо.

Правова пропаганда – це цілеспрямована діяльність із формування у членів суспільства високого рівня правосвідомості та правової культури, роз'яснення правової політики та поширення правових знань, ідей, іншої правової інформації з допомогою засобів масової інформації та інших форм доведення правової інформації до широкого загалу.

Важливу роль у процесі правового виховання відіграє і юридична практика, яку можна визначити як сукупність напрацьованого досвіду, який виникає внаслідок правотворчої, правоохоронної, правозастосовної діяльності суб'єктів права.

Зміст юридичної практичної діяльності включає в себе: а) суб'єктів як учасників правових дій; б) завдання, мету, функції, методи та результати діяльності; в) внутрішню організацію діяльності, що включає в себе процесуальне провадження, стадії, процедури та режими; г) зовнішню форму діяльності у правотворчих та правозастосовчих актах; ґ) зовнішні зв'язки діяльності, що характеризуються її соціальною цінністю, призначенням, результативністю та ефективністю.

Юридична практика розглядається як «підвид соціальної практики, який охоплює окремий самостійний сегмент у правовій системі суспільства, пов'язуючи в одне ціле правові норми, приписи,

суб'єктивні права і юридичні обов'язки, правові ідеї і ухвалені на зазначеній основі рішення та забезпечуючи функціонування й розвиток правової системи держави. У перехідному суспільстві з його багатовекторністю та багатовимірністю, коли держава переживає складний і затяжний період набуття статусу правової та перетворення суспільства в демократичне, наявні недосконала система державного управління та судова система, непрофесійність державних топ-менеджерів, політична корупція та лобіювання певних інтересів у парламенті, відсутність національних лідерів і слабкість інститутів громадянського суспільства, юридична практика, напевне, найбільше зі всіх різновидів соціально-історичних практик, зазнає цих негативних впливів і викликів. І саме тому слід глибоко аналізувати її структурні елементи, складові, взаємозв'язки між ними та вивчати можливості її удосконалення загалом» [1, С.475].

Юридична практика включає діяльність і результат діяльності професійних юристів та державних органів. Узагальнення юридичної практичної діяльності та вироблення пропозицій щодо покращення юридичної практичної діяльності та результатів з метою удосконалення законодавства та практики його реалізації складає основу юридичної практики.

Існуючі форми правового виховання не виключають й інших форм, таких як загальна та індивідуальна профілактика, підвищення рівня соціальної забезпеченості, покращення соціальних умов життя, стимулювання правомірної поведінки тощо. [2, С.43]

Отже, правове виховання – це цілеспрямована система впливу на свідомість і поведінку людини в кінцевому результаті позначається на рівні правосвідомості та правової культури громадян, їх здатності розуміти та аналізувати явища і процеси державно-правової дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цмоць У. О. Онтологія юридичної практики. Науковий вісник № 2. Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. С. 470-476. URL:http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/02_2014/14czuooyup.pdf. (дата звернення: 10.03.2020).

2. Пунько О. В. Правове виховання, як основний чинник формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014.№4. С. 43.

Шадура Марія Юріївна,
студентка групи ПБ-19-2
Науковий керівник:
Старостюк Алла Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії права і
держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розбудови правової та соціальної держави в Україні важливого значення набувають питання, які пов'язані з функціонуванням правової системи суспільства, реформуванням та оновлення національного законодавства. Цей процес зумовлений ускладненням суспільних відносин, що вимагає не тільки удосконалення самих нормативно-правових актів, а й посилення наукових досліджень проблем правоутворення, законотворчості, нормотворчості та реалізації права. Розвиток та вдосконалення законодавчої бази будь-якої держави безпосередньо пов'язаний з явищем правоутворення, що є складним соціальним інститутом створення права як системи загальнообов'язкових правових норм, що знаходять свій прояв у правовій свідомості та правовій культурі як усього населення, так і окремих громадян.

Сучасний стан національних правових системи світу характеризується гармонізацією і уніфікацією його основних елементів. Особливо важлива роль у розв'язанні завдань гармонізації суспільства належить правовій системі. Саме вона покликана здійснювати активний вплив на характер змін у суспільстві, сприяти гуманізації держави і права, вдосконаленню законодавчого процесу, піднесенню ефективності правового регулювання, формуванню високої суспільної та індивідуальної правосвідомості. Правова система тісно пов'язана з економічною, політичною та іншими сферами суспільства. Завдяки цим відносинам розкривається її функціональне призначення та роль у регулюванні суспільних відносин, формуванні демократії, системі владних інститутів, підтриманні конституційних прав і свобод людини.

На думку С. С. Алексєєва, правова система – це поняття, яке на підставі юридичних норм, у єдності і взаємозв'язку охоплює всі конститутивні елементи правової дійсності й визначає загальну конструкцію діючого права тієї чи іншої країні. Поняття «правова система», відповідно, охоплює діяльність установ, виконуючих юридичні функції, – законодавчих, судових. Як зазначає науковець, до структури правової системи входять такі компоненти, як система права, правові відносини (суб'єктивні права й обов'язки), правові інститути і правові установи (правотворчі й правозастосовні), індивідуальні приписи, юридична практика (правоположення), правова ідеологія, інтерпретаційні акти, система законодавства, правова політика, ідеологія, культура [1, С. 66].

Функціонування правової системи спрямоване на правову соціалізацію, за допомогою якої формується правова свідомість індивіда та його включення в роботу конкретних соціальних та правових механізмів, завдяки чому відбувається відтворення правової системи шляхом залучення членів суспільства до правової діяльності.

Потребує подальшого теоретичного осмислення питання впливу соціокультурного фактору на становлення правової системи і зворотного впливу правової системи на соціокультурну сферу. Тому з огляду на характер розвитку суспільних процесів актуальним є дослідження проблем розвитку правової системи з урахуванням саме соціокультурних чинників в контексті впливу на державно-правові реформи. Перетворення в державно-правовій сфері, як і в інших сферах нашого суспільства, потребує сучасного наукового забезпечення, розробки системи відповідних орієнтирів, юридичних понять та категорій, парадигм та концепцій.

За останні роки було прийнято багато законів, в яких не завжди враховувались загальнолюдські цінності. Часто законотворча діяльність здійснювалася без відповідної логічної послідовності та врахування наукової думки. Особливо це стосується нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання суспільних відносин в сфері оподаткування, приватизації та підприємництва. Це, в свою чергу, призводить до зменшення ефективності законодавства. Наявність законів, які не враховують потреб суспільного розвитку, приносить велику шкоду системі правового регулювання. Тому покращення якості законодавства та забезпечення ефективності правових норм є першочерговим пріоритетом у формуванні правової

системи України. Для цього важливо визначити, які групи суспільних відносин повинні регулюватися лише законами, які принципи повинні бути покладені в основу побудови законодавства.

Ефективність функціонування правової системи закладена в наявних у суспільстві адекватних інтеграційно-правових механізмах, самодіяльності певних суб'єктів права, що забезпечує реалізацію їх власних внутрішніх і зовнішніх можливостей відповідно до мети та інтересів.

Варто зазначити, що правова система України має базуватися не на засадах юридичного позитивізму, який тривалий час займав домінуючі позиції у вітчизняній юридичній науці та юридичній практиці, а на праворозумінні, основою якого є усвідомлення права як міри свободи і справедливості, визнання ролі і значення загальнолюдських цінностей, міжнародних та європейських стандартів в галузі прав і свобод людини [2].

Таким чином, ефективність функціонування правової системи безпосередньо залежить від соціальної організації суспільства, його економічних, духовних і політичних засад. Важливим чинником, який впливає на цей процес є й існуючий історичний досвід, традиції українського права та досвід європейських країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв С. С. Общая теория права: учебник / С. С. Алексеев. Москва: ТК «Велби», «Проспект», 2008. С. 66.

2. Оніщенко. Н. М., Пархоменко Н. М. Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи / Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко. Київ. Юридична думка, 2011. 175 с.

Шевченко Анатолій Євгенійович,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ОБСТАВИНИ ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЮРИДИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Проблеми з'ясування юридичної відповідальності привертають увагу фахівців вже декілька століть. Це стосується не лише суто юридичної відповідальності, але також і інших категорій, що тісно пов'язані з нею.

Чи не найбільший інтерес у контексті дослідження відповідальності викликає науковий аналіз обставин, що виключають юридичну відповідальність, зокрема в діяльності правоохоронних органів України, оскільки вирішення цієї проблеми має не лише наукове, але й практичне значення.

Звернення до теоретичних проблем однієї з найважливіших категорій теорії права – юридичної відповідальності, аналіз обставин, що її виключають, з радикально нових позицій має прискорити адаптацію вітчизняного права до найкращих його моделей, що склалися в світі.

Теоретичною основою досліджуваної проблеми є праці Андрійко О.Ф., Бауліна Ю.В., Іншина М.І., Лук'янеця Д.М., Майданика Р.А., Ю.М.Оборотова, Оніщенко Н.М., Скрипнюка О.В., Федоренка В.Л., Хавронюка М. І., Шевченка А.Є., Щербини В.І. та ін.

Вивчення та аналіз праць зазначених науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та дослідити питання, що постали на сучасному етапі реформування загальної теорії права та визначити шляхи їх вирішення.

Сучасний розвиток суспільства характеризується великим динамізмом як серед процесів державотворення, так і розвитком продуктивних відносин. Подальша розбудова правової держави неможлива без пріоритетного виділення найвищої її цінності – людини її прав і свобод.

Помітимо, що права і свободи людини і громадянина, проголошені і закріплені в Конституції України, відображають положення Всесвітньої декларації прав людини, яка була затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., а також Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права людини і Міжнародного пакту об громадянські і політичні права людини, які набули чинності в 1996 р. До цих документів треба додати європейську Конвенцію про захист прав і основних свобод людини і громадянина, ратифіковану 17 липня 1997 р. Верховною Радою України.

Таким чином, можна стверджувати, що права і свободи громадянина в Україні знаходяться під міжнародно-правовим захистом.

Крім того, необхідно зазначити, що права, свободи та обов'язки громадянина є компонентами правового статусу особи, який відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень демократії та стан законності. Причому правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища, а й характеризують реальну взаємодію держави та особи.

Права та обов'язки також об'єктивно взаємопов'язані між собою через їх взаємообумовленість та рівність. Належне виконання покладеного обов'язку є необхідною умовою та гарантією реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів, забезпечує інтереси держави та суспільства. Виконання обов'язку є юридичною та моральною основою реалізації права людини вимагати від інших суб'єктів і держави гарантування належних йому прав.

Заслуговує на увагу також положення ст. 21 Конституції України, в якої серед основних властивостей прав людини зазначається невідчужуваність та непорушність[1]. Тобто конституційні права і свободи є межею втручання державних органів в життя будь якого громадянина. Обмеження громадян у їхніх правах і свободах можливе лише на підставах і в порядку, прямо передбачених законом.

Правовий статус, який характеризує особу як громадянина держави є загальним (конституційним). Він визначається конституцією і не залежить від певних поточних факторів, є рівним, єдиним і стабільним для всіх суб'єктів. Зміна цього статусу залежить від волі законодавця, а не від бажання конкретної особи. Даний статус є базовим, вихідним для решти статусів, тому він не повинен враховувати

багатоманітності суб'єктів права, їх особливостей та специфіки. Він визначає ступінь демократії та соціальне призначення держави.

Важлива роль у забезпеченні прав і свобод громадян належить органам внутрішніх справ, зокрема, поліції – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і [2].

Працівники поліції мають спеціальний правовий статус, який відображає особливості правового становища певних категорій громадян. Він базується на загальному, хоча детальніше характеризує доповнюючи права та обов'язки, передбачені законодавством для певної категорії осіб. Наприклад, стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» визначає її основні завдання: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги[2].

Але перелік усіх обов'язків працівників органів внутрішніх справ не обмежується лише Законом України «Про Національну поліцію». Обов'язки працівника ОВС встановлюються також наказами і розпорядженнями МВС України, Постанови КМУ, розпорядженнями органів місцевої влади та місцевого самоврядування. Так, працівник ОВС незалежно від займаної посади, місцеперебування, у випадку звернення до нього громадянина із заявою або повідомленням про події, які загрожують особистій безпеці, або за власною ініціативою за безпосереднього виявлення загрози зобов'язаний вжити заходів, спрямованих на попередження, запобігання й припинення злочину або іншого правопорушення, що загрожує особі. Крім того, працівник ОВС в екстремальних ситуаціях зобов'язаний діяти безвідкладно. Зокрема, в разі виявлення вибухових пристроїв, боєприпасів, що не розірвалися, у випадку пожежі, обриву проводу високої напруги та ін. працівник зобов'язаний вживати заходів безпеки, надавати спеціалізованим органам доступ до об'єкта, що спричиняє загрозу. У випадку аварій, катастроф, пожеж, стихійних лих та інших надзвичайних подій працівники міліції зобов'язані здійснювати невідкладні заходи щодо порятунку людей та надання їм першої медичної допомоги.

Крім того, працівники ОВС забезпечують правопорядок у громадських місцях, суспільну безпеку, спокій у населених пунктах, що сприяє праці та відпочинку людей, нормальній роботі органів державної влади: органів місцевого самоврядування й громадських об'єднань.

Таким чином, можна констатувати що робота працівника ОВС у повсякденній діяльності пов'язана з інтелектуальним, психологічним а під час і фізичним напруженням, тому що його помилки у професійній діяльності можуть спричинити шкоду інтересам які охороняються державою. Водночас, проблеми у суспільстві негативним чином впливають на діяльність працівників органів внутрішніх справ. Так, під час виконання своїх обов'язків вони часто стикаються із загрозою не лише для об'єкта злочинного посягання, але й для свого життя та здоров'я, усе частіше мають місце погрози, напади, а в деяких випадках і вбивства працівників ОВС[2].

Саме тому, враховуючи вищевказані тенденції держава, закріплює норми про охорону життя осіб, які виконують спеціальні завдання та їх близьких. Образа працівника поліції, опір, погроза, насильство та інші дії, які перешкоджають виконанню покладених на працівника поліції завдань, тягнуть за собою встановлену законом відповідальність.

Взагалі для забезпечення прав і свобод усіх громадян держава передбачає обставини, що виключають юридичну відповідальність. Перш за все потрібно зазначити таку обставину, як необхідна оборона – це ситуація, коли людина, на яку вчинено напад, захищається і з метою припинення нападу завдає шкоди нападнику[3, С.41].

Передбачений законом інститут необхідної оборони є важливою гарантією захисту прав і свобод людини, суспільних і державних інтересів. Він повністю узгоджується із ст. 55 Конституції України, яка, з одного боку, гарантує державний захист прав і свобод людини, а з іншою – надає кожному право самому захищати свої права і свободи всіма способами, не забороненими законом[1].

У зв'язку з цим, розглядаючи інститут необхідної оборони і його соціальну спрямованість, необхідно особливо підкреслити, що саме людина (особа), його права і свободи повинні бути висунуті на перший план серед всіх цінностей, що охороняються Конституцією, хоча фактично необхідна оборона переслідує мету захисту і інших інтересів суспільства і держави, зокрема, захисту державної,

муніципальної і приватної власності, державного і громадського порядку, прав і свобод громадян, встановленого порядку управління і ін., що охороняються законом.

Також держава розуміючи важливість завдань, які виконують працівники поліції, не типовість та складність умов їхньої праці прийняла ряд норм, які були відсутні в попередніх кодексах СРСР та УРСР і які виключають відповідальність вищевказаних осіб при здійсненні ними службових обов'язків. Так у кримінальному кодексі УРСР 1960 р. обставинами, які виключали юридичну відповідальність визначались лише необхідна оборона, крайня необхідність та неосудність [4].

Нині діючий кримінальний кодекс передбачає більший перелік обставин, які виключають відповідальність і в тому числі відповідальність працівників ОВС. Так, ст. 38 ККУ виключає відповідальність за затримання особи, яка вчинила злочин[5, с.121]; ст. 42 ККУ зазначає, що не є злочином діяння (дія або бездіяльність), яке заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, якщо це діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети[5, С. 130]; ст. 43 ККУ не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності[5, С. 132-133]. Також ця стаття передбачає, що особа, зазначена у частині першій цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєднаного з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків, і не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин[5, С. 133]. Крім того, ККУ передбачає і відсутність відповідальності особи яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна зроби висновок, що правовій статус складають права, свободи та обов'язки. Причому працівники органів внутрішніх справ мають спеціальний

правовий статус, що пов'язано з виконанням ними додаткових обов'язків. Деякі обставини, що виключають юридичну відповідальність сприяють підвищенню правового статусу громадян, так як дозволяють захищати себе, свої права та почувати себе більш захищеними з боку держави. Але більше значення ці обставини мають для працівників органів внутрішніх справ бо дозволяють їм відчути допомогу з боку держави у виконанні покладених на них службових обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254/96 Вр // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

2. Про Національну поліцію: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

3. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / колектив авторів. Від. Ред. Ю.В.Баулін. Донецьк: ПВ «ВД «Кільміус», 2013. 424 с.

4. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2001-05 (дата звернення: 10.03.2020).

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг.ред. О. М. Джужи, А. В. Савченко, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104.

СЕКЦІЯ 2
ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Ружицька Ірина Вячеславівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПЕРЕДБАЧЕНОЇ СТАТТЕЮ 625 ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Відповідно до положень статті 509 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'зана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку[1].

У сучасному світі актуальними є питання, що стосуються грошових зобов'язань, адже вони застосовуються майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства, основною сферою їх функціонування є цивільно-правові відносини. Аналіз правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань свідчить про необхідність її вдосконалення, адже досить часто при вирішенні спірних питань у судів виникають труднощі саме у справах даної категорії, що призводить до прийняття різних рішень у аналогічних справах.

Питаннями, що стосуються особливостей відповідальності за грошові зобов'язання займалась велика кількість правників та науковців, зокрема: В. Примак, О. Подцерковний, А. Коструба, Т. Бондар, М. Дякович, В. Щербина, В. Коссак, І. Дзера, та інші. Верховний Суд України, у свою чергу, протягом останніх років, також, займався ґрунтовним дослідженням даної сфери з метою

розробки однозначної правової позиції та чіткого алгоритму дій у тій чи іншій ситуації, яка пов'язана із виконанням грошових зобов'язань.

Але, на жаль, на практиці все ж таки виникає велика кількість неточностей, саме тому необхідно більш детально розглянути проблемні аспекти для вирішення в подальшому цих проблем на законодавчому рівні.

Відповідальність за порушення грошового зобов'язання встановлена статтею 625 ЦК України. Частина 2 вищезазначеної статті зазначає, що «у разі прострочення боржником виконання свого грошового зобов'язання, кредитор має право звернутись з вимогою сплати суми боргу з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення, а також трьох відсотків річних від простроченої суми» [1]. Але законодавець дає змогу сторонам самостійно встановити розмір відсотків у договорі, тобто дана норма має диспозитивний характер.

Дія даної статті може застосовуватись до всіх видів грошових зобов'язань, саме тому важливим є визначення чіткого переліку зобов'язань, які можна вважати грошовими.

Проаналізувавши нормативно правові акти, визначання даного поняття знайшлось лише у Постанова Верховного Суду України від 18.12.2009 № 15 «Про судову практику у справах про банкрутство», відповідно до якого це «зобов'язання боржника заплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового»[2].

Враховуючи положення Цивільного кодексу України, а саме статей 524 та 533, ми дійшли висновку, що грошове зобов'язання – це зобов'язання боржника, яке він зобов'язаний виконати в гривнях або ж за бажанням сторін у грошовому еквіваленті у іноземній валюті.

Поняття «грошове зобов`язання» використовується законодавцем як самостійна правова категорія, акцент в якій має зміщуватися з поняття «зобов`язання» у бік його характеристики як «грошового»[3, с. 56].

Проблемним аспектом є встановлення ролі грошей у відносинах цивільно-правового характеру. Адже у одних випадках, вони використовуються як засіб сплати боргу, а в інших виконують роль товару (купівля-продаж монет). У другому випадку зобов'язання назвати грошовими не можна, тому не потребують застосування положень статті 625 ЦК України [3].

Найбільш поширеною проблемою, що виникає є складність розмежування відповідальності, передбаченої статтею 625 ЦК України

від інших видів відповідальності, які також можуть наставати у разі порушення грошових зобов'язань. Так, досить часто нарахування трьох відсотків річних, як виду відповідальності плутають із сплатою неустойки.

Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що більшість суддів, все ж таки розмежовують дані види відповідальності та розуміють відмінність цих правових норм, яка полягає у характері застосування. Так застосування неустойки носить штрафний характер, а застосування положень статті 625 ЦК України – компенсаційний. Але потрібно пам'ятати, що вище перечисленні види відповідальності за порушення грошових зобов'язань є різними правовими інститутами, тому можуть застосовуватись одночасно та незалежно одна від одної. Розмір відповідальності, передбачений статтею 625 ЦК України, на відмінно від неустойки не може бути змінений за рішенням суду.

Помилковим є застосування суддями, до статті 625 ЦК України, обмежень, характерних для неустойки. Зокрема, така ситуація виникає при встановленні позовної давності, адже до строків стягнення неустойки законодавством передбачена спеціальна позовна давність в один рік. Тому інколи судді, ототожнюючи неустойку та сплату трьох відсотків річних, приймають рішення про застосування спеціальної позовної давності в один рік і до статті 625 ЦК України, що є неправильним, адже в такому випадку потрібно застосовувати загальну позовну давність (три роки) [3].

Досить часто на практиці виникають питання, щодо можливості виконання вимог статті 625 ЦК України у іноземні валюті. Але більшість суддів, врахувавши правову природу даного виду відповідальності є одностайними у вирішенні даного питання, і передбачають стягнення вище зазначених відсотків виключно у іноземній валюті. Звісно, сума заборгованості може стягуватись в іноземній валюті (ст. 524 ЦК України)[1].

Найчастіше положення статті 625 ЦК України застосовуються у спорах, що виникають під час виконання договорів банківського вкладу, кредиту та договорів позики.

Особливістю договору позики є те, що його предметом можуть бути не тільки грошові кошти, але речі, визначені родовими ознаками (ст. 1046 ЦК України)[1]. Тому, у деяких випадках (предметом є гроші), законодавець дозволяє використовувати, спеціальний вид

відповідальності (ст. 625 ЦК України), а у інших (предметом є річ) зазначає, що порушення боржником умов не є підставою для застосування такого спеціального виду відповідальності.

Отже, підсумувавши вищевикладене, приходимо до висновку, що у більшості випадках суди правильно застосовують норми матеріального та процесуального законодавства при застосуванні положень статті 625 ЦК України.

Але все ж таки, наявні ще проблемні аспекти, які потребують більш чіткішої правової регламентації. Основні питання виникають при визначенні правової природи відповідальності передбаченої статтею 625 ЦК України та під час розмежування її з іншими видами відповідальності, що можуть застосовуватись у разі порушення грошових зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (24.02.2020).

2. Про судову практику в справах про банкрутство. Постанова Верховного Суду України від 18.12.2009 № 15 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-09.

3. Аналіз практики застосування ст. 625 Цивільного кодексу України в цивільному судочинстві. *Закон& Бізнес*: URL https://zib.com.ua/ua/print/74602-analiz_praktiki_zastosuvannya_st_625_civilnogo_kodeksu_ukrai.html

Арутюнян Альвіна Вікторівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Самілик Людмила Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДІТЕЙ НА УТРИМАННЯ

Обов'язок утримувати дитину – це моральне й найважливіше правове зобов'язання батьків. Кожна дитина потребує фінансової та емоційної підтримки батьків. Підтримка матеріального характеру може відбуватися по-різному – щомісячною сплатою аліментів, періодичною оплатою витрат медичного обслуговування, освітніх послуг та інших навчальних витрат тощо.

На жаль, не всі з батьків добровільно виконують свій обов'язок із надання утримання дитині. З реформуванням окремих норм сімейного законодавства, що врегульовує правовідносини з утримання дітей, виникла необхідність в перегляді усталених поглядів на здійснення права і реалізацію обов'язку батьків надавати дітям утримання [1].

28.08.2018 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання». Даним законом вдосконалено механізм забезпечення прав дітей на утримання, на достатній рівень життя та врегульовано механізм стягнення аліментів у примусовому порядку одного із батьків. Також, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» внесено зміни до Сімейного кодексу України, яким закріплено право власності дитини на отримані на неї аліменти. Зокрема, положення ст. 179 Сімейного кодексу України передбачають: «Аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти,

розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання. Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до Цивільного кодексу України» [2].

Змінами до Сімейного кодексу України встановлюється, зокрема, можливість того з батьків, з ким проживає дитина, самостійно вирішувати питання щодо тимчасового виїзду дитини за межі України за наявності заборгованості другого з батьків зі сплати аліментів у разі наявності заборгованості понад три місяці. Також розширено більший перелік заходів для відвідування яких дозволено самостійно вивозити дитину за кордон, зокрема для лікування, навчання, відпочинку, участі у змаганнях та фестивалях, виставках, олімпіадах та конкурсах, оздоровлення дитини за кордоном, у тому числі у складі організованої групи дітей.

Щодо процедури стягнення аліментів у примусовому порядку необхідно звернути увагу, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів» було змінено порядок стягнення аліментів, їх розмір, тощо. На сьогодні, в абсолютній більшості, аліменти стягуються на підставі судового рішення у позовному провадженні або на підставі судового наказу, який, по своїй суті, є виконавчим документом.

Відповідно до ст. 160 Цивільного процесуального кодексу України, судовий наказ є особливою формою судового рішення, що видається судом за результатами розгляду вимог, передбачених статтею 161 ЦПК України [3]. За загальним правилом, судовий наказ набирає законної сили у день його видачі. Для оскарження встановленого розміру аліментів боржнику потрібно буде подати позов про зміну розміру аліментів (ч. 7 ст. 105 ЦПК України).

Положенням ч. 4 ст. 161 ЦПК України передбачено, що судовий наказ може бути видано, якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб [3].

Окрім цього, аліменти можуть стягнути за рішення суду в позовному провадженні. У позовному провадженні аліменти можуть бути присуджені як у частці доходів боржника, так і у твердій грошовій сумі.

Таким чином, змінами до Сімейного кодексу України було суттєво спрощено порядок стягнення аліментів, що виключає можливість затягування процесу, оскільки сторони не будуть викликатися в судове засідання у разі видачі судового наказу. В такий спосіб законодавець намагається забезпечити реалізацію прав дитини на матеріальне забезпечення від обох батьків за рахунок стягнення коштів з усіх видів заробітку.

Відповідно до ч. 1 ст. 182 Сімейного кодексу України при визначенні розміру аліментів суд враховує: 1) стан здоров'я та матеріальне становище дитини; 2) стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; 3) наявності у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; 3-1) наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; 3-2) доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; 4) інші обставини, що мають істотне значення [2]. Також до уваги береться наявність на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав. При цьому, розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини, а мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Разом з цим, передбачено, що контроль за цільовим витрачанням аліментів буде здійснюватися органом опіки та піклування у формі інспекційних відвідувань одержувача аліментів (планово) та позапланово (однак не більше одного разу на три місяці) за заявою платника аліментів (крім тих, які мають заборгованість зі сплати аліментів).

Новелою змін в законодавстві стало впровадження Єдиного реєстру боржників. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження», Єдиний реєстр боржників – це

систематизована база даних про боржників, що є складовою автоматизованої системи виконавчого провадження та ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників та запобігання відчуженню боржниками майна. Відомості про боржників, включені до Єдиного реєстру боржників, є відкритими та розміщуються на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України [4].

Встановлено обов'язок державного реєстратора (нотаріуса, органів МВС України, реєстраторів ЦНАП) під час вчинення реєстраційних дій здійснювати перевірку наявності запису про боржника у Єдиному реєстрі боржників. У разі наявності такого запису державний реєстратор зобов'язаний відмовити у вчиненні реєстраційних дій щодо рухомого та нерухомого майна та повідомити про факт звернення такої особи органи державної виконавчої служби або приватного виконавця. Також, у разі відкриття боржником рахунку у банку, банк зобов'язаний повідомити органи державної виконавчої служби або приватного виконавця у порядку визначеному Положенням про порядок надання банками інформації про відкриття/закриття рахунків фізичних осіб, унесених до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців від 18 квітня 2019 року № 60.

Відтепер заборгованість зі сплати аліментів на утримання дитини у встановлених законом розмірах є підставою для подання на звільнення або відмову у призначенні на адміністративні посади відповідних державних службовців, а також встановлена можливість накладення обмежень на неплатників аліментів щодо: виїзду за межі України; керування транспортними засобами; користування зброєю; полювання.

Таким чином, в Україні встановлений дієвий механізм забезпечення права дітей на утримання у формі стягнення аліментів з одного із батьків та встановлення негативних наслідків для боржників у разі ухилення від сплати аліментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Труба В.І. Забезпечення права дітей на утримання: новели законодавства. Правова держава. 33. 2019. С. 109 – 115.

2.Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.

4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text.

Бевз Віктор Сергійович,
студент Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключовим напрямом соціального забезпечення в Україні є пенсійна система як основа матеріального стану непрацюючих громадян.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин важливим є визначення перспективних напрямів удосконалення солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування з урахуванням досвіду країн із розвинутою та трансформаційною економікою, пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, сучасних макроекономічних тенденцій і демографічної ситуації.

Питання пенсійного забезпечення в Україні досліджувалися такими вченими, як А. Бабенко, Б. Зайчук, Е. Лібанова, Б. Надточій, В. Новиков, Л. Ткаченко й ін. Однак, вони залишаються вкрай актуальними і потребують додаткових досліджень виходячи із умов сьогодення.

Сьогодні виплати в межах державного пенсійного страхування слугують основним джерелом доходу для третини населення країни. Суть пенсійної реформи полягає в переході до трирівневої пенсійної системи, де третім рівнем є система недержавного пенсійного забезпечення [1, с.12]. Третій рівень системи пенсійного забезпечення

ґрунтується на засадах добровільної участі громадян у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання додаткових пенсійних виплат.

Громадяни на власний вибір відкривають індивідуальний накопичувальний рахунок у будь-якому недержавному пенсійному фоні і вносять внески згідно з договором, укладеним з адміністратором недержавного пенсійного фонду. Проте підвищення ставок відрахування до пенсійної системи не здатне розв'язати проблеми фінансової стабільності.

Тому, як зазначають науковці доречно дозволити пенсійним фондам купувати цінні папери інститутів спільного інвестування. Світова практика підтверджує, що таким чином зменшуються ризики управління коштами, до того ж ці фонди диверсифіковані, і недержавний пенсійний фонд завжди може вийти з них [1, с.28].

Найважливішою проблемою, що гальмує розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державній системі. Останніми роками замість комплексного розвитку всієї пенсійної системи йде однобічне нарощування ресурсів Пенсійного фонду (і це називається пенсійною реформою).

При цьому коштів не вистачає, й у 2017 р. дефіцит Пенсійного Фонду становив, за попередніми підрахунками, 32%, і це при тому, що в Україні один із найвищих у світі обов'язкових зборів до Пенсійного Фонду, а середня пенсія за віком набагато менша, ніж у Європі [2, с. 43].

Місце недержавних пенсійних фондів у структурі пенсійного забезпечення можна розглядати в двох аспектах: – через механізм формування фінансових ресурсів і рух грошових потоків у цій системі; – як показник активності клієнтів сфери недержавного пенсійного забезпечення.

Механізм руху грошових потоків у пенсійній системі через недержавний пенсійний фонд відіграє ключову роль у формуванні інвестиційних ресурсів для внутрішнього економічного розвитку країни. Запроваджувана пенсійна система повинна перерозподілити рух грошових потоків таким чином, щоб сформувати основні виплати та внески через другий і третій рівні.

Солідарна пенсійна система на сучасному етапі становлення формує основні пенсійні ресурси у вигляді обов'язкових внесків

громадян і їх роботодавців. Високі ставки внесків змушують останніх приховувати фактичний фонд оплати праці, тим самим зменшуючи надходження до бюджету Пенсійного фонду, який стає дефіцитним. Виникає потреба компенсувати недостатні кошти на виплату пенсій сучасним пенсіонерам через Державний бюджет України.

Запровадження другого й третього рівнів повинне вирішити проблему низьких пенсій і надати можливість громадянам отримувати пенсії, що відповідали б їх заробіткам у період трудової діяльності.

Для запровадження й функціонування обов'язкової накопичувальної системи в Україні необхідним є забезпечення таких умов: – першочерговим і об'єктивним завданням є підвищення рівня заробітної плати застрахованих осіб і її детінізація. Оскільки внески до Накопичувального фонду відраховуватимуться безпосередньо із заробітної плати громадян, це не має негативно вплинути на реальний рівень доходів, що може бути забезпечено лише за рахунок зростання таких доходів; – забезпечення економічного зростання в країні за щорічного збільшення ВВП не менше ніж на 2% ; – виплата пенсій у солідарній системі пенсійного страхування на рівні прожиткового мінімуму; – збалансованість бюджету Пенсійного фонду України, видатки на виплату пенсій у солідарній системі мають забезпечуватися за рахунок власних надходжень Фонду, тобто передбачають його бездефіцитність; – формування інституційних складових частин накопичувальної на основі інформаційних технологій взаємодії Пенсійного фонду, роботодавців, застрахованих осіб, компаній з управління активами, банку-зберігача та створення програмного забезпечення, який є необхідним насамперед для оцінювання ефективності механізму інвестування пенсійних активів, що є практично однаковим і в обов'язковій, і в добровільній накопичувальних пенсійних системах[3, с.44-45].

Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди. Цей рівень пенсійної системи ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання громадянами пенсійних виплат, що буде доповненням до виплат із системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (першого та другого рівнів).

Одним із кроків запропонованої пенсійної реформи є підвищення пенсійного віку для жінок із 55 до 60 років, що вже виконано.Також уведене збільшення пенсійного віку для чоловіків,

що працюють на державній службі, із 60 до 62 років.Чоловікам – науково-педагогічним працівникам збільшено до 62 років вік призначення пенсії за наявності стажу наукової праці не менше 20 років [4, с.189]. Ці заходи спрямовані на скорочення кількості пенсіонерів і зниження навантаження на Пенсійний фонд України. Також як напрям збалансування Законом установлено максимальний розмір пенсії на рівні 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність, тоді як раніше діяла норма законодавства, що передбачає максимальний розмір пенсії на рівні 12 прожиткових мінімумів.

Законом визначено механізм уведення накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування й передбачено початок перерахування страхових внесків із року, в якому буде забезпечена бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду. При цьому учасниками накопичувальної системи встановлюються особи, яким на дату введення системи виповнилося не більше 35 років. Розмір страхового внеску на дату впровадження системи встановлюється на рівні 2% бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, передбаченого для таких учасників, із подальшим його щорічним підвищенням на 1% до 7% [5, с.50].

Отже, можна говорити, що в цілому реформа всієї системи пенсійного забезпечення в країні знаходиться в критичному становищі. Суспільство її потребує, однак очікує «універсальних», соціально справедливих рішень від уряду, таких як підвищення рівня пенсійних виплат, удосконалення механізму їх нарахування згідно зі справедливим визначенням страхового стажу, рівня заробітної плати, зниженням віку виходу на пенсію. Таким чином, дослідження шляхів удосконалення, реформування пенсійної системи, їх упровадження мають першочергове значення.Актуальність цих шляхів підвищується у зв'язку з тим, що вдосконалення пенсійної реформи відповідатиме вдосконаленню всієї економічної системи, тому що створення обов'язкового накопичувального фонду та системи недержавних пенсійних фондів створить додаткові стимули для виходу економіки з тіні та сформує великий потенціал фінансових ресурсів для інвестування й розвитку економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демченко М. Сучасний стан та проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 20.9. С. 28

2. Зайчук Б. Система пенсійного забезпечення: сьогодні і завтра: Коментар застосування Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Київ: Формат, 2009. 352 с.

3. Соколик М. Методологія моделювання пенсійного забезпечення на заощаджувальних засадах. Економіка і прогнозування. 2013. № 1. С. 42–59.

4. Якимів А. Формування і розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. Львів: Вид-во «Афіша», 2003. 448 с.

5. Панченко І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан і перспективи розвитку. Управління розвитком–2015. № 5 (102). С. 43–44.

Бескидевич Оксана Анатоліївна,
студент Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

Діяльність будь-яких державних органів існує в рамках, які визначені чинним законодавством України. Йдеться про конкретні нормативні акти, якими регулюється діяльність того чи іншого відомства. Прикладом цього є і діяльність Національного банку України регулятивно-наглядового характеру.

Варто зазначити, що Національний банк України має виключні повноваження у сфері рефінансування банківських установ із метою підтримки їх ліквідності. У рамках їх безпосередньої реалізації Нацбанк використовує спеціальні методи та способи адміністративного впливу.

Сам факт існування можливості координувати роботу банківських установ свідчить про наявність легальних, офіційних норм, що дозволяють проведення такої діяльності.

На сьогодні роботу Національного банку України регулює ціла низка нормативно-правових актів різної юридичної сили. Але ключова проблематика правового забезпечення регулятивно-наглядової діяльності Національного банку України у сфері рефінансування, полягає у наявності такого досить негативного явища як прогалини. Юридична неврегульованість певних аспектів підтримки ліквідності за допомогою зазначеного інструменту, тобто наявність певних проблем юридичної координації, досить негативно впливає як на фінансове становище окремих банківських установ комерційного типу, так і на загальний економічний рівень держави. Тому, на наше переконання, актуальними є дослідження присвячені питанню прогалин нормативно-правових актів у сфері рефінансування.

Проблема визначення прогалин у діяльності Національного банку України була предметом дослідження таких вчених: Л. Воронової, С. Козьменка, І. Д'яконової, В. Коваленка, О. Костюченка, В. Кротюка, Є. Кубко, Т. Латковської, О. Орлюка, О. Пастушенка, О. Позднякова. Однак жодного комплексного дослідження, присвяченого визначенню сутності поняття прогалин нормативно-правових актів діяльності Національного банку України у сфері рефінансування банків України, так проведено і не було.

Звичайно, більшість вчених має власну думку стосовно згаданої проблеми, адже її сутність є доволі спірною. Так, за визначенням С. Алексєєва, прогалина в законодавстві – це відсутність конкретної норми, необхідної для регламентації відносин, які входять у сферу правового регулювання [1, с. 406].

Інший погляд на проблему має В. Хропанюк, який вважає, що прогалина у праві – це відсутність правової норми під час вирішення конкретних життєвих випадків, які охоплюються правовим регулюванням і мають бути вирішені на підставі права [2, с. 267–268].

У наукових роботах А. Піголкіна можна знайти схоже визначення вказаного явища. На його думку прогалини в праві являють собою повну або часткову відсутність правового регулювання тієї сфери відношень, які об'єктивно потребують регламентації і без обов'язкових для виконання юридичних норм не можуть нормально функціонувати [3, с. 478]. Враховуючи представлені визначення,

можна зробити висновок про те, що прогалини в праві – це наявні недоліки правової системи нашої держави. Вони можуть з'являтися з об'єктивних обставин суспільного буття в різних галузях нормативного впливу. У такому разі юридично координована діяльність Національного банку України у сфері рефінансування не є виключенням.

Підтвердження цієї думки можна знайти у наукових роботах О. Колотової, яка вважає прогалини права недоліками, що зумовлені відсутністю правового регулювання суспільних відносин, щодо яких необхідно здійснювати правовий плив [4, с. 55].

Такий підхід до розгляду проблематики дає можливість виділити найбільш типові її ознаки. Отже, прогалини в праві характеризують такі аспекти: 1) повна або часткова відсутність правового регулювання конкретних суспільних відносин; 2) оціночне положення, позитивний характер якого залежить від правосвідомості суб'єктів правозастосування; 3) наявність прогалин є суттєвим недоліком, який виключає правовий вплив на певні сфери життєдіяльності населення держави; 4) прогалини у праві є нетиповими ситуаціями та зумовлюють нетиповість правозастосовної діяльності, яка втрачає свою традиційну послідовність, як системи логічно пов'язаних, послідовних дій; 5) прогалини у праві є об'єктивними життєвими ситуаціями, які спричинені об'єктивним розвитком суспільних відносин, а в деяких випадках суб'єктивних причин, пов'язаних із правотворчими та правозастосовчими діями законодавчих, виконавчих та судових органів державної влади [5, с. 55].

Враховуючи викладені факти, можна дійти висновку про те, що вказане негативне явище правової системи України є «безсмертною» проблематикою, яка буде актуальною завжди, адже навіть висока якість юридичного середовища не може гарантувати урегульованості усіх без виключення правовідносин. Щодо діяльності Національного банку України у сфері рефінансування банків і банківської системи, у такому разі прогалини також відіграють певну роль. Перш за все, необхідно зазначити, що «сліпі плями» у роботі Нацбанку – це прямий детермінант неякісного проведення адміністративних процедур регулятивно-наглядового характеру. Тобто ми кажемо про діяльність, яка має виключне значення та високий рівень формалізму. Тому наявність будь-яких неврегульованих нормами права питань може призвести до негативних фінансових явищ у подальшому.

Отже, у контексті діяльності Національного банку України прогалини в праві являють собою практичні недоліки регулятивно-наглядової діяльності відомства. З огляду на це, ми можемо стверджувати, що за таких умов проблематика має специфічний характер, який виділяє її з-поміж інших явищ. Тобто прогалини у сфері рефінансування банківської системи характеризуються такми моментами: 1) вони формуються у контексті цільової діяльності Нацбанку; 2) відсутність правового регулювання викликає негативні явища саме у сфері регулювання; 3) такі прогалини мають суто адміністративно-процедурний характер і виникають у контексті відносин між НБУ та окремими банківськими установами, усією банківською системою України.

Слід відмітити, що в контексті регулятивно-наглядової діяльності Національного банку України з рефінансування банків такий спосіб є недоцільним, адже сфера правового впливу характеризується особливою специфікою. Тобто досить важко знайти норми, що регулюють особливий процес координування банківської ліквідності в інших, не пов'язаних з адміністративною, галузях права. У свою чергу, «видання» нових джерел права є більш впливовим способом подолання прогалин у сфері рефінансування. Із положень чинного законодавства ми знаємо, що Національний банк України – це незалежний, специфічний держаний орган, який може в рамках своєї компетенції видавати необхідні нормативні акти.

Іншими словами, Національний банк України має повноваження, що дають йому можливість самостійно виправляти юридичні помилки.

Отже, видання нових правових джерел, з огляду на специфіку рефінансування, як діяльності направленої на підтримку банківської ліквідності, є найбільш доцільним, ефективним і, що найбільш важливо, оперативним способом подолання прогалин у цій сфері. Це дає змогу забезпечити регулятивно-наглядову природу рефінансування, а також суттєво розширює його сутність.

Таким чином, з огляду на усі вищевикладені аспекти, ми можемо дійти висновку про те, що прогалини в чинному законодавстві України чинять значний вплив на сферу рефінансування, яка є одним з основних важелів регулювання НБУ усієї банківської системи в Україні. Окрім цього, вказана проблематика характеризується цілою низкою інших специфічних моментів: прогалини в праві торкаються

не тільки матеріальних правовідносин, а й процедурних, прикладом чого є діяльність НБУ у сфері рефінансування; підтримка ліквідності є внормованим процесом, але його здійснення при використанні будь-яких інструментів відбувається шляхом ігнорування інтересу комерційних банків; прогалини у законодавстві, що регулює рефінансування, являють собою фактичну відсутність норм, які координують окремі, особливі моменти застосування інструментарних способів підтримки банківської ліквідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. Теория государства и права / С. Алексеев // Учебник для вузов. – М., 2000. –406 с.

2. Хропанюк В. Теория государства и права / В. Хропанюк. – М., 1998. – С. 267–268.

3. Пиголкин А. Теория государства и права / А. Пиголкин // Учебник. – М., 2005. –613 с. 4. Колотова О. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ / О. Колотова // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 55–59.

5. Колотова О. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ / О. Колотова // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 55–59.

Богайчук Віталіна Олександрівна,
Тарасенко Катерина Дмитрівна,
курсанти Факультету перепідготовки, підготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України
Науковий керівник:
Лаговська Наталія Валеріївна,
старший викладач, заступник директора ННІ права (Університет ДФС України)

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ЗВІЛЬНЯЮТЬ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність. Як відомо, наша держава обрала євроінтеграційний вектор розвитку, тому це зумовлює активізацію реформування вітчизняного законодавства, зокрема цивільного права. Крім того, у нас час на практиці дедалі часто зустрічаються випадки, коли боржник не виконанує або не належним чином виконує зобов'язання. Слід зазначити, що не завжди боржник виступає винним у невиконанні чи неналежному виконанні зобов'язання. Тому актуальним постає дослідження специфіки обставин, що звільняють від цивільно-правової відповідальності.

Проблеми регулювання обставин, що звільняють від цивільно-правової відповідальності були розглянуті в гаукових працях наступних дослідників: М.І. Брагінского, В.В. Вітрянського, С.Д. Гринька, О.Г. Очиченка, О. Хлоня та інших.

Для того, щоб детальніше розібратись у досліджуваній темі, слід навести дефініцію поняттю «підстава цивільно-правової відповідальності».

За В. В. Вітрянським: «підставою цивільно-правової відповідальності (єдиною та загальною) є порушення суб'єктивних цивільних прав, як майнових, так і особистих немайнових, оскільки цивільно-правова відповідальність являє собою відповідальність одного учасника майнового обороту перед іншим, відповідальність порушника перед потерпілим, її загальною метою є поновлення порушеного права» [2, с. 282].

З цього випливає, що поняття «обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності» – це події або їх наслідки, що могли не настати, але мали місце лише через неможливість їх передбачення особою або через раптовість їх настання. Тому основна ознака такого випадку полягає не в тому, що особа не знала або не могла знати про можливість їх настання, а в тому, що вони є непередбачуваними [4, с. 176].

Отже, під підставами звільнення від цивільно-правової відповідальності слід розуміти обставини, з якими закон або договір пов'язують звільнення особи від застосування до неї санкцій за правопорушення.

Згідно ч. 1 статті 617 Цивільного кодексу України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за його порушення, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. [1].

Тому чинним законодавством України визначено, що підставами звільнення від цивільно-правової відповідальності є випадок (казус) та непереборна сила.

Але згідно ч. 2 статті 617 Цивільного кодексу України законодавцем не визначено поняття випадку (казус), однак, він перераховує обставини, що не вважаються ним як «недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів».

Слід відмітити, що серед вітчизняних вчених-правознавців немає однозначного підходу до визначення ознак і поняття простого випадку, що зумовлено відсутністю його законодавчого визначення та зверненням основної уваги на непереборний випадок [2, с. 282].

У свою чергу, вітчизняні науковці виділяють наступні підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності, а саме: випадок (казус), непереборну силу, форс-мажор та вину особи або замовника [5, с. 18].

Згідно статті 1193 Цивільного кодексу України, шкода, завдана потерпілому внаслідок його наміру, не відшкодовується. За таких обставин наміром потерпілого визнаватиметься психічне ставлення особи до своїх протиправних дій та їх наслідків, яке виявляється в передбаченні негативних наслідків протиправної поведінки і бажанні або свідомому допущенні їх настання [1].

На жаль, у цивільному кодексі немає тлумачення поняття «відсутність вини завдавача шкоди». Відповідь на поставлене питання дає доктрина, при цьому її тлумачення ґрунтується на ідеях науковців.

Так, на думку С.Д. Гринько, під правовим випадком (казусом) слід розуміти таку подію або її результат (наслідки), яких могло б не бути, але які не були відвернуті відповідальною особою тільки тому, що їх неможливо було передбачити і запобігти через раптовість їх настання [3, с. 186].

Враховуючи раніше згадане, можна прийти до висновку, що підставами звільнення від цивільно-правової відповідальності є випадок (казус), непереборна сила, форс-мажор та вина замовника або особи. Крім того, законодавцем не визначено поняття випадку (казус), а також у Цивільному кодексі України не надано тлумачення поняття «відсутність вини завдавача шкоди».

Отже, необхідним постає законодавче закріплення поняття випадку (казусу), а саме: подія або її результат, які неможливо передбачити та неможливо запобігти через раптовість їх настання, що не були відвернуті відповідальною особою. А також надати на законодавчому рівні поняття «відсутність вини завдавача шкоди».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2013 р. № 435-IV– [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru

2. Вітрянським В.В., Брагінский М. І. Договірне право. Книга перша: Загальні положення 2-е вид. *М. :* Статут, 2005. 842 с.

3. Гринько С. Д. Непереборна сила як безумовна підстава звільнення від відповідальності в цивільному праві України. Університетські наукові записки. М.: 2017. С. 185–189.

4. Гринько С. Д. Простий випадок (casus) як підстава звільнення від деліктної відповідальності за римським приватним правом і законодавством України та європейських країн. К. : Приватне право і підприємництво, 2012. С. 175–178.

5. Колісникова Г. В. Зобов'язання по відшкодуванню шкоди, завданої споживачам : дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 Х., 2014. 200 с.

6. Очиченко О. Г. Випадок як суб'єктивна підстава виникнення неможливості виконання зобов'язання. Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народження В. П. Маслова, Х. : Право, 2016. С. 350–352.

7. Хлонь О. Форс-мажор та непереборна сила: їх розмежування у цивільному праві. Право України, 2015. С. 112–114.

Божук Ірина Іванівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Самілик Людмила Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯМ

Кардинальні соціально-економічні перетворення, які відбулися в нашій країні за останні роки підвищили актуальність детального аналізу законодавства в різних нормативних аспектах, зокрема, в аспекті поділу майна подружжя. Питання правового регулювання майнових відносин у сім'ї завжди були об'єктом пильної уваги як законодавця, так і вчених, тому їх регулювання відображається в низці законодавчих актів та масиві судової практики.

Протягом ряду останніх десятиліть майнові відносини подружжя активно аналізувалися в рамках національного законодавства, але до сих пір існують певні прогалини, які необхідно врегулювати, адже найбільша кількість сімейних спорів виникає саме щодо цієї проблеми. Тому, на нашу думку, доцільно буде здійснити детальний аналіз питання поділу корпоративних прав подружжя.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання поділу спільного майна досліджувалися науковцями: І. Жилінковою, С. Фурсою, Т. Ариванюк, В. Антошкіною, З. Ромовською, М. Галянтичем, О.В. Дзерою та іншими.

Перебуваючи в шлюбі, кожен з подружжя може стати суб'єктом корпоративних прав (бути засновником товариства або набути частку в його статутному капіталі). У чинному сімейному законодавстві не встановлено правового регулювання відносин щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав подружжя. Немає єдності думок з цього приводу і серед науковців. Позиції вищих судових інстанцій суперечать одна одній. Така неузгодженість в судовій практиці та в правовій доктрині негативно позначається на

стабільності як майнових сімейних відносин, так і на відносинах обороту корпоративних прав.

В українському законодавстві закріплено принцип спільності майна подружжя, зміст якого полягає в тому, що майно чоловіка і жінки частково або повністю об'єднується в єдину майнову масу та встановлюється ряд спеціальних правил щодо його володіння, користування та розпорядження.

На сьогодні, на жаль, не сформовано чіткого підходу до поділу корпоративних прав при поділі спільної сумісної власності. Якщо ж з поділом будинку, квартири, земельної ділянки, чи іншого нерухомого або рухомого майна все більш-менш зрозуміло, то процес поділу бізнесу подружжя викликає багато проблем.

Аналіз положень Сімейного кодексу України дає підстави зробити висновок про те, що режим спільного майна подружжя поширюється лише на речі [1]. Однак неврегульованим є питання щодо корпоративних прав, набутих одним із подружжя за час перебування у шлюбі.

У п. 26 Постанови Верховного Суду України № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 року [2] зазначено, що при вирішенні питання про поділ майна у вигляді акцій, частки (паю, долі) у фондах корпоративних господарських організацій судам слід виходити з того, що питання їх поділу вирішується залежно від виду юридичної особи, організаційно-правової форми її діяльності, характеру правовідносин подружжя з цим суб'єктом.

Дійсно, кожна з організаційно-правових форм юридичної особи має свої особливості, однак при вирішенні питання про поділ спільного сумісного майна подружжя, коли один з них володіє корпоративними правами, в першу чергу, необхідно сформувати загальний підхід, висновки якого, як зазначає В. А. Васильєва, повинні лежати в площині консенсусу, який буде зрозумілим і однотипним для усіх організаційно-правових форм наскільки це можливо [3, с. 12].

Важливо зазначити, що із вступом в товариство учасник не тільки вносить вклад до статутного капіталу, а й набуває право участі у товаристві, яке згідно ст. 100 Цивільного кодексу України є його немайновим правом і не може передаватися іншій особі [4].

Звідси випливає, що корпоративні права не можуть належати подружжю на праві спільної сумісної власності, тому і підлягати поділу вони не можуть. Правова природа корпоративних прав не дозволяє визнати за другим з подружжя, який не є учасником юридичної особи такий самий обсяг прав, як за іншим з подружжя. Однак, це все ж таки не означає, що в результаті передачі в статутний капітал юридичної особи майна, що перебуває в подружжя на праві спільної сумісної власності другий з подружжя позбавляється будь-яких прав на таке майно [5, с. 36].

Сутність самого ж правового режиму спільного майна подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної полягає в трансформації права власності. Для того з подружжя, який є учасником юридичної особи право власності трансформується в корпоративне право, відповідно до якого його учасник набуває всіх правомочностей на участь в управлінні юридичною особою, отриманні прибутку тощо. Для того з подружжя, який не є учасником юридичної особи таке право трансформується у право вимоги до іншого з подружжя. І це право вимоги буде реалізовуватись при поділі спільного майна подружжя [6, с. 71]. В результаті реалізації корпоративного права одержане майно переходитиме у режим спільного сумісного майна подружжя.

Згідно із Постановою, якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на поділ одержаних доходів.

Відповідно до ст. 189 Цивільного кодексу України плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі або приноситься річчю [4]. Говорячи про дохід, отриманий від реалізації корпоративних прав законодавство оперує таким поняттям як «дивіденди». Відповідно до ч. 1 ст. 88 Господарський кодекс України учасники господарського товариства мають право брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди) [7].

При поділі спільного майна подружжям обов'язково необхідно враховувати майнові права та інтереси іншого з подружжя, який не є акціонером і вартість акції включати до вартості майна подружжя, що підлягає поділу.

Ведучи мову про поділ спільного майна та обсяг прав того з подружжя, який опосередковано брав участь у формуванні статутного

капіталу товариства, можна дійти висновку, що при поділі спільного майна подружжя він може розраховувати:

1) на поділ одержаних доходів (дивідендів), отриманих іншим з подружжя;

2) на частину майна одержаного учасником товариства у разі його виходу з товариства;

3) на частину майна, що одержане учасником товариства у разі ліквідації товариства;

4) на компенсацію вартості частини спільних коштів (майна), які були використані одним із подружжя для внесення вкладу до статутного капіталу чи за які були придбані акції.

При «поділі корпоративних прав» подружжя, а саме грошових коштів (майна), що були передані до статутного капіталу юридичної особи чи за рахунок яких придбані акції необхідно враховувати майнові права та інтереси обидвох з подружжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.

2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07.

3. В. А. Васильєва. Спільна сумісна власність подружжя і корпоративні права // Корпоративні правочини [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 вересня 2013 року, м. Івано-Франківськ); за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 231.

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

5. Вінтоняк Н. Д. Правовий режим спільного майна подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної особи / питання трансформації. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. Volume 2, No. 6/2014. P. 69-72.

6. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 .

Буракова Єлизавета Сергіївна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ВКЛАДНИКІВ БАНКІВ

Ефективне функціонування банківської системи є однією з необхідних умов розвитку економіки країни. Світова фінансова криза, несприятливі політичні та військові події, епідемії, здійснення керівниками банку ризикових операцій, зниження інвестиційної активності негативно впливають на розвиток банківської системи України.

Дослідженню захисту інтересів вкладників банків присвячені праці таких вчених, як О. Вовчак, О. Кириченко, С. Міщенко, Б. Поляков, П. Пригуза, В. Радзивілюк, Я. Рябцева та ін. Проте питання, що пов’язані із захистом інтересів кредиторів, вкладників банків, не втрачають актуальності і потребують нових досліджень, виходячи із реалій сьогодення.

На стан банківської системи впливають численні фактори – зовнішні, внутрішні, економічні, адміністративні, викликаючи велику кількість серйозних проблем, що стоять на заваді підвищення конкурентоспроможності банківського сектору в Україні [1, с. 84].

Із початку 2014 року Національний банк України визнав неплатоспроможними більш ніж 80 банків. У ліквідації українських банків є цілий спектр причин, починаючи з невиконання основних нормативів, закінчуючи непрозорою структурою власності [2].

Погіршення фінансового становища банків, що відбулося останнім часом, пов’язане із здійсненням банками ризикових операцій та приховуванням таких операцій від регулятора шляхом подання недостовірної звітності.

Із метою посилення відповідальності пов'язаних із банком осіб Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» [3] від 02.03.2015 р. № 218-VIII було внесено зміни до низки законодавчих актів, у тому числі до Закону України «Про банки і банківську діяльність». Так, ч. 5 та ч. 6 статті 58 Закону було викладено в редакції [4]: «Пов'язана з банком особа за порушення вимог законодавства, в тому числі нормативно-правових актів Національного банку України, здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, або доведення банку до неплатоспроможності несе цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Пов'язана з банком особа, дії або бездіяльність якої призвели до завдання банку шкоди з її вини, несе відповідальність своїм майном. Якщо внаслідок дій або бездіяльності пов'язаної з банком особи банку завдано шкоди, а інша пов'язана з банком особа внаслідок таких дій або бездіяльності прямо або опосередковано отримала майнову вигоду, такі особи несуть солідарну відповідальність за завдану банку шкоду».

Слід зазначити, що відповідно до ст. 52 згаданого закону пов'язаними з банком особами є: 1) контролери банку; 2) особи, які мають істотну участь у банку, та особи, через яких ці особи здійснюють опосередковане володіння істотною участю в банку; 3) керівники банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів банку; 4) споріднені та афілійовані особи банку, в тому числі учасники банківської групи; 5) особи, які мають істотну участь у споріднених та афілійованих особах банку; 6) керівники юридичних осіб та керівники банків, які є спорідненими та афілійованими особами банку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівники та члени комітетів цих осіб; 7) асоційовані особи фізичних осіб, зазначених у пунктах 1-6 цієї частини; 8) юридичні особи, в яких фізичні особи, зазначені в цій частині, є керівниками або власниками істотної участі; 9) будь-яка особа, через яку проводиться операція в інтересах осіб, зазначених у цій частині, та на яку здійснюють вплив під час проведення такої операції особи, зазначені в цій частині, через трудові, цивільні та інші відносини.

Необхідно звернути увагу на те, що питання відповідальності пов'язаної з банком особи регулює також і ч. 5 ст. 52 Закону України

«Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [5], відповідно до якої Фонд або уповноважена особа Фонду в разі недостатності майна банку звертається до пов'язаної з банком особи, дії або бездіяльність якої призвели до заподіяння кредиторам та/або банку шкоди, та/або пов'язаної з банком особи, яка внаслідок таких дій або бездіяльності прямо чи опосередковано отримала майнову вигоду, з вимогою про відшкодування шкоди, заподіяної банку. Фонд або уповноважена особа Фонду також має право заявити вимоги до небанківської фінансової установи, якою від фізичних осіб залучені як позики або вклади кошти, що згідно із цим Законом прирівнюються до вкладів.

Важливими є внесення змін до КК України шляхом прийняття статті 218-1, яка передбачає, що доведення банку до неплатоспроможності, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення пов'язаною з банком особою будь-яких дій, що призвели до віднесення банку до категорії неплатоспроможних, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі або кредитору, – карається обмеженням волі на строк від одного до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, із накладенням штрафу від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Отже, прийняття вищезгаданих норм мало сприяти ефективнішому захисту інтересів кредиторів банків, вкладників, але на практиці виникла проблема доведення складу правопорушення.

Головною складністю для притягнення до відповідальності пов'язаної з банком особи (насамперед, керівників банків, контролерів, власників істотної участі в банку, під час прийняття ними рішень, що негативно впливатимуть на фінансовий стан, платоспроможність банку) є необхідність встановлення вини в завданні збитків (неповернення депозитів у повному обсязі) та причинного зв`язку між діями (бездіяльністю) та негативними наслідками [6, с.56].

Отже, притягнення до відповідальності таких осіб залежить швидше від належної роботи слідчих органів та політичної волі, ніж від недоліків законодавства.

Ураховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що норми законодавства, які спрямовані на посилення відповідальності пов'язаних із банком осіб, на жаль, не в повній мірі реалізуються на

практиці, тому наразі необхідним є пошук інших шляхів для захисту інтересів вкладників банків, одним із яких є укладання обов'язкового договору страхування ризику неповернення вкладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тьорло В.О., Іщенко Р.О. Проблеми функціонування комерційних банків України за сучасних умов та шляхи їх вирішення. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2015/22.pdf. (дата звернення: 04.03.2020 р.)

2. Перевір свій банк: що вказує на швидкий крах банку в Україні. URL: https://biz.nv.ua/ukr/ publications/perevir-svij-bank-shcho-vkazuje-nashvidkij-krah-banku-v-ukrajini-176291.html. 4. (дата звернення: 03.03.2020 р.)

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб від 2.03.2015 р. № 218-VIII (у редакції від 05.10.2016 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-19 (дата звернення: 06. 03.2020 р.)

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (у редакції від 07.12.2000 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2121-14 (дата звернення: 04.03.2020 р.)

5. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 675-VIII (у редакції від 21.10.2019 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17 (дата звернення: 05.03.2020 р.)

6. Меньшова А.Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку: монографія. Х.: ХДТУБА, 2008. 146 с.

Вітренко Лінда Русланівна,
Колокольна Наталія Сергіївна,
здобувачі другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СПРАВ СТОСОВНО ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ

Аналіз судової практики щодо розгляду судами справ, пов'язаних з кредитними договорами, свідчить про те, що найпоширенішими в 2018-2019 рр. були спори щодо укладення, виконання та розірвання саме даної категорії договорів.

Слід зазначити, що правова природа кредитних правовідносин врегульована главою 71 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України, а саме в нормах цивільно-правового зобов'язального інституту «Позика. Кредит. Банківський вклад»[1], Законом України «Про банки та банківську діяльність» [2], а також Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»[3].

Вирішуючи справи про визнання кредитних договорів недійсними, суди мають враховувати вимоги законодавства, що стосуються їх чинності. Зокрема, суди мають встановлювати такі обставини:

– досягнення сторонами згоди щодо усіх істотних умов договору: мета, сума і строк кредиту; умови і порядок його видачі та погашення; види (способи) забезпечення зобов'язань позичальника; відсоткові ставки; порядок плати за кредит; порядок зміни та припинення дії договору; відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору;

– кредитний договір має укладатись обов'язково у письмовій формі, причому недодержання письмової форми тягне його нікчемність та не створює жодних правових наслідків, окрім тих, що пов'язані з його нікчемністю;

– сторони кредитного договору повинні мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;

– волевиявлення сторін має бути вільним і відповідати їхній внутрішній волі.

Однією з істотних умов укладання кредитного договору, яка має бути чітко виписана в договорі та на яку суд повинен звертати увагу, є сплата процентів на грошову суму, отриману в кредит. Проценти, які сплачуються позичальником за користування кредитом, за своїм характером є встановленою договором платою за користування грошовими коштами, а не неустойкою, яка є не тільки способом забезпечення виконання зобов'язань, а також й однією з форм цивільно-правової відповідальності.

Розглядаючи спори щодо зміни або розірвання кредитного договору у зв'язку із істотною зміною обставин, що передбачено ст. 652 ЦК України, позичальнику у суді необхідно довести наступне:

1. При зміні договору посилання на істотну зміну обставин можливе лише у тому разі, коли сторони при укладенні договору визначили такі обставини як істотні;

2. Обставини, якими сторони керувалися при укладенні договору, як саме вони змінились і чому зміна обставин є істотною. Вимагаючи розірвання договору на цій підставі, позивач з урахуванням положень процесуального законодавства щодо обов'язку доказування повинен довести, зокрема, впевненість сторін у момент укладення договору в тому, що така зміна обставин не настане;

3. Одночасно наявність чотирьох умов, перелічених у ч. 2 ст. 652 ЦК, зважаючи на конкретну ситуацію, акцентуючи увагу на тому, яким чином виконання договору порушує співвідношення майнових інтересів сторін і позбавляє заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;

4. Враховуючи те, що за істотної зміни обставин зміна договору за рішенням суду допускається у виняткових випадках (ч. 4 ст. 652 ЦК), необхідно також довести наявність однієї з двох умов: 1) розірвання договору має суперечити суспільним інтересам; 2) може потягнути для сторін (чи однієї з них) шкоду, яка значно перевищує витрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.

У будь-якому випадку суд повинен мати на увазі, що «істотна зміна обставин» є оціночною категорією, законодавець у п. 2 ч. 1 ст. 652 ЦК України дає визначення цього поняття, зауважуючи на

тому, що зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах.

Так, як в рішенні Оболонського районного суду м. Києва від 15.08.2012 року за позовом Р. до Публічного акціонерного товариства «Сведбанк», про визнання несправедливими та недійсними пунктів кредитного договору та додатку до нього, визнання кредитного договору недійсним. Суд зазначив, що саме по собі зменшення прибутків позивача не є обставиною, яку можна віднести до форс-мажорних, а світова фінансова криза є явищем, яке не належить до обставин непереборної сили, що позбавляють позивача необхідності виконувати умови укладеного договору. Крім того, позивач не довів, що зміна умов договору викликана наявністю сукупності всіх обставин, передбачених ч. 2 ст. 652 ЦК України, що є обов'язковою умовою для вирішення питання про зміну умов договору [4].

Трапляються непоодинокі випадки ухвалення судами рішень без з'ясування обставин щодо невиконання чи неналежного виконання боржником зобов'язань за кредитним договором. У таких справах самі позовні заяви не містять таких даних, а лише констатують факт наявності розміру всієї суми непогашеного кредиту.

Приймаючи рішення про стягнення сум за кредитним договором, суду слід керуватись положенням ч. 1 ст. 1050 ЦК України та виходити з того, що стягнення сум (процентів) за ст. 1048 ЦК України є платою (винагородою) за користування грошовими коштами, а стягнення сум згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК України, заходом цивільно-правової відповідальності за порушення грошового зобов'язання.

У справах, що розглядалися судами, предметом неустойки були лише грошові кошти, розмір яких встановлювався договором. Як правило, суди правильно визначали цей розмір. При цьому враховували положення ч. 3 ст. 551 ЦК України щодо зменшення розміру неустойки, якщо він значно перевищував розмір збитків, а також за наявності інших обставин, які мають істотне значення.

Проте суди не завжди застосовували зазначене положення закону та стягували неустойку в сумі, що в кілька разів перевищувала розмір заборгованості.

Зокрема, рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 12 вересня 2014 р. у справі № 755/9106/14-ц за позовом Публічного

акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» до К. про стягнення заборгованості за кредитним договором, достроково розірвано договір кредиту та стягнуто з останнього: заборгованість за кредитом – 25 795,52 грн., заборгованості за процентами – 9 100,05 грн., комісія за РО – 13 605,10 грн., неустойка – 61 751,36 грн. [5].

Отже, підсумовуючи вище зазначене, приходимо до висновку, що проблеми з банком краще вирішувати в досудовому порядку адже якщо банк назвав суму до сплати, то не завжди вона є остаточною та може бути змінена як в сторону збільшення, так і зменшення тому завжди потрібно вести офіційне листування із банком (цінний лист з повідомленням) та просити мотивувати кожну вимогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (26.02.2020)

2. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14(26.02.2020)

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг:Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14(26.02.2020)

4. Рішення Оболонського районного суду м. Києва від 15.08.2012 року URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26965955

5. Рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 12 вересня 2014р. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41294779

Вітренко Лінда Русланівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПРИ ЗДІЙСНЕНІ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Виникнення нового виду правовідносин у сфері інтернет-права, є недостатньо врегульованим на законодавчому рівні та тягне за собою велику кількість порушень з боку зацікавлених суб'єктів. На даний час ми можемо спостерігати за такими порушеннями регулярно. Найчастіше вони зустрічаються в правовідносинах щодо купівлі-продажу товарів у мережі Інтернет, тому виникає логічне запитання: як захистити права споживача?

Питання що стосуються проблем захисту прав споживачів при здійсненні купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет досліджувалися у працях таких науковців, як Письменної О.П., Баранової О.С., Шкринди О.М., Хоменко М., Коробцової Н. та інших. Однак, це питання є актуальним і потребує нових сучасних досліджень.

Права споживачів при купівлі-продажу товару через мережу інтернет, регулюються статтею 13 Закону України «Про захист прав споживачів» [1], яка регламентує права споживачів у разі укладання договору на відстані. Даний нормативно-правовий акт, передбачає яка саме інформації, повинна бути доведена до відома споживачів до моменту замовлення товару.

Перед покупкою товару в інтернет-магазині, перш за все, необхідно звернути увагу на наявність на сайті такої інформації як найменування продавця, його місцезнаходження, основні характеристики продукції, ціну, включаючи плату за доставку та умови оплати; гарантійні зобов'язання та порядок розірвання договору.

Як свідчить практика, споживач, купуючи товар через мережу-інтернет, у багатьох випадках не може належним чином реалізувати

та захистити свої права, які передбачені Законом України «Про захист прав споживачів». У першу чергу, це пов'язано з тим, що продавці інтернет-магазинів дуже часто на своїй інтернет-сторінці не вказують своє найменування чи місцезнаходження, а також адресу електронної пошти та номер мобільного телефону, у зв'язку з цим споживач стає безправним при купівлі неякісного товару.

Слід зазначити, що законодавством України під найменуванням юридичної особи розуміється його організаційно-правова форма та назва. Для фізичної особи-підприємця – це прізвище, ім'я та по-батькові. Тому під найменуванням продавця не може бути назва інтернет-магазину.

Стосовно місцезнаходження продавця слід розуміти, що адреси, які вказуються у накладних, згідно з якими споживач отримує замовлений товар, це зазвичай адреси, за якими розташовуються поштові відділення або відділення підприємства, що надає послуги з доставки відправлення.

Також ще одним недоліком є те що, у випадку купівлі товару через інтернет-магазин споживач не має можливості безпосередньо ознайомиться з товаром, а орієнтується тільки на зображення товару, його текстовий опис на інтернет-сторінці у продавця. Тому користуючись цим недобросовісні продавці можуть продавати неякісний товар, або взагалі після отримання коштів можуть не надіслати замовлений товар.

Слід наголосити, що відсутність інформації про найменування та місцезнаходження продавця унеможливлює проведення перевірок з боку Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів за скаргами споживачів, оскільки зазначена служба не має повноважень на проведення розшукових дій.

Відповідно до ст. 42 Конституції України держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [2].

Одним із форм державного захисту порушених прав споживачів при купівлі – продажу товару через мережу Інтернет, є звернення до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів або до її територіальних органів.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів є центральним органом виконавчої

влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та її територіальні органи розглядають звернення споживачів, права яких було порушено.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про звернення громадян», звернення може бути усним чи письмовим. Усне звернення викладається громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії» та записується (реєструється) посадовою особою.

Письмове звернення надсилається поштою або передається громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, повноваження якої оформлені відповідно до законодавства. Письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення повинно бути підписано заявником із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним [3].

При зверненні до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів необхідно подати такі документи як, звернення, копію звернення до суб'єкта господарювання, копію документу, який засвідчує факт придбання продукції, копію технічного паспорта чи іншого документа, що його замінює, з позначкою про дату продажу.

Менів Л. Д. у своїй статті «Проблемні питання захисту прав споживачів», відобразила статисти стичну інформацію, відповідно до якої, протягом 2016 року до територіальних органів Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів надійшло 9,77 тис. пропозицій, звернень, скарг та заяв від споживачів. З них на особистому прийомі одержано більше 3,17 тис. Зокрема, як засвідчує аналіз саме 4,8 % від усіх звернень споживачів стосується саме придбання товарів через Інтернет, поза торговельними або офісними приміщеннями, при укладанні договору на

відстані За результатами розгляду звернень громадян у 51,2 % вимоги споживачів задоволені, а також повернуто 3,02 млн. грн. за неякісні товари та надані послуги.

Тому Менів Л. Д. переконана, що така ситуація свідчить про нагальну необхідність розроблення та проведення заходів щодо покращення ситуації на споживчому ринку, (у тому числі і при купівлі-продажу товарів через мережу інтернет) спрямовані на забезпечення захисту прав споживачів. Саме належне застосування цивільно-правових заходів за порушення прав споживачів можуть вирішити ситуацію [4, с.70].

Отже, щоб захистити себе від неякісних товарів в інтернет-магазині, а також у разі необхідності в майбутньому мати змогу захистити свої порушені права та інтереси, споживачам потрібно обов'язково звертати увагу на наявність на сайті інформації, яка передбачена у статті 13 Закону України «Про захист прав споживачів», а у разі їх відсутності варто взагалі відмовитися від придбання товару в інтернет-магазині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1024- XII (у редакції відвід 10.06.2017 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12 (дата звернення: 09. 02.2020 р.).

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (у редакції від 30.09.2016 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 09. 03.2020 р.).

3. Про звернення громадян : Закон України від від 02.10.1996 № 393/96-ВР URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12 (дата звернення: 09. 07.2018 р.).

4. Менів Л.Д. Проблемні питання захисту прав споживачів / Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки».- 2014.- № 4.- с.69-78

Горобчук Ангеліна Ігорівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Самілик Людмила Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДИХ СІМЕЙ У ЗВ'ЯЗКУ З НАРОДЖЕННЯМ ДИТИНИ

Україна як соціальна держава зобов'язана турбуватися та допомагати своєму населенню на всій території України, створювати гідні умови для розвитку людини, соціально підтримувати, забезпечувати її права та свободи. Одним із напрямків соціальної функції держави є допомога молодим сім'ям. Зважаючи на те, що українці та сьогоднішній день вважаються старіючою нацією, де більшість населення переважають люди середнього та похилого віку, підтримка молоді є надзвичайно актуальним питанням.

Статтею 51 Конституції України визначено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Статтею 46 визначено, що громадяни мають право на соціальний захист, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1]. Таким чином, Основний закон держави визначає право на соціальну допомогу громадянам та захист сім'ї.

Державою передбачено такі види фінансової допомоги:

1) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

2) допомога при народженні дитини;

4) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;

5) допомога на дітей одиноким матерям;

6) допомога при усиновленні дитини;

7) допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий

церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність [2,3, 4].

Державою визначено, що кожній жінці, яка є вагітною та народила дитину надається матеріальна допомога. Соціальна допомога у зв'язку з народженням дітей встановлена державою з метою створення належних умов для повноцінного утримання і виховання малечі та надається одному з батьків або опікуну, разом з яким постійно проживає малюк. Протягом 12 місяців з дня народження дитини один з батьків має право звернутися до відповідного органу соціального захисту населення свого населеного пункту з заявою про призначення допомоги при народженні дитини або подати таку заяву через веб-сайт Міністерства соціальної політики України [5]. Відповідно до статті 12 ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» станом на 01.01.2020 р. розмір державної допомоги становить 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [2]. Незважаючи на фінансову підтримку з боку держави новонародженої дитини, дана сума не в повній мірі може забезпечити потреби дитини. Проте, дана ситуація починаючи з 2018 року почала змінюватися на краще. Постановою КМУ від 30 травня 2018 року № 427 «Про деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства» було запроваджено такі нововведення:

1. з 1 вересня 2018 р. здійснено надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка»;

2. з 1 січня 2019 р. здійснено відшкодування послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» у розмірі прожиткового мінімуму на дітей віком до шести років, встановленого станом на 1 січня відповідного року, на умовах співфінансування з різних бюджетів [6].

Вищезазначені зміни позитивно впливають та підтримують батьківство та материнство в країні.

Крім цього, невирішеною залишається ще одна глобальна проблема. Відповідно до електронного перепису населення станом на

1 грудня 2019 року населення України становить 37 млн 289 тисяч 300 осіб, що на 11 млн 167 тисяч 800 осіб (-23%) менше порівняно з 2001 роком [7]. Можна зробити висновок про значну депопуляцію населення. Починаючи з 2004 року було здійснення політику, направлену на збільшення населення країни, шляхом збільшення державних виплат у зв'язку з народженням другої та третьої дитини. Такі виплати стимулювали українські сім'ї народжувати більше дітей та збільшувати популяцію населення. Проте, економічна криза 2008 та 2014 років призупинила даний процес. А з 1 липня 2014 року була встановлена фіксована сума, яка виплачувалась при народженні дитини, незалежно від того, яка по рахунку це була дитина. На кожну дитину виплачують лише по 41280 грн, що є незмінним і на сьогоднішній день [8]. Як результат, кількість населення України не просто залишилася незмінною, а ще більше зменшилась.

Таким чином, державна допомога при народженні дитини є важливим аспектом у підтримці материнства, батьківська та дитинства. Проте, існування проблем в даній сфері є причиною неповної забезпеченості потреб, перш за все, дитини. Невеликий розмір фінансової допомоги спричинює неспроможність батьків зосередитися на вихованні дитини та змушує їх шукати додаткові джерела заробітку, приділяючи менше часу дитині для якої така увага є дуже важливою від самого народження. Крім цього, фіксована допомога при народженні дитини дестимулює батьків до народження другої та третьої дитини, що в свою чергу призводить до значного скорочення населення та старіння нації. На нашу думку, необхідним є збільшення допомоги при народженні другої та третьої дитини від держави для молодих сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України № 2811-XII від 21.11.1992 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12

3. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: Постанова КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1751. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF

4. Чеховська І. В. Державна матеріальна підтримка сімей в Україні: проблеми та напрями реформування / І. В. Чеховська // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – С. 342 – 352. – Серия „Юридические науки".

5. Офіційний веб-сайт КМУ. Допомога при народженні дитини. URL: https://www.kmu.gov.ua/service/dopomoga-pri-narodzhenni

6. Про деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства: Постанова КМУ від 30 травня 2018 року № 427. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-pilotnogo-proektu-iz-socialnogo-zahistu-simej-z-ditmi-ta-pidtrimki-rozvitku-vidpovidalnogo-batkivstva

7. Порівнюємо данні перепису населення України 2020 та 2001 років. Слово і діло. Аналітичний портал. 23.01.2020 р. URL: https://ru.slovoidilo.ua/2020/01/23/infografika/obshhestvo/sravnivaem-dannye-perepisi-naseleniya-ukrainy-2020-i-2001-godov

8. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України № 1166-VII від 27.03.3014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-18#n338

Грицишина Олександра Анатоліївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Обривкіна Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПІДСТАВИ ТИМЧАСОВОГО ОБМЕЖЕННЯ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ БОРЖНИКА

Складне економічне становище нашої країни призвело до значного збільшення кількості судових справ про стягнення заборгованості, яка виникає внаслідок неналежного виконання аліментних, кредитних та інших зобов'язань.

Якщо ж боржник не здійснює жодних дій по виконанню судового рішення та покладених на нього обов'язків, а навпаки перешкоджає або навмисно ухиляється, одним із методів протидії є право приватного та/або державного виконавця на звернення з поданням до суду про тимчасове обмеження у праві виїзду за кордон, оскільки судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими для виконання на всій території України.

Згідно з положеннями ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», право громадянина України на виїзд з України може бути тимчасово обмежено у випадках, коли він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), що підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому законом, – до виконання зобов'язань або сплати заборгованості зі сплати аліментів [1].

Тимчасове обмеження права громадянина України на виїзд з України у випадках, передбачених ч. 1 та 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», запроваджується в порядку, передбаченому законодавством. У разі запровадження такого обмеження орган, що його запровадив, в одноденний строк повідомляє про це громадянина України, стосовно якого запроваджено обмеження, та центральний орган виконавчої

влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону [1].

Статтею 18 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що виконавець у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду, який видав виконавчий документ, за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника – фізичної особи чи керівника боржника – юридичної особи за межі України до виконання зобов'язань за рішенням або погашення заборгованості за рішеннями про стягнення періодичних платежів [2].

Відповідно до положень статті 441 Цивільного процесуального кодексу України, тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом як захід забезпечення виконання судового рішення або рішення інших органів (посадових осіб), що підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому законом [3].

Щодо підсудності справ то вищевказаними кодексами передбачено, що процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень, вирішуються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), якщо така особа ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на неї відповідним рішенням, на строк до виконання зобов'язань за рішенням, що виконується у виконавчому провадженні.

Як роз'яснив Верховний суд України в Узагальненні судової практики щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України від 01.02.2013 року, у сучасній українській мові слово «ухилення» тлумачиться так: 1) відступати, відхилятися, вивертатися; 2) намагатися не робити чого-небудь, не брати участі в чомусь; уникати; 3) навмисно не давати відповіді на запитання або говорити про щось інше.

Отже, з погляду значення словосполучення «ухилення від виконання зобов'язань, покладених судовим рішенням, рішенням іншого органу (посадової особи, позначає з об'єктивної сторони такі діяння (дії чи бездіяльність) особи боржника, які полягають у навмисному чи іншому свідомому невиконанні нею зазначених обов'язків [4]. У зв'язку з цим і здійснюється примусове виконання.

Це також є підставою для звернення з поданням до суду щодо вирішення питання про застосування до такої особи тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України.

Ухилення боржника від виконання покладених на нього рішенням обов'язків у виконавчому провадженні може свідчити невиконання ним своїх обов'язків, передбачених Законом України «Про виконавче провадження», зокрема, утримання від вчинення дій, які унеможливлюють чи ускладнюють виконання рішення; надання у строк, встановлений державним виконавцем, достовірних відомостей про свої доходи та майно, у тому числі про майно, яким він володіє спільно з іншими особами, про рахунки у банках чи інших фінансових установах; своєчасна явка за викликом держав-ного/приватного виконавця; письмове повідомлення державному виконавцю про майно, що перебуває в заставі або в інших осіб, а також про кошти та майно, належні боржникові від інших осіб.

При цьому, особа, яка має невиконані зобов'язання, не може вважатися винною в ухиленні, поки не буде доведено протилежне. Наявність умислу та обставини, які є предметом посилання суб'єкта подання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України як на підставу його вимог, підлягають доведенню [4].

Можна зробити висновок, що поняття «ухилення від виконання зобов'язань, покладених на боржника рішенням» варто розуміти як будь-які свідомі діяння (дії або бездіяльність) боржника, спрямовані на невиконання відповідного обов'язку у виконавчому провадженні, коли виконати цей обов'язок у нього є всі реальні можливості (наприклад, наявність майна, грошових коштів тощо) і цьому не заважають будь-які незалежні від нього об'єктивні обставини (непереборної сили, події тощо) [4].

Аналізуючи судову практику можна зробити висновок, що суди більше відмовляють в задоволенні подання аніж задовольняють його. Але ж все таки практика тимчасового обмеження керівника в праві виїзду за кордон існує.

Солом`янським районним суд м. Києва в справі № 760/12550/18-ц Подання в тимчасовому обмеженні в праві виїзду за кордон без вилучення паспорта для виїзду за кордон керівника ТОВ «Лізингова компанія «Авто лайф» задоволено.

У справі № 501/1076/17 Іллічівський міський суд Одеської області виніс ухвалу про Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі

України ТОВ «Українська південна зернова компанія» до виконання покладених на нього рішеннями суду зобов'язань.

Задовольняючи подання, суди керуються положеннями ч.1 та ч.2 ст.6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», а також положеннями законодавства що встановлюють обов'язковість судових рішень, а саме: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 129-1 Конституції України, ч. 1 ст. 18 ЦПК України та судової практики Європейського суду з прав людини.

Варто звернути увагу на впровадження змін до законодавства у сфері аліментних зобов'язань, якими було спрощено порядок встановлення тимчасового обмеження у праві виїзду боржника за межі України.

Відповідно до абзацу 1 ч. 9 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження», за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за чотири місяці, державний виконавець виносить вмотивовану постанову про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України – до погашення заборгованості зі сплати аліментів у повному обсязі. Строк обчислення заборгованості зі сплати аліментів для застосування до боржника тимчасових обмежень обчислюється з наступного робочого дня після винесення постанови про відкриття виконавчого провадження [2].

Після закінчення строку для її оскарження дана постанова направляється до виконання на адресу Державної прикордонної служби України, боржник включається до відповідного списку та перебуває на особистому контролі органами прикордонної служби.

Щодо скасування таких заходів примусу необхідно зазначити наступне. Одним із варіантів скасування заборони виїзду за кордон боржника є повне виконання рішення суду. У такому разі виконавче провадження підлягає закінченню відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження» та скасовуються всі обмежувальні заходи. Також у боржника є право оскаржити заборону виїзду за кордон посилаючись на вже досліджені судом обставини і незаконність висновків суду або подати до суду заяву про скасування таких заходів, посилаючись на ті обставини, які не були відомі суду на момент винесення рішення про тимчасову заборону або на зміну «врахованих» обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12.

2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15.

4. Чванкін С.А., Петренко В.С. Щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України. Часопис цивілістики. Випуск 20. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8672/24.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Деркач Ірина Миколаївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ДОГОВОРОМ ІПОТЕКИ

Проаналізувавши судову практику щодо вирішення спорів, які пов'язані з кредитними правовідносинами, варто звернути увагу на такий спосіб забезпечення кредитного зобов'язання, як іпотека (застава).

Інститут іпотеки розвивався одночасно із розвитком інституту власності у державах, розвитком промисловості, грошовим обігом. Сам термін «іпотека» має грецьке походження, він увійшов у побут у VI сторіччі до нашої ери. Тому іпотека є важливим видом забезпечення виконання зобов'язань, одним із найдавніших видів. Загальні умови виконання зобов'язання за договором іпотеки недостатньо розроблені в цивілістичній доктрині, а тому вони потребують наукового опрацювання і структурування нормативних та

загальнотеоретичних засад виконання даного зобов'язання. Окремі аспекти іпотечного зобов'язання, а також інститут іпотеки досліджували такі вчені як: Т. В. Боднар, М. М. Баурда, Р. А. Майданник та інші.

У ст. 1 Закону України «Про іпотеку» зазначено, що «іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом» [1].

Відповідно до ч 1 ст. 526 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. При цьому цінність зобов'язання полягає в його виконанні. Оскільки зобов'язання є різновидом правовідносин, воно охороняється примусовою силою держави, і щодо боржника в разі порушення зобов'язання застосовуються види цивільно-правової відповідальності [2].

Належне виконання зобов'язання за договором іпотеки полягає у тому, що воно має бути виконано належними сторонами (відповідно до ст. 527 ЦК України), у належний строк (термін) (згідно із статтями 530, 531 ЦК України), у належному місці (як зазначається у ст. 532 ЦК України), належним способом(відповідно до ст. 529, 542, 543, 537 ЦК України),належним предметом (згідно зі ст. 533, 539 ЦК України) [2].

Договір іпотеки має додатковий до основного зобов'язання – кредитного договору – характер і укладається саме для забезпечення виконання останнього.

У вітчизняному законодавстві не визначено поняття способів (заходів, видів), якими забезпечується виконання зобов'язання, а також немає сформованих розгорнених загальних правил, які б стосувались способів забезпечення виконання зобов'язання, які є можливими. Стаття 546 ЦК України визначає шість способів, якими забезпечується виконання зобов'язання.

Їх можна поділити на дві групи за характером дій кредитора в разі порушення основного зобов'язання: зобов'язальні, в яких

кредитор має право вимагати вчинення певних дій на його користь іншою особою, що надала забезпечення. До них відносять: неустойку, поруку, завдаток та гарантію; речово-правові, в яких кредитору належить самостійне право накласти стягнення на майно (речове право на чуже майно). До них відносять заставу і підтримання. Також варто зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 546 ЦК України «договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання» [2].

Для того щоб розкрити механізм виконання іпотечного зобов'язання необхідно визначити коло осіб, які є його виконавцями. Відповідно до статей 1, 3, 18 Закону України «Про іпотеку» ними виступають сторони – іпотекодавець (боржник) і іпотекодержатель (кредитор), якими можуть бути один або декілька іпотекодавців та іпотекодержателів – юридичних та фізичних осіб, які є резидентами або нерезидентами. Проте, як зазначає Т.В. Боднар, до суб'єктів виконання договірного зобов'язання варто також відносити: інших осіб на стороні боржника або кредитора (співборжників і співкредиторів у зобов'язанні з множинністю осіб); третіх осіб у зобов'язанні (останні як суб'єкти виконання зобов'язання не є його сторонами) [3,с. 78 – 79].

Предметом виконання зобов'язання за договором іпотеки є один чи декілька об'єктів нерухомого майна, опис яких вважається істотною умовою до іпотечного договору.

На думку Р. А. Майданника, предметом іпотеки «виходячи з фабули ст. 5 Закону № 898-IV, може бути лише річ [4, с. 33]. Виходячи із зазначеного необхідно погодитись із твердженням Т. В. Боднар, що предметом виконання договірного зобов'язання є конкретна річ (робота, послуга, гроші тощо), яку боржник передає або зобов'язується передати (виконати, надати, сплатити тощо) кредитору [3, с. 94].

Виконання іпотечного зобов'язання має свою специфіку і це зумовлює те, що у іпотекодержателя є особливі права, які визначені статтями 6 – 8 Закону України «Про іпотеку», а саме: за рахунок предмета іпотеки задовольнити свою вимогу за основним зобов'язанням у повному обсязі або у частині, встановленій іпотечним договором, що визначена на час виконання цієї вимоги; вимагати від іпотекодавця дострокового виконання основного зобов'язання та відшкодування завданих збитків у разі порушення ним обов'язку, попередити іпотекодержателя про всі відомі йому права та вимоги

інших осіб на предмет іпотеки; задовольнити свою вимогу за основним зобов'язанням із суми страхового відшкодування у разі настання страхового випадку щодо предмета іпотеки тощо[1].

Провівши аналіз судової практики, варто зазначити, що відповідно до другого речення ч. 3 ст. 6 Закону України «Про іпотеку»[1] іпотекодержатель має право вимагати від іпотекодавців-батьків, які свідомо приховали факт існування прав дітей на передане в іпотеку житло, дострокового виконання основного зобов'язання та відшкодування завданих збитків. У практиці також відомі такі недобросовісні дії батьків-іпотекодавців, як зняття з реєстрації дитини з метою укладення договору іпотеки [5].

При виконанні іпотечного зобов'язання іпотекодавцем можуть бути порушені, передбачені законодавством норми, тому статтями 12, 33, 35 Закону України «Про іпотеку» іпотекодержателю може бути надано низку додаткових прав, до яких можна віднести: у разі порушення умов договору – право вимагати дострокове виконання основного зобов'язання (у випадку невиконання звернути стягнення на предмет іпотеки, якщо інше не передбачено законом); у випадку порушення іпотекодавцем обов'язків щодо збереження чи страхування предмета іпотеки – вжити заходів для збереження чи страхування предмета іпотеки у власних інтересах та за власний кошт; у разі невиконання (неналежного виконання) боржником основного зобов'язання задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки (якщо інше не передбачено законом); вирішити питання про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом позасудового врегулювання на підставі договору.

Отже, виконання зобов'язання можна визначити як здійснення його суб'єктами взаємообумовлених зустрічних дій або утримання від них, що виявляються при реалізації кредитором своїх прав та при виконанні боржником обов'язків, які на нього покладені. Згадані способи виконання зобов'язання, на відміну від стягнення збитків, підлягають застосуванню не в усіх випадках невиконання або неналежного виконання зобов'язання, а лише в разі порушення тих зобов'язань, для забезпечення яких вони були спеціально встановлені домовленістю сторін або законом. Зобов'язання за договором іпотеки має бути здійснено належним чином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15 (дата звернення: 27.02.2020).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 27.02.2020).

3. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.

4. Майданник Р. А. Правова природа інституту іпотеки. *Юридичний вісник.* 2009. № 1 (10). С. 31-38.

5. Аналіз судової практики застосування судами законодавства, яке регулює іпотеку як заставу нерухомого майна. *Закон і бізнес.* 2015. № 9 (1203). С. 8-10.

Деркач Ірина Миколаївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Із розвитком ринку фінансових послуг в Україні одночасно відбувається збільшення кількості споживачів, урізноманітнення фінансових продуктів, які стають складнішими, а також відбувається поглиблення інтеграції у світові ринки.

Захист прав споживачів фінансових послуг є важливим, адже такі споживачі досить часто не володіють необхідною інформацією, є недостатньо обізнаними та здійснюючи вибір послуги не завжди можуть дати належну оцінку ризикам та своїм майбутнім фінансовим зобов'язанням, порівняти умови, які пропонують різні компанії на ринку.

Питання захисту прав споживачів фінансових послуг були предметом дослідження таких вчених, як В. Гребеник, А. Пінчук,

Н. Міокова, О. Конарівська, В. Міщенко, Ф. Вуд, Г. Берман, та ін. Однак, ці питання не втрачають своєї актуальності і потребують додаткових досліджень.

Є основні спільні риси між поняттями «споживач», «покупець» і «клієнт», а саме: споживачем, покупцем, клієнтом може бути як фізична, так і юридична особа; цілі споживача, покупця та клієнта можуть бути різноманітними, найчастіше пов'язаними із задоволенням особистих немайнових потреб; наявність однакового правового механізму забезпечення їх прав [1, с. 6].

В Україні до недавнього часу питання захисту прав споживачів фінансових послуг не було законодавчо врегульовано, проте вже 20.09.2019 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» [2]. Варто відзначити, що необхідною складовою реформування даної сфери є врахування та аналіз зарубіжного досвіду захисту прав споживачів фінансових послуг, що сприятиме довірі до фінансового ринку в довгостроковій перспективі.

Директива 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ, Директива 2006/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради про достатність основного капіталу інвестиційних фірм та кредитних установ від 14 червня 2006 року [3], Директива 94/19/ЄЕС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу «Щодо схем гарантування депозитів» [4] встановлює основні види гарантій захисту прав споживачів фінансових послуг.

Серед них можна виділити такі загальні гарантії, що захищають права клієнтів банківських установ у межах ЄС, а саме: реалізацію національними органами держав-членів повноважень щодо здійснення банківського нагляду, а також такі. що забезпечують стабільність банківської системи; гарантію створення і діяльності спеціалізованого органу з метою координації дії наглядових органів на рівні ЄС; здійснення контролю за діяльністю банків, його методологічне забезпечення; встановлення обов'язку банків щодо збереження банківської таємниці.

Спеціальними державними гарантіями захисту прав споживачів окремих видів банківських послуг можна виділити наступні: 1) підтримку функціонування схем гарантування вкладів відповідно до національного законодавства; 2) зобов'язання банків перед

укладенням споживчої кредитної угоди надавати позичальнику достатню інформацію про істотні умови угоди; 3) обов'язок банку прийняти дострокове виконання споживачем кредитної угоди або припинення від участі в ній за визначених умов; 4) обов'язок банку надавати базову інформацію про проведені платежі та щомісячну інформацію по рахунку споживачеві безоплатно; 5) рекомендація банкам не застосовувати непрозорі методи тарифікації, відкритість відомостей про реальні витрати і збори за надання послуг; 6) передбачення можливості клієнта у разі своєчасного інформування про випадок неавторизованої або некоректно проведеної платіжної операції відстоювати свої права протягом періоду, визначеного національним законодавством [5; с.48].

Розглянувши зарубіжний досвід варто відзначити також те, що в 40 країнах світу діє інститут фінансового омбудсмена – незалежної особи, яка в позасудовому порядку вирішує суперечки між клієнтами та фінансовими установами. Нині існує дві основні моделі омбудсменів – німецька і британська.

За німецьким прикладом омбудсмен призначається Правлінням Спілки німецьких банків за поданням керівництва Спілки строком на три роки. Встановлено обмежене коло скарг, які може розглядати омбудсмен, приватних банків Німеччини. По-перше, за загальним правилом омбудсмен розглядає лише скарги споживачів. По-друге, позасудове врегулювання суперечки омбудсменом не повинно мати місця, коли: а) спір за скаргою, що подана омбудсмену, розглядається або був розглянутий у суді, або по спору вже укладена мирова угода; б) справа є або була предметом позасудового розгляду іншого погоджувального органу; в) термін давності для передачі справи омбудсмену закінчився або банк посилається на закінчення терміну давності. Скарги клієнтів із коротким описом суті справи і додатком необхідних документів надсилають у Центр з обробки скарг, створений при Спілці німецьких банків [6, с. 105].

На відміну від німецької системи інститут фінансового омбудсмена у Великобританії фінансується державою. У Великобританії банки, для того щоб працювати з роздрібними клієнтами, зобов'язані надати таким клієнтам можливість вирішувати спори у позасудовому порядку. Британських ом-будсменів кілька (на відміну від одного у Німеччині), вони можуть розглядати будь-які справи, але зазвичай спеціалізуються на окремих напрямах.

Однією із серйозних відмінностей британської системи від німецької є те, що подати скаргу може не лише приватна особа, а й установа чи благодійний фонд із річним оборотом менше за 1 млн. фунтів стерлінгів. Гранична сума обов'язкового для виконання рішення омбудсмена становить при цьому 100 тис. фунтів стерлінгів, а в низці випадків омбудсмен може рекомендувати організації виплатити споживачу фінансових послуг суму більше цього розміру. Оскільки у Великобританії суперечки стосуються значних сум, вони розглядаються в середньому протягом шести місяців, що значно довше, ніж у Німеччині [6, с. 106].

Отже, проаналізувавши зарубіжний досвід можна визначити, що у світі немає однієї єдиної для всіх моделі захисту прав споживачів. Модель єдиного органу інтегрованого нагляду передбачає єдиний регулятор для всіх фінансових установ, який відповідає за всі аспекти нагляду: пруденційний нагляд, нагляд за поведінкою учасників ринку та захист прав споживачів фінансових послуг. Секторальною моделлю передбачається декілька агенств, які відповідають за нагляд у відповідних секторах фінансового ринку. Модель окремого органу нагляду за поведінкою на ринку передбачає те, що захист прав споживачів виконується органом, який уповноважений здійснювати нагляд за поведінкою учасників фінансового ринку, і відокре-млений від органу пруденційного нагляду.

Модель спеціального органу захисту прав споживачів фінансових послуг передбачає, що захист прав споживачів покладається на єдиний спеціалізований орган для фінансових послуг, що не відповідає за нагляд за поведінкою учасників фінансового ринку. Моделлю загального органу захисту прав споживачів передбачено те, що цей орган відповідає за захист прав споживачів, в тому числі і в нефінансових секторах економіки. У зарубіжних країнах ефективно діє інститут фінансового омбудсмена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Менів Л. Д. Деякі питання вдосконалення поняття «споживач». Вісник За-порізького національного університету. 2014. Вип. 4 (II). С. 1–10. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3551/1/3765_IR.pdf (дата звернення: 04.03.2020).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг: Закон України від

20.09.2019 р. № 122-IX. Дата оновлення: 20.09.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-IX (дата звернення: 04.03.2020).

3. Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102/ЄЕС: Директива 2008/48/ЄС Європейського Парламенту від 23 квітня \2008 р. URL: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/euro/ukr_2008_48_ua.pdf (дата звернення: 04.03.2020).

4. Щодо схем гарантування депозитів: Директива 94/19/ЄЕС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу від 30 травня 1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_275 (дата звернення: 04.03.2020).

5. Гребеник В. І. Гарантії захисту прав споживачів банківських послуг у праві Європейського Союзу. Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи НБУ: серія: «Юридичні науки»: збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих вчених. Суми: УАБСНБУ, 2013. № 1 (3). С. 48-58.

6. Пінчук А. П., Міокова Н. В. Фінансовий омбудсмен як невід'ємна частина системи регулювання ринку фінансових послуг. Економіка та держава. 2013. № 1. С. 104–107.

Дмитрук Мар'яна Сергіївна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ПОДАТКОВОГО АГЕНТА

Традиційний розгляд окремих елементів податкового обов'язку податкового агента «у статиці» не відображає належним чином специфіку податкових відносин за участі податкових агентів, що зумовлює необхідність формулювання та введення самостійного поняття «динаміка податкового обов'язку податкового агента».

Окремі питання статусу податкових агентів неодноразово ставали предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців: Ю.В. Боднарука, А.В. Бризгаліна, М.В. Жернакова, І.Є. Криницького, М.П. Кучерявенка, І.І. Кучерова, С.Г. Пепеляєва, М.О. Перепелиці, Н.Ю. Пришви.

Однак, це питання не втрачає своєї актуальності і потребує подальших досліджень, виходячи із реалій сьогодення.

Визначення правового статусу податкових агентів традиційно вважається одним із тих питань, які розглядаються наукою податкового права з урахуванням наукових дискусій. Саме тому варто одразу зауважити, що позиція багатьох науковців ґрунтується на підтримці концепції самостійності правового статусу податкових агентів, яка була висловлена й обґрунтована у їх публікаціях.

Зокрема, визначаючи співвідношення податкового обов'язку платника податків і податкового обов'язку податкового агента, можна дійти висновків:

1) вони існують одночасно, адже відсутність податкового обов'язку платника податків означала б відсутність податкового агента як суб'єкта податкових правовідносин;

2) вони не є тотожними, однак при цьому є взаємозалежними, адже виникнення податкового обов'язку податкового агента неможливе без попереднього виникнення податкового обов'язку платника податків.

Відповідно до пункту 18.1 ПК України, податковим агентом визнається особа, на яку цим Кодексом покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та коштом платника податків [3].

З урахуванням наведеного, податковий обов'язок податкового агента має розглядатися крізь призму його елементів – обов'язку обчислити, утримати з доходів, що виплачуються платнику, та перерахувати податки до відповідного бюджету, а також виконати обов'язок з подання податкової звітності [2, с. 20]. Аналогічна проблема існувала під час дослідження податкового обов'язку платника податків, однак вона була вирішена шляхом запровадження категорії «динаміка податкового обов'язку платника податків».

Так, досліджуючи правові аспекти динаміки податкового обов'язку платника податків, А.О. Храбров дійшов висновку, що динаміка категорії «податковий обов'язок» складається з трьох взаємозалежних і взаємодоповнюючих стадій – виникнення, зміна і припинення. При цьому дослідник наголошує, що поза юридичним фактом і правовою нормою динаміка (тобто виникнення, зміни і припинення) категорії «податковий обов'язок» неможлива [4, с. 15]. Можемо констатувати, що, з огляду на можливість визначення самостійного податкового обов'язку податкового агента, видається доцільним поширити вказаний підхід А.О. Храброва і на відносини за участі податкового агента, запровадивши використання терміна «динаміка податкового обов'язку податкового агента» [4, с. 10].

Проте варто зауважити, що на сьогодні різноманітність податкових відносин, в яких бере участь податковий агент відповідно до визначених податковим законодавством України алгоритмів, не дає змоги встановити єдиної моделі реалізації податкового обов'язку податкового агента. Розглянемо дані твердження зсередини: формулювання п. 54.2 ПК України («Грошове зобов'язання щодо суми податкових зобов'язань із податку, що підлягає утриманню та сплаті (перерахуванню) до бюджету в разі нарахування/виплати доходу на користь платника податку-фізичної особи, вважається

узгодженим податковим агентом або платником податку, який отримує доходи не від податкового агента, в момент виникнення податкового зобов'язання, який визначається за календарною датою, встановленою розділом IV цього Кодексу для граничного строку сплати податку до відповідного бюджету») дає можливість дійти висновку, що виплата доходу за своєю сутністю є складним юридичним фактом.

Також варто охарактеризувати, що відповідно до п. 168.1.4 ПК України, якщо оподатковуваний дохід надається у негрошовій формі чи виплачується готівкою з каси податкового агента, податок сплачується (перераховується) до бюджету протягом трьох банківських днів із дня, що настає за днем такого нарахування (виплати, надання). Аналогічно до попереднього прикладу, обов'язок обчислити суму податку, що підлягає утриманню, податковий агент зобов'язаний до виплати доходу платнику податків. Водночас у разі виплати доходу у негрошовій формі, утримання грошової суми з негрошового доходу неможливе. За таких умов для податкового агента умовно виникає додатковий етап – застосування натурального коефіцієнта. Характерно, що між виплатою доходу та сплатою утворюється часовий проміжок (три банківських дні), протягом якого податковий агент зобов'язаний виконати обов'язок із перерахування утриманої суми податку.

Окремо слід звернути увагу, що проблемним є питання щодо координації моментів припинення податкового обов'язку платника податків і податкового агента, Так, наприклад, А.О. Храбров зазначає, що у випадку, якщо обов'язок з обчислення й утримання податку покладено відповідно до законодавства на податкового агента, то обов'язок платника податків зі сплати податку вважається виконаним з моменту тримання податку таким податковим агентом [4, с. 13]. Ця позиція на сьогодні не може сприйматися як незаперечна. Так, з урахування приписів ст. 18 ПК України, яка прямо зазначає, що перерахування податків податковими агентами здійснюється саме від імені платника податків; а також ст. 36 ПК України, яка визначає, що податковий обов'язок платника податків здійснюється податковим агентом, – маємо констатувати, що утримання сум податку податковим агентом не є тотожним виконанню податкового обов'язку платником. Адже інакше нам довелося б говорити про сплату податків саме від імені податкового агента, водночас за чинним

законодавством перерахування відбувається від імені платника. Безперечно, платник не відповідатиме за невиконання податковим агентом його обов'язку щодо перерахування, однак для того, щоб податковий обов'язок податкового агента щодо перерахування існував необхідне існування і податкового обов'язку платника податків щодо сплати, який і виконуватиметься податковим агентом. Саме тому варто підтримати позицію Ю.В. Боднарука, який зазначає, що за складного типу податкових зобов'язальних правовідносин, коли задіяні податкові агенти, податкове зобов'язання в нормальному порядку припиняється у зв'язку з перерахуванням податку до бюджету податковим агентом [1, с. 23].

Отже, на на сьогодні, питання щодо динаміки податкового обов'язку податкового агента містить доволі широкий простір поширення і відображаючи даний факт, варто зауважити, що недостатньо вдосконалене законодавство значною мірою здійснює вплив на можливість комплексного дослідження поняття та природи «податкового агента», аби охарактеризувати його обов'язки та їх виконання. На деяких прикладах чинного законадавства моєї роботи яскраво висвітлено повну відсутність ефективного законодавчого регулювання, тому варто зауважити дані проблемні аспекти та сприяти їх подальшому вирішенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарук Ю.В. Підстави припинення податкового зобов'язання / Ю.В. Боднарук // Фінансове право. – 2014. – № 4 (30). – С. 20–25.

2. Коваль Ю.А. Правовий статус податкових агентів як самостійних учасників податкових правовідносин / Ю.А. Коваль // Науковий вісник Ужгородського національного університету/ Серія «Право». – 2015. – Вип. 33. – Т. 2. – С. 25 30.

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112 (зі змінами і доповненнями).

4. Храбров А.О. Правове регулювання виникнення, зміни і припинення податкового обов'язку : автореф. дис. … канд. юр. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.О. Храбров. – Харків, 2004. – 19 с.

Князька Лілія Антонівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Яценко Юлія Григорівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
групи ПБП-18-3
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАСТАВА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Актуальність даного дослідження. Кожний цивільно-правовий договір від простого до складного змісту, від деталізованого чи не деталізованого переліку істотних умов, пов'язаний в першу чергу із діями сторін такого договору. І саме у такій площині існують усі особливості виконання договірних зобов'язань. Проте, суспільство протягом всього свого існування намагається відшукати певний механізм гарантій, котрі б могли змусити кожну сторону договору діяти таким чином або зводити до мінімуму матеріальні збитки, чи хоча б при наявності таких збитків були реальні можливості для швидкого відшкодування за рахунок спеціальних забезпечувальних засобів, котрі встановлені договором або законом.

Одним із ефективних забезпечувальних засобів, виступають цивільно-правові способи забезпечення виконання зобов'язань. Досить часто виконання договірних зобов'язань досягаються лише при створенні додаткових зобов'язань, котрі мають за мету стимулювати боржника неухильно дотримуватися умов певного договір до моменту його цілковитого виконання. Чинний Цивільний кодекс України передбачає існування семи способів виконання зобов'язань. В той же час, застава виступає як один із найефективніших способів, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Застава визнається одним із найбільш дієвих та найстаріших інститутів цивільного права та і досі викликає особливий інтерес науковців, що підтверджується значною кількістю досліджень даного цивільно-правового інституту. Так застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язання була предметом розгляду **у працях таких**

науковців: О.С. Кізлової, І.Й. Пучковської, В.М. Соломи, Л.С. Леонової та інших.

Метою даного дослідження виступає комплексний аналіз інституту застави як одного із найефективніших способів забезпечення виконання зобов'язань у приватному праві.

Виклад основного матеріалу. Для початку слід сказати, що сучасна доктрина зобов'язального права, котра забезпечує виконання договірних зобов'язань налічує досить велику кількість розумінь даного поняття. Так, способами забезпечення виконання зобов'язань розуміють заходи охорони та захисту майнових прав кредитора, котрі досягаються за рахунок вимог договору або закону, зважаючи на те, що саме його права, повинні захищатися у першу чергу. В іншому випадку їх описують через забезпечувальні міри, котрі спонукають до якісного, точного та вчасного виконання договірних зобов'язань [1, с. 75].

Чинний ЦК України, як уже було зазначено раніше, передбачає існування таких способів забезпечення виконання зобов'язання: неустойка, порука, гарантія, застава, притримання, завдаток, право довірчої власності [2].

Параграф 6 Глави 49 ЦК України визначає основні положення, що стосуються інституту застави, як способу забезпечення виконання зобов'язання.

Відповідно до ст. 572 ЦК України «в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави)».

Найбільш доцільним буде виділення суттєвих ознак договору застави для кращого розуміння її правової природи.

Так, О.С. Кізлова визначає такі ознаки застави, як способу забезпечення виконання зобов'язання: «застава виникає в силу договору, закону або рішення суду, має похідний характер; предмет застави, властивості якого не суперечать чинному законодавству, заставодавець визначає самостійно; застава виступає як спосіб забезпечення зобов'язання, у разі порушення або невиконання якого кредитор наділений правом за рахунок заставленого майна відшкодувати свої збитки; застава забезпечує наявність і збереження заставного майна на той момент, коли боржнику треба буде розраховуватися з

кредитором; застава забезпечує вимоги заставодержателя щодо відшкодування збитків, завданих порушенням основного зобов'язання чи умов договору застави; застава виступає як спосіб забезпечення зобов'язання, у разі порушення або невиконання якого кредитор наділений правом за рахунок заставленого майна відшкодувати свої збитки; застава забезпечує наявність і збереження заставного майна на той момент, коли боржнику треба буде розраховуватися з кредитором; застава виступає як спосіб забезпечення зобов'язання, у разі порушення або невиконання якого кредитор наділений правом за рахунок заставленого майна відшкодувати свої збитки; застава забезпечує вимоги заставодержателя щодо відшкодування збитків, завданих порушенням основного зобов'язання чи умов договору застави; застава дає заставодержателю можливість першочергового задоволення основної вимоги за рахунок заставленого майна перед іншими кредиторами цього боржника [3, с. 19].

Багато науковців пояснюють ефективність та надійність застави через її захисний характер. Адже забезпечувальне джерело зазвичай має вигляд наперед виділеного майна боржника, при цьому вартість його зазвичай перевищує розмір боргового зобов'язання [4, с. 19].

Слід також сказати, що інститут застави у приватному праві в даний час характеризується також і наявністю значної кількості різновидів. Основні види застави закріплено у Законі України «Про заставу», а також статтях ЦК України. Так, основними видами застави, відповідно до Закону України «Про заставу» виступають, іпотека, застава товарів у обороті або переробці, застава цінних паперів, застава майнових прав [5].

Така досить розгалужена система видів застави, підтверджується її популярністю та застосуванням при укладені будь-яких цивільно-правових договорів.

Науковці зазначають, що основною метою застави є звичайно стимулювання боржника належно виконувати зобов'язання. Належне виконання зобов'язання завжди буде сприяти стабільності становища учасників цивільного обороту. При цьому застава представляє одну із найважливіших функцій, котрою визначається і сама необхідність інституту застави у приватному праві, якою є забезпечувальна функція виконання зобов'язання у приватному праві [6, с.277].

Отже, можливо зробити висновок, що застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язання в даний час є ефективним

засобом стимулювати боржника належним чином виконувати своє основне зобов'язання, адже у іншому випадку повинен буде зазнати значних грошових або прирівняних до них витрат. В той же час, слід пам'ятати, що застава не є мірою юридичної відповідальності, а лише способом для кредитора бути впевненим у повному виконанні боржником зобов'язань між сторонами певного цивільно-правового договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушерець Д. Забезпечення виконання договірних зобов'язань як гарантія охорони та захисту майнових прав. Д. Кушерець. Часопис цивілістики. 2014. Вип. 17. С. 76-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2014_17_16.

2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 40-44, ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Кізлова О.С. Застава у цивільному праві України (концептуальні засади та правова природа): автореф. … дис. доктора юрид. наук: спец. 12.00.03. Одеса, 2011. – 40 с

4. Бершадська І. Правова природа застави в цивільному праві. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 4. С. 18–21.

5. Про заставу: закон України від 02.10.1992 № 47, ст.642 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12

6. Бобко Т. О. Конституційний аспект міжгалузевого правового інституту застави в Україні / Т. О. Бобко, О. В. Каплій // Новітні кримінально-правові дослідження – 2015 : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2015. – С. 276-279. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4671/Bobko%20T.O.%2C%20Kapl%D1%96j%20O.V.%20Konstituc%D1%96jnij%20aspekt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Козмуляк Аліна Олександрівна,
студент Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Суб'єкти господарювання відіграють в житті кожної країни досить важливу роль, оскільки в рамках діяльності, що ними провадиться, забезпечуються реалізація більшості потреб населення, існування та розвиток економіки, нормальне існування та розвиток самої держави та її інститутів. Відповідно до пануючої в Україні правової ідеології, на якій базуються приписи чинного законодавства, втручання держави в діяльність суб'єктів приватного права забороняється.

Однак держава має свій беззаперечний вплив на розвиток суб'єктів приватного права. Одним з основних видів впливу держави на суб'єктів приватного права є облік таких суб'єктів, їх реєстрація, надання їм статусу учасників правовідносин, тобто фактично наділення їх повною цивільною право- та дієздатністю, а також припинення останньої в результаті припинення їх існування.

Окремі питання державної реєстрації суб'єктів приватного права у своїх роботах вивчали Н. В. Галіцина, О. О. Зоріна, Д. І. Іванов, Л. П. Котяш, А. С. Ластовецький та інших. Однак, ці питання залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Слід зазначити, що ключову роль у процесі державної реєстрації відіграють суб'єкти такої реєстрації, оскільки саме ними реалізуються державні повноваження у сфері «легалізації» суб'єктів приватного права, а також «легалізації» всіх дій із такими суб'єктами. Невід'ємним складником діяльності суб'єктів державної реєстрації є фінансовий складник, у зв'язку із чим дана сфера правовідносин є

актуальною для дослідження, особливо в контексті останніх законодавчих змін.

Акредитованим суб'єктом може бути юридична особа публічного права, у трудових відносинах з якою перебуває не менше ніж три державні реєстратори та яка до початку здійснення повноважень у сфері державної реєстрації уклала: 1) договір страхування цивільно-правової відповідальності з мінімальним розміром страхової суми у тисячу мінімальних розмірів заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року; 2) договір з іншим суб'єктом державної реєстрації та/або нотаріусом (у разі коли акредитований суб'єкт здійснює повноваження виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів у сфері державної реєстрації).

Необхідно врахувати те, що акредитація суб'єктів та моніторинг відповідності таких суб'єктів вимогам акредитації здійснюються Міністерством юстиції України у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Отже, суб'єктами державної реєстрації, що вчиняють реєстраційні дії щодо суб'єктів господарювання, можуть виступати: виконавчі органи сільських, селищних та міських рад; Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації; нотаріуси; акредитовані суб'єкти.

Варто зазначити, що виконання функцій щодо державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є правом, а не обов'язком виконавчих органів сільських, селищних та міських рад. Вказані органи беруть на себе повноваження щодо державної реєстрації шляхом прийняття на сесії відповідного рішення.

Окрім основної функції з проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів приватного права, державні реєстратори виконують фінансово-правову функцію, тобто є учасниками збору та перерозподілу грошових коштів, що сплачуються за проведення реєстраційних дій. Як передбачається ст. 36 Закону України «Про реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», за державну реєстрацію справляється адміністративний збір у розмірі, визначеному даною статтею [1]. Відповідно до ст. 37 цього ж Закону адміністративний збір за державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців зараховується до бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України.

У ст. 9 Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються на: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Неподатковими надходженнями визнаються, зокрема, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності [2].

Отже, з одного боку, адміністративний збір за проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання являє собою одне із джерел доходу бюджетів, а саме є різновидом неподаткових надходжень. З іншого боку, адміністративний збір є платою за реєстраційні послуги окремих суб'єктів державної реєстрації – акредитованих суб'єктів та нотаріусів. Суб'єкти державної реєстрації безпосередньо пов'язані з процедурою справляння адміністративного збору.

Виходячи зі змісту Закону України «Про реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», зокрема статей 17, 18, 22, для проведення реєстраційних дій, як-то, наприклад, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, для проведення державної реєстрації змін щодо юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців тощо, обов'язковим є подання документа, який підтверджує сплату адміністративного збору [3]. При цьому відповідно до ст. 27 цього ж нормативно-правового акта однією з підстав зупинення розгляду документів, поданих для державної реєстрації, є несплата адміністративного збору або сплата не в повному обсязі [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що суб'єкти державної реєстрації як учасники процесу державної реєстрації суб'єктів приватного права, окрім своєї основної функції, виконують фінансову-правову функцію, а саме здійснюють контроль за надходженням до бюджету адміністративного збору за проведення реєстраційних дій та користування відомостями Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що є неподатковим видом доходів Державного бюджету України. До суб'єктів державної реєстрації, що вчиняють реєстраційні дії щодо суб'єктів господарювання, належать: виконавчі органи сільських, селищних та міських рад; Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації; нотаріуси; акредитовані суб'єкти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/755-15

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

3. Про врегулювання відносин, пов'язаних зі статусом державного реєстратора: наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2015 № 2790/5 // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/

4. Інформація з сайту Головного територіального управління юстиції у Харківській області. URL: http://kharkivobljust.gov.ua/derzhavna-restracya-yuridichnih-osb-ta-fzichnihosb-pdprimcv/.

Колковець Світлана Степанівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Благодійність є важливою складовою частиною громадянського суспільства та вагомим сегментом соціального життя кожної країни, а тому благодійні організації потребують чіткого правового регулювання та відчутної підтримки з боку держави.

Окремі аспекти зазначеної проблеми досліджувались у роботах В. Давидюк, Ю. Асадчев Т. Лазанська, А. Смолій, Н. Оніпко, Я. Бездуган, Д. Вишневецька, О. Донік, О. Папінова, Т. Курінна,

Н. Ільченко,А. Доценко, В. Осецький, Л. Кутиркіна, С. Вороніна, Г. Гончаренко, В. Згурська, О. Козерод, В. Корнієнко, О. Літвіна, та інших. Водночас доцільно визнати, що питання законної діяльності благодійних організацій в Україні, в вітчизняній науці хоч і досліджувалися, але вони завжди є актуальними, і сьогодні потребують належного правового регулювання, яке б відповідало умовам сьогодення.

Протягом останніх років діяльність благодійних організацій в Україні набула активного розвитку. Безперечно, це сприяє забезпеченню соціальних потреб незахищених та малозабезпечених верств населення, вирішенню проблем постраждалих у результаті стихійних лих, екологічних, промислових чи інших катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів, жертв репресій, біженців і вимушених переселенців тощо.

Не зважаючи на численні позитивні аспекти благодійництва, в Україні має місце зловживання в діяльності благодійних організацій, що призводить до порушення ними законодавства. Наприклад незаконне користування пільгами, використання спрощеного порядку митного оформлення вантажів, ухилення від сплати податків, митних зборів це дискредитує діяльність благодійних організацій в Україні, зумовлює недоотримання надходження до бюджету, що завдає збитків державі [1]

Слід зазначити, що законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації базується на Конституції України та складається із Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI, Цивільного кодексу України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

Саме Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності. Стаття 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає види благодійних організацій [2].

Правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу»[3]

Але в свою чергу благодійні організації в Україні в своїй діяльності стикаються з певними перешкодами, висвітлення яких і є предметом дослідження.

Зі збільшенням кількості суб'єктів благодійної діяльності в Україні, збільшилась кількість випадків порушення чинного законодавства. Відбувається привласнення коштів, які в свою чергу не надходять до тих хто їх дійсно потребує. І не реалізується ціль збору цих самих коштів. Немає ніякої прозорості в діяльності більшості Українських благодійних організацій. Високий рівень шахрайства й інших зловживань у сфері благодійництва. Що породжує недовіру серед населення до усіх організацій [4, с.147].

Також можна спостерігати порушення в частині уникнення оподаткування здійснених імпортних операцій, а й ввезення комерційних товарів під виглядом «гуманітарної допомоги» з метою подальшої реалізації та отримання прибутку.[5. с.120]

Правопорушення у сфері благодійної діяльності має місце на всіх етапах. Основною проблемою, є недосконаліть правового регулювання благодійності,Наше законодавство – застаріле в цілому. Його давно потрібно змінити, а краще – переписати. І можливо хоч трошки змінити під Європейські стандарти.

На нашу думку, потрібно спростити саму процедуру реєстрації благодійних організацій. Вже давно можна застосовувати термін «благодійність» замість «благодійна діяльність», яке є більш влучним у даному випадку. Адже воно є збірним і включає як благодійну діяльність, так і благодійництво, яке здійснюється фізичними та юридичними особами, для яких благодійництво не є основним видом діяльності.

Чинне законодавство містить перелік видів благодійної діяльності, не розмежовуючи їх із сферами благодійництва. Це призводить до плутанини, змішування понять, що негативно відображається при їх практичному застосуванні. Тому потрібно нормативно закріпити перелік форм благодійності у вигляді волонтерства, меценатства, гуманітарної допомоги та безкоштовного донорства.

Також, на нашу думку потрібно закріпити у Кодексі України про адміністративні правопорушення норму про адміністративну відповідальність за порушення встановленого законом порядку публічного збору благодійних пожертв і за неоприлюднення

(ненадання вільного доступу) до інформації про доходи і витрати благодійної організації у встановленому законом порядку.

Вищевикладене свідчить, що сфера благодійності в Україні знаходиться на дуже примітивному рівні, а законодавство України про благодійну діяльність та благодійні організації в умовах сьогодення є недосконалим та потребує доопрацювання та численних змін. Нам варто почати вивчати досвід інших країн і втілювати в життя благодійні проекти, спрямовані на найгостріші потреби населення. Дуже важливим є відновлення довіри українців до подібних акцій та залучення населення до подібних дій. Адже благодійність також потребує свого фінансування та інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доценко А. Доброчинність в Україні: від усвідомленої небайдужості до відсоткової філантропії URL: https://ua.112.ua/mnenie/dobrochynnist-v-ukraini-vid-usvidomlenoi.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/5073-17.
3. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV-URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/1192-14/parao1#o1.
4. Гаєва Н. П. Проблеми правового забезпечення діяльності громадських організацій// Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 11. – К., 2017. – С. 146-154.
5. Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / [О. В. Безпалько, Ю. М. Галустян, А. В. Гулевська-Черниш та ін.]. – К. : Книга плюс, 2018. – 120 с.

Колокольна Наталія Сергіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

НОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Захист споживачів – одне з найактуальніших питань сучасності, особливо коли йдеться про аналіз ключових нововведень та можливість їх практичного застосування для захисту прав споживачів фінансових послуг, передбачених прийнятим Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг «.

Актуальність вищезазначеної проблеми знайшла відображення в низці публікацій таких учених, як І. Аванесова, І. Борисов, Н. Зачосова, О. Конарівська, Н. Міокова, А. Пінчук та ін.

Нині механізми захисту прав споживачів фінансових послуг знаходяться на низькому рівні ефективності та результативності. Це пов’язано, насамперед, з тим, що Закон України «Про захист прав споживачів» приділяє недостатню увагу галузі фінансових послуг та центральному органу виконавчої влади, який займається захистом споживачів (Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів взагалі не має повноважень, а отже, не має важелів для постачальників фінансових послуг).

У свою чергу, законодавство, що визначає компетенцію регуляторів ринків фінансових послуг (Національний банк України, Національна комісія з державного регулювання ринків фінансових послуг та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку), не надає їм повноважень щодо захисту прав споживачів фінансових послуг, отже, на практиці права та інтереси споживачів у цій галузі фактично перебувають поза захистом держави.

З цією метою Національний банк розробив Концепцію захисту споживачів фінансових послуг, яка змінює підхід до розкриття

банками та небанківськими фінансовими установами вартості послуг та правил їх спілкування з клієнтами.

Це пов'язано з набранням чинності 19 січня 2020 року нових вимог законодавства про захист споживачів фінансових послуг. Поправки затверджені постановою Правління Національного банку № 8 від 16 січня 2020 року «Про затвердження Змін до Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит»[3].

У відповідних проектах документів Національний банк запропонував нові підходи до захисту прав споживачів фінансових послуг.

По-перше створення нового підрозділу в НБУ, який буде дбати про захист прав клієнтів фінансових установ.

Новий підрозділ встановить вимоги щодо захисту споживачів, буде надавати фінансовим установам роз'яснення законодавства, пропозицій та рекомендацій щодо захисту споживачів. Очікується також, що його робота покращить систему обробки звернень до Національного банку, зокрема шляхом створення кол-центру. Споживачі фінансових послуг також зможуть зручно подавати скарги на веб-сайт Національного банку та в особистий кабінет клієнта.

По друге, посилити вимоги до фінансового оприлюднення фінансових установ.

Фінансові установи будуть зобов'язані розкривати точну інформацію про свою продукцію на своїх веб-сайтах та в рекламі та попереджати клієнта про можливі ризики. Також їм потрібно буде надати зручні інструменти для порівняння вартості своїх послуг (калькулятор, приклади).

По-третє, нова процедура розгляду звернень громадян.

Національний банк надасть фінансовим установам рекомендації щодо порядку розгляду звернень громадян, зокрема: рекомендований пріоритет подання апеляції; порядок особистого прийому громадян; розголошення інформації про право та порядок подання апеляції.

По-четверте, нагляд за ринковою поведінкою фінансових установ.

Регулятор планує нагляд за дотриманням вимог законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг на підставі аналізу скарг громадян на виявлення порушень законодавства. НБУ також здійснюватиме моніторинг розкриття інформації на веб-сайтах та

рекламних оголошеннях та вживатиме заходів впливу у разі порушення закону.

В даний час ці умови пов'язані з тим, що недобросовісні фінансові установи просувають «нульовий кредит» та накладають непотрібні послуги. Низький рівень фінансової грамотності та відсутність органу, який піклується про інтереси споживачів, полегшують їм виконання своїх завдань. На жаль, є багато прикладів. Чи бачите ви рекламу з обіцянкою 0,1% кредиту? Це порушення і брехня – таких позик немає. Його реальна вартість, ймовірно, буде близько 80-120%. Але ви дізнаєтесь про це вже на етапі виплат, знайшовши багато прихованих комісій.

Тому потреба в регулюванні протягом багатьох десятиліть не викликає сумнівів. Перше і головне, чого потрібно досягти, – це правдивість і прозорість інформації про вартість певного товару чи послуги. Тому що неправдива інформація про кредит є просто суспільно небезпечною. Недарма майже у всіх провідних країнах із захисту прав споживачів на перший план виступає регулювання реклами та повне розкриття інформації про продукцію. Зрештою, як може працювати та сама «рука ринку», якщо споживач просто не в змозі зробити свідомий вибір, якщо йому не називають реальну вартість позики! [4].

Щільний контроль над рекламою приносить свої плоди. Наприклад, в Ірландії, як одному із світових лідерів із захисту прав споживачів, фінансових послуг, результат захисту клієнтів став одним із найвищих рівнів проникнення фінансових послуг у світі. Зрештою, клієнт розуміє, що є регулятор, який захистить його права, тому він починає бути активнішим і охочіше користуватися фінансовими послугами. Він має вичерпну інформацію та захист, а це означає, що він має впевненість. Починаючи користуватися базовими фінансовими послугами, він стає більш досконалим, що дає додатковий приплив грошей в інструменти фінтеху та фондового ринку. Гроші повільно мігрують із «сірої» касової зони в «білу» – безготівкову. Тіньова економіка скорочується, юридична зростає. І разом з нею зростає макрофінансова стабільність.

Тому не тільки отримувачі фінансових послуг та Національний банк, який відстоює їх інтереси, а й фінансові установи, повинні бути зацікавлені у впровадженні нових підходів до захисту споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг: Закон України від 19.01.2020 року № 122-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 року № 1023-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

3. Про затвердження Змін до Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит: Постанова Правління Національного банку № 8 від 16 січня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008500-20

4. Удосконалення системи захисту споживачів фінансових послуг. Шиндирук Іван Петрович, Шатковська Аліна Миколаївна. 2019. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15728605429341.pdf

Коляда Ольга Ігорівна,
здобувач першого рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Чеховська Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В умовах сучасних докорінних реформаційних процесів, які відбуваються у сфері охорони здоров'я в Україні, зумовлених низкою ключових факторів – упровадженням новітніх інститутів та переглядом змісту вже існуючих, апробацією абсолютно нових моделей відносин суб'єктів правовідносин у зазначеній сфері суспільного життя – постає питання про удосконалення фінансування та розвитку системи охорони здоров'я, щодо якої вже одностайні як представники правничої науки та законодавець, так і юристи-практики.

Аналізуючи основні правові засади медичної реформи в Україні, варто звернути увагу на основний принцип, на якому ґрунтується автономія медичних закладів, – «пацієнт – гроші».

Так, відповідно до ст. 10 Закону Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення від 19.10.2017 № 2168-VIII для всієї території України встановлюються єдині тарифи оплати надання медичних послуг, лікарських засобів і медичних виробів та розміри реімбурсації лікарських засобів, які надаються пацієнтам за програмою медичних гарантій. Оплата згідно з тарифом гарантується всім надавачам медичних послуг відповідно до укладених із ними договорів про медичне обслуговування населення. Тарифи можуть установлюватися, зокрема, як: 1) глобальні ставки, що передбачають сплату надавача медичних послуг фіксованої суми за визначену кількість послуг чи визначений період; 2) капітаційні ставки, які встановлюються у вигляді фіксованої суми за кожного пацієнта; 3) ставки на пролікований випадок; 4) ставки на медичну послугу; 5) ставки за результатами виконання договорів про медичне обслуговування населення надавачем медичних послуг. Зазначені ставки можуть використо-вуватися як разом, так і окремо одна від одної. Тобто державне фінансування закладу охорони здоров'я залежить від кількості пацієнтів, яких обслуговують лікарі цього закладу [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 9 цього ж Закону пацієнт (його законний представник) реалізує своє право на вибір лікаря шляхом подання надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу [1].

Згідно з ч. 3 ст. 11 Закону, підписуючи декларацію про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, пацієнт (його законний представник) надає згоду на доступ до даних про нього, що містяться в електронній системі охорони здоров'я, цьому лікарю, а також іншим лікарям за його направленням у межах, необхідних для надання медичних послуг такими лікарями .

Водночас до електронної системи охорони здоров'я мають доступ:

1) уповноважений орган;

2) заклад охорони здоров'я незалежно від форми власності, що уклав договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з уповноваженим органом;

3) фізичні особи-підприємці, які в установленому законом порядку одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики й уклали договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з уповноваженим органом.

Форма декларації про вибір лікаря передбачає внесення значної кількості персональних даних особи. Крім того, згодом електронна система охорони здоров'я міститиме й дані про стан здоров'я пацієнта, медичне втручання та здійснене лікування. Тому виникає питання щодо забезпечення захисту цієї інформації.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону доступ до даних про пацієнта, що містяться в електронній системі охорони здоров'я, може надаватись лише у разі отримання згоди такого пацієнта (його законного представника) у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про надання згоди. Без згоди цей доступ стає можливим у таких випадках:

1) у разі наявності ознак прямої загрози життю пацієнта;

2) за умови неможливості отримання згоди такого пацієнта чи його законних представників (до часу, коли отримання згоди стане о можливим);

3) за рішенням суду [1].

Ураховуючи, що для отримання доступу до інформації про пацієнта без його згоди достатньо наявності одного з перелічених випадків, слід звернути увагу на те, що пряму загрозу життю пацієнта не пов'язано з неможливістю отримання згоди такого пацієнта, тобто навіть коли той притомний, однак для його життя є пряма загроза, його згода на доступ до персональних даних не вважається обов'язковою.

Зауважимо, що чинне законодавство не містить визначення поняття прямої загрози. Однак у Постанові Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» зазначено, що загроза життю або здоров'ю дитини – обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для життя, стану здоров'я та розвитку дитини, зокрема спричинили тяжку, у тому числі невиліковну, хворобу, тілесні ушкодження середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли шкоду нормальному фізичному,

духовному чи моральному розвитку дитини, у зв'язку з чим вона потребує допомоги [2].

Отже, загроза життю дитини передбачає обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для її життя, у зв'язку з чим вона потребує допомоги. Утім, у контексті Закону для отримання доступу до інформації про пацієнта без його згоди є необхідною наявність прямої загрози життю. Уявляється, що пряма загроза передбачає наявність таких умово, за яких без надання медичної допомоги настає смерть пацієнта. Тому з метою вдосконалення положень Закону, його ч. 1 ст. 2 слід доповнити п. 41 такого змісту: «пряма загроза життю – виникнення умов, за яких без надання медичної допомоги існує ризик настання смерті пацієнта».

У ст. 49 Конституції України зазначено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а також що крім того, охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування [3].

Зауважимо, що в рішенні Конституційного Суду України від 29.05.2002 № 10-рп/2002 у справі про безоплатну медичну допомогу надано тлумачення положення ч. 3 ст. 49 Конституції України, зокрема зазначено, що в державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно овід її обсягу та без попереднього, поточного чи подальшого їх розрахунку за надання такої допомоги [4].

Однак відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» програмою медичних гарантій визначаються перелік та обсяг медичних послуг і лікарських засобів, оплата яких гарантується за рахунок коштів Державного бюджету України. Медичні послуги та лікарські засоби, не включені до програм медичних гарантій, не підлягають оплаті за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію програми медичних гарантій, але можуть покриватися за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію відповідних державних програм і заходів, місцевих бюджетів, медичного страхування, юридичних і фізичних осіб та з інших джерел, не заборонених законодавством.

Зважаючи на ст. 49 Конституції України, суб'єкти публічного права в особі державних і комунальних закладів охорони здоров'я здійснюють надання безоплатної медичної допомоги; однак з ухваленням Закону встановлено часткову платність медичних послуг.

У зв'язку із зазначеним необхідно передбачити додаткові гарантії для малозабезпечених верств населення шляхом розроблення та фінансування соціальних програм доступності медичної допомоги. Крім того, доцільно встановити перелік захворювань (онкозахворювання, туберкульоз, СНІД та ін.), що перебувають поза межами безоплатної медичної допомоги, однак на які б мали розповсюджуватися державні гарантії щодо повної оплати лікування за рахунок коштів державного медичного страхування.

Правове забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні потребує вдосконалення, оскільки будь-який нормативно-правовий акт має відповідати Конституції України, яка сьогодні гарантує кожному право на безкоштовну медичну допомогу.

До недоліків правового забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні належать: не відповідність деяких положень Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» положенням Конституції України; створення ризику існування домовленостей між сімейними лікарями та галузевими лікарями про направлення пацієнтів для подальшого лікування; відсутність гарантій безпеки персональних даних пацієнта в електронній системі охорони здоров'я; ризик зменшення кількості медичних закладів в Україні.

Отже, реформа системи охорони здоров'я зумовлює необхідність внесення змін у ст. 49 Конституції України та ухвалення Концепції фінансування та розвитку системи охорони здоров'я, що передбачала б запровадження змішаної моделі фінансування сфери охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/2168-19.

2. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: постанова Кабінету Міністрів

України від 03.10.2018 № 800. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) : від 29.05.2002 № 10-рп/2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02.

Лаговська Наталія Валеріївна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу ННІ права,
Дерій Ольга Володимирівна,
курсант Факультету підготовки перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції (Університет ДФС України)

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ТА СПОСОБИ ЇХ УРЕГУЛЮВАННЯ У ДОГОВОРАХ ПРО НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Проблема захисту прав споживачів фінансових послуг є актуальною в усіх секторах економіки України. Але в контексті цієї проблеми фінансовий сектор є специфічним. З одного боку він демонструє високу динаміку через наявність споживчого попиту, а з іншого, наявність недостатньо сформованої пропозиції (зі сторони особи яка надає послуги), що в свою чергу веде до порушення прав споживачів.

Саме тому потребує особливої уваги дослідження не тільки проблеми вдосконалення системи захисту прав споживачів фінансових послуг, що спричинено діями надавачів таких послуг, а й вивчення природи самої послуги, в якій закладені передумови порушення таких прав фінансовими установами [1, с.169].

Вивчали та працювали над проблемами захисту та відновлення прав споживачів велика кількість, як зарубіжних так і вітчизняних науковців та практиків, зокрема: Гафарова Г. Р. Фогельсон Б., Кириченко Л. С., Дж. Гольд, Ф. Вуд, Ф. Кан, Г. Берман, Дж. Фридланд [2, .212].

Захист прав споживачів фінансових послуг є актуальним в усіх секторах економіки України. Адже договори про надання фінансових послуг є настільки універсальними, що вони функціонують в усіх можливих економічних сферах. Починаючи від малого, середнього, та великого бізнесу і до звичайних побутових потреб. А кількість і різноманітність суб'єктів, що виступають в цих договорах можна класифікувати за багатьма ознаками. І саме тому захист так потрібен, адже споживачів така кількість, що кожен 4 потрапляє в якусь шахрайську аферу чи бюрократичний лабіринт.

Питання захисту прав споживачі та врегулювання договорів про надання фінансових послуг набуло своєї актуальності за часів появи Законів Хаммурапі і не втрачає її актуальності до сьогоднішнього дня. Значною подією стало схвалення у 2009 р. Кабінетом Міністрів України Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, а у 2010 р. затверджений план заходів щодо реалізації цієї концепції [1, с.170].

Спираючись на це, здається, що права споживачів досить захищені, та й у разі їх порушення (тобто прав) їх можна буде відстояти в установленому законодавством порядку. Але ж насправді це зовсім не так. На практиці порушенні права фактично відновити не можливо, через різні фактори (Бюрократію, завищенні розцінки адвокатів та юристів, довго очікуванні рішення судів. Тобто не можливість використання всього того, що прописано в законні).

За висновком Організації економічного співробітництва та розвитку, посилення уваги до захисту прав споживачів фінансових послуг у всьому світі пояснюється особливостями сучасних фінансових продуктів та послуг, які передбачають можливість істотного перекладення ризиків, що виникають, саме на споживачів. Нездатність споживачів належним чином зрозуміти та оцінити ризики на фоні недостатнього правового регулювання та агресивних методів просування фінансових послуг, які до того ж можуть супроводжуватися зловживаннями, шахрайством та іншими неправомірними діями з боку надавачів послуг, створюють загрозу для економічної безпеки населення та підривають його довіру до фінансових ринків,

що має негативний вплив на рівень добробуту громадян та стримує економічний розвиток країни[3, с.58].

Аналізуючи все вище зазначене, можна дійти висновку, що всі можливі ризики при укладенні фінансових угод перекладаються на плечі споживачів. Адже вони мало обізнані, часто, досить погано знають свої права, а буває навіть таке, що вони лише частково знають свої обов'язки. Саме цим користуються шахраї. А користувачі нічого з цим зробити не можуть, оскільки, як ми всі розуміємо, за будь-якою аферою стоять досить ті люди які знають як уникнути покарання.

Водночас освіченого та фінансово грамотного споживача набагато складніше примусити до необдуманих дій, що опосередковано сприяє фінансовій та макроекономічній стабільності [4, с.88].

А якщо брати, до прикладу, освічену людину, що в свої правах орієнтується « Як риба у воді», то провернути будь-яку аферу буде досить важко. Адже такі споживачі розуміють як має бути, а як ні.

Узагальнюючи все вище згадане, можна дійти висновку, що існує три досить суттєві проблеми. Перша це звичайно мало обізнані споживачі. Саме завдяки ним формується нестійка економіка, адже, саме завдяки порушенню їхніх прав шахраї порушують стабільність економіки. Щоб цього уникнути треба розробити чіткий план дій, щодо підвищення рівня правової культури населення. Часто споживачі не цікавляться своїми правами, вважають, що саме держава та закон, покликані захистити їх інтереси.

На перший погляд, надання фінансових послуг в Україні гарно унормовано. Але детальний аналіз нормативно-правових актів свідчить, що зміни в законодавстві відбуваються повільніше ніж розвиток сфери надання фінансових послуг.

На думку дослідників, однією із проблем, є мала рентабельність (порівняно невеликий дохід), який отримують особи, що займаються підприємницькою діяльність у сфері надання фінансових послуг. Саме їх часто спонукає вдаватись до шахрайства з метою збільшення свого прибутку. Отже, проблема захисту прав споживачів фінансових послуг є досить актуальною, а способи урегулювання порушень у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг потребують часу та значних матеріальних затрат. Автори вбачають вихід з цієї ситуації в піднятті рівня правової культури населення та пропонують посилити міри покарання за виявлені порушення у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заїка А. Г. Порушення прав споживачів фінансових послуг: природа виникнення та еволюція / А. Г. Заїка. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – №1. – С. 169–176.
2. Горблянський В. Я. Формування законодавства про захист прав споживачів у сфері послуг / В. Я. Горблянський. // Збірник наукових статтей. – 2016. – №4. – С. 210–221.
3. Шевчук О. Р. Захист прав споживачів фінансових послуг: досвід України та Європейського Союзу / О. Р. Шевчук, Н. Ф. Ментух. // Серія Юридичні науки. – 2016. – №1. – С. 58–61.
4. Проскура К. П. Окремі аспекти проблеми захисту прав споживачів фінансових послуг / К. П. Проскура. // Економічні науки. – 2015. – №3. – С. 88–91.

Мидловець Анна Олександрівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ДО ПИТАННЯ З УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ

Управління ризиками у сфері протидії відмиванню коштів є специфічною сферою правового регулювання. Дослідження управління ризиками легалізації коштів є актуальним питанням, що потребує структурування та понятєвого впорядкування.

У правовій науці дослідження щодо управління ризиками здійснювали за галузями права, зокрема в галузі цивільного права такими науковцями як Д.І. Мейр, О.С. Іоффе, В.А. Ойгензіхт, А.П. Альгін, І.О. Покровський, В.І. Сєрєбровський та інші. Водночас управління ризиками загалом та зокрема у сфері протидії відмивання

коштів у правовій доктрині є малодослідженою категорією та перебуває в стані формування.

Використання понять «ризик», «управління ризиком» здійснюється у багатьох сферах суспільного життя, однак специфічне їх сприйняття та застосування притаманне сфері фінансового моніторингу – системі протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, від якої залежить стан економічної та національної безпеки в цілому. Ризик легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, виступає як один із критичних ризиків при наданні послуг суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Сьогодні у теорії права сформовано базу знань щодо понять правового регулювання та предмета правового регулювання, однак до кінця не сформованими лишаються підходи до розуміння ризику та управління ризиками як правових явищ, не зроблено єдиного їх визначення та оформлення. Унаслідок цього несформованою залишається також теоретична база правового розуміння ризику легалізації коштів та управління ним.

Відносно до розуміння категорій «ризик», «управління ризиками», то правова наука формує їх визначення та структурує їх зміст залежно від галузі права або конкретних правовідносин. Ризик розглядається як вірогідне настання подій, що пов'язані з прийняттям правового рішення, яке може потягнути за собою шкідливі наслідки в сфері правового регулювання суспільних відносин [1, с. 25].

З точки зору науковців, визначенню ризику легалізації коштів притаманний більш ширший, структурований зміст, ніж це встановлено законом.

Ризик легалізації коштів можна розділити на абстрактний та сформований. Абстрактний ризик легалізації є природною дійсністю, що сформована сутністю загальних відносин надання послуг у фінансовій сфері. Управлінню піддається саме сформований ризик. При цьому суб'єкт первинного фінансового моніторингу піддається абстрактному ризику легалізації на рівні з іншими суб'єктами первинного моніторингу, однак самостійно приймає сформований ризик[2, с. 125]

Що стосується управління ризиками у сфері фінансового моніторингу, на сьогоднішній день визначено його як заходи, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, із

створення та забезпечення функціонування системи управління ризиками. Це передбачає, оцінку, моніторинг, контроль ризиків з метою їх зменшення [3, с.36].

Можна сказати що, управління ризиком легалізації можна розглядати як вольову дію суб'єкта первинного фінансового моніторингу щодо сформованого з метою його мінімізації. Така вольова дія породжує відносини між суб'єктом первинного фінансового моніторингу, його клієнтами та іншими особами, які піддаються регулюванню. Управління ризиками легалізації здійснюється з урахуванням результатів ідентифікації, верифікації та вивчення клієнта, послуг, що надаються клієнту, аналізу операцій, проведених ним, та їх відповідності фінансовому стану і змісту діяльності клієнта.

Учасниками відносин з управління ризиками легалізації виступають суб'єкти первинного фінансового моніторингу, особи, що користуються їх послугами, треті особи – учасники фінансової операції клієнта , треті особи – учасники операцій з активами, треті особи, що не є прямими учасниками відносин з управління ризиками легалізації..

Зазвичай правові норми, націлені на регулювання відносин з управління ризиком легалізації, умовно можна розподілити за характером їх впливу: 1) норми прямого впливу – ті, що прямо стосуються всіх учасників та націлені на регулювання відносин між ними, 2) норми дотичного впливу – ті, що прямо не націлені на регулювання таких відносин, але впливають на стан встановлення, оцінки, мінімізації ризику через регулювання інших відносин суб'єктів господарювання, регуляторів тощо

Значну роль в регулюванні відносин з управління ризиками легалізації нарівні з нормативно-правовими актами держави відіграють локальні нормативні акти – внутрішні документи з питань фінансового моніторингу відповідного первинного суб'єкта.

При цьому законодавець ініціює їх створення та функціонування, зобов'язуючи суб'єктів первинного фінансового моніторингу до їх розробки, прийняття та підтримання в актуальному стані. Таким чином, локальний нормативний акт у сфері управління ризиками легалізації набуває значної ролі як джерело права. Внутрішніми документами суб'єкта первинного фінансового моніторингу врегульовуються випадки проведення оцінки ризику клієнтів, порядок виявлення клієнтів з високим ризиком [4]

Отже, підводячи підсумки можна сказати що, правове регулювання відносин з управління ризиками легалізації коштів потребує подальшого дослідження сфери, ризик легалізації коштів є небезпекою, із вчиненням дій з трансформації злочинних активів у легальний дохід, пов'язаною із забезпеченням грошового капіталу для використання фінансування розповсюдження зброї масового знищення із залученням суб'єкта первинного фінансового моніторингу та за його власним бажанням.

На сьогодення управління ризиком легалізації розглядають як вольову дію суб'єкта первинного фінансового моніторингу щодо сформованого ризику. Ця дія породжує відносини між суб'єктом первинного фінансового моніторингу, його клієнтами та іншими учасниками регулювання.

Відносини з управління ризиком легалізації піддаються правовому регулюванню, що виникають між ними в процесі виявлення, встановлення та визнання такого ризику, моніторингу та контролю його рівня. Зазвичай таке регулювання відіграє значну роль локальних нормативних актів та індивідуального регулювання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великанова М.М. Становлення категорії ризику у правовій доктрині. Часопис Київського університету права. 2017. № 2. С. 24–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_2_6

2. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / О.О. Глущенко та ін. ; за заг. ред. Р.А. Слав'юка. Київ : УБС НБУ, 2014. 386 с. URL: https:// finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2016/06/ afm_risk-oriented.pdf

3. Новіков В.В. Теоретико-правові аспекти ризиків у праві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2015 № 13 том 1. С. 36–39

4. Міжнародні стандарти боротьби з відмивання коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення : Рекомендації FATF. URL: http://www.sdfm.gov.ua/ content/file/Site_docs/2018/20181017/BOOK.pdf

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1702-18

Мілевська Альона Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Верницький Юрій Сергійович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ПАТРОНАТНИХ СІМ'ЯХ

Важка економічна ситуація, наявність тривалого військового конфлікту в країні призводить до соціальної кризи, що пов'язана, зокрема, з появою значної кількості сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Станом на 31 грудня 2018 року в Україні на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування Міністерства соціальної політики України перебувала 70491 дитина, із них 22126 дітей-сиріт та 48365 дітей, позбавлених батьківського піклування[1]. Відповідно до Конвенції про захист прав дитини Українська держава бере на себе обов'язок з захисту прав таких дітей. Проте, після здобуття незалежності, вітчизняна система успадкувала неефективну систему інтернатних закладів для дітей, що зумовило необхідність впровадження сучасного європейського підходу, що орієнтований на родинне виховання та утримування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Так, 26 січня 2016 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» було впроваджено у практику нову форму тимчасового сімейного виховання – сім'ї патронатного вихователя. Тим не менше, значного поширення на території України вона не набула. За словами заступника Міністра соціальної політики Олега Коваля, зараз в Україні створено 121 сім'ю патронатних вихователів, де перебувало 510 дітей; найбільше їх у Харківській (18 сімей), Черкаській (16), Кіровоградській (15) та Київській областях (12). У 5 областях України немає жодної патронатної сім'ї. Мова іде про Закарпатську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку та Чернівецьку області. І це при тому, що з 2020 року будинки дитини для дітей до 4 років існуватимуть

лише для дітей, що мають медичні показання до перебування в них. Тому, задля уникнення значного зростання сирітства в Україні, питання створення, діяльності та фінансового забезпечення патронатних сімей набуває значної актуальності.

Дослідження інституту патронату (фостерингу) здійснювали в своїх роботах ряд вчених, серед яких Р.Паркер, А.Едвардс, М.Літл, Н. Партон, П.Хардикер, Д.Берридж, Д.Гуч, Р.Ламберт, І.Синклер, І. Дементьєва, М.Левіна. В Україні окремі питання сімейного патронату вивчала низка українських науковців, зокрема О.Антонова-Турченко А.Дакал, Н. Комарова, Є.Падун, І.Тимуш, Ж.Петрочко, М.Сидорчук, Л.Фуштей.

В Україні інститут патронату над дітьми було запроваджено Сімейним кодексом України, яким він визначається, як «тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин»[6]. Перелік таких складних життєвих обставин затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» від 21.11.2013, зокрема, до сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах належать сім'ї (особи), які не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив таких обставин як відсутність житла, призначеного та придатного для проживання, жорстоке поводження з дитиною в сім'ї, відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, взяття під варту одного з членів сім'ї (особи) тощо[9].

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 року «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», визначено порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя; затверджена форма типового договору про патронат над дитиною, а також порядок оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя.

Рішення про запровадження послуги з патронату над дитиною приймають місцеві державні адміністрації та виконавчі органи міських рад з урахуванням потреб населення даної адміністративно-

територіальної одиниці. Безпосередньо функція з організації надання такої послуги покладається на орган опіки та піклування, який здійснює заходи щодо пошуку кандидатів у патронатні вихователі, їх первинного відбору, обстежує умови проживання їх сімей, проводить оцінку потреб дитини та її сім'ї. Дитина, яка опинилася у складних життєвих обставинах, проживає безпосередньо у сім'ї патронатного вихователя не більше 3 місяців. Проте, за наявності певних виняткових обставин такий термін може бути продовжений. Патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїх сім'ї[6]. Патронатним вихователем може бути громадянин України, який має досвід виховання дитини, відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своєму помешканні. Для отримання статусу патронатного вихователя кандидат у патронатні вихователі повинен пройти первинний відбір (у соціальному закладі) та обов'язкове навчання за програмою, затвердженою Міністерством соціальної політики України, разом з повнолітнім членом своєї сім'ї, що також братиме участь у наданні послуги патронату над дитиною. Необхідно звернути увагу на те, що програма обов'язкового навчання патронатного вихователя на даний момент ще не затверджена[7]. Підставою виникнення відносин патронату є типовий договір між органом опіки та піклування та патронатним вихователем.

Надання послуги з патронату над дитиною оплачується відповідно до Порядку оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 №148. Даний Порядок передбачає виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, грошового забезпечення патронатного вихователя та здійснення видатків на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за патронатного вихователя. Соціальна допомога використовується патронатним вихователем для забезпечення повноцінного харчування, виховання, навчання та розвитку дитини відповідно до її потреб. Така допомога виплачується на кожну влаштовану в сім'ю патронатного вихователя дитину у розмірі 2,5 прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку на місяць, для дітей з інвалідністю – 3,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на місяць. У разі коли дитині

виплачується призначена в установленому порядку стипендія, розмір соціальної допомоги визначається як різниця між 2,5 прожитковими мінімумами для дитини відповідного віку та розміром стипендії за попередній повний місяць на момент влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя.

Розмір грошового забезпечення становить 5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб на місяць, у певних випадках ця сума збільшується, але не більше ніж на 50 %[7]. Зокрема, розмір такого грошового забезпечення в Україні становить: з 01 січня 2019р. – 9605 грн., з 01 липня 2019р. – 10035 грн., з 01 грудня 2019р. – 10510 грн.

Отже, патронат над дитиною – це нова форма виховання дітей в сім'ї, яка полягає в можливості надати дітям-сиротам, дітям, що позбавлені батьківського піклування, в певних життєвих обставинах тимчасового догляду патронатного вихователя Запровадження даного інституту відповідає загально європейським та світовим тенденціям, а також спрямоване на повну ліквідацію застарілої інтернатної системи виховання дітей-сиріт або дітей позбавлених батьківського піклування. Оплата послуг з патронатного виховання на встановленому законодавством рівні загалом має стимулювати до поширення практики патронату в Україні, проте вимагає встановлення чіткого механізму контролю за витрачанням отриманих коштів патронатними вихователями та за умовами перебування дітей в таких сім'ях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Попова С. Скільки дітей в Україні є сиротами: статистика усиновлення. *24 канал*. 2019. URL: https://24tv.ua/skilki_ditey_v_ukrayini_ye_sirotami_statistika_usinovlennya_n1160645 (дата звернення – 12.02.2020).

2. Гузь Л.Є., Гузь А.В. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України. Х.: Фактор, 2011. с. 576.

3. Черновалюк Ю.Ю. Патронат як форма сімейного влаштування дітей–сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування за законодавством України. *Університетські наукові записки*. 2009, №1(29), с.134–138.

4. Козубовська І. В. Соціальна робота з дітьми та молоддю у Великобританії. І. В. Козубовська. *Соціум*. 1998. № 1. с. 16-18.

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення – 13.02.2020).

6. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148. База даних «Законодавство України» / КМ України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF (дата звернення – 15.02.2020).

7. Коваль О. Розвиток патронатних сімей є одним з пріоритетних напрямів Мінсоцполітики на 2020 рік. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/news/18285.html (дата звереннння – 02.03.2020)

8. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 №896. База даних «Законодавство України» / КМ України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/896-2013-%D0%BF(дата звернення – 12.02.2020).

Навальна Вікторія Олександрівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Чеховська Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Ні одна сфера в економіці країни, а в тому числі і сфера охорони здоров'я не може розвиватися та функціонувати без системи фінансового забезпечення та регулювання. Сучасна сфера охорони здоров'я потребує правового регулювання фінансування, яке забезпечить доступність медичних послуг та відповідно зміцнення здоров'я населення.

Фінансування охорони здоров'я – це один із вагомих аспектів, які забезпечують соціальну захищеність в охороні здоров'я.

Відповідно до ст. 18 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" фінансування охорони здоров'я здійснюється за рахунок Державного бюджету України та місцевих бюджетів, фондів медичного страхування, благодійних фондів і будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством [4].

Політична і економічна ситуація України на даний період часу є складною, чим і зумовлено недостатнє фінансування охорони здоров'я. Більш конкретними причинами вищезгаданої проблеми є недостатність бюджетних коштів, нераціональне їх використання.

Саме через недостатні обсяги фінансування й нераціональне використання наявних фінансових ресурсів, орієнтованих на утримання закладів охорони здоров'я, а не задоволення потреб населення в наданні медичної допомоги, призвело до того, що сучасна система охорони здоров'я характеризується низькою якістю медичних послуг і відсутністю мотивації медичних кадрів до якісної праці [3].

Для вирішення цих проблемних аспектів в Україні було здійснено реформу галузі охорони здоров'я України і в тому числі переглянуто фінансування цієї сфери, де було розглянуто фінансування медичних закладів.

Для запровадження нової системи фінансування охорони здоров'я створено Національну службу здоров'я України, яка перераховує бюджетні кошти медичним закладам та лікарям за надання медичної допомоги населенню. До її обов'язків входить укладання угод з медичними закладами і гарантування фінансування відповідно до кількості пацієнтів, яким в цих закладах буде надано медичну допомогу.

Фінансування медичної допомоги через створений орган забезпечить сталі та єдині стандарти медичної допомоги, яка буд надаватися пацієнтам, а також забезпечить доступ до медичних послуг всіх громадян країни незалежно ні від яких обставин.

Подальший розвиток медичної галузі слід здійснювати через поєднання різних джерел фінансування, а не лише через кошти державного бюджету і відповідно після покращення фінансування медицини послуги, які надаються пацієнтам теж буде покращено, що забезпечить збільшення надходжень до державного бюджету.

Для цього реформування системи здоров'я України повинне супроводжуватися посиленням її фінансового забезпечення шляхом популяризації:

- медичного страхування, яке було б обов'язковим;
- добровільного медичного страхування;
- інноваційних джерел фінансування [2].

Для виконання всіх вище запропонованих послуг компетентним органам державної влади слід:

- визначити обсяг, який буде гарантованим для надання медичної допомоги і надання якого держава гарантує всім своїм громадянам безкоштовно.

- визначити обсяг первинної гарантованої медичної допомоги пацієнтам, якими не було підписано декларації з сімейним лікарем, та створити умови для укладання декларації з лікарем в момент отримання медичної допомоги у разі потреби;

- зініціювати страчення та затвердження інструкції розрахунку вартості платних послуг, що надаються закладами охорони здоров'я;

- здійснити розробку стратегії обов'язкового медичного страхування та процес реалізації її в життя громадян;

- розробити систему популяризації системи добровільного медичного страхування;

- розвивати нові джерела фінансового забезпечення охорони здоров'я.

Фінансування охорони здоров'я в України на державному рівні є недостатнім і таким, що не забезпечує виконання ст. 49 Конституції України, яка визначає право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Поряд з проблемами недостатнього фінансування системи охорони здоров'я також є гострою проблема неефективного, та нераціонального використання фінансових ресурсів для регулювання охорони здоров'я.

Вирішення вищезгаданих проблем можливо через запровадження страхової медицини, яка б забезпечила отримання населенням належної медичної допомоги, а також забезпечила контроль компетентних організації за використанням фінансових ресурсів у сфері охорони здоров'я населення [5].

Ці проблеми багато в чому вирішуються за рахунок розвитку страхової медицини та її правового підґрунтя, яке надасть можливість отримати населенню України не тільки належу медичну допомогу, але й створить основу для здійснення дієвого контролю з боку страхових організацій за раціональним використанням фінансових ресурсів сфери охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – К. : Право, 1998. – 86 с

2. Гомон Д. О. Проблеми фінансування сфери охорони здоров'я в Україні/ О.Д. Гомон// Південноукраїнський правовий часопис – №3(40) – 2014. – ст. 124-126

3. Гончарук С.М.. Сучасній стан і проблеми фінансування установ охорони здоровя в Україні/Гончарук С.М., Приймак С.В., Даниляк Л.А.//Бізнес інформ. – №1. – 2016. – си.190-194

4. Когут І.А. Проблеми та перспективи фінансування системи охорони здоров'я. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znptdau_2013_1_1_32.pdf

5. Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я в Україні / Під ред. В. М. Лехан, В. М. Рудого. – К.: Вид-во Раєвського, 2005. – 168 с.

Недашківська Леся Романівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ПРАВОВА ПРИРОДА САМООПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

На сьогодні досить цікавий і перспективний інструмент мобілізації фінансових ресурсів, який має давню історію та вітчизняні і зарубіжні приклади ефективного використання є самооподаткування суб'єктів приватного права – фізичних осіб.

У науці поки що не склався єдиний підхід до розуміння правової природи самооподаткування. Дане явище досить часто ототожнюють з іншими категоріями, такими як податки, збори, благодійні внески

тощо. Відповідно, відсутні чіткі критерії розмежування даних явищ. В основу дослідження покладено теоретичні напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема О. Борисюка, К. Вєтрової, М. Гускі, М. Карасьова, О. Кірина, Є. Коню- жевської, С. Лістрової, В. Левіної, О. Литвинової, В. Письменного, А. Сергєєва та інших.

Сьогодні в Україні практично відсутнє законодавче регулювання інституту самооподаткування суб'єктів приватного права – фізичних осіб. Окрім Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», де в статті 1 міститься лише визначення самооподаткування, та Закону України «Про співробітництво територіальних громад», який в статті 16 передбачає можливість фінансування співробітництва за рахунок коштів самооподаткування, продовжує також діяти Указ Президії Верховної Ради Української РСР 1984 року № 145 «Про самооподаткування сільського населення», зміст якого породжує більше питань, ніж дає відповідей на те, що таке самооподаткування і як його застосовувати. Практично відсутнє нормативне регулювання даного інституту і на рівні органів місцевого самоврядування[1, с.145].

Навіть у статутних документах територіальних громад, що мають чи мали успішний досвід застосування самооподаткування, воно жодним чином не згадується і не розкривається механізм його реалізації. Відповідно, з'ясування правової природи самооподаткування суб'єктів приватного права – фізичних осіб? має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

Незважаючи на те, що самооподаткуванню та податкам властивий ряд спільних рис (публічний характер, індивідуальна безвідплатність, обов'язковий характер сплати), ототожнювати ці платежі не можна.

По-перше, самооподаткуванню властивий власний спосіб встановлення – проведення загальних зборів або місцевого референдуму, тоді як щодо податків такі форми безпосередньої демократії прямо заборонені законодавством.

Наприклад, у Законі «Про місцевий референдум» Республіки Польща прямо вказано, що проведення референдуму громади є єдиною допустимою формою встановлення самооподаткування мешканців [2, с.56].

На думку Є. Конюжевської, використання референдуму щодо самооподаткування мешканців також може бути підтримане необхідністю залучення членів громади до виконання громадських завдань і,

як результат, формування їхньої відповідальності за функціонування своєї громади [2, с. 57].

По-друге, самооподаткування відрізняється від податків суб'єктом встановлення. Суб'єктом встановлення місцевих податків є представницький орган місцевого самоврядування (відповідна місцева рада), а самооподаткування – безпосередньо громадяни відповідної територіальної громади. Це пояснюється тим, що межі компетенції представницьких органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування обмежені такими діями, як вибір із встановленого на рівні закону переліку місцевих податків і зборів конкретного податку чи збору, розробка та конкретизація змісту чітко визначених елементів юридичної конструкції вибраного місцевого податку чи збору, а також здійснення процесу щодо прийняття відповідного рішення про введення даного місцевого податку чи збору в дію на території своєї юрисдикції [3].

Водночас стаття 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виступаючи проявом конституційного принципу самостійності місцевого самоврядування, передбачає можливість за рішенням зборів громадян залучити на добровільній основі кошти населення відповідної території у формі самооподаткування для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Разом із тим історія самооподаткування в Україні показує непоодинокі випадки, коли місцеві ради без проведення загальних зборів мешканців чи місцевого референдуму намагалися встановити на своїй території самооподаткування.

Наприклад, Малоорчицькою сільською радою на Харківщині було встановлено самооподаткування сільського населення на 2013 рік. Однак прокуратурою Зачепилівського району, що є яскравим підтвердженням нашої позиції щодо суб'єкта встановлення самооподаткування, було внесено подання сесії сільської ради про скасування незаконного рішення з метою захисту прав громадян. Своє подання прокуратура обґрунтовувала тим, що, згідно з вимогами нового Податкового кодексу України, самооподаткування не входить до переліку податків та зборів, які мають право встановлювати місцеві ради [4].

По-третє, самооподаткуванню на відміну від податків властивий добровільний характер встановлення. Суб'єкти приватного права – фізичні особи на загальних зборах чи місцевому референдумі добровільно погоджуються на введення самооподаткування, його розмір, порядок сплати, цілі використання зібраних коштів чи,

навпаки, не погоджуються, тоді як з платниками податків зазначені питання не обговорюються, їхні думки та позиції можуть не братися до уваги. Встановлення податків відбувається в односторонньому з боку суб'єкта публічної влади обов'язковому порядку.

У практиці зарубіжних країн трапляються випадки, коли в муніципальних правових актах самооподаткування намагаються чітко та однозначно назвати податком та поширити на нього положення податкового законодавства, в тому числі в частині юридичної відповідальності за невиконання податкового зобов'язання, однак самі науковці, що наводять такі приклади, зазначають безперспективність такого підходу на підставі того, що самооподаткування має більше відмінних, ніж спільних ознак з податками [5, с. 56-59].

По-четверте, від податків самооподаткування відрізняється цільовим характером. Причому цільовий характер має як саме введення самооподаткування, так і видатки зібраних коштів, що є винятком із принципу загального покриття видатків бюджету, характерного для податків.

Кошти самооподаткування належать до групи неподаткових доходів бюджетів, тому їх необхідно відрізняти від іншого виду власних доходів місцевих бюджетів – благодійних внесків.

Цивільний кодекс України розглядає благодійну допомогу як пожертву. Це узгоджується зі статтею 6 Закону України «Про благодійну діяльність і благодійні організації», у якій йдеться про благодійні пожертви.

Під час укладення договорів про пожертву застосовуються положення про договір дарування, якщо інше не встановлено законом (стаття 729 ЦК України). Такі договори можуть укладатися як в усній, так і в письмовій формі. Тобто письмова форма договору не обов'язкова. Однак договір оформляють, якщо благодійник наполягає на оформленні такого договору й хоче вказати напрями витрачання благодійних внесків.

Благодійний внесок – це добровільний внесок фізичної (юридичної) особи, наданий бюджетній установі, яка належить до сфер благодійної діяльності.

Бюджетне законодавство розглядає такі внески як власні надходження бюджетних установ, які є складовою частиною спеціального фонду державного та місцевих бюджетів. Згідно з частиною 4 статті 13 Бюджетного кодексу України благодійні внески у

грошовій формі можна використати на організацію основної діяльності бюджетних установ, якщо благодійник не визначив напрями витрачання благодійних внесків.

Таким чином, об'єднуючими ознаками самооподаткування та благодійних внесків можуть виступати цільовий та разовий характер.

Підсумовуючи вищевикладене, самооподаткування необхідно розглядати як самостійний вид обов'язкового платежу, що немає податкового характеру та використовується для вирішення питань місцевого значення, розмір та порядок введення і використання якого встановлюється самостійно населенням на загальних зборах чи місцевому референдумі. У подальшому законодавчому врегулюванні необхідно враховувати зазначені особливості і підходити до самооподаткування не як до різновиду місцевих податків і зборів, а як до одного з інструментів прямої демократії на місцевому рівні, народної фінансової ініціативи.

Введення самооподаткування суб'єктів приватного права – фізичних осіб має вагоме значення для розвитку територіальних громад. Самооподаткування дозволяє отримати додаткові фінансові ресурси для реалізації цілей місцевого значення, підвищує громадянську активність мешканців, сприяє їх залученню до спільного вирішення проблем територіальної громади, підвищує рівень відповідальності органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабін І.І. Юридична конструкція податку : монографія. Чернівці: Рута, 2008. 272 с.

2. Письменний В. Самооподаткування: історичний досвід та сучасні проблеми. Світ фінансів. 2008. № 3(16). С. 30-36. 8. Кирин А.А. О средствах самообложения граждан: правовой анализ. Молодой ученый. 2017. № 35 (169). С. 56-59

3. Лістрова С. Облік благодійних внесків у грошовій формі в бюджетних установах. URL : https: //bz.ligazakon.ua/ua/magazine_ article/BZ010142

4. Прокуратура захистила селян від незаконного податку. Прес-служба прокуратури Харківської області. URL: https://khar.gp.gov.ua/ua/news.html?_ m=publications&_t=rec&id=117222&fp=3220

5. Кирин А.А. О средствах самообложения граждан: правовой анализ. Молодой ученый. 2017. № 35 (169). С. 56-59

Обривкіна Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Маріковський Олександр Олександрович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Актуальність та широке використання факторингових послуг завдячується розвинутій банківській системі та швидкому розвитку банківських відносин в Україні. Факторингові відносини мають свою специфіку застосування у зв'язку з цим, постає нагальна потреба щодо приведення законодавства України у відповідність до міжнародної практики.

Нині факторингові послуги регулюються наступними нормативно-правовими актами, а саме: Закони України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг»; «Про банки і банківську діяльність»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу»; «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг»; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Податковий кодекс.

Поняття факторингу містить в собі юридичну та економічну складову. В Цивільному кодексі 1963 року поняття факторингу не наводилось, а в цивільному кодексі 2004 року є окрема глава яка присвячена факторингу, а саме, стаття 1077 ЦК України зазначає, що «за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати кошти в розпорядження іншої сторони (клієнту) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги, до третьої особи боржника» [1]. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» факторинг визначено «як одну з банківських операцій, що передбачає придбання права вимоги на на виконання зобовязань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги і прийняття на себе ризику виконання таких вимог та прийом платежів». [2]. Визначення договору факторингу також

містяться і в Господарському кодексі, а саме, ст.350 «банк має право укласти договір факторингу за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає, або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи».[3]

Ще можна розглядати факторинг як діяльність. Факторинг – це комісійно-посередницька діяльність, пов'язана з поступкою фактору (банку або небанківській установі, яка здійснює факторингові операції) клієнтом-постачальником неоплачених платежів вимог (рахунків-фактур) за поставлені товари, виконані роботи, послуги і, відповідно, одержання платежу за ними, тобто з інкасуванням дебіторської заборгованості клієнта (одержанням коштів за платіжними документами). Фактор стає власником неоплачених платіжних вимог і бере на себе ризик їх несплати. [4].

Найбільшим споживачем факторингових послуг в Україні є будівельні компанії великі мережеві підприємства та виробничі підприємства. Користування факторинговими послугами є найбільш ефективними для малих і середніх підприємств, у яких виникають фінансові трудності щодо невчасного погашення боргів.

Згідно з Цивільним кодексом України ст..1081 за договором факторингу клієнт залишається відповідальним перед фактором за дійсність грошової вимоги, яка є предметом відступлення, але за загальним правилом не відповідає за не виконання чи неналежне виконання відступленої вимоги. За згодою сторін договір факторингу може передбачати зворотну вимогу фактора до клієнта в разі несплати відступленого зобов'язання боржником.

Предметом договору факторингу є грошова вимога, яку відступають з метою отримання фінансування. Ціна такого договору – це узгоджена сторонами вартість вимоги, яку відступають. Для забезпечення інтересів підприємців Цивільний кодекс в ст. 1080 надав так звану гарантію, а саме зазначає, що договір факторингу є дійсним незалежно від наявності домовленості між клієнтом та боржником про заборону відступлення права грошової вимоги або його обмеження.

Зазначене вище говорить про необхідність укладання договору факторингу, оскільки факторингове обслуговування найбільше задовольнить потреби суб'єктів підприємницької діяльності, які в умовах кризи гостро відчувають дефіцит коштів.

Аналізуючи чинне законодавство України можна зробити висновок, що інститут факторингу є молодим та недосконалим, його сформованість та розвиток залежить від розвитку економіки та державного регулювання сфери надання фінансових послуг. Зазначені вище нормативно-правові акти трактують поняття «факторингу» по різному, відсутня єдина законодавча база з регулювання факторингових операцій, що здійснюються українськими банками й факторинговими компаніями. Ще одним мінусом факторингу є брак інформації щодо факторингових операцій які здійснюються банками.

Тому, для інтенсивного розвитку факторингових послуг необхідно зменшити вартість цих послуг та забезпечити всебічне інформування суб'єктів підприємницької діяльності, щодо заходів які забезпечать належну якість факторингових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. 2ч./ заг. ред. Я.М.Шевченко. К. Видавничий дім «Ін Юре», 2004. Ч. 2 896 с.

2. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-17 (дата звернення 07.03.2020 р.)

3. Господарський кодекс України від 16.01 2003р. № 436-IV. URL: http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-1 (дата звернення 07.03.2020 р.)

4. Факторинг: суть види функції URL: http://ukrfactor.com/faktoring/ (дата звернення 07.03.2020 р.)

Обривкіна Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Яцюк Олексій Олександрович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Чинне законодавство України в даний час визначає досить велику кількість цивільно-правових договорів. Особливе місце серед такого масиву договорів належить договору кредиту. Як і будь-який цивільно-правовий договір, договір кредиту регулюється відповідно до чинного Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та ряду інших нормативних та підзаконних нормативно-правових актів, котрі визначають особливості окремих різновидів договору кредиту.

Питання відповідальності за порушення умов будь-якого цивільно-правового договору, у тому числі і договору кредиту, має суттєве значення, адже не можливо передбачити наперед чи зможуть сторони виконати у повному обсязі зобов'язання, що передбачені даним договором. В той же час, звернувшись до ЦК України ми не завжди зможемо у параграфі 2 Глави 71 (параграф, що визначає норми, котрі стосуються кредитного договору) знайти статті, що стосуються саме відповідальності за порушення умов кредитного договору, а необхідним буде звернення до загальних положень, що стосуються відповідальності за порушення умов будь-якого цивільно-правового договору, зважаючи на особливості правової природи договору кредиту. У зв'язку із цим виникає необхідність у здійсненні певного дослідження питання відповідальності сторін за порушення умов кредитного договору в Україні.

Метою даного дослідження виступає аналіз цивільно-правової відповідальності сторін при порушеннях умов кредитного договору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про досить значну зацікавленість науковців та дослідників у досліджені даної сфери. Так питанням договору кредиту та відповідальності за його

порушення були присвячені праці: Л. Г. Рябко, С. М. Лепеха, Г. Ю. Шемшученка, Н. І. Квіт Ю. І. Чалого, О. П. Орлюк та інших

Переходячи до безпосереднього дослідження цивільно-правової відповідальності сторін за порушення умов кредитного договору, слід сказати, що поняття «кредит», в даний час визначається у двох значеннях, а саме: кредит як відносини щодо надання певних ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, котрі виникають при цьому. В іншому значенні кредит є формою реалізації кредитних відносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора щодо іншої особи і при цьому не мають значення юридичні підстави його виникнення. Основними формами кредиту є: комерційний, банківський, лізинговий, іпотечний, бланковий, споживчий та інші [1].

Поняття кредитного договору, як уже було зазначено раніше, знаходиться у Главі 71 ЦК України. Так, відповідно до ст. 1054 «за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти. До відносин за кредитним договором застосовуються положення параграфа 1 цієї глави, якщо інше не встановлено цим параграфом і не випливає із суті кредитного договору» [2].

Отже, вже і даної статті можливо зробити висновок про те, що договір кредиту не обмежується лише вичерпністю однієї глави ЦК України.

Науковці вказують, що чинне цивільне законодавство України в даний час дозволяє визначити майже будь-які істотні та інші умови, що практично зводять до мінімуму відповідальність банків перед клієнтами (позичальниками). Кредитні організації, зазвичай, з метою захисту себе та свого капіталу від можливих випадків шахрайства, намагаються виписати такі умови договору, котрі б не дозволяли недобросовісним клієнтам заволодіти коштами банка при наданні їм кредитних сум. Це означає, що з моменту укладення кредитного договору стає фактично кабальним для позичальника у зв'язку із чим позичальник (клієнт) позбавляється права вносити зміни до встановленої форми кредитного договору, котрі надає кредитодавець. В той же час, суттєвим моментом є і те, що існує досить жорстока нормативно-правова база, котра регулює банківську діяльність [3, с. 195].

Якщо позичальником порушуються будь-які умови кредитного договору, банк може розцінювати його дії як невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Це може спричинити настання правових наслідків, передбачених договором або чинним законодавством.

Досліджуючи цивільно-правову відповідальність за порушення умов кредитного договору, важливо пам'ятати, що існує договірна та недоговірна відповідальність за порушення умов цивільно-правового договору.

Договірна відповідальність є певною санкцією за порушення договірного зобов'язання (кредитний договір). Тому можливо сказати, що підставою для настання такої відповідальності є порушення умов договору кредиту. В той же час підставами для такої відповідальності можуть бути порушення сторонами не лише договірних, а й схожих із ними зобов'язань. Недоговірною відповідальністю є також певна санкція, котра застосовується у випадку коли, збитки, шкода або інші негативні наслідки, котрі заподіяні потерпілій стороні особою, котра не перебуває з нею у договірних відносинах. [4, с. 42].

Проаналізувавши статті ЦК України, котрі стосуються відповідальності за порушення умов кредитного договору можна сказати, що даний кодекс чітко не встановлює у Главі 71 особливості відповідальності за порушення сторонами такого договору його умов.

У зв'язку із чим необхідним буде звернення до Глави 51 даного кодексу, яка визначає загальні положення що стосуються відповідальності за порушення зобов'язання.

Основною підставою для цивільно-правової відповідальності є неправомірна поведінка (правопорушення). Так, прострочення виконання боржником або кредитором своїх цивільних обов'язків, котрі виникають зі змісту зобов'язання буде визнаватися його порушенням.

Основні правові наслідки порушення зобов'язань (у даному випадку грошового зобов'язання) встановлені у ст. 611 ЦК України, якими визнаються: припинення зобов'язання шляхом односторонньої відмови від зобов'язання; сплата неустойки; зміна умом зобов'язання; відшкодування збитків та моральної шкоди [2].

Зважаючи на правову природу договору кредиту, чинним законодавством України визначені особливості за невиконання кредитного договору. Відповідно до ст. 625 ЦК України, боржник не звільняється від відповідальності у зв'язку із неможливістю

виконання такого грошового зобов'язання [2]. Так як предметом кредитного договору виступають гроші (грошові кошти), то за кредитним договором у позичальника виникає виключно грошове зобов'язання. Що у свою чергу говорить про те, що позичальник не може бути звільненим від відповідальності за неможливість виконати таке зобов'язання.

Особливістю цивільно-правової відповідальності за порушення умов кредитного договору є можливість сторін самостійно визначити випадки застосування такої відповідальності шляхом відповідного зазначення про це у договорі кредиту.

Отже, можливо дійти до висновку, що цивільно-правові відповідальність за порушення умов договору кредиту визначається відповідно до ЦК України, глави, що стосуються загальної відповідальності за порушення зобов'язань та глави, що стосується договору кредиту. Слід пам'ятати, що за порушення умов кредитного договору сторони несуть договірну відповідальність, яка детально прописується такими сторонами у даному договорі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башлай С.В., Лобода Н.О. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. С.В. Башлай, Н.О. Лобода URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1067/1/Kredit_fiz_osib_ukr.pdf (дата звернення 10.03.2020 р.)

2. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 40-44, ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення 10.03.2020 р.)

3. Пандурська, А. О. Умови та види цивільно-правової відповідальності при порушенні кредитного договору. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Гельветика, 2013. Вип. 22. Т.1№Ч.1. С. 194–197. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1285/1/%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%A2%D0%90%20%D0 (дата звернення 10.03.2020 р.)

4. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах. Частина 2. Керівники авторського колективу та відповідальні редактори проф. А. С. Довгерт, проф. Н. С. Кузнєцова. Київ. Юстиніан, 2011. 965 с.

Приступа Катерина Вікторівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Україна на шляху інтеграції до міжнародного співтовариства не може залишатись в стороні процесів, що відбуваються в різних сферах, зокрема, у сфері інформаційних технологій.

Розвиток технологій призвів до появи електронних платежів, електронних платіжних систем та електронних грошей. У мережі Інтернет так багато платіжних систем, що пропонують скористатися їх електронними грошима (PayPas, E-gold, WebMoney, Qiwi, GlobalMoney тощо), що перед українцем постають непрості питання: якій віддати перевагу, чи законні подібні операції, і що це взагалі таке – електронні гроші?

Згідно Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі» [1].

Недосконаліть законодавчої дефініції електронних грошей в Україні зумовлюється новизною інституту електронних грошей, відсутністю єдиної теоретичної позиції щодо визначення їх сутності, феноменом використання таких грошей, не розумінням їх технічної, економічної та юридичної природи, розбіжністю у правовому регулюванні обігу таких грошей у різних країнах.

На сучасному етапі електронні гроші являють собою складний економічний, технічний та правовий інститут, що використовується як засіб оплати за товари та послуги, забезпечує товарно-грошовий

обіг, широко застосовується в міжнародних розрахунках та дає змогу зберігати частину отриманих доходів з метою їх використання в майбутньому, тобто фактично електронні гроші спроможні виконували «класичні» функції грошей, сформульовані класиками економічної теорії (міри вартості, засобу накопичення, обігу, засобу платежу; світових грошей).

Виходячи з аналізу джерел і публікацій можна дізнатись, що тема розвитку електронних грошей майже відсутня у вітчизняній науковій літературі, мало уваги приділяється теоретичним аспектам цієї проблеми.

Теоретичні та практичні аспекти використання електронних грошей досліджуються у працях таких українських науковців, як М. Радченко, Т. Батракова, П. Сенищ, В. Міщенко, М. Савлук, І. Трубін. Серед зарубіжних вчених, що досліджували дані питання, можна назвати Б. Коена, Г. Селджі-на, А. Генкіна, М. Кінга, С. Кляйна. Однак у більшості публікацій українських дослідників розглядаються лише окремі проблеми електронних грошей; практично відсутні фундаментальні дослідження, які б розкривали концептуальні основи функціонування електронних грошей і в яких комплексно розглядалися б їх переваги та недоліки. Тому проблеми використання електронних грошей в українських реаліях є дуже актуальними і малодослідженими.

Ідея електронної готівки була висунута американцем Девідом Чаумом у середині 80-х рр. 20-го ст. [2, ст.56]. Важливе значення для розвитку електронних грошей мало розроблення «сліпого цифрового (електронного) підпису», що дало можливість реалізувати на практиці, по-перше, анонімність грошових операцій, по-друге, захист від шахрайства. Завдяки цьому, і через поширення Інтернету на початку 1990-х рр. в західних країнах почали виникати перші електронно-платіжні системи.

В Україні нормативне регулювання обігу електронних грошей вперше було здійснено 25.06.2008 затвердженням НБУ «Положення про електронні гроші в Україні» [3].

З правового погляду електронні гроші є грошовим зобов'язанням емітента, який повинен обміняти їх на звичайні гроші за вимогою пред'явника; а з технічного погляду – електронним записом про певний обсяг вартості, який захищений відповідними криптографічними алгоритмами. За економічною сутністю електронних

грошей кошти не можна однозначно віднести до готівкових чи безготівкових грошей – вони є своєрідною третьою формою грошей.

Але через недостатню розповсюдженість і новизну електронних грошей для них властиве внутрішнє протиріччя – з одного боку вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням емітента, яке повинно бути виконано в не електронних грошах[4, ст.80].

Електронні гроші, з'явившись на ринку, будуть існувати надалі і утвердяться на ньому назавжди. В результаті буде лібералізація діяльності чинної банківської системи і розвиток державно-правових умов для діяльності систем електронних грошей.

Важливість електронних грошей з точки зору монетарної політики випливає з того факту, що вони є замінником банкнот і монет.

Останнім часом у світі розвиток систем електронних грошей характеризується звуженням сфери використання готівки, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Електронні гроші широко залучаються до обігу і стають важливим інструментом фінансової інфраструктури економічно розвинутих країн. Такі ж процеси відбуваються і в Україні.

Ринок електронних грошей в Україні характеризується: по-перше, слабким розвитком банками емісії електронних грошей; по-друге, активним (порівняно з електронними грошима на основі карток) використанням на практиці небанківських систем електронних грошей на програмній основі, проте вони не мають такого статусу через обмеження вітчизняного законодавства.

Вищевикладене свідчить, що вітчизняний ринок електронних грошей знаходиться на стадії становлення й потребує прийняття заходів з його активізації відповідними органами для його функціонування з міжнародною практикою та впровадження банками сучасних технологій платежу. Електронні гроші мають багато переваг над готівкою, таких як висока швидкість здійснення операцій, низьку вартість трансакцій, портативність і можливість забезпечення анонімності й конфіденційності операцій. Через це масове використання електронних грошей має можливість дати значні економічні вигоди всій Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.
2. Горюков Е. В. Электронные деньги: анализ практики использования и прогноз развития : дисс. … канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Евгений Валериевич Горюков. – Иваново, 2004. – 162 с
3. Положення про електронні гроші в Україні : Постанова Національного Банку України від 25.06.2008 № 178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08
4. Батракова Т. І. Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні / Т. І. Батракова, А. Ю. Грінченко // Мукачівський державний ун-т. – 2016. – № 7. – Ст. 78-83.

Прищепа Назар Сергійович,
студент факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Страхування має суттєвий вплив на соціально-економічну рівновагу суспільства. Проте, основною перешкодою для стрімкого розвитку страхового ринку України залишається високий ступінь недовіри населення до діяльності страхових компаній, що підсилює макроекономічна нестабільність, негативні тенденції фінансового ринку, високі темпи інфляції та нестабільність національної одиниці, саме тому, питання забезпечення платоспроможності страхових організацій є одним із пріоритетних напрямків дослідження сучасної економічної думки.

Тема забезпечення платоспроможності страховика знаходить своє відображення у працях таких науковців, як Ткаченка Н. В., Гамакової О.О., Приходька В. С. , Шелудько В. М., Волкової О. Н., Г.А. Бєлянкіна, Єрмошенка А.М., Кірейцева Г.Г., Шелехова К. В., Бутиріної В.М., , Сарахман К.І та інших.

Страховим компаніям для забезпечення достатнього рівня платоспроможності необхідно підтримувати баланс між активами та зобов'язаннями, зокрема для покриття термінових страхових та інших зобов'язань а також для покриття збитків за несприятливих умов ринкового середовища.

У вітчизняному законодавстві закладено низку умов забезпечення платоспроможності, які зобов'язані дотримуватись страховики, серед яких: наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду страховика; створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум та покриття збитків від реалізації застрахованих ризиків; перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [1].

Страхове законодавство Європейського Союзу пропагує дещо інший підхід до визначення платоспроможності, це виявляється у тому, що страховикам Євросоюзу необхідно мати у розпорядження вільні активи, які розглядаються як мінімальні фінансові ресурси для забезпечення резерву платоспроможності. Величина такого резерву залежить від обсягів діяльності компанії. Таким чином, платоспроможність страховиків, що провадять свою діяльність в країнах Європейського Союзу забезпечується: до початку діяльності – сплаченою часткою статутного капіталу, яка не може бути меншою за гарантійний фонд, і фонду на організаційні витрати; у процесі діяльності – резервним фондом, технічними резервами, які адекватні зобов'язанням страхової компанії за обсягом, відповідно до розміщених активів і резерву платоспроможності (1/3 резерву платоспроможності складає мінімальний гарантійний фонд) [2].

Механізм забезпечення платоспроможності страховика має двояких характер, з одного боку, його можна розглядати як сукупність форм та методів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів страховика з метою забезпечення потреб держави в інвестиційних ресурсах, а представників бізнес – середовища та населення у страховому захисті, що виявляється у

компенсації можливих фінансових втрат внаслідок реалізації певних страхових ризиків.

З іншого боку, цей механізм є сукупністю відносин, що проявляються у: визначенні джерел формування та напрямів використання страхових резервів та інших фондів грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні страховика; фінансовому плануванні, методи якого враховують особливості організації страхового бізнесу; управління грошовими коштами та інвестиційними ресурсами страховика; особливостях правового регулювання ринку страхування та законодавчих вимогах щодо забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості страховиків [3].

Платоспроможність страховика також проявляється у здатності компанії покривати раптові потреби у грошових коштах.

В сучасних умовах господарювання існує два способи покриття незапланованих збитків, зокрема, за умови стабільності фінансового ринку, коли потреби у фінансових ресурсах можна чітко спланувати, неочікувана потреба у фінансових ресурсах може бути перекрита короткостроковими банківськими кредитами. Перевагами такого способу є те, що це дозволяє не порушувати структуру інвестиційного портфеля страховика, а також, може запобігти продажу активів компанії за невиправданою ціною.

Проте, в умовах нестабільного рику, раптова потреба в грошових коштах може перекриватися шляхом продажу активів, оскільки в період фінансової кризи банківські ставки за користування кредитами досить високі, що в свою чергу спричинює значні фінансові втрати навіть у короткостроковій перспективі.

Оскільки останні тенденції фінансового ринку України можна трактувати як негативні, то для забезпечення достатнього рівня платоспроможності страховики приділяють багато уваги питанню управління активами, що виявляється у переорієнтації напрямів вкладення коштів в об'єкти нерухомості, банківські депозити та безризикові цінні папери.

Окрім законодавчого регулювання та політики управління інвестиційними ресурсами, на платоспроможність страховика впливає ще ряд факторів, серед яких: склад і структура витрат, темпи інфляції, період дії договорів страхування, тривалість звітного періоду, ринкова кон'юнктура, маркетингова політика компанії, а також особливості менеджменту страховика [4].

Механізм забезпечення платоспроможності страховика передбачає підвищення фактичного запасу платоспроможності, що можна забезпечити за рахунок впровадження таких заходів: удосконалення структури формування активів у частині збільшення обсягу власного капіталу та забезпечення майбутніх витрат і платежів. Це зумовлено тим, що при розрахунку фактичного запасу платоспроможності враховується обсяг довгострокових та поточних зобов'язань, які зменшують цей запас, а отже це врахування дасть змогу значно зменшити використання поточних та довгострокових зобов'язань для фінансування активів; збільшення обсягів страхових резервів, використання яких зможе збільшити суму нерозподіленого прибутку та усунути непокриті збитки; у структурі активів доцільно перерозподілити фінансові ресурси із статті «грошові кошти та їх еквіваленти» на статтю «довгострокові фінансові інвестиції» та «поточні фінансові інвестиції» [5].

Для визначення напрямів покращення платоспроможності страховика важливо визначити внутрішні та зовнішні чинники.

Внутрішніми факторами підвищення платоспроможності страховика є: нарощення частки власних фінансових ресурсів за статтями «власний капітал» та «забезпечення майбутніх витрат та платежів», що дозволить скоротити обсяг поточної та довгострокової кредиторської заборгованості яка залучалась для фінансування активів; збільшення суми страхових резервів, що дозволить зменшити суму непокритих збитків компанії; диверсифікація інвестиційного портфеля компанії; створення передумов для зростання ділової репутації компанії, що в свою чергу відобразиться за статтею балансу «Гудвіл» та призведе до збільшення суми активів; забезпечення своєчасного погашення дебіторської та кредиторської заборгованості [5,6].

Основним зовнішнім фактором підвищення платоспроможності страховика є удосконалення нормативно – правового поля. У цьому напрямку важливо розглянути можливість запровадження європейських вимог щодо визначення платоспроможності, зокрема перспективи застосування вимог Директиви ЄС Solvency II. Адаптація національного законодавства до стандартів Solvency II сприятиме вдосконаленню системи управління страховою компанією, підвищенню рівня довіри населення до ринку страхових послуг, розвитку конкуренції всередині ринку. Що в сукупності спричинить прискорення темпів росту і розвитку страхового ринку України.

Отже, основним моментом у забезпеченні достатнього обсягу фактичного запасу платоспроможності є слідування правилу, що різниця власного капіталу та суми всіх зобов'язань, включаючи страхові, має бути вищою ніж 5% загального обсягу сформованих страхових резервів компанії із страхування життя що є граничною умовою достатньої платоспроможності страховика. Згідно вітчизняного законодавства страхова компанія має підтримувати позитивну різницю між фактичним та нормативним запасом платоспроможності, проте, основною проблемою у збільшенні маржі платоспроможності є нестабільність інвестиційного клімату в Україні та негативні тенденції у фінансовому секторі, що знижує достовірність та надійність прогнозів щодо коливань дохідності фінансових інструментів на ринку та не дозволяє побудувати стійку фінансово-інвестиційну політику на базі довгострокових інвестицій в різні сфери національної економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85-VIII (у редакції від 13.02.2020 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/675-19 (дата звернення: 09. 03.2020 р.)

2. Єрмошенко А.М. Нова політика у сфері платоспроможності страхових компаній Європейського Співтовариства / А.М. Єрмошенко // Фінанси України. – 2007. – №11. – С. 103– 109.

3. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / Г.Г. Кірейцев, – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.

4. Бутиріна В.М. Концептуальні основи фінансової стійкості страхових організацій[Електронний ресурс / В.М. Бутиріна // Серия «Экономика и управление».– Том 26 (65).– 2013 – . № 1. С. 20– 26.

5. Гамакова О. О. Фінанси страхових організацій : Навч. посіб. / О. О. Гамакова. – К.: КНЕУ, 2007. – 328 с.

6. Сарахман К. І. Дослідження категорії платоспроможності як фактора забезпечення економічної стійкості підприємства / К. І. Сарахман // Економічний простір. – 2014.– №81. – С. 239– 247.

Рибачик Ірина Федорівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗЛОВЖИВАННЯ СВОЇМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Суб'єкти приватного права сплачують податки та збори до державного та місцевих бюджетів, розраховуючи на отримання загальносуспільних благ, тим самим відмовляючись від частини свого доходу в інтересах суспільства.

Здійснюючи свою діяльність, суб'єкти приватного права часто потерпають від порушень податкового законодавства внаслідок здійснення податкового контролю посадовими особами органів Державної фіскальної служби України. Сприяє цьому необізнаність суб'єктів приватного права, недосконаліть приписів податкового законодавства, нечітке врегулювання Податковим кодексом України окремих процедур, неоднозначність судової практики та зловживання з боку контролюючих органів.

Дослідженню теоретичних питань і проблематики практичного здійснення контролю, його способів, сутності та специфіки присвячено велику кількість наукових праць. Серед авторів можна назвати таких, як М. Кучерявенко, Н. Маринів, М. Мельник, І. Лещух, О. Мельник. Науковці зробили фундаментальний внесок у розгляд проблематики контролю та процесу його здійснення. Однак питання зловживання органами державної влади під час проведення контролю за діяльністю суб'єктів приватного права залишається мало дослідженим.

Вивчивши практику Верховного Суду та Верховного Суду України щодо питання оскарження факту призначення та проведення

документальної виїзної чи фактичної перевірок у разі, коли посадові особи органів Державної фіскальної служби України були допущені до їх проведення, можна зробити висновок, що платник податків повинен бути завжди готовим до проведення щодо нього документальної виїзної чи фактичної перевірок.

Позиція Верховного Суду України, висловлена 24.12.2010 р. у справі № 21-25а10, полягає в тому, що платник податків, який вважає, що стосовно нього було порушено порядок і підстави призначення податкової перевірки, повинен захищати свої права та законні інтереси шляхом недопуску посадових осіб контролюючого органу до такої перевірки. Якщо посадові особи контролюючого органу були допущені до проведення такої перевірки, платник податків може оскаржити до суду виключно суть виявлених порушень податкового й іншого законодавства [1].

Варто зазначити, що при цьому Верховний Суд у справі № К/9901/8259/18 804/5402/14 від 13.12.2018 р. посилається на практику Верховного Суду України 2010 р., а саме на те, що тільки на етапі допуску до перевірки платник податків може наголосити на необґрунтованості підстав її призначення та проведення й не допустити посадових осіб контролюючого органу до перевірки, тим самим захищаючи себе від неправомірного здійснення контролюючим органом заходів податкового контролю[2]. З іншого боку, допуск до проведення перевірки нівелює правові наслідки процедурних порушень, учинених посадовими особами контролюючого органу під час призначення такої перевірки.

Отже, якщо платник податків звертається до суду з позовом про оскарження підстав і порядку призначення перевірки, але посадові особи були допущені до проведення такої перевірки, то в задоволенні такого позову слід відмовити. Підставою відмови в позові є те, що правові наслідки оскаржуваних дій за таких обставин є вичерпаними, а отже, задоволення позову не може призвести до відновлення порушених прав платника податків, оскільки після проведення перевірки права платника податків порушують лише наслідки проведення відповідної перевірки.

Слід відмітити, що другою проблемою є питання настання негативних наслідків у разі відмови платника податків, його посадових осіб, представника чи особи, що фактично проводить розрахункові операції, у допуску посадових осіб до проведення

документальної виїзної перевірки чи фактичної перевірки. Якщо під час проведення позапланової виїзної перевірки чи фактичної перевірки представники контролюючого органу не допускаються до проведення перевірки, вони можуть застосувати щодо платника податків суб'єкта приватного права такий захід, як адміністративний арешт майна (відповідно до підп. 94.2.3 п. 94.2 ст. 94 Податкового кодексу України [3]).

Отже, аналізуючи Постанову Верховного Суду, можна дійти висновку, що посадовими особами порушений порядок проведення фактичної перевірки й неправомірно застосований адміністративний арешт щодо майна платника податків.

Потрібно наголосити на наявності підстав недопуску платником податків посадових осіб контролюючого органу до проведення перевірки, оскільки недопуску фактично не відбулося, тому не було порушено приписів щодо обов'язку платника податків не перешкоджати законній діяльності посадової особи контролюючого органу під час виконання нею службових обов'язків і виконувати законні вимоги такої посадової особи, зазначені в підп. 16.1.9 п. 16.1 ст. 16 Податкового кодексу України [3].

Тому посадові особи повинні бути впевненими в тому, що в допуску до проведення перевірки їм було відмовлено належною особою, передбаченою в п. 81.2 ст. 81 Податкового кодексу України. Якщо це буде не платник податків і/або посадова (службова) особа платника податків (його представник або особа, яка фактично проводить розрахункові операції), то факту виникнення спірних правовідносин не буде, як не буде й порушень податкового законодавства з боку платника податків, тільки постане питання щодо правомірності дій посадових осіб контролюючого органу щодо проведення фактичної перевірки [4, с.180].

Проаналізувавши приписи податкового законодавства щодо підстав, умов і порядку проведення фактичної чи позапланової виїзної документальних перевірок, а також судову практику Верховного Суду України та Вищого адміністративного суду України щодо цих питань, можна дійти висновку, що порушення посадовими особами органів Державної фіскальної служби України приписів податкового законодавства є доволі розповсюдженим явищем.

Однак причини порушень законодавства посадовими особами контролюючих органів відмінні від причин порушення законодавства

платниками податків. До них можна віднести непрофесійність, службову недбалість, бажання вплинути на платника податків, зловживаючи своїми повноваженнями.

Особливість відносин суб'єктів приватного права, які є платниками податків, з органами Державної фіскальної служби України полягає в тому, що такому суб'єкту протистоїть потужний адміністративний апарат. У зв'язку із цим у сторін заздалегідь складаються нерівні вихідні можливості.

Якщо посадові особи такого апарату зловживають своїми повноваженнями, особливо під час проведення фактичної та документальної виїзної перевірок, суб'єкти приватного права є максимально вразливими та незахищеними, оскільки процесуальний порядок цих способів здійснення контролю є нечітко врегульованим (прописаним), що вводить їх в оману і тим самим створює можливість для зловживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Верховного Суду від 13.02.2018 р. у справі № К/9901/8259/18 804/5402/14. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72320483?fbclid=IwAR17frBk_

2. Маринів Н. Податкова перевірка як організаційно-правова форма реалізації податкового контролю: дис. канд. юр. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 204 с.

3. Постанова Верховного Суду України від 24.12.2010 р. у справі № 21-25а10. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/14222170.

4. Мельник М., Лещух І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», 2015. 330 с.

Ружицька Ірина Вячеславівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Відповідно до частини 3 статті 42 Конституції України, «держава захищає права споживачів, здійснює контроль за їх якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, а також сприяє діяльності громадських організацій споживачів»[1]. Зважаючи на стрімкий розвиток економічних відносин та розширення спектра фінансових послуг набуває значної актуальності питання державного регулювання прав споживачів у даній сфері.

Важливість даної тематики полягає у значенні регулювання ринків фінансових послуг, як одного із найважливіших напрямків державної політики. Адже, кількість фінансових послуг для споживачі постійно зростає, нормативно-правове забезпечення залишається недосконалим та нездатним ефективно, а головне своєчасно забезпечити захист прав споживачів, що у свою чергу може призвести до підвищення рівня недовіри споживачів до таких послуг.

Саме тому, враховуючи низький рівень правових механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг, пропонуємо проаналізувати сучасний стан нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери.

Питаннями, що стосуються особливостей функціонування та правового забезпечення сфери надання споживачам саме фінансових послуг займалась велика кількість науковців, зокрема Н. Внукова, В. Кротюк, В. Унинець-Ходаківської, О. Куценко, А. Сирота, О. Конарівської, В. Міщенко, А. Незнамова, Ю. Фогельсон, В. Базилевича, О. Гетманець, О. Шуміло, Т. Колісник, А. Рибальченка та інших. Але, на жаль, існуюча система захисту прав споживачів фінансових послуг потребує детального та комплексного реформування.

Серед нормативно-правових актів, що регулюють питання захисту прав споживачів фінансових послуг важливе місце займає Закон України «Про захист прав споживачів». Зокрема, саме цим документом регулюються відносини між споживачем та надавачем послуг, встановлюються права та обов'язки споживачів при отриманні вищезазначених послуг, а також визначаються механізми їх захисту[2].

Поняття «фінансової послуги» та «ринку фінансових послуг» закріплено у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», так ринком фінансових послуг є «сфера діяльності учасників з метою надання та споживання фінансових послуг»[3] Законодавець у останній редакції вищезгаданого закону розмежував поняття «споживач фінансових послуг» та «клієнт», основним критерієм такого розмежування став інтерес особи, яка отримує чи має намір отримати таку послугу.

Державним органом, одним із основних завдань якого є «захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів впливу з метою запобігання правопорушенням» у даній сфері є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Даний колегіальний орган, який підзвітний Президенту України забезпечує порядок функціонування ринку фінансових послуг шляхом ведення державного реєстру установ, що мають право надавати фінансові послуги[4].

Відповідальність за порушення законодавства у досліджуваній сфері, зокрема, за ненадання чи несвоєчасне надання інформації споживачу, що стосується особливостей надання фінансової послуги, чи ненадання інформації про послугу, обов'язковість надання якої передбачена законодавством закріплюється у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Так незаконні дії посадової особи призведуть до накладення на неї штрафу передбаченого законодавством[5].

На думку Л. Д. Менів: «вдосконалення законодавчого регулювання адміністративної відповідальності за порушення законодавства про захист прав споживачів має відбуватись шляхом розширення переліку правопорушень у даній сфері та визначення чіткої системи покарань»[6, с. 154]

Функцію здійснення захисту прав споживачів, що отримують фінансові послуги, які надаються банками, а також фінансовими

установами та особами, що мають на це право виконує Національний Банк України[7].

Якщо говорити про сферу надання небанківських фінансових послуг, то ще у 2009 році була розроблена та затверджена Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні, якою були чітко сформовані основні проблеми даної сфери та необхідність їх розв'язання. Основною метою та завданням даної Концепції стало покращення системи захисту прав споживачів фінансових послуг шляхом їх удосконалення[8].

Впродовж останніх років у наукових колах активно обговорюється питання стосовно зміцнення фінансової політики України, зокрема і у сфері захисту прав споживачів, шляхом створення інституту фінансового омбудсмена, одним із основних завдань якого стане, створення ефективної та дієвої системи захисту прав споживачів фінансових послуг. На нашу думку, вищезазначений інститут, зміг би стати альтернативною формою захисту в разі порушення прав споживачів фінансових послуг, але на даний момент не існує механізмів швидкого та ефективного його впровадження.

16.10.2019 Президентом України Володимиром Зеленським, було підписано законопроект №1085-1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг», основною метою прийняття якого є впровадження європейської системи захисту прав споживачі фінансових послуг, зокрема, підвищення рівня довіри споживачів, а також покращення інвестиційного клімату в Україні для залучення коштів.

Отже, існує велика кількість державних органів, що забезпечують та реалізують державну політику у сфері надання фінансових послуг, а також нормативно-правових актів, що забезпечують їх діяльність. Але зважаючи на стрімкий розвиток відносин у даній сфері, необхідно більш оперативно змінювати та вдосконалювати діючу систему.

Важливість регулювання та правової регламентації ринку фінансових послуг полягає у необхідності узгодження та гармонізацій інтересів споживачів та надавачів таких послуг.

Основною метою правового регулювання є досягнення високого рівня стабільності у даній сфері, що можливо, на нашу думку, шляхом встановлення контролю за дотриманням надавачами фінансових послуг норм та правил встановлених законодавством нашої держави.

Першочерговим завданням є відновлення довіри громадян до установ та осіб, що мають право надавати фінансові послуги, це сприятиме створенню дійсно дієвої системи правового захисту прав споживачів фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (у редакції від 30.09.2016 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1024- XII (у редакції від 10.06.2017 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show1023-12

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III (у редакції від 19.01.2020) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

4. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг». Указ Президента України 23.11.2011 № 1070/2011. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011

5. Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X.(у редакції від 21.02.2020) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011

6. Менів Л. Д. Удосконалення законодавчого регулювання адміністративної відповідальності за порушення законодавства про захист прав споживачів. Л. Д. Менів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. 2014. Вип. 26. С. 151-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_39 (дата звернення 28.02.2020)

7. Про Національний Банк України»: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV (редакції від 19.01.2020) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show1023-12

8. Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 03.09.2009 № 1026-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2009-%D1%80

Рябченко Юрій Юрійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

БАГАТОАСПЕКТНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНШИХ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Сприйняття діяльності інших учасників судового процесу (§ 3 глави 4 розділу 1 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (далі – ЦПК України) [1]) у непозовних провадженнях і процедурах у цивільному судовому процесі сьогодні не є однаковим. Конкретним проявом зазначеної проблеми є неоднакові підходи вчених до розмежування результатів діяльності окремих суб'єктів, зокрема щодо правової природи висновку експерта та висновку суб'єкта публічної влади, який бере участь у справі з метою надання висновків на виконання своїх повноважень (ч. 6 ст. 56 ЦПК України). Основна увага науковців зосереджена стосовно участі їх у суді першої інстанції. Втім, побудова концепції єдиного суб'єкта цивільного процесуального права зумовлює необхідність приділення окремої уваги участі їх у непозовних провадженнях та процедурах, у тісному зв'язку із загальними положеннями цивільного процесуального права.

1. Характеристика інших учасників судового процесу у провадженнях щодо перегляду судових рішень та в інших провадженнях як суб'єктів цивільного процесуального права має здійснюватись на основі багатоаспектного підходу із урахуванням функціональних особливостей інститутів щодо перегляду судових рішень та вирішення справ у порядку непозовних проваджень та процедур.

2. Необхідно підтримати наведений у науковій літературі підхід щодо сприйняття особи як суб'єкта права, виходячи з розуміння його як соціально-правового явища, яке відрізняється від явища фізичного. У зв'язку із цим принципового значення набувають правові властивості та якості суб'єкта права. Сутність багатоаспектного підходу полягає у визнанні таких аспектів суб'єкта права, зокрема з позицій: юридичної зовнішності; правової волі; сукупності правових

відносин та правових зв'язків; правової свідомості; правового діяча; з позицій соціально-правової цінності; з позицій правосуб'єктності [2, с. 120-122]. Актуальність такого підходу для сучасного розуміння особи як учасника цивільного судового процесу слідує з положень щодо сучасних пріоритетів розвитку правового регулювання, що має базуватись на побудові оптимального співвідношення публічного та приватного інтересу, взаємодії держави та приватної особи на засадах партнерства та співробітництва [3, с. 20; 4, с. 5-6; 5, с. 13-15]. Застосування подібних наукових підходів на галузевому рівні продемонстровано зокрема у монографії Т.О. Мацелик «Суб'єкти адміністративного права: поняття та система» (2013 р.) [6, с. 17-32]. Попри публічний характер сфери дослідження вченої, можливо вказати про актуальність її методологічних засад стосовно й галузі цивільного судового процесу.

Положення розділу 5 ЦПК України не містять особливостей щодо залучення свідка, експерта, дослідження показань свідка та висновку експерта, а також участі спеціаліста та перекладача, експерта з питань права. Тому можна погодитись із поширеною позицією щодо застосування положень розділу 1 ЦПК України при характеристиці цих учасників як суб'єктів цивільного процесуального права, зокрема у питаннях: основи їх процесуального статусу (обов'язок участі у справі), «юридичної зовнішності», правової волі, сукупності правових зв'язків та правових відносин, правової свідомості, активного характеру дій («правовий діяч»), соціально-правової цінності, правосуб'єктності. Також для свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, експерта з питань права у провадженнях щодо перегляду судових рішень актуальними залишаються положення про громадянство та правові гарантії як елементи суб'єкта цивільного процесуального права у змісті, розкритому щодо інших учасників цивільного процесу у позовному провадженні.

Наступною категорією, згідно з якою вказаних учасників розглядають як суб'єктів цивільного процесуального права, є їх цивільний процесуальний статус. Його теж доцільно дослідити з позиції зазначеного багатоаспектного підходу, на прикладі провадження щодо перегляду судового рішення в апеляційному порядку.

Апеляційний суд приймає нові докази лише за наявності поважних причин їх неподання до суду першої інстанції. Тому до фактичного складу, наявність якого необхідна для набуття іншим

учасником судового процесу правосуб'єктності у конкретній справі (зокрема, свідком, експертом), додається ще один факт – наявності поважної причини, що становить особливість підстави виникнення правосуб'єктності інших учасників у суді апеляційної інстанції. Стосовно участі їх у провадженнях щодо перегляду судових рішень у касаційній інстанції, а також за виключними обставинами, то аналіз положень ЦПК України, в яких регламентовано вказані провадження, свідчить, що відповідні норми не виключають можливості допиту свідка, участі перекладача, спеціаліста тощо у цих провадженнях, хоча такі процесуальні дії не є характерними для цих видів проваджень.

3. Виходячи з наведеного, доцільно застосовувати загальні положення ЦПК України до визначення процесуального статусу інших учасників судового процесу у провадженнях щодо перегляду судових рішень та інших непозовних провадженнях та процедурах. Водночас, особливості функціонального призначення зазначених проваджень та процедур порівняно із позовним провадженням обумовлює напрям подальших наукових досліджень.

4. Багатоаспектний підхід стосовно іншого учасника судового процесу як суб'єкта цивільного процесуального права зумовлює актуальність наукових досліджень щодо цивільної процесуальної відповідальності, оскільки вона тісно пов'язана із поняттям суб'єкта цивільного процесуального права. Необхідно підтримати поширену сьогодні наукову позицію щодо розгляду такої відповідальності виключно у позитивному аспекті – як обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки. У такому сенсі цивільна процесуальна відповідальність має тісний зв'язок із такими аспектами суб'єкта цивільного процесуального права, як правосвідомість, правовий діяч, соціально-правова цінність. З'ясування такого зв'язку, створення єдиної концепції цивільної процесуальної відповідальності суб'єкта цивільного процесуального права є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16 (07.05.2004). Ст. 1088 (із змінами).

2. Архипов С. И. Субъект права: теоретическое исследование. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 469 с.

3. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України: моногр. К.: Алерта. 2016. 226 с.

4. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми: монографія. Одеса: Фенікс, 2014. 804 с.

5. Крупчан О. Д. Методологічні виміри сучасного вітчизняного приватного права. *Методологія приватного права (теоретичний дискурс та практичне застосування)*: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 10 червня, 2016 р.). К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2016. 360 с.

6. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система. Ірпінь, Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. 342 с.

Салманова Ксенія Вікторівна,
Яременко Валентина Сергіївна,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу (ННІ права Університету ДФС України)

СПЕЦИФІКА «БАНКОСТРАХУВАННЯ» ЯК ФІНАНСОВОЇ ІНСТИТУЦІЇ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки створюються нові види взаємодій між різними сферами бізнесу. Відтак кооперація банківської та страхової справи за останнє десятиліття є досить поширеним явищем на міжнародному ринку, більше того вказує на позитивні зрушення і в інших сферах економіки. Тому дослідження правової природи поняття банкострахування в умовах нестабільності фінансових ринків, а також виокремлення основних переваг та ризиків даного виду співпраці є досить актуальним на вітчизняному економічному рівні.

Історію створення банкострахування та його стратегії розвитку у своїх наукових доробках досліджували: Л. В. Нечипорук, Л. О. Примостка, І. О. Школьник , А. М. Єрмошенко , Ю. М. Клапків та ін.

Банківські установи відіграють ключову роль в розвитку фінансового сектору економіки, наслідком даного становища є поява нових видів фінансових інституцій. Однією із таких інституцій є структура типу bancassurance, або як ще її називають «банкострахування».

Сама ідея «банкострахування» є суттєво не новою. Співпраця банківських установ та страхових компаній має давнє коріння та існує уже понад 150 років. Датою відліку прийнято вважати теоретичне обґрунтування та практичне доведення переваг від симбіозу страхової та фінансово-кредитної діяльності винахідником кредитних спілок Ф. В. Райффайзеном.

Переважно страховики з банками діяли окремо у власних сферах, проте процеси злиття і поглинання фінансових посередників, у тому числі страхових компаній та банківських установ активізувалися завдяки інтеграційним процесам в середині 80-х років XX ст. та розвиткові фінансових ринків. Саме дані процеси і сприяли розвитку таких послуг, як bancassurance [1, с. 656].

Для того аби розібратися із самою суттю даного поняття, необхідно розібрати семантику даного поняття «банкострахування». Дане поняття складається із двох слів банк та страхування.

Поняття «страхування» закріплене у статті 1 Закону України «Про страхування» [2]. Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [2].

Назва bancassurance розуміється як співробітництво банківської установи зі страховою компанією у сфері продажу страхових продуктів. У Федеративній Республіці Німеччини дане співробітництво має назву allfinanz, у США та Великобританії – financial services industry, італійський – bancari, а у Франції – bancassurance [1, с. 656].

Також поняття «банкострахування» прийнято розуміти у двох значеннях: вузькому та широкому. У вузькому значенні – це продаж страхових продуктів через мережу банку, а у широкому – це залучення банківських установ в процес виробництва, маркетингу та розповсюдження страхових послуг [3, с. 167].

На сучасному етапі розвитку для того аби ґрунтовно дослідити даний процес доцільно говорити про його позитивні сторони та недоліки.

Основними перевагами «банкострахування» для клієнтів є: надання більш широкого вибору послуг і наявність можливості комплексного обслуговування; економія часу – можливість отримання банківських і страхових послуг в одному місці; надання загальної знижки з послуг. Основним із недоліків «банкострахування» є велика імовірність падіння довіри до банківської установи з боку клієнтів, які вважатимуть інтегровані продукти страхування непотрібними або нав'язливими; сприйняття банками страхових послуг як другорядних; комплексні продукти не завжди містять найвигідніші для клієнта умови; зниження якості страхових послуг [4, с. 430; 5, с. 269].

Стосовно вартості за комплексну послугу думки науковців розділились. Так, В. С. Крупський вважає, що розмір комісії банку значно перевищує винагороду страховим посередникам, від цього певною мірою різко зростає вартість послуги й знижується якість. Тому в кінцевому результаті вартість на послугу значно збільшується [5, с. 269]. Протилежною є думка Борисюк О. В., де автор зазначає, що завдяки банкострахуванню вартість на послуги, що надаються – знизиться на 10-15% завдяки широким можливостям внутрішнього трансфертного ціноутворення, що існує між страховою компанією та банком в рамках одного фінансового об'єднання [4, с. 430].

Слід також вказати, що існує ряд перешкод для впровадження та популяризації «банкострахування» в Україні, відтак це зумовлено такими причинами як:

- недосконаліть законодавчої бази у сфері страхування та банківської справи;
- низька правова культура населення;
- нестабільність та мала конкурентоспроможність як банківських, так і страхових організацій, що свою чергу породжує недовіру громадян та ін.

Підсумовуючи вище зазначене, на підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що вітчизняний процес формування банківсько-страхових груп тільки набуває розвитку. Дійсно, світові тенденції «банкострахування» починають впроваджуватись й в України. Так, надають відповідні послуги такі відомі Державні банки України як АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк». Вказані організації вже працюють за зарубіжним досвідом співпраці страховиків та банків, що в свою чергу породжує створення спільних проектів в галузі організації комплексного фінансового обслуговування клієнтів. Одним із таких проектів є фінансовий супермаркет, тобто модель клієнто-орієнтованого бізнесу, який є єдиним інтегрованим каналом доступу клієнтів до фінансових послуг.

Але попри це, необхідно конкретизувати та надати чітке законодавче регулювання банкострахуванню, як окремому виду співпраці, що в свою чергу підвищить рівень довіри громадян до страхування як засобу захисту суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заволока Л.О., Вербицька К.С., Малоок І.А. Тенденції розвитку банкострахування в Україні. *Молодий вчений.* 2017. № 3 (43). С. 656-659.

2. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 25.02.2020).

3. Тринчук В. В., Кучеренко В. В. Зарубіжний досвід розвитку банкострахування. *Вісник Сумського національного аграрного університету.* 2017. Вип. 4. С. 166-170.

4. Борисюк О.В. Тенденції банкострахування в умовах нестабільності розвитку фінансового ринку України. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 428-432.

5. Купський В. С. Використання зарубіжного досвіду для розвитку банкострахування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22(13). С. 266-273.

Салманова Ксенія Вікторівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу (ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА ІНФОРМАЦІЮ В АСПЕКТІ НЕДОБРОСОВІСНОЇ РЕКЛАМИ

На сьогоднішній день важко переоцінити роль рекламного бізнесу в інформаційному просторі. Перш за все реклама слугує носієм інформації про якість, вміст та основні характеристики товару, який в майбутньому може зацікавити споживача. Попри це однією з вагомих проблем сьогодення є недобросовісна реклама та введення споживача в оману через недостовірну інформацію чи приховування її.

Тому досить наріжним є питання про порушення права споживачів на інформацію в контексті недобросовісної реклами та законодавче регулювання зазначених відносин.

Питання захисту права споживачів на інформацію, а також проблеми недобросовісної реклами у своїх наукових доробках досліджувались такими вченими як: Л. Б. Вяткін, Т. Ю. Кагал, Т. М. Ковальчук, Р. М. Посполітак, А.В. Рабінович, М. С. Циганкова, О. В. Кохановська, Ю. І. Зоріна та ін. Однак, це питання не втрачає своєї актуальності, а тому потребує нових сучасних досліджень.

Розглядаючи рекламу як інформаційне явище, яке створене для популяризації товарів та послуг з метою привернення уваги споживача, необхідно зазначити, що реклама має ряд негативних проявів, що виявляється в висвітленні рекламодавцями неправдивої та неточної інформації.

Вітчизняну рекламну діяльність в Україні регулює перш за все Закон України «Про рекламу», який визначає, що «недобросовісною рекламою вважається реклама, яка внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, умовчання, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження та інших вимог,

передбачених законодавством України, вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам та державі». Та доповнено, що «прийоми та спеціальні ефекти, мета яких – привернути увагу або викликати сміх чи інші позитивні емоції і які при цьому не створюють неправильного розуміння споживачем таких прийомів, не вважаються недобросовісною рекламою» [1].

В Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» від 11.07.2003 р. № 1121-IV зазначається, у ч. 1 ст. 7, що «основними принципами реклами є: законність, точність, достовірність, використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами шкоди.» та що «реклама не повинна підривати довіру суспільства до реклами та повинна відповідати принципам добросовісної конкуренції» [2].

Дійсно, одним с основних критеріїв визначення реклами недобросовісною є введення споживача «в оману», тому доцільним є конкретизувати поняття «інформації, що вводить в оману».

Відтак Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» чітко визначає, що інформацією, що вводить в оману, є, зокрема, відомості, які: містять неповні, неточні або неправдиві дані про походження товару, виробника, продавця, спосіб виготовлення, джерела та спосіб придбання, реалізації, кількість, споживчі властивості, якість, комплектність, придатність до застосування, стандарти, характеристики, особливості реалізації товарів, робіт, послуг, ціну і знижки на них, а також про істотні умови договору; містять неповні, неточні або неправдиві дані про фінансовий стан чи господарську діяльність суб'єкта господарювання; приписують повноваження та права, яких не мають, або відносини, в яких не перебувають; містять посилання на обсяги виробництва, придбання, продажу чи поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, яких фактично не було на день поширення інформації. [3].

Відповідно до чинного законодавства питання недобросовісної реклами під призмою права споживачів на інформацію регулюється ч. 8, 9 ст. 15 ЗУ «Про захист прав споживачів» де чітко вказано, що збитки, завдані споживачеві недобросовісною рекламою, підлягають відшкодуванню винною особою у повному обсязі [4].

Більше того вказано, що під час розгляду вимог споживача про відшкодування збитків, завданих недостовірною або неповною інформацією про продукцію чи недобросовісною рекламою,

необхідно виходити з припущення, що у споживача немає спеціальних знань про властивості та характеристики продукції, яку він придбаває.

Однак, ані в Законі України «Про захист прав споживачів», ані в цивільному Кодексі України, ані в судовій практиці непередбачено єдиного тлумачення поняття «необхідна, доступна, достовірна та своєчасна інформація», що негативно позначається на захисті прав споживачів, адже неможливо правильно трактувати ознаки такої інформації, що призводить до численних порушень[5].

Отже, підсумовуючи вище зазначене та на підставі проведеного аналізу вітчизняного законодавства, можна зробити висновок, що правове регулювання інституту реклами та законодавства у сфері прав споживачів потребує конкретизації та оновлення, враховуючи постійний розвиток інформаційних технологій.

Відтак, доцільним буде чітке визначення поняття «необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації», що зможе попередити зловживання зі сторони виробників реклами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 р. № 270/96 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80

2. Про внесення змін до Закону України «Про рекламу»: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1121-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121-15

3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закону України від від 11 грудня 2019 р. , № 286-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80

4. Про захист прав споживачів: Закону України від 1 грудня 2005 р. № 3161 – 15. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

5. Менів Л. Д. Деякі питання регламентації захисту прав споживачів. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2018. Випуск 49. Том 1. С. 129-132.

Самілик Людмила Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
Бейгул Микита Андрійович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СІМ'Ї

На сучасному етапі для забезпечення економічного, соціального та культурного розвитку суспільства в Україні виникає необхідність у нормативному закріпленні засад державної політики, яка спрямована на підтримку та ефективне регулювання зазначених сфер. У цьому контексті великого значення набуває сімейна політика, метою якої є створення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, а також реалізації її функцій і підвищення ролі як найменшої, проте найважливішої одиниці суспільства. Так, стаття 51 Конституції України гарантує охорону дитинства, батьківства, материнства та сім'ї в цілому [1].

Одним із найефективніших механізмів реалізації державної сімейної політики в Україні є допомога при народженні дитини, яка виявляється у наданні грошових коштів одному з батьків, який проживає з дитиною. Право на допомогу при народженні дитини в Україні передбачено статтею 10 Закону Україні «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [2]. Крім того, допомога при народженні дитини розглядається як важливий фактор збільшення народжуваності. З огляду на існуючу негативну тенденцію у народжуваності в Україні, зазначений форма соціальної допомоги набуває все більшого значення. Враховуючи зазначене, держава неодноразово збільшувала розміри допомоги при народженні дитини, але це не призвело до значних позитивних результатів і демографічна криза залишається однією з основних проблем у сучасній Україні. Вітчизняні науковці та практики підкреслюють: існує велика кількість проблем щодо порядку надання допомоги при народженні дитини [3; 4, 5], а також щодо нагляду за цільовим використанням наданих коштів.

На сучасному етапі, допомога сім'ям при народженні дитини є досить розповсюдженою формою соціального забезпечення і надається у більшості європейських країн, винятками є: Нідерланди, Норвегія, Швеція та Монако. Особлива в цьому контексті Словенія: у цій країні одноразова допомога надається тільки певними товарами побуту [6, с. 311].

У Франції одноразова фінансова допомога надається при народженні дитини, а також усиновленні. У разі народження більше одної дитини, сума коштів, відповідно, збільшується. Допомога при народженні однієї дитини становить 900 євро, при усиновленні – 1700 євро. Право на одноразову фінансову допомогу, згідно законодавства Франції, мають сім'ї, доходи яких не перевищують встановленого розміру [7, с. 67].

Досить цікавим є досвід Бельгії у реалізації сімейної політики. Уряд сформував свою позицію щодо цього наступним чином: «держава не здатна впливати на народжуваність населення, але вона зобов'язана створити сприятливі умови для виховання дітей та розвитку сім'ї». Розмір одноразової допомоги при народженні дитини у Бельгії залежить від професійного статусу батьків та кількості дітей у сім'ї. Відповідно, у незалежних робітників розмір фінансової допомоги менший, ніж у осіб, які працюють за трудовим договором. Крім того, розмір допомоги за народження першої у сім'ї дитини менший, ніж при народженні другої та третьої дитини [8, с. 228-230].

В Україні правова регламентація допомоги при народженні дитини відбулась із прийняттям Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» у 1992 році, відповідно до якого розмір коштів був диференційованим. За першу дитину у сім'ї було передбачено надання фінансової допомоги у сумі, кратній 30 розмірам прожиткового мінімуму; на другу дитину – кратній 60 розмірам прожиткового мінімуму; на третю і кожну наступну дитину – кратній 120 розмірам прожиткового мінімуму.

Із прийняттям Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року диференційований розмір грошової допомоги скасовувався. З 1 липня 2014 року розмір допомоги при народженні становить 41280 гривень, незалежно від черговості народження дитини в сім'ї. Грошові виплати здійснюються

одноразово в сумі 10320 гривень, решта коштів виплачується рівними частинами (860 гривень кожний місяць) протягом наступних 36 місяців.

Таким чином законодавець, встановивши фіксовану суму допомоги при народженні, значно зменшив її розмір за другу та третю дитину. Вітчизняні науковці досить неоднозначно сприйняли такі зміни, більшість із них наголошували на значному зменшенні соціальних прав, вказуючи на те, що фактично заради порівняно невеликої економії ставиться під загрозу майбутнє України та можуть настати тяжкі соціальні наслідки, особливо в період економічної нестабільності.

З цього приводу Велика палата Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України у своєму висновку визнала положення Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» такими, що відповідають Конституції України. Але не всі судді Конституційного Суду погодились із цим. Так, суддя Конституційного Суду України Касмінін Олександр Володимирович в своєму висновку зазначив: «допомога при народженні дитини є особливим елементом у загальній системі соціального захисту населення, оскільки вона стосується інтересів дитини, і держава навіть у разі значного погіршення фінансово-економічної ситуації не повинна зменшувати розмір такої допомоги. Проте в результаті внесення змін законодавець зменшив розмір допомоги при народженні другої, третьої і кожної наступної дитини, чим порушив принципи Конституції України та міжнародні стандарти» [9, с. 60-61].

Отже, можна зробити висновок, що встановлення фіксованої суми при народженні дитини є досить суперечливим, оскільки раніше, до внесення змін, розмір суми залежав від прожиткового мінімуму, який у зв’язку з економічним розвитком країни з кожним роком зростає. Таким чином, у разі збільшення прожиткового мінімуму, збільшується і розмір грошової допомоги при народженні, що наразі є неможливим.

Наразі у Верховній Раді України знаходиться декілька законопроектів, які передбачають збільшення розміру допомоги при народженні дитини. Верховна Рада України прийняла Постанову 215-IX «Про висновки і пропозиції до Закону України про Державний

бюджет на 2020 рік», якою ставиться питання встановлення нових підвищених розмірів допомоги при народженні дитини. Відповідно пропонується за народження першої дитини виплачувати 100 000 гривень (відразу 25 000, та 2083 гривень кожного місяця), при народженні другої – 200 000 гривень (відразу 50 000 та по 4166 гривень кожного місяця), третьої – 400 000 гривень (відразу 100 000 та по 8333 щомісяця) [10].

Але, встановлюючи такий розмір допомоги при народженні дитини, законодавець повинен врахувати такий потенційно можливий негативний результат, як збільшення випадків народження дітей у сім'ях, які ведуть асоціальний спосіб життя.

Тому, при збільшенні розміру державної допомоги при народженні дитини необхідно розробити певний механізм нагляду за цільовим використанням наданих коштів, оскільки вони можуть бути використані не для забезпечення розвитку дитини. Для цього органи опіки та піклування, місцеві органи забезпечення соціального захисту дітей повинні вживати ефективні заходи щодо попередження та припинення випадків використання виплачуваних коштів на інші потреби.

В цілому, можна зробити висновок про те, що фінансово-правові чинники реалізації сімейної політики в Україні є дієвими, ефективно впливають на демографічний стан та надають суттєву підтримку і старт сім'ям при народженні дітей. Проте, є обґрунтованою потреба кореляції розміру та механізму виплат для забезпечення розумного балансу матеріального забезпечення сімей, стимулювання народжуваності та ефективного використання цих коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. С. 141.

2. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України.* . 1993. № 5. С. 21.

3. Чеховська І.В. Адміністративно-правове забезпечення державної сімейної політики в Україні: дис. … д.ю.н. / І.В.Чеховська. – Ірпінь, 2014. – 535 с.

4. Чеховська І. В. Державна матеріальна підтримка сімей в Україні: проблеми та напрями реформування / І. В. Чеховська // Ученые записки

Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – С. 342 – 352. – Серия „Юридические науки”.

5. Чеховська І. В. Світовий досвід сімейної політики / І. В. Чеховська // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. – № 2 (49). – С. 161–170.

6. Кривачук Л.Ф. Зарубіжний досвід реалізації політики щодо дітей: пріоритетні напрямки провадження. *Теоретичні та прикладні питання державотворення.* 2011. № 8. С. 561.

7. Амелічева Л.П. Сахарова М.А. Деякі проблеми правового регулювання державної соціальної допомоги при народженні дитини. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса.* 2018. №10. Том 1. С. 192.

8. Стинська В.В. Соціальна підтримка материнства й дитинства в Бельгії. Людинознавчі студії. Серігя «Педагогіка» 2016. №2/34. С. 228-235.

9. Купченко Р.В. Проблеми правового регулювання державної соціальної допомоги сім’ям при народженні дитини в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»* 2018. №29. С. 58-64.

10. Постанова ВРУ № 2000-П «Про висновки і пропозиції до Закону України про Державний бюджет на 2020 рік». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DI00202A.html.

Сидорчук Ангеліна Олегівна,
студентка Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

ОКРЕМІ ПОДАТКОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Оподаткування нерухомості є важливим джерелом наповнення дохідних частин місцевих бюджетів. Незважаючи на відчутний прогрес у розвитку механізмів майнових податків, спробу їх уніфікації, значна частина невирішених питань стосується не безпосередньо реалізації нормативно закріплених процедур з обчислення, сплати, формування податкової звітності та її подання, а знаходиться на межі публічного й приватного регулювання. Ідеться про формалізацію права власності на об'єкти нерухомості, що в подальшому обумовлює виникнення податкового обов'язку.

Окремі податково-правові аспекти регулювання відносин власності на нерухоме майно досліджували такі науковці як І.Є. Криницького, Ю.Б. Гамбарова, Н.В. Шкільової, Г.Ф. Шершеневича, О.О. Коваля, Є.О. Суханова, О.М. Дахно, В.Й Кіселя, Г.С. Романової, О.В. Дрези, В.Ю. Хомутинника, Р.А. Майданника, І.В. Спасибо-Фатєєвої та інших. Під час аналізу правового регулювання оподаткування нерухомості в наукових публікаціях автори переважно торкаються окремих аспектів обчислення, сплати й формування та подання податкової звітності із земельного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку тощо.

Зважаючи на вищевказане має невирішений характер проблематика нормативно-правового регулювання процедури виникнення безпосередньо податкового обов'язку, що у більшій мірі залежить від

формалізації права власності як фізичних, так і юридичних осіб на об'єкти нерухомості, а також від динаміки даного явища.

Правом власності, згідно із цивільним законодавством, є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. При цьому власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном, а майном є окрема річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки [4].

В. П. Камишанський визначив, що історія розвитку права власності свідчить про те, що воно ніколи не існувало у вигляді нічим не обмеженої влади власника над річчю. Необхідність забезпечення прав ізаконних інтересів інших осіб, в тому числі і держави, завжди змушувала право ставити свободу власника в певні межі. Обмеження в інтересах суспільства, сусідів і т. п. завжди існували. Вільна, не обтяжена власність є високе господарське та соціальне благо. Проте, усунути ці обтяжливі обмеження неможливо. Цій вислів поєднує категорії «межі», «обмеження», «обтяження» права власності. Отже, підтверджується спорідненість вказаних юридичних категорій. Утім не визначається чим саме вони поєднані, який є цей спільний для них критерій [1, с. 72]

Слід звернути увагу на той факт, що незалежно від випадку аспекти щодо набуття права власності вирішуються із прямим застосуванням системи цивільного законодавчого базису.

Зазначимо, що Глава 24 Цивільного кодексу України регулює та закріплює порядок набуття права власності (за різним способом отримання майна). До речі порядок набуття права власності за об'єктом нерухомості може бути здійснений за договорами відчуження.

Згідно з положеннями п. 1 ст. 334 ЦК України, право власності в набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Проте, відповідно до п. 1 ст. 657 цього Кодексу, договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню й державній реєстрації [5, с. 156]

Наприклад, О.О. Коваль упевнений, що «саме цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, набуття права

володіння, користування та розпоряджання майном, тобто права власності є саме цивільно-правовими відносинами» [3, с. 78]

Слід мати на увазі також той факт, що на момент настання так званих податкових наслідків (припинення податкового обов'язку особи щодо майна) має різноманітний характер. Наприклад, у одному з випадків припинення права власності платника має підтвердження у формі відповідного договору.

Дата укладання такого договору та його посвідчення обумовлює момент припинення податкового обов'язку. У другому випадку факт припинення права власності має підтверджуватись відповідним рішенням суду. Однак у разі недосягнення згоди щодо суми компенсації рішення суду першої інстанції з великою часткою вірогідності буде оскаржено платником. При цьому він може фактично продовжувати користуватися цим майном. Виникає ситуація, коли попередній власник формально втратив право власності, а новий фактично його ще не набув [4, с. 158]. Під ускладненнями здійснення права власності необхідно вважати утруднення його реалізації через встановлення заборон, додаткових обов'язків, лімітування дозволів (наприклад, відчуження не більш ніж один раз на рік). Ускладнення здійснення права власності виявляються при встановленні меж здійснення цивільних прав, обмежень та обтяжень права власності [1, с. 74].

Отже, здійснивши аналіз наукових робіт провідних фахівців у сфері дослідження податково-правового змісту права власності на нерухоме майно, ми дійшли висновку, що автори переважно торкаються окремих аспектів обчислення, сплати й формування та подання податкової звітності із земельного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку тощо. Наразі невирішеною є проблема нормативно-правового регулювання процедури виникнення безпосередньо податкового обов'язку, що у більшій мірі залежить від формалізації права власності. Ми вважаємо, що для вирішення цієї проблеми потрібно здійснити удосконалення законодавства, що полягатиме у контексті перегляду норм, які висвітлені в кодифікованих актах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми приватного права : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук,

проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 19 лют. 2016 р.). – Х. : Право, 2016. – 364 с.

2. Горобець Н. О. Трансформації змісту права власності в Україні / Горобець Н. О., Садикова Я. М. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. – 2018. – Вип. 48, т. 1. – С. 79-82.

3. Коваль О.О. Правове регулювання оподаткування нерухомого майна в Україні: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2014.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40-44. – 356 с.

5. Чорна Т. Податково-правовий зміст права власності на нерухоме майно / Тетяна Чорна. // Підприємство, господарство і право. – 2018. – №11. – С. 155–159.

Столяренко Дарина Вікторівна,
студент Факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу ННІ права
(Університет ДФС України)

РЕГУЛЮВАННЯ ІПОТЕКИ ЗА УЧАСТЮ МАЙНОВОГО ПОРУЧИТЕЛЯ

Одним з основних способів забезпечення виконання зобов’язань, що виникають із кредитних відносин, є іпотека за участю майнового поручителя. Водночас відносини за участю майнового поручителя законодавством про іпотеку врегульовано в найбільш загальному вигляді, що, як свідчить судова практика, спричиняє певні проблеми правозастосовного характеру. Правовий режим іпотеки за участю майнового поручителя – особи, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання зобов’язання іншої

особи-боржника, визначається Цивільним кодексом України та Законом України «Про іпотеку».

Дослідженню означеної проблематики значну увагу приділяли такі вчені як Б. Бабкін, М. Брагінський, В. Вітрянський, А. Гарбар, Н. Кузнєцова, Н. Саніа хметова, В. Смірнов, В. Черешнюк, В. Яковлєва, В. Луць, О. Карлов, М.Тарас ов, Г. Гуревич, А. Биков та багато інших. Однак, це питання не втрачає своєї актуальності і сьогодні, а тому потребує грунтовного дослідження.

Спеціальні норми Закону України «Про іпотеку», що регулюють іпотеку за участю майнового поручителя, доволі нечисленні і зосереджені в трьох статтях – 1, 11 та 42. З огляду на це, важливо з'ясувати, в яких випадках дійсно мають місце прогалини в правовому регулюванні цих відносин, котрі мають бути подолані за допомогою аналогії закону або аналогії права, а в яких ці прогалини відсутні [1].

Відповідно до ст. 546 Цивільного кодексу України виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання [2].

Схожа за змістом норма міститься в ч. 1 ст. 199 Господарського кодексу України [3]: за погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які звичайно застосовуються у господарському (діловому) обігу. Забезпечення зобов'язання створює між кредитором у цьому зобов'язанні та особою (боржником або третьою особою), що забезпечує зобов'язання, акцесорне (додаткове) по відношенню до основного зобов'язання. Метою акцесорних зобов'язань залежно від виду є стимулювання боржника до виконання боржником свого обов'язку в обсязі, визначеному договором (неустойка та завдаток), а також запобігання негативним наслідкам, які можуть настати для кредитора у разі порушення зобов'язання (порука, гарантія, застава, притримання), або їх зменшення. Правові механізми реалізації того чи іншого виду забезпечення є різними.

Сутність застави (іпотеки) полягає не в тому, щоб забезпечити основне зобов'язання в повному обсязі (як це має місце у разі забезпечення зобов'язання порукою), а в тому, що правом застави є право на чужу річ, яке належіть вірителю [кредитору] на забезпечення його права вимоги за зобов'язанням і яке виявляється в можливості

переважного [порівняно з іншими кредиторами] задоволення із цінності цієї речі [4, с. 408].

Закон України «Про іпотеку» не визнає за заставодавцем (майновим поручителем) статусу солідарного боржника у разі порушення боржником зобов'язання, задоволення вимог кредитора можливе лише в межах цінності майна, переданого в іпотеку, у зв'язку з чим збіль шення обсягу відповідальності майнового поручителя неможливе [5]

Варто зазначити, що однією з істотних умов договору іпотеки є опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані (п. 3 ч. 1 ст. 18 Закону). Відсутність у законі імперативної вимоги щодо оцінки предмета іпотеки як істотної умови договору пов'язана з тим, що: – така оцінка є лише припущенням щодо реальної вартості майна, яка з часом може або зростати або зменшуватися під впливом конкретних причин (коливання ринкових цін на нерухомість, знецінення майна, втрата ним своїх споживчих або ексклюзивних якостей тощо); – нерухомість, за загальним правилом, завжди має свою вартість та певну цінність. Водночас кредитор, укладаючи іпотечний договір в тому числі за участю майнового поручителя, повинен діяти з належним ступенем ділової обачливості та розумності.

Отже, в силу диспозитивності правового регулювання акцесорних зобов'язань та свободи договору як однієї із загальних засад цивільного законодавства обсяг, в якому майновим поручителем забезпечується основне зобов'язання, визначається за домовленістю між кредитором та майновим поручителем.

Законом «Про іпотеку» не встановлено обов'язок майнового поручителя виконати за боржника обов'язок за основним зобов'язанням у повному обсязі. Можливість забезпечення основного зобов'язання не в повному обсязі зумовлює певні особливості припинення іпотеки за участю майнового поручителя у зв'язку з виконанням ним свого обов'язку. Не потребує, на наш погляд, доведення того, що акцесорні (додаткові) зобов'язання охоплюються загальним поняттям зобов'язання як правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК).

Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону «Про іпотеку» у разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель вправі задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки, якщо інше не передбачено законом. Як випливає з легальної конструкції застави, що закріплена в імперативній нормі (ст. 572 ЦК України, ст. 1 Закону «Про іпотеку») і не може змінюватися домовленістю сторін, кредитора має лише переважне відносно інших кредиторів боржника право на задоволення вимог за основним зобов'язанням. Закон «Про іпотеку», так само як і ЦК України, не містить норм щодо неможливості виконання майновим поручителем зобов'язання у грошовій формі, тому це питання має вирішуватися з огляду на вид основного зобов'язання та сутність обов'язку боржника (вчинення на користь кредитора певної дії у вигляді передачі майна, виконання робіт, надання послуг, сплати грошей тощо або утримання від вчинення певної дії).

Слід відмітити, що іпотечного договору з метою забезпечення виконання основного зобов'язання, якому боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію у вигляді сплати певної суми грошей, не змінює прав та обов'язків сторін основного договору, і іпотека, як зазначалося вище, слугує лише додатковим захистом майнових інтересів кредитора. Належним виконанням боржником свого обов'язку в основному зобов'язанні є саме сплата певної грошової суми.

Цивільний кодекс України визнає за загальне правило принципову можливість переходу права кредитора від однієї особи до іншої як у порядку загального (універсального) правонаступництва, так і в порядку правонаступництва в окремому правовідношенні (сингулярного правонаступництва). У частині 1 ст. 512 ЦК України ці види правонаступництва розглядаються як самостійні підстави заміни кредитора у зобов'язанні. Отже, виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем) є видовим поняттям щодо заміни кредитора у зобов'язанні.

Слід брати до уваги, що в Цивільному кодексі України термін «зобов'язання» вживається в різних значеннях: 1) як обов'язок суб'єкта; 2) як позначення усього юридичного відношення, зобов'язання в широкому сенсі, тобто договору (вживається у ЦК щодо окремих видів договірних зобов'язань, визначених підрозділом 1 розділу 3 «Окремі види зобов'язань» Книги 5 «Зобов'язальне право» ЦК); 3) як конкретне право вимоги кредитора до боржника (зобов'язання у вузькому сенсі).

Підсумовуючи викладене вище, можна сформулювати такі висновки:

1. За домовленістю з кредитором за основним зобов'язанням майновий поручитель може забезпечити іпотекою основне зобов'язання як у повному обсязі, так і в частині. Законом «Про іпотеку» не встановлено обов'язку майнового поручителя виконати за боржника обов'язок за основним зобов'язанням у повному обсязі.

2. Іпотека за участю майнового поручителя, якою було забезпечено частину основного зобов'язання боржника, припиняється виконанням майновим поручителем свого обов'язку за акцесорним зобов'язанням на підставі загальної норми ст. 599 ЦК України про припинення зобов'язання виконанням, проведеним належним чином. Оскільки порука й іпотека є різними видами забезпечення виконання зобов'язання, до іпотечних відносин за участю майнового поручителя не можуть застосовуватися за аналогією норми ЦК про поруку, в тому числі й щодо підстав припинення поруки.

3. Закон «Про іпотеку» не забороняє виконання майновим поручителем акцесорного зобов'язання у грошовій формі, і таке виконання не суперечить сутності іпотеки як способу задоволення майнових (грошових) вимог кредитора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про іпотеку: Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2003, № 47 (05.06.2003) – Ст. 642.

2. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. (у редакції від 19.07.2017 р.). // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (у редакції від 08.12.2016 р.) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15

4. Аналіз судової практики застосування судами законодавства, яке регулює іпотеку як заставу нерухомого майна : Лист Верховного Суду України від 01.02.2015 URL : https://ligazakon.net/.

5. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 № 14 URL: https://ligazakon.net/.

Таранюк Тетяна Олексіївна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Амеліна Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

НЕУСТОЙКА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Розвиток економіки та забезпечення фінансової стабільності в країні залежать не лише від загального напрямку державної політики у фінансовій сфері, а й від кожного учасника цивільного обороту, що вступає у договірні відносини та від належного виконання зобов'язань, що виникають з таких правовідносин. Проте, не завжди учасники цивільних правовідносин бажають дотримуватися встановлених законодавством та договором правил поведінки та нерідко ухиляються від виконання покладених на них обов'язків. Тому, задля належного виконання своїх договірних зобов'язань до осіб, які є учасниками договірних правовідносин, можуть бути застосовані засоби забезпечення виконання зобов'язань.

Зокрема, якщо говорити про договір будівельного підряду, то пропонуємо розглянути неустойку – як засіб забезпечення виконання договірних зобов'язань, оскільки у таких правовідносинах вона застосовується найчастіше.

Разом з тим варто зауважити, що неустойка має подвійну природу, її доцільно розглядати як засіб забезпечення виконання зобов'язань та як один із видів цивільно-правової відповідальності.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 546 Цивільного кодексу України зазначено, що неустойка є способом забезпечення належного виконання зобов'язань, а ст. 611 даного кодексу закріплює неустойку як міру відповідальності за порушення договірних зобов'язань [1].

Тому, варто погодитись з думкою С. В. Заверухи про те, що «…подвійна правова природа неустойки являється у тому, що з моменту її встановлення до моменту порушення зобов'язання

неустойка є видом забезпечення зобов'язання, а з моменту порушення зобов'язання неустойка становить міру цивільно-правової відповідальності». У першому своєму вираженні вона виконує попереджувально-стимулюючу функцію, тобто стимулювання сторін до належного виконання зобов'язання, а також попередження порушення зобов'язання в наслідок невідворотного застосування до боржника неустойки і збитків як міри цивільно-правової відповідальності. Водночас після вчинення правопорушення забезпечувальний елемент неустойки припиняє діяти, починають реалізовуватись штрафна (каральна) і компенсаційна функція неустойки як міри відповідальності [2, с. 181-182].

Отож, відповідно до цивільного законодавства, а саме ч. 1 ст. 549 Цивільного кодексу України, неустойка – це грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторові у разі порушення боржником зобов'язання [1].

Разом з тим, О. М. Ситнік зазначає, що «…говорячи про правову природу неустойки, слід зазначити, що вибір способу забезпечення договірного зобов'язання багато в чому залежить і від природи цього зобов'язання. Для зобов'язань, що виникають з договору позики або кредитного договору, більш привабливими виглядають такі способи, як застава, банківська гарантія і порука. Натомість, якщо йдеться про зобов'язання, що виникають з договорів побутового підряду, краще використовувати неустойку, оскільки інтерес кредитора полягає не в отриманні від боржника грошової суми, а в досягненні певного результату» [3, с. 204].

Незважаючи на те, що вище зазначена теза стосується договору побутового підряду, вона є цілком актуальною і для договору будівельного підряду, адже дані договори мають спільну правову природу. Крім того, варто зауважити, що українське законодавство передбачає такі різновиди неустойки як пеня і штраф.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 549 Цивільного кодексу України, штраф – це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, а згідно ч. 3 даної статті пеня – це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [1].

Отож, з даних положень ми можемо зробити висновок, що за договором будівельного підряду неустойка у вигляді штрафу та пені

можуть використовуватися як засіб стимулювання контрагента до належного виконання договірних зобов'язань.

За підставами формування в юридичній літературі пропонується розрізняти законну та договірну неустойку. Законною є неустойка, що безпосередньо встановлена законом, тобто її застосування не залежить від волі сторін. Договірна неустойка встановлюється, власне, сторонами. Як правило, умова про сплату договірної неустойки включається безпосередньо до договору [4, с. 54].

Так, спираючись на принцип свободи договору, сторони у договорі будівельного підряду мають право більш конкретно встановлювати умови та підстави і межі застосування неустойки за неналежне виконання договірних зобов'язань. Зазнаючи в умовах договору можливість застосування неустойки, за порушення умов договору будівельного підряду, сторони договору повинні враховувати особливості даного договору.

Розглядаючи неустойку як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за договором будівельного підряду варто зауважити, що їй притаманні певні особливості, що випливають із самої природи договірних зобов'язань, а саме: неустойка не може бути застосована самостійно, вона може існувати лише за договором будівельного підряду, тобто, якщо договір будівельного підряду буде виконано чи розірвано, то ця обставина тягне за собою припинення можливості застосування неустойки.

Отже, під час укладення договору будівельного підряду сторони, задля забезпечення своїх прав та законних інтересів, передбачених даним договором, можуть застосовувати різні способи забезпечення належного виконання договірних зобов'язань. Однак, неустойка є найпоширенішим способом забезпечення належного виконання договірних зобов'язань за договором будівельного підряду. Вона має універсальний характер та подвійну природу, що вказує на її найбільшу ефективність та переважне значення над іншими способами забезпечення належного виконання договірних зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (20.02.2020)

2. Заверуха С. В. Значення штрафної та залікової неустойки у цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4. С. 180-185.

3. Ситнік О. М. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за договором побутового підряду. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 4. С. 203-207.

4. Гриняк А. Б. Неустойка як спосіб забезпечення виконання підрядних зобов'язань. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 51-56.

Таранюк Тетяна Олексіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

На сучасному етапі розвитку міжнародного співтовариства, та України зокрема, відбувається стрімке реформування ринку фінансових послуг, що спрямоване на залучення якомога більшої категорії населення до даного ринку. Зміни в соціально-економічній та політичній сфері сприяють тому, що в суспільстві зростає попит на банківські послуги, тому цілком логічним є те, що пропозиція таких послуг є високою і орієнтована на задоволення всіх споживчих вимог. Проте, на жаль, не завжди можна говорити про високу якість надання таких послуг. Зазвичай, при реформуванні даної сфери, увага приділяється лише тим питанням, що стосуються збільшенню прибутків, розвитку економіки в цілому, а питання захисту прав споживачів фінансових послуг лишаються поза увагою.

Вивченням питання захисту прав споживачів фінансових послуг займалися такі вчені як: В.У. Владичин, Н.В. Зачосова, О.І. Костюкевич, Т. Г. Іванова, Л.Д. Менів, А.П. Пінчук, Є.М. Сич, І.О. Чкан та інші.

Зокрема, погоджуючись з думкою Л.Д. Менів та Я.Ю. Мисюни, що: «законодавець наділяє споживача спеціальним правовим статусом, який визначає особливості правового становища споживача

серед інших осіб, який наділяється спеціальною правої дієздатністю і специфічними додатковими правами» [1, с. 194], варто зауважити, що споживачі також потребують додаткового захисту, виходячи з особливостей їх правового статусу.

Взагалі, захист споживчих прав громадян в нашій державі є питанням, що потребує нагального вирішення в будь-якій сфері, проте, коли мова йде про якість харчової продукції чи одягу, то споживачі мають хоча б загальне уявлення як їм діяти, якими нормативно правовими актами керуватися та куди звертатися за захистом, а от захист споживчих прав під час користування послугами фінансових установ вже створюють додаткові питання.

Загалом, якщо говорити про правове регулювання, то захист прав споживачів у фінансовій сфері здійснюється відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» [2] від 12 травня 1991 року, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» [3] від 20 вересня 2019 року, Закон України «Про Національний банк України» [4] від 20 травня 1999 року, Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5] від 12 липня 2001 року та інші.

Проте, особливу увагу варто звернути на Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» [3] від 20 вересня 2019 року № 122- XI та на низку змін, що стосуються прав споживачів у сфері банківських послуг, які виникли у зв'язку з прийняттям даного законодавчого акту, зокрема: було визначено повноваження Національного банку України, Національної комісії з питань цінних паперів та фондового ринку у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, нормативно-закріплено відповідальність фінансо-вих установ за порушення прав споживачів та визначено принципи захисту прав споживачів фінансових послуг.

Так, п. 3 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» [3] було доповнено ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» [4] пунктами 34 і 35, відповідно до яких Національний банк України:

1) здійснює захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками, а також іншими фінансовими установами та

особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України;

2) організовує роботу та здійснює заходи з підвищення рівня фінансової грамотності населення [3, 4].

Цікавим і цілком доцільним нововведенням є покладення на Національний банк України обов'язків з організації заходів для підвищення фінансової грамотності населення. Підвищення фінансової грамотності населення стане одним із важливих елементів забезпечення захищеності фізичних осіб від зловживань під час користування фінансовими послугами.

Крім того Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5] було доповнено ст. 41^1, в якій зазначається відповідальність за ненадання, несвоєчасне надання споживачу фінансових послуг та штрафні санкції за порушення таких прав споживачів як:

1) ненадання або надання не в повному обсязі споживачу фінансових послуг перед укладенням договору про надання фінансових послуг визначеної законом інформації про умови надання фінансових послуг в обсязі, передбаченому законодавством, або надання недостовірної інформації про таку послугу;

2) ненадання за запитом споживача фінансових послуг проекту договору про фінансові послуги, якщо такий обов'язок передбачено законом;

3) ненадання споживачу фінансових послуг у порядку, передбаченому частиною другою статті 6 цього Закону, примірника договору про надання фінансових послуг та додатків до нього (за наявності);

4) непроведення оцінки кредитоспроможності споживача перед укладенням договору про фінансову послугу, якщо її обов'язкове проведення передбачено законом;

5) укладення договору про надання фінансових послуг не в письмовій формі (якщо укладення договору в письмовій формі передбачено законом);

6) збільшення в односторонньому порядку фіксованої процентної ставки або неповідомлення споживача у строк та порядку, встановлені законом, про зміну змінюваної процентної ставки;

7) неповідомлення надавачем фінансової послуги споживача про відступлення зобов'язання за договором про надання фінансової

послуги, якщо обов'язковість такого повідомлення встановлена законом [5].

Аналізуючи положення законодавства варто зауважити, що законодавець наділив Національний банк України та Національну комісію з цінних паперів і фондового ринку важелями впливу на фінансові установи, які є порушниками прав споживачів. Тобто державне регулювання спрямовано на удосконалення системи захисту споживчих прав громадян на ринку фінансових послуг.

Отож, керуючись вище зазначеним, варто зауважити, що нарешті увага була надана такому важливому питанню, як захист прав споживачів фінансових послуг. Зміни та нововведення, що були нормативно закріплені у відповідних законодавчих актах, передбачають комплексну систему захисту прав споживачів фінансових послуг.

Наскільки вони будуть ефективними можна буде зрозуміти лише тоді, коли вони запрацюють повною мірою, проте таке детальне законодавче закріплення споживчих прав громадян на ринку фінансових послуг, безумовно, є важливим кроком для подальших позитивних змін у даному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мисюна Я.Ю., Менів Л.Д. Теоретико-правові основи забезпечення прав споживачів. Актуальні питання захисту прав споживачів : зб. тез Всеукраїнського круглого столу , 20 грудня 2018 р. / Ун-т держ. фіскальної служби України [та ін.]. Ірпінь, 2019. 285 с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3321/1/3540_IR.pdf (дата звернення 14.02.2020).

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 року № 1023-XII / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12 (дата звернення 14.02.2020).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг: Закон України від 20.09.2020 року № 122- IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20 (дата звернення 14.02.2020).

4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 року № 679-XIV / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14 (дата звернення 14.02.2020).

5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14 (дата звернення 14.02.2020).

Чеховська Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ: ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

У 2017 році в рамках впровадження реформи охорони здоров'я в Україні було прийнято Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [1]. Законом запроваджено в Україні практику встановлення гарантій з медичного обслуговування, а саме – програму державних гарантій медичного обслуговування населення (далі – Програма медичних гарантій).

Програма медичних гарантій, на думку законодавця, це програма, що визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з тарифом, для профілактики, діагностики, лікування та реабілітації у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами (ст. 2 [1]).

Варто зазначити, що такі країни як Болгарія, Хорватія, Естонія, Грузія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Казахстан та інші вже пройшли через процес запровадження гарантій в сфері охорони здоров'я.

В міжнародній практиці при визначенні терміну «гарантований пакет» зазвичай мають на увазі такі його основні характеристики, як: а) чітке визначення прав на отримання медичних послуг; б) фінансування з коштів бюджету; в) врахування пріоритетності різних видів медичних послуг.

Чітке формулювання гарантованого пакету сприяє досягненню наступних цілей: 1. Операціоналізація права на охорону здоров'я – коли гарантовані медичні послуги чітко визначені, вони стають зобов'язаннями держави. Гарантований пакет встановлює процедуру захисту права на здоров'я. Гарантований пакет підвищує відповідальність уряду та рівень поінформованості пацієнтів щодо їхніх прав; 2. Відповідність між цілями/потребами в галузі охорони здоров'я та наявними ресурсами; 3. Підвищення соціальної легітимності гарантій в сфері охорони здоров'я – гарантований пакет включає в себе прозорий набір правил, згідно з якими пацієнти можуть отримувати доступ до послуг; 4. Покращення планування та управління – чіткі гарантії дозволяють більш прозоре та точне формування бюджету; 5. Поліпшення якості послуг – чіткий гарантований пакет зазвичай супроводжується вимогами щодо якості, що сприяє покращенню відповідності стандартам якості; 6. Перекладає прийняття рішень щодо використання обмежених ресурсів з лікарів та пацієнтів на визначені державні органи [2, с. 3].

Державний гарантований пакет медичної допомоги, на думку українського законодавця, поширюватиметься на всіх громадян України та включатиме:

1) первинну медичну допомогу;

2) екстрену медичну допомогу (у тому числі у стаціонарі);

3) основні види амбулаторних послуг за направленням лікаря загальної практики – сімейного лікаря;

4) основні види стаціонарної медичної допомоги за направленням лікаря загальної практики – сімейного лікаря чи лікаря-спеціаліста, включаючи лікарські засоби для стаціонарної та екстреної медичної допомоги, вартість яких відшкодовується через встановлений державою механізм оплати відповідних видів медичної допомоги;

5) амбулаторні рецептурні лікарські засоби, які внесені до національного переліку основних лікарських засобів та вартість яких відшкодовується через механізм реімбурсації [3].

Проте, як свідчить досвід інших країн, чітке формування гарантованого пакету зазвичай неможливе на ранніх етапах реформи через брак даних та досвіду. Переважно, країни починають з комбінованого підходу, який передбачає поступовий перехід до чіткого визначення державних гарантій, це забезпечує можливість для поетапного запровадження.

Перша програма медичних гарантій в Україні була затверджена у 2018 році, вона стосувалася первинної медичної допомоги [4]. Постановою КМУ було затверджено *Порядок реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік. Визначено особливості реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення, встановлено тарифи та коригувальні коефіцієнти. Зокрема, встановлено тариф* за обслуговування одного пацієнта, включеного до зеленого списку, протягом календарного року – 370 грн. на рік; за одного пацієнта, включеного до червоного списку (для комунальних закладів охорони здоров'я), – 240 гривень на рік.

У 2018 році КМУ затвердив постанову «*Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2019 рік» [5] у якій було визначено, що тарифи за надання медичних послуг, пов'язаних з первинною медичною допомогою, встановлюються як капітаційна ставка за обслуговування одного пацієнта протягом календарного року і становить* за обслуговування одного пацієнта, включеного до зеленого списку – 370 грн., за одного пацієнта, включеного до червоного списку (для комунальних закладів охорони здоров'я), – 120 гривень на рік.

У 2019 році КМУ затвердив постанову «*Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій у 2020 році» [6], якою передбачено Програму медичних гарантій для первинної з 1 січня 2020 року та для вторинної, третинної, екстреної, паліативної медичної допомоги та медичної реабілітації з 1 квітня 2020 року.* Також Програма медичних гарантій для населення діятиме для реімбурсації ліків при серцево-судинних захворюваннях, бронхіальній астмі та цукровому діабеті I та II типу. Держава фінансуватиме такі послуги через Національну службу здоров'я України (далі – НСЗУ) [7].

Постановою [6] запроваджено нову базову ставку та коефіцієнти. У 2020 році розрахункова капітаційна ставка складатиме 600 грн, але коригувальні коефіцієнти знижено, і тому оплата за кожну вікову групу залишиться на рівні 2019 року. За дорослого віком від 18 до 39 років НСЗУ буде так само, як і у 2019 році

оплачувати 370 грн, а за дитину до 5 років – 1440 грн. Ураховуючи те, що тільки 33 із 39 мільйонів осіб підписали декларацію з лікарем закладається відразу дефіцит коштів на надання первинної медичної допомоги.

Акцентуємо також увагу на те, що виділяють п'ять основних тарифів для фінансування медичних послуг. Перший тип тарифу – це капітаційна ставка, вона означає оплату за одну людину. Другий тип тарифу – це ставка за пролікований випадок або оплата за діагностичноспорідненими групами. Суть цього тарифу полягає в тому, що держава не платить за кожну окрему послугу, яка була надана пацієнту в стаціонарі, а оплачує комплекс послуг, що були надані пацієнту. Перед запровадженням оплати за пролікований випадок зазвичай проводиться дослідження. Воно визначає середню вартість лікування пацієнтів з тим чи іншим діагнозом, відповідно до кількості ресурсів, які заклади охорони здоров'я витрачають на таке лікування. Третій тип тарифу – це ставка на медичну послугу, де одиницею оплати виступає власне окрема послуга. Цей тип тарифу застосовується для оплати кожної наданої медичної послуги, наприклад послуги інструментальної діагностики для раннього виявлення новоутворень. Четвертий тип тарифу – це глобальна ставка або, як її ще називають, глобальний бюджет. Це тип тарифу, який забезпечує найбільш стабільне фінансування закладів охорони здоров'я. Для її розрахунку за основу беруться інші тарифи: капітаційна ставка, ставка за пролікований випадок, ставка за надану послугу. Глобальна ставка визначається як добуток запланованої кількості послуг і тарифів для оплати таких послуг. При цьому, заклад звітує про свою роботу про кожну надану послугу або здійснену госпіталізацію. П'ятий тип тарифу – ставка за результатами виконання договорів про медичне обслуговування. Це тип тарифу, який забезпечує найбільш стабільне фінансування закладів охорони здоров'я. Це тариф, який виплачується за досягнення закладом позитивних результатів. Цей тип тарифу дозволяє фінансово заохочувати заклади та команди медичних працівників досягати позитивних результатів в наданні послуг. Цей тип тарифу вимагає збору досить детальної інформації щодо надання медичних послуг, а також ретельного моніторингу. Його зазвичай використовують після того, як система почала працювати за новими методами оплати. У 2020 році в межах програми цей тариф застосовуватися не буде.

Варто також зазначити, що на Програму медичних гарантій на 2020 рік в Державному бюджеті Україні передбачено 72 млрд гривень, а розмір медичної субвенції на перший квартал 2020 року становить – 14,5 млрд грн. [8]. Проте, потреба медичної галузі за орієнтовними розрахунками становить 118,6 млрд грн.[7].

Звертаємо також увагу на норму абзацу другого ч. 5 ст. 4 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [8] у якій законодавець зазначає, що обсяг коштів Державного бюджету України, що спрямовуються на реалізацію програми медичних гарантій, щорічно визначається в Законі України про Державний бюджет України як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках) у розмірі не менше 5 відсотків валового внутрішнього продукту України. Увагу привертає і норма абзацу другого ч. 3 ст. 10 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [1], у якій зазначено, що при розрахунку тарифів та коригувальних коефіцієнтів базою для визначення компонента оплати праці медичних працівників є величина, що є не меншою за 250 відсотків середньої заробітної плати в Україні за липень року, що передує року, в якому будуть застосовуватися такі тарифи та коригувальні коефіцієнти.

Водночас законодавець у ч. 4 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [8] зазначає, що норми абзацу другого частини п’ятої статті 4 та абзацу другого частини третьої статті 10 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [1] застосовуються у порядку та розмірах, що встановлені Кабінетом Міністрів України з урахуванням наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів. Отже є ймовірність браку коштів на реалізацію Програми медичних гарантій, і, у зв’язку з цим, обмеження прав громадян на охорону здоров’я, доступну медичну допомогу і прав медичних працівників на гідну заробітну плату.

Визначення державних гарантій передбачає, що деякі послуги не можуть бути оплачені за кошти програми. Цей перелік визначено Постановою Кабінету Міністрів №1138 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров’я та вищих медичних навчальних закладах» [9].

Підсумовуючи наведене вище варто зазначити, що необхідна правова основа для реалізації програми державних гарантій

медичного обслуговування населення вітчизняним законодавцем сформована, проте фінансові можливості реалізації окремих норм викликають занепокоєння і ставлять під сумнів їх виконання, а відтак і якісне поетапне проведення медичної реформи в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення. Закон України від 19 жовтня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19.

2. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні. URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf.

3. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я. розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80.

4. *Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік. Постанова КМУ від 25 квітня 2018 р. № 407.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/407-2018-%D0%BF.

5. Деякі питання реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2019 рік. від 18 грудня 2018 р. № 1117. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannya-naselennya-za-programoyu-medichnih-garantij-dlya-pervinnoyi-medichnoyi-dopomogi-na-2019-rik.

6. *Про затвердження Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій у 2020 році. Постанова КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1124.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1124-2019-%D0%BF.

7. *Уряд ухвалив акти, що запроваджують зміни на всі види медичної допомоги з квітня 2020 року.* URL: https://www.auc.org.ua/novyna/uryad-uhvalyv-akty-shcho-zaprovadzhuyut-zminy-na-vsi-vydy-medychnoyi-dopomogy-z-kvitnya-2020.

8. Про Державний бюджет України на 2020 рік. Закон України від 14 листопада 2019 року № 294-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX. 14 листопада 2019 року № 294-IX.

9. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах. Постанова КМУ від 17 вересня 1996 р. № 1138. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF.

Яременко Валентина Сергіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Менів Любов Дмитрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Захист прав споживачів є одним із пріоритетних завдань будь-якої розвинутої країни. Не винятком є і Україна, де дане питання є досить актуальним, особливо у сфері фінансових послуг. За останні роки активно реформується законодавство у даній сфері, приймаються вагомі зміни до основних законів по захисту прав споживачів та вносяться ряд законопроектів, що стосуються даної тематики.

Дані зміни зумовлені в першу чергу динамічним розвитком ринку фінансових послуг. Збільшується перелік фінансових продуктів, поглиблюється інтеграція в світові ринки, в результаті чого зростає і кількість споживачів. Також не менш вагомим чинником є адаптація українського законодавства під законодавство Європейського Союзу.

Тому динамічна зміна та подальше удосконалення законодавства України у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг є настільки актуальним у наш час та зумовлює детальне вивчення та аналіз правового регулювання цієї сфери.

Питання захисту прав споживачів фінансових послуг вивчали такі науковці як І. Борисов, О. Конарівська, А. Пінчук. У зарубіжних наукових працях питання правового регулювання захисту прав

споживачів висвітлювали К. Цвайгерт, Ф. Вуд, Дж. Гольд. Проте, не зважаючи на наявність певних досліджень, пов'язаних з вищенаведеною темою, аналіз правового регулювання сфери захисту прав споживачів фінансових послуг та дослідження міжнародного досвіду із даного питання потребує додаткового вивчення.

Положення, що регулюють захист прав споживачів фінансових послуг містяться у таких нормативно-правових актах: Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Податковому кодексі України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Законі України (далі – ЗУ) «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», ЗУ «Про захист прав споживачів», ЗУ «Про споживче кредитування», ЗУ «Про рекламу», ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», ЗУ «Про Національний банк України», ЗУ «Про банки і банківську діяльність», «Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.03.2017, Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 983 «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року».

Досить суттєвих змін на початку 2020 року зазнали більшість вищезазначених нормативно-правових актів. Причиною цьому слугував ЗУ »Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» від 20.09.2019 року[1].

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» закріплює багато суттєвих новел. Так, однією із них та важливою для нас є відповідальність за порушення прав споживачів. Ст. 41^1 даного Закону встановлює відповідальність за порушення прав споживачів [2]. Відповідно, органи, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, зможуть застосовувати до фінансових установ, інших суб'єктів господарювання, що надають фінансові послуги, й осіб, які надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг, у т.ч. кредитних посередників, штрафні санкції за порушення прав споживачів. Зокрема, за порушення прав споживачів доведеться сплатити штраф у розмірі від 300 до 600 НМДГ за кожен передбачений даною статтею випадок.

Також зміни торкнулись і вимог до договору про надання фінансових послуг. Законодавчо визначено, що договір про надання фінансових послуг укладатиметься лише у письмовій формі.

Також необхідно зазначити, що одним із найпоширеніших порушень прав споживачів є порушення їхнього права на інформацію про продукцію або послуги [3, с. 130].

Тому законодавець у даному Законі, а саме у статті 12 закріпив положення згідно з яким фінансова установа зобов'язана розкривати клієнтам визначену законодавством інформацію про умови й порядок її діяльності, яку розміщують у місці надання послуг клієнтам та/або на власному веб-сайті фінансової установи. У цій же статті 12 визначено детальний перелік такої інформації.

Одним із позитивних моментів потрібно зазначити й відповідні зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення у частині надання інформації. Відповідно до яких стаття 156^1 передбачає накладення штрафу на посадових осіб, фізичних осіб — підприємців за порушення з надання інформації споживачу фінансових послуг, обов'язковість надання якої передбачена законодавством[4].

Також не менш важливо розглянути законопроект № 2456-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг»[5], який має усі шанси бути прийнятим, докорінно змінити та покращити захист прав споживачів фінансових послуг. На даний момент даний законопроект очікує на друге читання. Можна говорити й про те, що він спрямований на створення правового підґрунтя взаємодії фізичних осіб з банками та фінансовими компаніями за європейським зразком.

Він передбачає органи захисту прав споживачів фінансових послуг. Такими органами стануть: єдина установа – спеціалізована, регулятор фінансового сектору, загальне агентство з питань захисту прав споживачів або центральний банк; комплексні структури з кількома агентствами, такими як регулятор фінансового сектору або агентства, що відповідають за питання економіки й торгівлі, або поєднання цих двох підходів; спеціалізований фінансовий омбудсмен[5]. Дані новели були запозичені із закордонних держав.

Наприклад, у Канаді діє Агентство з захисту прав споживачів фінансових послуг, яке наділене подвійними повноваженнями:

наглядом за фінансовими установами у федеральному підпорядкуванні та підвищенням рівня фінансової грамотності громадян Канади. Також, необхідно приділити увагу й чотирирівневому підходу Банку Італії до захисту прав споживачів фінансових послуг, який складається з регуляторних повноваження; нагляду; служби Фінансового омбудсмена та ініціативи з фінансової грамотності. Саме наведені країни стали прикладом та надихнули законодавця прописати подібні положення у законопроект № 2456- д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг» [6].

Отже, необхідно зауважити, що з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» від 20.09.2019 року нормативно-правові акти, які регулювали захист прав споживачів фінансових послуг суттєво наповнились новелами, які у свою чергу зміцнили позицію споживачів фінансових послуг. Також у зв'язку із адаптацією українського законодавства під законодавство Європейського Союзу переданий на друге читання законопроект № 2456- д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг», який увібрав у себе положення, запозичені у зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг : Закон України від 20 вересня 2019 р. № 122-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20 (дата звернення: 24.02.2020).

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14 (дата звернення: 24.02.2020).

3. Менів Л. Д. Деякі питання регламентації захисту прав споживачів. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2018. Випуск 49. Том 1. С. 129-132.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 51, ст. 1122 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 12.02.2020).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг : Проект Закону України від 29 грудня 2015 р. № 2456-д URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57617 (дата звернення: 24.02.2020).

6. Міжнародний досвід: презентації спікерів конференції USAID з питань захисту прав споживачів фінпослуг. Асоціація фінансових інституцій :веб-сайт. URL: https://afi.org.ua/articles/mizhnarodniy-dosvid-prezentaciyi-spikeriv-konferenciyi-usaid-z-pitan-zahistu-prav (дата звернення: 24.02.2020).

СЕКЦІЯ 3
РАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Андросович Вікторія Сергіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минюк Олена Юріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НАПРЯМ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Існує чимало напрямів взаємодії держави та бізнесу в Україні. Одним з таких є приватизація державних та комунальних підприємств. Актуальність теми полягає в тому, що внаслідок наявності значних причин погіршення економіки, а саме зниження темпів економічного зростання, зменшення обсягів виробництва, втрата конкурентних позицій на світових ринках, що спричинено недосконалою структурою форм власності в країні та економічних відносин власності, виникає проблема пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування економіки, підтримання оптимальних співвідношень складових національного господарства та вдосконалення економічних взаємозв'язків. Одним із шляхів вирішення проблеми, що застосовується у світовій та вітчизняній практиці з метою підвищення ефективності функціонування економіки, є приватизація.

Дослідженням даної тематики присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, наприклад, окремі аспекти стосовно приватизації розглядали такі вчені, як В. Г. Дубровський, Л. І. Абалкін, А. С. Гальчинський, В. М. Гейць, І. І. Лукінов, В. Д. Базилевич тощо.

Законодавство України з питань приватизації має велику сукупність нормативно – правових актів, що включають в себе закони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-

правові акти, які регулюють правові, економічні та організаційні аспекти відносин приватизації державного та комунального підприємства та майна, і поєднують у собі норми цивільного, адміністративного, фінансового та інших галузей права.

Важливим нормативно – правовим актом, що закріплює положення щодо приватизації держаних та комунальних підприємств є Господарський Кодекс України. Згідно з статтею 146 майно єдиного майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними майновими комплексами і виділяються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі у майні інших суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами відповідно до закону [1].

Слід відмітити, що законодавче визначення поняття «приватизація» міститься у Законі Україні «Про приватизацію державного і комунального майна». Відповідно до статті 1 даного акту приватизація державного або комунального майна – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями [2]. Також в даному законі визначаються способи та порядок приватизації, фінансові та договірні відносини щодо приватизації.

Р. Ю. Биков в юридичному контексті розглядає приватизацію як майнову угоду між суб'єктами приватизації, змістом якої є платне, частково платне або безоплатне відчуження державного майна [3].

З цього випливає, що основною метою приватизації є перетворення відносин власності й передавання (продаж, відчуження іншим способом) державних підприємств та інших майнових об'єктів у власність юридичних і фізичних осіб. Таким способом відбувається взаємодія держави та бізнесу.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про Державну програму приватизації майна державних підприємств» визначено ряд цілей, яких потрібно досягнути у процесі приватизації, а саме зміна відносин власності на засоби виробництва з метою їх якісного відтворення та ефективного використання; створення прошарку недержавних власників як основи багатоукладної соціально орієнтованої економіки; структурна перебудова економіки; стабілізація економічного становища; розвиток конкуренції та обмеження

монополізму; залучення іноземних інвестицій [4]. Закріплення відповідних цілей дає можливість орієнтуватись на порядок здійснення процесу приватизації, і, як наслідок, досягнення бажаного результату.

Не менш важливим є закріплення основних принципів приватизації, які є обов'язковими при здійсненні процесу приватизації будь – яким способом, у Постанові Верховної Ради України «Про Концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду». Так, зокрема, до таких принципів відносять: законність; рівноправність громадян та їхня соціальна захищеність; пріоритетне право громадян України і колективу підприємства на придбання державного майна; своєчасне і правдиве інформування громадян про хід приватизації; створення сприятливих умов для залучення інвестицій тощо [5]. Визначення вищевказаних принципів зменшує можливість порушення норм чинного законодавства та підвищує ефективність процесу приватизації.

До суб'єктів приватизації, окрім державних органів та покупців (їх представників), відносять ще й посередників. До них належать фінансові посередники, довірчі товариства, холдинги та інвестиційні фонди. Тому до законодавчих актів про приватизацію окремо додають акти, що регулюють порядок створення і діяльності даних посередників. Зокрема, Закон України «Про холдингові компанії в Україні», в якому, наприклад, одне із положень зазначає особливості утворення та діяльності державних холдингових компаній під час процедури приватизації [5].

До того ж, в Україні також приймають спеціальні закони у даній сфері, що регулюють особливості приватизації окремих державних підприємств і корпорацій. Наприклад, Закон України «Про особливості приватизації пакета акцій, що належить державі в статутному фонді ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча» від 02.11.2000 р., Закон України «Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії «Укррудпром» від 31.03.2005 р. та ін. Головною ціллю прийняття таких законів є забезпечення більшої прозорості процедур приватизації, а також урахування галузевих та інших особливостей, підвищення ефективності продажів державної частки корпоративних прав, мінімізація ризиків застосування будь – якого тиску для досягнення «необхідних» результатів приватизації.

Окрім вищезазначених нормативно-правових актів, до законодавства про приватизацію належать такі важливі закони, як:

- Закон України «Про приватизаційні папери» від 06.12.2012 р., який визначає поняття і види приватизаційних паперів, умови та порядок їх випуску, розміщення серед громадян України, використання, конвертації та погашення;
- Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 25.07.2018 р., який визначає правові засади приватизації житла, що перебуває у державній власності, а також його подальше використання і утримання;
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.02.2020 р., який зазначає деякі аспекти приватизації майна комунальної власності;
- Положення про інвестиційні фонди й інвестиційні компанії, затверджене Указом Президента України від 15.03.2001 р., яке визначає поняття інвестиційних фондів та інвестиційних компаній, умови їх створення й діяльності та інші.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що приватизація державних та комунальних підприємств є рушійною силою у покращенні національної економіки та здійсненні ринкових перетворень. Тому наявність ефективного та доцільного законодавства тільки прискорить цей процес. В Україні відповідне питання регулюється багатьма актами законодавства. Це свідчить про те, що даний процес є багатоманітним та потребує врегулювання з усіх його аспектів. Однак потрібно контролювати процес прийняття нормативно – правових актів у цій сфері, адже наявність великої кількості законів, постанов, положень тощо можуть призвести до колізій, що, в свою чергу, вплинуть на правильність здійснення процесу приватизації. Через те, правове регулювання приватизації державних та комунальних підприємств потребує неабиякої уваги органів державної вдали та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський Кодекс України: Закон України від 13.02.2020 р. № 436-IV. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1101.

2. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 13.02.2020 р. № 2269-VIII. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19.

3. Биков Р. Ю. Ефективність приватизації державного майна в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009 р. № 3. http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=35

4. Про Державну програму приватизації майна державних підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2018 р. № 2545-XII. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2545-12.

5. Про Концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду: Постанова Верховної Ради України від 31.10.1991 р. № 1767-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-12

6. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 01.0.2016 р. № 3528-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15/ed20170802?lang=ru

Боднарчук Олег Григорович,
доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри
господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ ЯК ОСОБЛИВОЇ ПРАВОВОЇ ФОРМИ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВИ З ПРИВАТНИМ БІЗНЕСОМ

До державно-приватного партнерства (далі – ДПП) належить широкий спектр бізнес-моделей та сфер застосування. У загальному розумінні термін «державно-приватне партнерство» застосовується при використанні будь-яких ресурсів приватного сектору (капіталу, підприємницького та менеджерського досвіду тощо) для задоволення суспільних потреб [1, с. 73].

Апаров А.М., Яценко А.В. зазначають, що «доволі нове правове явище – державно-приватне партнерство – є важливим інструментом на шляху відновлення та модернізації національної економіки, розв’язання важливих соціально-економічних проблем шляхом об’єднання і застосування ресурсів державного й приватного секторів.

Висока ефективність ДПП як юридичної форми взаємодії держави та бізнесу доведена досвідом багатьох країн світу» [2, с. 27].

В Україні створена розгалужена система нормативно-правових актів у сфері ДПП, що складається із законів та підзаконних актів, та забезпечує реалізацію ДПП у різноманітних сферах суспільного життя [3, с. 263].

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [4] державно-приватне партнерство в Україні може здійснюватися у таких сферах, як пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування, виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу, будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури, машинобудування, збір, очищення та розподіл води, охорона здоров'я, туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт, забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, оброблення відходів, виробництво, розподілення та постачання електричної енергії, управління нерухомістю.

Разом з тим, в Законі України «Про державно-приватне партнерство» [4] досить широко визначені сфери державно-приватного партнерства, крім того зазначено що державно-приватне партнерство може застосовуватися в інших сферах діяльності, крім видів господарської діяльності, які, відповідно до згаданого Закону, дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам та організаціям.

Зауважимо, що на думку деяких вчених, на сьогодні обмеження сфер застосування державно-приватного партнерства навряд чи сприятиме його розвитку.

Законом України «Про державно-приватне партнерство» [4] визначені такі ознаки державно-приватного партнерства: забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством.

До основних принципів здійснення державно-приватного партнерства відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [4] потрібно віднести: рівність перед законом державних та приватних партнерів; заборона будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів; узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди; незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, переданих приватному партнеру; визнання державними та приватними партнерами прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства; справедливий розподіл між державним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених в рамках державно-приватного партнерства: визначення приватного партнера на конкурсних засадах, крім випадків, встановлених законом.

Партнерська взаємодія держави і приватного сектору ґрунтується на принципах досягнення балансу державних і приватних інтересів, економічної ефективності проектів, що реалізуються, діяльності соціальної спрямованості та взаємодії відповідальності сторін за прийняті зобов'язання – найбільш точно і повно характеризує тристоронню взаємодію бізнесу, держави і некомерційних організацій громадянського суспільства при переході до інноваційного розвитку інфраструктури надання соціально значущих послуг, вивільнення частини бюджетних коштів та залучення адресних соціально орієнтованих інвестицій [1, с. 78].

Маісурадзе М. Ю. стверджує, що «правова неоднозначність у сфері ДПП не дозволяє ефективно розвивати цей інститут, що потенційно спроможний забезпечити вирішення найбільш гострих проблем розвитку державного сектору економіки [5, с. 120]. На думку вченого, не менш важливою є розробка національної програми з ДПП, що сприятиме його більш ефективному розвитку» [5, с. 121].

Зокрема, Закон про ДПП відсилає до інших законів, правил і постанов, що змушує партнерів аналізувати численні законодавчі акти, які часто суперечать один одному та даному Закону, зокрема: у Законі про ДПП встановлено багато правил, які не можуть бути

реалізовані, оскільки вони непередбачені іншими законодавчими актами (наприклад, створення незареєстрованих сервітутів від імені державного партнера); чітко не розрізнено ДПП і державні закупівлі, незважаючи на згадку про розподіл ризиків; не перебдачено правила проведення конкурсів на концесію, передбачених в Законі про концесію та Законі про оренду та концесію інфраструктури; не міститься переліку субсидій, які можуть надаватися публічним партнером, і про які зазначено в Законі про концесію та Законі про оренду та концесію інфраструктури; зазначено, що однією з ознак ДПП є тривалість відносин від 5 до 50 років, у той час, як у Законі про концесії зазначено, що концесійний договір укладається на строк, який має бути не менше 10 років [6, с. 340].

Важливими положеннями Закону України «Про державно-приватне партнерство» є встановлення національного режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності для іноземних приватних партнерів, визначення приватного партнера на конкурсних засадах, встановлення порядку використання земельних ділянок для здійснення державно-приватного партнерства. У той же час аналіз згаданого закону свідчить, що цей документ має ряд суперечностей. Так, перелік сфер застосування державно-приватного партнерства відповідно до положень закону не є вичерпним, що ускладнює діяльність інвесторів, пов’язану з використанням об’єкта державної чи комунальної власності, наявність лише договірного характеру ДПП тощо. Слід зазначити, що за своїм змістом закон має здебільшого декларативний характер та забезпечує участь держави у партнерстві, гарантуючи довготривалість відносин і права приватного партнера на окупність інвестицій. Однак для практичної реалізації положень закону необхідно розробити більш чіткий та прозорий механізм партнерства, забезпечити чіткий розподіл етапів реалізації його проектів та створити максимальну мотивацію до залучення іноземних партнерів [7, с. 118].

Отже, у цілому, закон про ДПП, хоча і має деякі недоліки, безперечно, заслуговує на позитивну оцінку. Його положення служитимуть основою для початку процесу формування ринку державно-приватного партнерства в Україні. Удосконалення його норм буде і повинно відбуватися в ході підготовки та реалізації конкретних ДПП-проектів [7, с. 120].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крутій О., Радченко О. Основи партнерської взаємодії держави і приватного сектору. *Ефективність державного управління.* 2018. Вип. 1(54). Ч. 1. С. 72–79.

2. Апаров А. М., Яценко А. В. Державно-приватне партнерство як особлива форма співпраці держави з приватним бізнесом. *Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. С. 27–35. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/uazt_2015_4_4 (дата звернення 05.03.2020).

3. Дубок І. Нормативно-правове забезпечення державно-приватного партнерства в сфері культури України. *Ефективність державного управління.* 2016. Вип. ½(46/47). Ч. 1. С. 257–265.

4. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // *Відомості Верховної Ради України.* 2010. № 40. Ст. 524 зі змінами від 10.06.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2404-17 (дата звернення 05.03.2020).

5. Маісурадзе М. Ю. Нормативно-правове забезпечення державно- приватного партнерства в Україні. *Економіка та право.* 2013. № 3(37). С. 115–123.

6. Штурба А. Законодавче забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Антикризове управління економікою України : нові виклики : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–17 грудня 2015 р. Київ. : КНЕУ, 2015. С. 338–343.

7. Безбах Н. В. Правові особливості здійснення державно-приватного партнерства в Україні. *Інвестиції : практика та досвід.* 2018. № 18. С. 117–120.

Боднарчук Оксана Іванівна,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО, ЯК ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Налагодження дієвої співпраці між державою та приватним сектором дозволяє успішно реалізовувати програми, які забезпечують досягнення конкретних стратегічних цілей у найбільш короткий термін. З одного боку, співпраця держави та бізнесу дозволяє вирішити завдання соціального значення, а з іншого боку, господарюючі суб'єкти, основною метою діяльності яких є отримання та максимізація прибутку, залучаються для таких цілей підтримкою держави. Взаємодія держави та приватного сектору або іншими словами державно-приватне партнерство не є новим [1, с. 72].

Доречно зазначити, що основу державно-приватного партнерства в Україні становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, а також Закон України «Про державно-приватне партнерство» та інші нормативно-правові акти.

На сьогодні державно-приватне партнерство набуває поширення в Україні. Воно є однією з ефективних засобів взаємодії держави та бізнесу.

В.Г. Варнавський зазначає, що в сучасному розумінні партнерство держави і приватного сектора являє собою інституційний та організаційний альянс між громадською владою і приватним бізнесом з метою реалізації національних і міжнародних, масштабних, суспільно значущих проектів у широкому спектрі діяльності [2].

Ю.А. Халімовський вважає, що державно-приватне партнерство можна визначити, як взаємовигідну співпрацю публічного та приватного суб'єктів для цілей одночасного отримання прибутку і досягнення суспільно корисних цілей у галузях економіки, засноване на з'єднанні грошових та інших вкладів партнерів і тому розподілі ризиків, який допускає часткове звільнення приватного суб'єкта від підприємницьких ризиків [3, с. 25].

Деякі науковці визначають державно-приватне партнерство, як добровільне, публічне, юридично оформлене взаємовигідне співробітництво держави і приватного сектору, засноване на консолідації та об'єднанні ресурсів або інших внесків сторін, поділі в заздалегідь визначених пропорціях прав, обов'язків, ризиків, результатів, а також засноване на врахуванні інтересів сторін і спільної координації зусиль з метою ефективної реалізації в різних галузях проектів, що мають істотне значення для суспільства [4, с. 103].

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [5] державно-приватне партнерство визначено, як співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами − підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державноприватного партнерства, визначеним цим Законом.

Відтак, на підставі вищезазначених визначень, можна виокремити суттєві ознаки державно-приватного партнерства, а саме:

− по-перше, це взаємодія/співпраця/угода/співробітництво держави та приватного партнера;

− по-друге, дана взаємодія повинна бути взаємовигідною (приватний сектор отримує прибуток, держава вирішує суспільно важливі завдання);

− по-третє, проект повинен бути націлений на задоволення потреб суспільства [1, с. 83].

Зокрема, головною метою державно-приватного партнерства є об'єднання державних і приватних ресурсів для їх ефективного використання та досягнення максимальної вигоди від спільної діяльності для всіх сторін партнерства, а також вирішення завдань, поставлених перед державою і приватним сектором. Для кожної сторони вигода від державно-приватного партнерства може бути своя. Для держави таке партнерство може бути інструментом для залучення позабюджетних коштів, отримання соціально-значущого ефекту, зниження безробіття, поліпшення рівня економічних показників тощо. Для приватного сектору – це вилучення прибутку від спільної

діяльності з державою, отримання доступу до об'єктів, що належать державі, або одержання інших вигод – пільг, бюджетних коштів для розвитку бізнесу, подолання бар'єрів для виходу на ринки послуг (робіт) тощо[4, с. 104].

Тому, державно-приватне партнерство має стати ідеологією для взаємодії держави та бізнесу, повинно розглядатися не лише як інвестиційний механізм, але і як ефективна модель управління економікою, яка дозволяє скоротити і оптимізувати витрати бюджету та підвищити якість виконання й управління об'єктом інфраструктури, і відповідно, якість послуг громадянам, що надаються згодом на цій базі. Злиття мотивацій державного та приватного секторів, а також укладання контрактів на конкурсній основі, розширюють можливості для використання новаторських підходів до здійснення державних інфраструктурних проектів на підставі державно-приватного партнерства [6].

Варто зазначити, що світова практика доводить успішну реалізацію проектів державно-приватного партнерства у різних сферах. За даними Національного інституту стратегічних досліджень: Великобританія зосередила проекти державно-приватного партнерства на таких об'єктах інфраструктури, як школи, лікарні, тюрми, оборонні об'єкти та автомобільні дороги; Канада значну кількість проектів державно-приватного партнерства виконує в таких сферах, як енергетика, транспорт, захист довкілля, водопостачання та водовідведення, рекреаційні об'єкти, інформаційні технології, охорона здоров'я, освіта; Греція переважно виконує проекти державно-приватного партнерства у транспортній галузі; Ірландія визначила такі об'єкти державно-приватного партнерства, як: автомобільні дороги та міські транспортні системи; Австралія – в якості пріоритетних напрямків для державно-приватного партнерства визначила транспорт і системи життєзабезпечення міст; Нідерланди – застосовують механізм державно-приватного партнерства у громадському житловому секторі та системах життєзабезпечення міст; Іспанія – реалізує проекти державно-приватного партнерства в будівництві та експлуатації платних автомобільних доріг та систем життєзабезпечення міст; США – переважно виконують проекти державно-приватного партнерства, які об'єднують природоохоронну діяльність, життєзабезпечення сільських населених пунктів. Існує значний досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства у сфері

водопостачання та водовідведення, управління твердими побутовими відходами, екотуризму та рекреаційній галузі. Застосування механізму державно-приватного партнерства у сфері освіти та охорони здоров'я знайшло розвиток, насамперед, у Великобританії [1, с. 81].

Отже, із зазначеного вище, можна зробити висновок, що державно-приватне партнерство є ключовим механізмом взаємодії між державою і бізнесом, яке буде сприяти ефективному використанню та досягненню максимальної вигоди від спільної діяльності, як державою так і приватним сектором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сергієнко Л. В. Взаємодія держави та бізнесу в забезпеченні реалізації державної політики циркулярної економіки. ДонДУУ. Менеджер. 2017. № 1 (74). С. 71–89.

2. Варнавський В. Г. Концептуальные экономические и правовые основы концессионной деятельности: веб-сайт. URL: http://www.Irex.ru/prtss/pub/polemika/13var.

3. Халимовский Ю. А. Государственно-частное партнерство в субъектах РФ. Налоги. 2011. № 14. С. 12–18.

4. Музиченко А. С., Бержанір А. Л. Державно-приватне партнерство як інститут взаємодії влади та бізнесу. Економічний простір. 2013. № 75. С. 100–108.

5. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 01.03. 2020).

6. Питання державно-приватного партнерства як поштовх до економічного розвитку країни: Повідомлення Комітету з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва: веб-сайт. URL: http://www.iportal.rada.gov.ua/news/ Povidomlennya/30915.html.

Ботвінов Ростислав Геннадійович,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

В умовах трансформації сучасних економічних процесів важливим інструментом реалізації економічної політики держави є публічні закупівлі. Внаслідок функціонування системи публічних закупівель держава задовольняє суспільні потреби в товарах, роботах, послугах, а також утримує та фінансує бюджетні установи. В свою чергу для суб'єктів господарювання публічні закупівлі є можливістю для розширення ринку збуту.

Контроль у сфері публічних закупівель – це одна з основних функцій держави, що забезпечує умови нормального функціонування її фінансової системи [1, с. 57].

Г. Дмитренко зазначає, що оперативний контроль при проведенні замовниками процедур закупівель товарів, робіт і послуг, сприятиме економії державних коштів та забезпечить раціональне їх використання [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі» [3], контроль у сфері публічних закупівель покладений на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, Антимонопольний комітет України та Рахункову палату України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю є – Державна аудиторська служба України [4].

В свою чергу, відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про Рахункову палату», державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) щодо здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету вже проводиться Рахунковою палатою України стосовно всіх стадій закупівель і включає перевірку та аналіз законності та ефективності здійснення закупівель, дотримання передбачених процедур, оцінку своєчасності отримання товарів, послуг та проведення

робіт, а також аналіз стану прозорості та додержання встановлених принципів здійснення закупівель [5].

Необхідно погодитись, що державний контроль у сфері публічних закупівель – це сукупність здійснюваних органами державної влади організаційно-правових заходів, спрямованих на замовників та учасників процедур закупівель до виконання правил і дотримання норм законодавства у сфері публічних закупівель, що має на меті забезпечити створення конкурентного середовища, запобігти проявам корупції, розвити добросовісну конкуренцію та забезпечити раціональне та ефективне використання публічних коштів у сфері публічних закупівель [6].

Трансформаційні перетворення у сфері публічних закупівель неможливо уявити також без дієвого громадського контролю. Наразі, чинне законодавство у сфері публічних закупівель, зокрема стаття 9 Закону України «Про публічні закупівлі» [3] передбачає, що громадський контроль забезпечується через вільний доступ до всієї інформації щодо публічних закупівель, яка підлягає оприлюдненню, до аналізу та моніторингу інформації, розміщеної в електронній системі закупівель, а також шляхом інформування через електронну систему закупівель або письмово органів, уповноважених на здійснення контролю, про виявлені порушення законодавства у сфері публічних закупівель та недоліки роботи електронної системи закупівель.

Науковці схильні розмежовувати державний (через відповідні контролюючі та регулюючі органи) та громадський контроль, який у свою чергу поділяється на формальний та неформальний. Формальний контроль здійснюється спеціально уповноваженими особами або організаціями (наприклад, громадські інспектори, правозахисні організації тощо). Неформальний громадський контроль здійснюється окремими громадянами або їх групами, що не мають офіційних повноважень. Зазначений поділ виглядає досить аргументованим, оскільки на стадії прийняття рішення, у тому числі ухваленні законодавчого акту, у першу чергу необхідним є залучення експертних громадських кіл (експертів, науковців тощо). У той же час, на стадіях проведення процедури закупівлі, виконання договірних зобов’язань необхідно говорити про можливість всебічного громадського контролю.

В свою чергу, громадський контроль у сфері публічних закупівель підсилює довіру громадян до зазначених процедур, а також

сприяє усвідомленню громадянами можливості впливу на реалізацію державної політики.

Визначено, що нині наявна велика кількість порушень у сфері публічних закупівель в Україні. Тому контроль у сфері публічних закупівель є дуже важливим, адже ефективне використання державних ресурсів є пріоритетним завданням будь-якої держави.

Позитивним у цьому напрямі є те, що держава стала на шлях вироблення нових механізмів контролю – впровадження системи електронних закупівель ProZorro, запуск авторизованих електронних майданчиків та веб-порталу Уповноваженого органу з питань закупівель, проведення постійного контролю та моніторингу операцій з державних закупівель тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кулак О. П. Механізми забезпечення розвитку системи державних закупівель в Україні : дис. … канд. наук з держ. управління: 25.00.02. Запоріжжя, 2013. 205 с.

2. Дмитренко Г. В. До проблем в системі державного управління тендерних закупівель в контексті фінансового контролю. *Інвестиції: практика та досвід.* 2010. № 3. С. 60-62.

3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. №922-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19 (дата звернення: 09.03.2020).

4. Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. №43. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п (дата звернення: 09.03.2020).

5. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19 (дата звернення: 09.03.2020).

6. Щукін О. М. Контроль у сфері державних закупівель. *Юридична наука.* 2014. № 7. С. 29-38.

Брик Ангеліна Святославівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Починок Карина Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У господарських відносинах, зокрема господарських зобов'язаннях, беруть участь різні суб'єкти. Одним з учасників відносин у сфері господарювання є держава, правовий статус якої відрізняється від становища інших суб'єктів господарського права.

Чинне законодавство України містить значну кількість норм, що передбачають участь держави в господарських відносинах. Між тим, їх аналіз свідчить про наявність хиб і неузгодженостей, які потребують усунення. Зокрема, це стосується норм, що передбачають участь держави в зобов'язаннях щодо надання державних гарантій.

Форми державного впливу на господарську діяльність вивчали у свої працях українські і зарубіжні вчені в галузі загальної теорії права, конституційного, адміністративного, комунального, господарського права та економіки, зокрема, такі як І. Л. Жук, Л. А. Жук, О. О. Квасніцька, В. К. Мамутов та інші.

Згідно зі ст. 22 ГК України держава здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої і зовнішньої політики [1].

На сьогодні ще точиться дискусія щодо змісту поняття «державне управління». Для представників науки державного управління найважливішим є розгляд цього суспільного явища як процесу з притаманними йому закономірностями, причому перевага віддається змісту діяльності, яка є сутністю державного управління.

Легального законодавчого визначення «управління» немає, проте у багатьох законах пояснюються подібні терміни, які визначають поняття управління, органи управління у певних галузях господарства.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про автомобільні дороги» орган управління – це орган, призначений для управління автомобільними дорогами (вулицями), забезпечення їх функціонування, розвитку та фінансування [2].

За нормами ст. 1 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» добровільне колективне управління – це колективне управління, що здійснюється організаціями колективного управління, зареєстрованими у встановленому цим Законом порядку, виключно щодо об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, включених до каталогу відповідної організації колективного управління [3].

У ст. 6 Закону України «Про державне управління та регулювання у сфері електронних комунікацій» дається перелік принципів організації державного управління, регулювання та діяльності у сфері електронних комунікацій тощо.

Таким чином, система державного управління господарською діяльністю в Україні все ще є однією із сфер сучасного реформування. Для України як держави, що фактично не мала власної системи державного управління, за винятком окремих елементів, успадкованих від радянської доби, – питання організації влади надзвичайно важливе.

Держава застосовує до суб'єктів господарювання в державному секторі економіки всі передбачені ГК України [1] засоби державного регулювання господарської діяльності з урахуванням особливостей правового статусу цих суб'єктів, в яких проявляються різноманітні аспекти сприяння підприємництву, планування тощо.

При цьому основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є: державне замовлення; ліцензування, квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [1, ст. 12]. Слід зазначити, що цей перелік не вичерпний.

Відповідно до ст. 14 ГК України окремими засобами державного регулювання у сфері господарювання є ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування, що спрямовані на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері і захист економічних та соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів [1].

За нормами ст. 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», ліцензування – це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів [4].

У разі потреби держава застосовує квотування, встановлюючи граничний обсяг (квоти) виробництва чи обігу певних товарів і послуг. Порядок квотування виробництва та/або обігу (включаючи експорт та імпорт), а також розподілу певних квот встановлюється в основному актами Кабінету Міністрів України. Наприклад, розпорядженням Кабінет Міністрів України від 24.04.2019 р. було вирішено певні питання з розподілу часток щорічної національної квоти на імпорт озоноруйнівних речовин [5].

До засобів регулювального впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання належить також технічне регулювання.

Так, згідно зі ст. 15 ГК України у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови. Застосування стандартів, кодексів усталеної практики чи їх окремих положень є обов'язковим для: суб'єктів господарювання, якщо обов'язковість застосування стандартів чи кодексів усталеної практики установлено нормативно-правовими актами; учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти чи кодекси усталеної практики; виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні. У разі виготовлення продукції на експорт, якщо угодою (контрактом) визначено інші вимоги, ніж ті, що встановлено технічними регламентами, дозволяється застосування положень угоди (контракту), якщо вони не суперечать законодавству України в частині вимог до процесу виготовлення продукції, її зберігання та транспортування на території України» [1].

Технічне регулювання у сфері господарювання встановлюється низкою законів, серед яких закони України «Про стандартизацію» та «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Ще одним засобом регулювального впливу держави на діяльність господарюючих суб'єктів є дотації та інші засоби державної

підтримки суб'єктів господарювання [1, ст. 16]. Держава може надавати дотації суб'єктам господарювання на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпортні закупівлі окремих видів товарів.

Підстави і порядок застосування засобів державної допомоги та підтримки суб'єктів господарювання визначаються законом. Це, зокрема, закони України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про державну підтримку космічної діяльності», «Про державну підтримку суднобудівної промисловості України» та інші.

Варто також зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 12 ГК України умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності визначаються ГК України, іншими законодавчими актами, а також програмами економічного і соціального розвитку. Встановлення та скасування пільг і переваг у господарській діяльності окремих категорій суб'єктів господарювання здійснюються відповідно до ГК України та інших законів [1].

Отже, український законодавець дедалі більше усвідомлює, що існують вищі національні, національно-державні інтереси, які є визначальним мотивом поведінки держави, державного впливу на господарську діяльність, і політичних програм. З таких позицій стають зрозумілими природа і покликання держави як гаранта і захисника загальнонаціональних інтересів у сфері господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 08.03.2020).

2. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005 р. № 2862-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-15 (дата звернення: 08.03.2020).

3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України

від 15.12.2018 р. № 2415-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19 (дата звернення: 08.03.2020).

4. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. №222-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19 (дата звернення: 08.03.2020).

5. Про продовження реалізації пілотного проекту із впровадження електронних аукціонів з розподілу часток щорічної національної квоти на імпорт озоноруйнівних речовин: Розпорядження Кабінет Міністрів України від 24.04.2019 р. № 267-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2019- (дата звернення: 08.03.2020).

Габрись Олександр Михайлович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Никитченко Наталія Валеріївна,
доктор юридичних наук, професорка,
завідувач кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПОМИЛКИ ПРИ ВИРІШЕННІ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Статтею 124 Конституції України закріплений принцип про те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [1]. Ця засада пов’язана зі створенням у державі умов для реалізації конвенційного положення, встановленого п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2], щодо забезпечення кожному права на «справедливий суд».

Розвиток юстиції, запровадження спеціальних процедур судового вирішення публічних спорів, в тому числі податкових спорів як різновиду останніх, свідчить про реалізацію принципу спеціалізації не лише на стадії контролю державою руху публічних грошових фондів, а й на етапі вирішення специфічних спорів у сфері

оподаткування. Оскарження рішень контролюючих органів у судовому порядку можна розглядати, по-перше, як спосіб узгодження податкового зобов'язання, по-друге, як спосіб вирішення податкового спору та, по-третє, як гарантію захисту прав та свобод платників податків. З ухваленням Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII [3], що закладає правові основи для проведення чергової судової реформи, яка б забезпечила ефективний захист прав і свобод громадян, інтересів юридичних осіб у судовому порядку, практичну реалізацію права на справедливий суд, внесено зміни до адміністративно-процесуального законодавства, які торкнулися безпосередньо діяльності адміністративних судів.

Як свідчить аналітичний огляд стану здійснення судочинства у 2015 році, адміністративні суди почали здійснювати нові повноваження під час розв'язання податкових спорів, якими були наділені відповідно до законів України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» (набрав чинності 1 січня 2015 року), від 25 грудня 2014 року № 63-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу» (набрав чинності 17 січня 2015 року). Цими законами до повноважень адміністративних судів віднесено надання дозволу на погашення всієї суми податкового боргу за рахунок майна платника податків, що перебуває у податковій заставі, та вирішення питання про примирення сторін у зв'язку з досягнення податкового компромісу щодо сплати податкових зобов'язань з податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств.

В адміністративно-процесуальній літературі питанням публічно-правових спорів, як і особливостям податкових спорів, постійно приділяється певна увага, про що свідчать роботи таких учених: О.В. Брінцева, В.С. Куценка, М.П. Кучерявенка, І. Є. Криницького, А.К. Саркісова, Я.В. Греци, М.В. Жернакова, М.В. Жушман, А.Ю. Осадчого, В.А. Сьоміної, В.В. Лазора, О.М. Обушенка, О.М. Федорчука, О.Ю. Щербакової та інших. Водночас, незважаючи на те, що окремі питання порядку вирішення публічно-правових спорів зі вступом у дію КАС України були предметом вивчення ряду вчених, дослідження

процесуальних питань розв'язання податкових спорів в адміністративному судочинстві не знайшли свого належного висвітлення.

Як відомо, податковий спір виникає між державою, з одного боку, та іншим учасником податкових правовідносин, з іншого. Поняття учасника податкового спору охоплює всі зацікавлені сторони податкового спору, його реальних та потенційних учасників. Зокрема, як підкреслює А. К. Саркісов: «учасники конфлікту стосовно сфери податкових відносин є соціальними суб'єктами, тобто окремими особистостями, групами, спільнотами, суспільствами і державами, що володіють певним статусом (рангом) у системі суспільних відносин на тому рівні, де виникає соціальний конфлікт, і є реальними чи потенційними учасниками цього конфлікту» [4].

Обов'язково стороною податкового спору є суб'єкт владних повноважень. Таким суб'єктом здебільшого виступають підрозділи чи посадові особи податкових органів. Отже, від імені держави у сфері оподаткування виступають спеціально уповноважені органи. Слід мати на увазі, що такі органи віднесені законом до числа органів спеціальної компетенції, саме тому законодавчі акти вичерпано визначають їх повноваження та мету діяльності. За межами таких повноважень і функцій названі органи не компетентні вирішувати які-небудь питання, виступати від імені держави.

Як слушно підкреслює О.Д. Олійник, адміністративно-правовий статус фіскальних органів України визначається передбаченою законом сукупністю прав, обов'язків та юридичної відповідальності фіскальних органів, відповідно до яких вони здійснюють контроль за дотриманням податкового та митного законодавства, забезпечуючи реалізацію державної податкової та митної політики [5, с. 4]. З іншого боку, виступаючи учасником адміністративного судочинства, такі органи в особі їх посадових і службових осіб наділяються певними процесуальними правами та обов'язками, які передбачені КАС України.

Таким чином, спираючись на процесуальні норми, закріплені у КАС України, а також наявні наукові погляди щодо суб'єктного складу учасників податкового спору, зазначимо, що сторонами податкового спору виступають обов'язково платники податків та контролюючі органи у сфері оподаткування.

Податкові правовідносини можуть мати багатосуб'єктний склад, тобто в них можуть брати участь більше, ніж дві сторони. Приводом для податкового спору є презумпція порушення прав або невиконання

обов'язків суб'єктом податкових правовідносин. При цьому законодавець у нормах КАС України передбачає умови, за яких контролюючі органи у сфері оподаткування також можуть виступати як позивачі в адміністративному судочинстві.

У податкових правовідносинах, які виникають при вирішенні податкових спорів, предмет доказування насамперед спрямований на правильне та повне вирішення справи. Орган оподаткування повинен довести об'єктивну сторону, тобто юридичні факти, передбачені диспозиціями відповідних норм, а платник податків має право доводити свою невинуватість. Незважаючи на обов'язок податкових органів доводити правомірність своїх рішень, аналіз останніх наукових праць у цій сфері [6], а також судова практика показує, що платник податків не звільняється повністю від процесу доказування. Зокрема, обов'язок доказування законності оспорюваного рішення органу оподаткування покладається на нього після виконання платником податків первинного обов'язку доказування, що включає дії з пред'явлення вимог, які дають змогу усвідомити, в якій частині платник податків не згоден із винесеним рішенням; вказівки обставин, на яких ґрунтуються вимоги; подання відповідних доказів.

А тому, з огляду на вищевикладене, можливо дійти висновку що виникає колізія між двома нормами процесуального законодавства саме в питанні самого статусу платника податку, що унеможливлює однорідне трактування зі сторони суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (РИМ, 4.XI.1950 р. URL – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU50K02U.html

3. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 № 192 VIII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 18, № 19-20. – Ст. 132.

4. Саркисов А. К. Конфликты в сфере налоговых отношений: теория и практика правового разрешения : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. юрид. наук / А. К. Саркиісов. – М., 2006.

5. Олійник О.Д. Адміністративно-правовий статус фіскальних органів України та держав-членів Європейського Союзу: порівняльно-

правовий аналіз : автореф. дис. …канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олійник Олеся Дмитрівна. – Ірпінь : НУДПСУ, 2015. – 19 с.

6. Щербакова О.Ю. Предмет доказування у податкових спорах : автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Щербакова Ольга Юріївна. – Харків, 2015. – 20 с

Голінщак Олександр Леонідович,
аспірант
Науковий керівник:
Починок Карина Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ ТА КРИТЕРІЇ

Державна допомога суб'єктам господарювання є одним з інструментів стимулювання господарської діяльності для досягнення економічних, соціальних та політичних цілей, зокрема для підвищення конкурентоспроможності таких суб'єктів на зовнішньому і внутрішньому ринку. Проте надання державної допомоги може негативно позначатися на функціонуванні ринкового механізму попиту і пропонування та системи конкурентних переваг, яка є основою міжнародної торгівлі, спотворювати конкуренцію, призводити до торговельних конфліктів, неефективного витрачання ресурсів.

Питанням державної допомоги завжди приділялась велика увага як з боку представників господарського права, так і економістів. Наукові розробки окремих аспектів даної проблематики можна зустріти в роботах таких науковців, як О. Бакалінська, Г. Знаменського, О. Ліллемяе, Т. Некрасова, С. Онищенко, К. Починок.

Тож важливим завданням сучасної правової науки є вироблення більш ефективних та дієвих механізмів надання державної допомоги суб'єктам господарювання через їх новизну для національного

законодавства, складність правозастосування та недостатній рівень правового регулювання.

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» набув чинності у серпні 2017 року, який є рамковим і визначає лише загальні правила та принципи функціонування системи державної допомоги. Деталізація цих правил встановлюється на рівні актів Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) та Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ). Проте все ж таки в Законі надано визначення ключових для сфери державної допомоги понять, таких як державна допомога суб'єктам господарювання, надавачі та отримувачі державної допомоги, ресурси держави та місцеві ресурси тощо [1].

Відповідно до п.1 ст. 1 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», державна допомога суб'єктам господарювання (далі – державна допомога) – підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності [1].

В ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [1] закріплюється, що державна допомога може реалізовуватися, у таких формах, як: 1) надання субсидій та грантів; 2) надання дотацій; 3) надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів; 4) списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання; 5) надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами; 6) зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування; 7) надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових; 8) продаж державного майна за цінами, нижче ринкових; 9) збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів [1].

Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [1], було визначено АМКУ уповноваженим органом, якому

доручається здійснювати контроль за допустимістю надання державної допомоги суб'єктам господарювання. Також у Законі визначені повноваження АМКУ, перелік нормативно-правових актів, які мають бути розроблені та прийняті АМКУ та Кабінетом Міністрів України, основні процесуальні норми (порядок подання та розгляду повідомлень про нову державну допомогу, порядок розгляду справ, перевірку незаконної державної допомоги та неналежного використання державної допомоги, повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції, перегляд чинної державної допомоги, реєстр державної допомоги та звітність, та ін.) [1].

Крім того, для забезпечення контролю у сфері державної допомоги АМКУ створив реєстр державної допомоги. Ведення реєстру здійснюється за результатами моніторингу державної допомоги. Реєстр функціонує на Порталі державної допомоги [2]. Функціонування реєстру державної допомоги має допомогти населенню краще розуміти, куди саме, з якою метою та в яких обсягах надається державна допомога, тобто куди, з якою метою та в яких обсягах витрачаються сплачені ним податки тощо. Щодо суб'єктів господарювання, то реєстр надає їм можливість отримати інформацію про доступні та попередньо оцінені АМКУ програми державної допомоги, з яких вони можуть отримати допомогу для розвитку бізнесу.

Одним із механізмів реалізації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [1] є критерії, що затверджуються урядом та відповідно до яких встановлюються механізми оцінки допустимості державної допомоги для конкуренції, її форми, максимальний розмір та категорії отримувачів. Вже розроблено критерії таких категорій державної допомоги: для забезпечення розвитку регіонів; підтримка середнього та малого підприємництва; на професійну підготовку працівників; на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць; на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання; на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність. Усі вони були сформульовані з урахуванням практики та законодавства ЄС.

В свою чергу, щодо до критерію державної допомоги на захист навколишнього природного середовища, то КМУ своєю Постановою від 06.03.2019 р. №182 затвердив нові критерії оцінки ступеня ризику від провадження господарської діяльності та визначення

періодичності проведення планових заходів контролю Державною екологічною інспекцією [3]. Відповідно до Постанови, ризики настання негативних наслідків від провадження господарської діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів визначені у Додатку 1 до Постанови №182. Перелік критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, їх показники та кількість балів за кожним показником визначені у Додатку 2 до Постанови №182.

Із так званих галузевих критеріїв АМКУ розроблено, оприлюднено та проведено громадські обговорення лише щодо критеріїв у вугільній галузі та у банківській галузі.

Отже, державна підтримка є державною допомогою, якщо одночасно виконуються такі умови: підтримка надається суб'єкту господарювання; фінансування державної підтримки здійснюється за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів; підтримка створює переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності; підтримка спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції.

В свою чергу, ч. 1 ст. 4 Закону містить невичерпний перелік форм, в яких може реалізовуватися державна допомога, а тому до форм можемо віднести також: надання комунального майна суб'єктам господарювання в безоплатне користування; списання безнадійної заборгованості з орендної плати, неустойки, пені та невідшкодованих витрат на вчинення виконавчих написів нотаріуса за оренду об'єктів комунальної власності; збільшення статутного капіталу комунальних/державних підприємств; надання відповідної субвенції між місцевими бюджетами комунальному підприємству; звільнення від сплати орендної плати суб'єктів господарювання, в тому числі на період літніх канікул тих суб'єктів господарювання, які орендують комунальне майно в навчальних закладах міста і надають послуги, пов'язані з навчально-виховним процесом; фінансова підтримка громадським об'єднанням осіб з інвалідністю; фінансова підтримка на виконання статутної діяльності (заробітна плата, оплата послуг за друк газет та інші видатки); надання фінансової підтримки громадським організаціям у межах затверджених програм соціального

захисту окремих категорій населення є державною допомогою за умови дотримання вищезазначених умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. №1555-VII // БД «Законодавство України» / ВР України . URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1555-18 (дата звернення: 07.03.2020).

2. Портал державної допомоги. URL: http://pdd.amc.gov.ua.

3. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Закон України від 06.03.2019 р. №182 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-п (дата звернення: 07.03.2020).

Долгий Олександр Олександрович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Національна академія прокуратури України),
Долгий Андрій Олександрович,
кандидат економічних наук
(Філія «Пасажирська компанія»
АТ «Укрзалізниця»),
Долгий Олександр Андрійович,
доктор наук з державного управління, професор
(Університет ДФС України)

ПРАВОВА ПІДТРИМКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОТИДІЄЮ КОРУПЦІЇ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

1. На сьогоднішній день посилення протидії корупції – одне з найбільш проблемних практичних питань, спроба вирішити яке здійснюється в Україні, в тому числі – шляхом правової підтримки публічного управління в цій сфері. Та наразі, за оцінками авторитетної громадської організації «Transparency International Ukraine» (TIU) у рейтингу «Індекс сприйняття корупції» (CPI) у 2019 р. [1] Україна погіршила свої показники в порівнянні з 2018 р., набравши 30 балів, і посіла 126 місце серед 180 країн (результат за 2018 рік – 32 бали, 120 місце). Для прикладу, країни-сусіди мають вищі оцінки: Польща – 58 балів, 41 місце; Словаччина – 50 балів, 59 місце; Білорусь – 45 балів, 66 місце. Україна все ж змогла обійти Російську Федерацію – 28 балів, 137 місце (нагадаємо, на думку фахівців цієї організації, показник, що менший 30-ти балів, є «ганьбою для нації»). Наведемо ще одну оцінку рівня корупції в Україні. 22.11.2019 р. Президент США Дональд Трамп, виступаючи на телевізійному каналі Fox News, відніс Україну до найбільш корумпованих країн світу, до тих, де ця проблема постала сьогодні найбільш гостро. Ця проблема, безсумнівно, стосується й сфери бізнесу в нашій державі, де держава, взаємодіючи з бізнесом, має забезпечувати створення сприятливого бізнес-клімату. Та корупція шкодить не тільки інтересам бізнесу, а й вцілому економічному розвитку України. Побічно це підтверджують дані про дефіцит

Державного бюджету України, (наприклад, в 2019 р. – близько 1,8 % ВВП, або 72,4 млрд. грн.). Загалом корупція обґрунтовано визнана загрозою національній безпеці держави Україна, її економічному сектору та розвитку вітчизняного бізнесу. Актуальність дослідження напрямів посилення цьому антисуспільному явищу навряд чи потребує додаткового обґрунтування.

2. Відмітимо, шляхи розв'язання окресленої проблеми протягом тривалого часу активно обговорювали та висвітлювали у своїх наукових працях О. Бусол, Є. Вандін, П. Гаман, В. Гаращук, Д. Заброда, С. Задорожний, О. Зоря, Ю. Коваленко, Т. Корнякова, О. Костенко, С. Лазаренко, В. Литвиненко, М. Мельник, Д. Михайленко, А. Новак, В. Соловйов, М. Хавронюк, В. Юрчишин та ін. Їхні наукові здобутки є суттєвим підґрунтям для проведення подальших досліджень окресленої проблеми в контексті правової підтримки публічного управління протидією корупції.

3. Із обґрунтованих у теорії тлумачень поняття «публічне управління», що запропонували Д. Кілінг, автори Глосарію Програми розвитку ООН, вітчизняні дослідники С. Гайдученко, Л. Новак-Каляєва, О. Оболенський, С. Чернов та ін. [2], виділимо тлумачення, обґрунтоване Л. Новак-Каляєвою, як таке, що, вважаємо, чи не найбільше узгоджується з предметом нашого дослідження. Як вважає Л. Новак-Каляєва, публічне управління – це діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків (планування, організації, керівництва, координації та контролю) щодо формування та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць [3, с. 144]. Ведучи мову про публічно-управлінську діяльність, ця авторка визначає умови підвищення її ефективності. Це, зокрема, ті, що стосуються правової складової публічного управління – додержання принципів верховенства права, справедливості, безпеки та ін. [3, с. 144], з чим не можна не погодитись в контексті необхідності посилення в країні протидії корупції.

4. Що стосується правової складової публічного управління протидією корупції, то, дійсно, в останній час в країні прийнято/доповнено/змінено ряд законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на посилення протидії корупції.

Реалізація їх положень має сприяти зменшенню проявів корупції в державі. Серед них *закони України*: базовий – «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII (із змінами, в останній редакції станом на 02.01.2020 р.), «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ліквідації корупційної схеми у сфері реєстрації інформації зі звітів про оцінку об'єктів нерухомості та прозорості реалізації майна» від 05.12.2019 р. № 354-IX; *постанови Кабінету Міністрів України*, в тому числі – «Питання запобігання та виявлення корупції» від 04.09.2013 р. № 706 (остання редакція – за постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 973); *Укази Президента України*, зокрема, – «Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції» від 20.09.2019 р. № 713/2019 й ін.

5. Вагоме місце у сфері протидії корупції посідають акти стратегічного характеру. В тому числі – чинний на сьогодні Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015 [4] (далі – Стратегія-2020), що передбачає реалізацію протягом п'яти років, до кінця 2020-го року, 62-х форм і програм розвитку держави, її безпеки. Серед них – і реалізацію антикорупційної реформи. До вектору безпеки цим документом, зокрема, віднесено забезпечення безпеки не лише держави, а й бізнесу, приватної власності. Також основою безпеки має бути надійне – правове – підґрунтя: забезпечення чесного та неупередженого правосуддя, впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Основною метою антикорупційної реформи Стратегія-2020 визначає суттєве зниження рівня прояву корупції в країні, зменшення втрат Держбюджету та бізнесу через корупційну діяльність; і ще – покращення позицій держави в міжнародних рейтингах з оцінки рівня корупції (30 балів і 126 місце в рейтингу CPI в 2019 р. навряд чи можна назвати антикорупційним проривом). На превеликий жаль, і зазначеного, і взагалі досягнення значної кількості з 25 ключових показників, передбачених її 4-м розділом «Стратегічні індикатори реалізації Стратегії», поки що, за чотири роки реалізації Стратегії-2020 не відбулося.

6. Ураховуючи визначену в державно значимих документах стратегічного характеру необхідність посилення протидії корупції в Україні, вважаємо, що в інтересах бізнесу та економічного розвитку України заходи антикорупційного характеру, серед іншого, мають

спрямовуватися на: 1) пріоритетність забезпечення належного виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, що самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією (антикорупційна експертиза); 2) посилення контролю, як з боку правоохоронних органів, так і відомчого, за найбільш вираженими корупцією галузями і сферами діяльності (державні закупівлі, дозвільні процедури тощо). Його результати мають передувати і бути підставою для застосування спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції передбачених для цих суб'єктів законом сил, засобів, форм і методів роботи в процесі протидії корупції; 3) удосконалення державної політики в сфері протидії корупції шляхом правової підтримки запровадження інституту професійного самоврядування в органах державної влади як елемента їхньої системно-структурної організації; 4) правову підтримку заходів з протидії корупції, що вживаються як державними інститутами, так і громадськими організаціями.

7. Існуючі оцінки вітчизняної практики державотворення, публічного управління та результатів функціонування органів влади України в черговий раз підтверджують наявність потреби удосконалення правової складової публічного управління протидією корупції. Її прояви взаємопов'язано та взаємодоповнюючи дестабілізують сталий розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави, і, тим самим, негативно впливають на бізнес, взаємодію держави і бізнесу на якість реалізації реформ та програм економічного розвитку країни, задекларованих на стратегічному рівні державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс сприйняття корупції – 2019. *ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна»* : веб-сайт. URL : https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/

2. Глосарій Програми розвитку ООН [Електронний ресурс]. URL : http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministration Glossary; Новак-Каляєва Л. М. Публічне управління: термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін.; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. С. 144; Трощинський В. П. Енциклопедичний словник з

державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.; Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» / С. І. Чернов, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ, 2014. С. 7 та ін.

3. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. : за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.

4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL : https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

Закорецький Владислав Валерійович,
аспірант
Науковий керівник:
Починок Карина Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО КОНЦЕСІЮ»: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Одним з найпродуктивніших сучасних способі підвищення ефективності використання державної власності є встановлення партнерських відносин між державою і приватними господарюючими суб’єктами.

Оптимальною стратегією розвитку стає залучення приватних інвестиційних ресурсів у галузі господарювання, з поєднання інтересів публічної та приватної власності.

Верховна Рада 03 жовтня 2019 року ухвалила Закон «Про концесію» [1], який має удосконалити правове регулювання концесійної діяльності та гармонізувати законодавство про концесії із законодавством про державно-приватне партнерство та який передбачає умови залучення приватного капіталу до управління держмайном.

Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про концесію» концесія – форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесієдавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції [1].

Іншими словами, це форма державно-приватного партнерства, яка передбачає передавання об'єктів державної власності (власності територіальної громади) – доріг, аеропортів, вокзалів, портів тощо – у тимчасове користування приватним підприємствам.

До сьогодні відносини у сфері ДПП регулювалися чотирма законами. Тепер же це – один документ, який, крім загальних правил, також визначає й особливості концесії певних об'єктів, які раніше регулювалися окремими законами (наприклад, концесія на будівництво автомобільних доріг). Закон України «Про концесію» визначає концесію не просто як договір, а як форму державно-приватного партнерства, за якої держава передає інвестору право на:

– створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення);

– та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом (об'єктами) концесії;

– та/або надання суспільно значимих послуг.

Отже, розглянемо, які зміни приніс новий Закон «Про концесію» та які переваги від його прийняття:

1) розширив перелік публічних партнерів, які можуть укладати договори концесії щодо об'єктів державної власності. Це державні органи, які відповідно до закону «Про управління об'єктами державної власності» [2] здійснюють управління об'єктами державної власності, Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган, або за рішенням Кабінету Міністрів України – Національна академія наук України та галузеві академії наук.

2) порядок визначення приватного партнера, тобто концесіонера. Відтепер для визначення концесіонера існує 3 основних способи: а) концесійний конкурс; б) конкурентний діалог; в) прямі переговори

з орендарем держмайна. При цьому, проведення концесійного конкурсу або конкурентного діалогу може відбуватися в електронній торговій системі по типу Prozorro на конкурентних засадах, що збільшує рівень відкритості конкурсу. Для кожного із способів визначення концесіонера встановлена окрема деталізована процедура, передбачені жорсткі строки щодо етапів її реалізації.

Зокрема, до кола учасників концесійних відносин можуть входити користувачі (ті, хто користується об'єктом концесії), кредитори (фінансові установи, міжнародні фінансові організації, які надали або мають намір надати боргове фінансування чи видали гарантію концесіонеру для виконання ним зобов'язань за концесійним договором), незалежні експерти та радники.

3) розширив перелік істотних умов та зміну строків укладення концесійного договору (концесійний договір укладається на строк, який не може бути меншим 5 років та більшим 50 років. Водночас, строк концесійного договору щодо будівництва та подальшої експлуатації автомобільних доріг має становити не менше 10 років).

Водночас перелік видів діяльності, для яких можливі договори концесії, доповнюється сферою суспільно значимих послуг, тобто спрямованих на забезпечення суспільних інтересів та потреб, які зазвичай мають забезпечуватися органами державної влади, органами місцевого самоврядування або державними, комунальними підприємствами, установами, організаціями, господарськими товариствами, на господарську діяльність яких вирішальний вплив має держава, територіальна громада чи Автономна Республіка Крим.

4) можливість передавати в заставу майнові права, що випливають з договору концесії (майнові права концесіонера, які виникають в результаті укладення концесійного договору, за погодженням з концесієдавцем, можуть бути предметом застави, за умови, що інше не встановлено концесійним договором).

5) закріплення права на заміну концесіонера (у разі істотного порушення концесіонером умов договору), або ж за ініціативою кредитора концесіонера (в порядку звернення стягнення на майнові права концесіонера, що випливають із концесійного договору, які передавалися в заставу. Порядок та умови заміни концесіонера відбувається у строк не пізніше 180 робочих днів з дня укладення концесійного договору).

6) державна підтримка концесіонера, може надаватися в один з таких способів: виплати плати за експлуатаційну готовність; придбання концесієдавцем певного обсягу товарів, робіт чи послуг, що виробляються або надаються концесіонером відповідно до концесійного договору; постачання концесіонеру товарів (робіт, послуг), необхідних для виконання концесійного договору; будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, які не є об'єктами концесії, але необхідні для виконання концесійного договору.

7) встановлює чітку процедуру ініціювання та прийняття рішення щодо здійснення ДПП, яка узгоджується із Законом України «Про державно-приватне партнерство»;

8) передача вирішення спору до міжнародного комерційного або арбітражу;

9) встановлює відповідальність концесіонера за дії залучених субпідрядників;

10) спрощує процедуру виділення земельних ділянок для проектів ДПП у формі концесії;

11) розширює перелік видів концесійних платежів;

12) процедура трансформації оренди в концесію у разі відповідного звернення з боку орендаря. Тобто, Закон надає можливість орендарям державного майна продовжити користування таким майном, але вже на умовах концесії. Строк дії договору концесії у такому випадку не може перевищувати строку, який залишився до терміну закінчення договору оренди і становить не менше 5 і не більше 50 років. Рішення про доцільність здійснення концесії та проведення прямих переговорів приймає безпосередньо Кабінет Міністрів України.

Недоліки закону «Про концесію» є те, що відносить до концесієдавців державні підприємства, установи, організації, господарські товариства, 100% статутного капіталу яких належить державі або іншому господарському товариству, 100% статутного капіталу якого належать державі. Це прямо суперечить визначенню суб'єктів державно-приватного партнерства, яке міститься в ст. 1 закону «Про ДПП» [3]; а також обмеження щодо концесіонерів (концесіонером за договором концесії є лише юридична особа-резидент, тоді як згідно зі старим законом концесіонером міг бути будь-який суб'єкт господарювання, резидент або нерезидент).

Отже, у цілому прийняття цього закону точно має сенс і доцільність для розвитку держави. Закон «Про концесію» розроблено на базі та відповідно до права ЄС. В ньому враховано кращий міжнародний досвід реалізації концесійних проектів. Він гармонізує українське законодавство про концесії із законодавством про ДПП та вносить відповідні зміни до низки законодавчих актів з метою приведення їх у відповідність до положень закону та усунення бар'єрів для реалізації концесійних проектів, а також дозволить залучити як вітчизняних, так і іноземних інвесторів до розбудови інфраструктури України на взаємовигідних умовах для усіх сторін концесійного договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про концесію: Закон України від 03.10.2019 р. №155-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20 (дата звернення: 07.03.2020).

2. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. №185-V // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16 (дата звернення: 07.03.2020).

3. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. №2404-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення:07.03.2020).

Кривошея Юлія Олегівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Никитченко Наталія Валеріївна,
доктор юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Наразі Україна переживає важкі для себе і свого громадянського суспільства часи, але саме на даному етапі розвитку нашої Батьківщини вищезазначене супроводжуються змістовними, структурними і функціональними змінами в національному праві і безпосередньо внесенням змін в основу будови українського права. В останні декілька років відбувається стрімке оновлення усього нормативно-правового масиву, який є важливою передумовою розвитку галузей права. Таких змін має зазнати і господарське законодавство.

Необхідно згадати, що в Україні є ієрархія нормативно-правових актів. Конституція України – має найвищу юридичну силу, норми якої є норми прямої дії. Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише у частині, що не суперечить Конституції України [1].

Безпосередньо відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, Господарським кодексом України, законами України, іншими нормативно-правовими актами [2].

В Україні, як і у багатьох країнах, правова система яких переважно належить до романо – германського типу, право має кодифікований характер. Норми багатьох галузей уміщені в об’ємні, внутрішньо погоджені, систематизовані нормативно-правові акти – кодекси. Тобто, другим по ієрархії нормативно-правових актів галузей права виступає – кодифікований нормативно – правовий акт. В господарському праві ми маємо – Господарський кодекс України. Кодифікаційний акт розглядається як «... упорядкований зведений

стабілізаційний нормативно – правовий акт, що містить відносно завершену систему уніфікованих нормативних положень, які є вичерпними або базовими для системного комплексного регулювання певної відособленої предметної сфери суспільних відносин» [3, с. 89].

Н. М. Пархоменко до особливостей, що притаманні виключно кодексу, наводить наступні:

- кодекс є відображенням високого рівня впорядкування норм права в певній однорідній сфері суспільних відносин;

- кодекс характеризуються специфічним предметом і методом правового регулювання;

- має найвищу юридичну силу в системі галузевих правових актів, яка знаходить прояв у можливості встановлювати, скасовувати або змінювати правові відносини;

- Кодекс має стабільний характер дії [4, с. 13].

19.12.2019 року в Верховній Раді України зареєстровано проект закону «Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з метою вдосконалення цивільного законодавства» № 2635, який передбачає, зокрема, скасування Господарського кодексу України. Даний проект закону, зареєстрований у Верховній Раді України повертає нас до дискусій початку 2000 років, коли було прийняте значною мірою політичне рішення про прийняття Цивільного кодексу України не інакше як разом з Господарським кодексом. При цьому незважаючи на заперечення фахівців з господарського права у Цивільному кодексі України було залишено цілу низку господарських норм, що в подальшому призвело до юридичних колізій у право-застосуванні.

Позиція вітчизняних цивілістів завжди вражала недолугістю по відношенню до Господарського кодексу України. Наприклад, немає потреби в існуванні ГК України в його нинішньому вигляді, оскільки він не сучасний, цементує радянські засади регулювання та управління діяльністю суб’єктів господарювання [5].

Провівши моніторинг наукового матеріалу, який стосується скасування Господарського кодексу України, різноманітних думок науковців можна дійти до висновку, що наразі всі думки останніх є суб’єктивними.

По перше стосовно тези: «Наявність паралельного регулювання ЦК України та ГК України однакових за правовою природою приватних відносин є недоцільним. Від того, що зобов’язання названі

в ГК України господарськими зобов'язаннями, а штрафні санкції – господарськими санкціями, їх правова природа не змінилася. Вони все одно залишаються зобов'язальними відносинами кредитора і боржника – двох автономних рівноправних суб'єктів.» [5].

Як писав академік НАН України Мамутов В. К.: «У нас, якщо виходити зі змісту норм Цивільного кодексу, немає державної власності. За ЦК України юридичні особи є власниками: тобто якщо взяти тільки ЦК України, то виявляється, що немає державних підприємств – нічого немає, є тільки приватна власність. Причому, це не афішується, і ніхто цю концепцію не відстоює – про те, що не потрібна взагалі державна власність… Однак «тихою сапою» записали так: власник – юридична особа. А державні підприємства – це ж юридичні особи? Юридичні. Значить, вони – власники. Виходить, що держава вже тут ні до чого. Більше того, у чинному ЦК України взагалі немає поняття підприємства як суб'єкта права – тільки майно, майновий комплекс. Що це означало б, якби не ухвалили Господарський Кодекс? Означало б ліквідацію одномоментно – таку собі компанійську ліквідацію, без будь-яких підстав. А ось так записали тихо. Завтра прокидаються, а державних підприємств немає.» [6].

Тобто враховуючи викладене Господарський кодекс України регулює низку правовідносин, які не регулюються ні Цивільним кодексом України, ні іншими законодавчими актами (наприклад, господарювання підприємств різних форм власності, застосування адміністративно-господарських санкцій, регулювання режимів похідних від права власності тощо). Лише завдяки ГК України встановлення високих або дискримінаційних тарифів визнається зловживанням монопольного становища на ринку (ст. 29), лише він регламентує інститут концесійної діяльності (гл. 40) та комерційного посередництва (гл. 31), встановлює особливості укладання господарських договорів (гл. 20) та дає визначення фіктивної діяльність суб'єкта господарювання (ст. 55-1). Дійсно, це плюс. Проте більшість таких правил і норм в сучасних умовах потребують модернізації та оновлення господарського законгодавства.

З цього приводу директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України, член-кореспондент НАН України Устименко В. А. пише: «Варто обрати інший шлях – модернізувати господарське законодавство з урахуванням кращого зарубіжного досвіду, що створить передумови для сталого розвитку України.» [7].

Таким чином, господарське законодавство має бути оновлено з урахуванням найкращого європейського досвіду та відображено у модернізованому Господарському кодексі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 // Із змінами № 2680-VIII від 07.02.2019, ВВР, 2019, № 9, ст. 50 / ВР України. – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

2. Господарський кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 // Із змінами № 286-IX від 12.11.2019, ВВР, 2020, № 2, ст.10 / ВР України. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

3. Шемшученко Ю. С., Ющик О. І., Горбунова Л. М., Теплюк М. О., Гульченко Л. В., Риндюк В. І. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / за заг. ред. О. І. Ющика. Київ: Парлам. вид-во, 2007. 208 с.

4. Пархоменко Н. М. Кодифікація законодавства України на сучасному етапі. Проблеми кодифікації законодавства України: матеріали наук.-практ. конф. / [за заг. ред. В. П. Нагребального]. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. С. 12–16.

5. Бабаскін А., Венецька Н. // До питання про скасування Господарського кодексу України. / А. Бабаскін, Н. Венецька // URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/do-pitannya-pro-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-ukrayini.html.

6. Мамутов В. К. Про історію ухвалення Господарського кодексу України / В. К. Мамутов // URL: https://blog.liga.net/user/ikremenovskaya/article/22740

7. Скасування Господарського кодексу: які наслідки можливі для економіки та правової системи України // URL: http://chp.com.ua/all-news/item/64819-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-yaki-naslidki-mozhlivi-dlya-ekonomiki-ta-pravovoji-sistemi-ukrajini.

Лозюк Олександр Сергійович,
аспірант
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ У КОНЦЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Концертна діяльність є частиною музичної індустрії, одним із видів бізнесу, культури та звісно економіки. Важливо звернути увагу що дана категорія має особливі види товарів та послуг, у яких немає нормативно врегульованого ціноутворення, а саме: квиток на концерт, гонорар артиста та ін.

Сьогодні підприємці які займаються концертною діяльністю розвивають свою справу: з'являються організатори концертів, квиткові оператори, організації з прокату обладнання, галузеві рекламні агентства. Концертний ринок знаходиться на етапі активного формування та розвитку, підприємці які є активними суб'єктами ринку – розширюються, масштабуються. Відповідно зростає рівень оборотів, конкуренції, відповідальності та інтересу зі сторони податкових органів.

Проте проблематика даної сфери, як і більшості нових, як до прикладу IT – це відсутність знань щодо предмету такої підприємницької діяльності та розуміння принципів його ведення з сторони контролюючих органів. Тому крім відсутності взаємодії податкового законодавства та сфери культури виникають прецеденти кримінально-процесуального характеру.

В статті розглядається один із прецедентів, а саме відкриття кримінального провадження по відношенню до квиткового оператора за частиною 3 статті 212 Кримінального кодексу Україні.

Осінню 2019 року головне слідче управління фінансових розслідувань ГУ ДФС у м.Києві відкрили кримінальне провадження проти ТОВ «Концерт юа» за ч.3 ст.212 Кримінального кодексу України. Відповідно з матеріалів кримінального провадження встановлено, що з 2018 року діючи на території м. Києва, службові

особи ТОВ «Концерт ЮА» в результаті приховування об`єкта оподаткування, шляхом не відображення фактично отриманих доходів в бухгалтерському та податковому обліках ТОВ «Концерт ЮА» умисно ухилились від сплати податку на прибуток та ПДВ на суму 5 582 168,08 грн., що є особливо великим розміром. Схема вчинення кримінального правопорушення полягає у продажу електронних квитків через електронні платіжні системи з послідуючим переведенням на банківські рахунки офіційних організаторів концертних заходів мінімальних сум від продажу квитків, а також реалізація квитків за готівку із фактичним включенням до доходів лише сум у вигляді комісійної винагороди. Приховування доходів від оподаткування відбувається під час продажу квитків, шляхом здійснення махінацій пов`язаних з їх вартістю, а також з неправильним відображенням фактичної кількості реалізованих квитків в офіційних документах, що дозволяє отримувати надприбутки й додатково заробляти на торгівлі готівковими й електронними коштами, які фактично у бухгалтерському та податковому обліках ТОВ «Концерт ЮА» офіційно не обліковані. У незаконній діяльності ТОВ «Концерт ЮА» використовуються інші юридичні особи та фізичні особи – підприємці, які отримують доходи від інкасації On-Line та розрахунків з еквайрінгу, що значно перевищують граничні суми отриманих доходів та відповідно п.п. 298.2.3 п. 298.2 ст. 298 ПКУ до початку ІІ кварталу 2018 року мали сплачувати від суми перевищення 15 % Єдиного податку, а з початку ІІ кварталу 2018 року перейти на загальну систему оподаткування та в подальшому сплачувати ПДВ у розмірі 20 %, ПДФО – 18 % та військовий збір – 1,5 % [3].

Варто розглянути прецедент детальніше. Квитковий оператор, це особа яка надає агентські послуги та є посередником між відвідувачем концерту та організатором. Стаття 295 Господарського кодексу визначає, що: комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб’єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб’єкта, якого він представляє. Взаєморозрахунки в агентських відносинах регулюються статтею 301 Господарського кодексу, відповідно до агентського договору комерційний агент одержує агентську винагороду за посередницькі

операції, що здійснені ним в інтересах суб'єкта, якого він представляє, у розмірі, передбаченому договором; агентська винагорода виплачується комерційному агенту після оплати третьою особою за угодою, укладеною з його посередництвом, якщо інше не передбачено договором сторін. Наприклад: агент отримує 100% виручки за подію, з якої його чистий прибуток становить 10%, а дохід організатора – 90% [1].

Відповідно до пп. 134.1.1. Податкового кодексу, об'єктом до оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього Кодексу [2].

Тобто: 100% виручки – 90% організатор = 10% прибуток агента.

Компетентність податкової повинна базуватись на розумінні ведення підприємницької діяльності в сучасних умовах. Оскільки через некомпетентність та не розуміння сфери господарювання у підприємців, наприклад ТОВ «Концерт юа» виникають проблеми із здійсненням своєї діяльності, а відповідно і її партнерів та контрагентів [4].

Висновки. В Україні триває реформа фіскальної системи, реформування законодавства. Вірним кроком у зміні даної системи було б регулярне підвищення освітнього рівня для працівників фіскальних органів, та отримання актуальних знань щодо нових та актуальнтх сфер бізнесу з якими вони працюють, у відповідності із світовим досвідом. Такий крок міг би докорінно вплинути на діяльність працівників податкової сфери, який Контролюючі органи повинні бути: 1) компетентними; 2) неупередженими; 3) працювати на основі достовірних документів. В свою чергу держава повинна позитивно впливати на культурну сферу та стежити за комфорнтим веденням бізнесу в Україні та запобігати необгрунтованому податковому тиску, оскільки це напряму впливає на розвиток індустрії та держави загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 08.03.2020).

2 Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

3. Ухвала Святошинського районного суду міста Києва від 28.10.19. // Справа №: 1-кс/759/7043/19. – 2019. – URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/86099137.

4. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Міністерство юстиції України – URL: https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch.

Максіменцева Надія Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор
(Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ ДІЛЯНКАМИ НАФТОГАЗОНОСНИХ НАДР: СТИМУЛЮВАННЯ ЧИ ШТРАФНІ САНКЦІЇ?

Питання зменшення енергозалежності та вартості енергоресурсів, особливо щодо джерел власного видобутку, поставали перед кожним урядом та у різні часи бурхливої історії формування та розвитку нашої держави.

Існували різні шляхи та підходи до вирішення питання стимулювання ефективного користування ділянками нафтогазоносних надр, пропонувались доволі цікаві заходи, в більшості засновані на запозиченому досвіді інших держав, найчастіше без урахування стану національної економіки та перспектив її розвитку саме в умовах України. А отже ефективність таких дій у більшості була досить низькою.

Основним досягненням так званого стимулювання видобувної галузі ставало підвищення рентних платежів, ускладнення процесу отримання дозволів тощо.

У результаті такої політики в Україні середня ставка рентних платежів в залежності від глибини залягання становила 29-31% від вартості товарної продукції, що є однією із найвищих ставок в Європі. При цьому в європейських державах розмір спеціалізованих ресурсних платежів становить в середньому 12%, і більшість країн за останні роки переглядали ставку на користь зниження.

У деяких країнах існує платіж за користування ділянками нафтогазоносних надр. Це такі держави як Азербайджан, Бразилія, Греція, Норвегія, США та інших країнах світу.

Проте, ураховуючи розмір рентних платежів сумарне навантаження на видобувачів надр є в загальній сумі нижчим, ніж в Україні.

Сучасні шляхи подолання викликів у цій сфері досить далекі від ідеалів та мети щодо покращення ситуації у галузі та стимулювання власного видобутку нафтогазоносних надр.

Сьогодні Податковим кодексом України від 02.12.10 № 2755-VI передбачено обов'язкові платежі у вигляді рентної плати за користування надрами, рентної плати за користування надрами, не пов'язаними з видобуванням корисних копалин, користувачі надр сплачують також земельний податок або орендну плату за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Так п. 4.1.217 Податкового кодексу України визначено, що рентна плата – загальнодержавний податок, який справляється за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за користування радіочастотним ресурсом України; за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів; за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України [1].

Проте урядом з 2017 року вживаються неодноразові спроби запровадити також податок на користування ділянками нафтогазоносних надр.

Так відповідно до ст. 1 Закону України «Про нафту і газ» від 12.07.2001 № 2665-III ділянка нафтогазоносних надр є обмежена по площі і глибині частина земної кори, на яку у встановленому порядку надається спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами [2].

Проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження плати за користування ділянками нафтогазоносних надр» від 04.09.2017 № 7062 передбачав доповнити ст. 29 вищезазначеного Кодексу пунктом 5-1, включивши до складу доходів Державного бюджету України також і плату за користування ділянками нафтогазоносних надр [3].

Мотивовано вказаний проект було метою більш ефективного використання діючих родовищ, стимулювання розробки нових ділянок нафтогазоносних надр та буріння нових газових свердловин, збільшення обсягів газовидобутку та зростання податкових надходжень до держбюджету. При цьому, нова плату за користування площею ділянок нафтогазоносних надр пропонувалась визначити залежно від виду спеціального дозволу на користування надрами та строку з моменту його отримання і незалежно від обсягів видобутку.

Така плата пропонувалась до стягнення щомісячно та пропорційно. При цьому, модель зростання плати за користування площею ділянок нафтогазоносних надр мала відповідати розповсюдженій практиці, коли розмір плати прогресує пропорційно до строку з моменту видачі спеціального дозволу на користування надрами, особливо в разі нездійснення їх промислової розробки (чим більший строк з моменту видачі спеціального дозволу, тим більше плата за користування площею ділянки нафтогазоносних надр).

Крім того, у пояснювальній записці до законопроекту зазначалось, що така плата стимулюватиме надрокористувача прискорити проведення геолого-розвідувальних робіт, розробку та подальше видобування покладів корисних копалин, а у разі виявлення недоцільності або неспроможності – відмовлятися від частини невикористаних ділянок, на які були видані спеціальні дозволи на користування надрами. У подальшому дані ділянки зможуть бути винесені на аукціон для залучення нових, більш ефективних інвесторів, які розроблятимуть їх та здійснюватимуть видобуток природного газу [4].

При цьому фактично вводився новий вид плати, що не визначався у Податковому кодексі України раніше, однак заходами до вжиття пропонувались лише відповідні дії Кабінетом Міністрів України та міністерствам та інших центральним органам виконавчої влади.

Проте відповідно до ст. 92 Конституції України виключно законами України встановлюються податки і збори.

Однак лише наприкінці 2019 року урядом винесено законопроект “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання ефективного користування ділянками нафтогазоносних надр” від 24.01.2020 № 2807 [1].

Відповідно до положень зазначеного проекту пропонується, у тому числі, доповнити Податковий кодекс України розділом XI[1] «Плата за користування ділянками нафтогазоносних надр». При цьому, розрахунок розміру плати буде здійснюватися за спеціальною формулою, яка буде залежати від трьох факторів: площі ділянки нафтогазоносних надр, наданої власнику спеціального дозволу; розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року; коригуючого коефіцієнту, який розраховуватиметься з моменту первинної видачі спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами або строку несплати рентної плати за користування надрами для видобутку нафти і газу.

Тобто чим довше триває процес геологічної розвідки та вивчення надр до початку фактичного видобутку та подальшої сплати рентної плати за видобування, тим більшою має бути сума сплати за такі ділянки.

Проте в умовах спаду економіки, ставлення видобувної галузі фактично у позаконкурентні та демпінгові умови шляхом зниження цін на закупівлю продукції власного видобутку (ціна на ринку азу з початку 2019 року знизилась більше ніж на 40% [6]), справляння плати ще і за не використання ділянок надр за будь-яких умов, може свідчити про приховану спробу не тільки додатково наповнити бюджет, але і вчинити перерозподіл користувачів надр, не залежно від наявності дозволу на користування.

Навряд чи це є реальним способом стимулювання нафтодобувної галузі держави та ефективного користування ділянками нафтогазоносних надр. Введення такої плати є більше фіскальним заходом, штрафною санкцією, ніж стимулюючим механізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2755-17?

2. Про нафту і газ: Закону України від 12.07.2001 № 2665-III // БД «Законодавство України» / ВР України URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14.

3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження плати за користування ділянками нафтогазоносних надр: Проект Закону України від 04.09.2017 № 7062 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7062&skl=9

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження плати за користування ділянками нафтогазоносних надр» від 04.09.2017 № 7062. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7062&skl=9

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання ефективного користування ділянками нафтогазоносних надр: Проект Закону України від 24.01.2020 № 2807. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67989

6. 10 фактів про видобуток українського газу. Економічна правда. 05.09.2019. URL: https://www.epravda.com.ua/projects/gazpravda/2019/09/5/650837/.

Минюк Олена Юріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІНАНСОВОГО ОМБУДСМЕНА

Інтеграція європейських фінансових ринків дає споживачам широкі можливості у виборі фінансових послуг, та збалансування інтересів держави, фінансових установ та клієнтів. Як частина глобального фінансового ринку, Україна вживає заходів у напрямі інтеграції до міжнародного правового поля, тому дослідження альтернативних способів врегулювання спорів за допомогою фінансового омбудсмена, з точки зору вивчення та імплементації європейського досвіду є актуальним, що дасть змогу визначити, з одного боку,

світові тенденції, а з другого – найпридатніші для України механізми врегулювання спорів у сфері фінансових послуг.

У світовій практиці до альтернативних механізмів вирішення спорів у сфері фінансових послуг належать: переговори, фінансовий омбудсмен, медіація, переговори, консиліація, третейський суд.

Дослідженню особливостей функціонування органів розв'язання спорів між споживачами фінансових послуг і фінансовими установами присвятили праці вітчизняні та зарубіжних науковці та практики: Г. Браун, С. Бугаєва, Г. Жуковська, А. Ісічко, О. Мінін, Р. Олейнюк, Н. Ткаченко, О. Турбанов, М. Перегінець, І. Шамір, О. Шаров та інші.

Згідно з концепцією проекту Закону України «Про установу фінансового омбудсмена» [1], нині в Україні також створюється механізм альтернативного (позасудового) вирішення спорів між споживачами та надавачами фінансових послуг, який буде здійснюватись установою фінансового омбудсмена, що значно розширить можливості споживача фінансових послуг у захисті своїх прав, передбачаючи можливість звернення таких споживачів за захистом своїх прав до установи фінансового омбудсмена, не виключаючи права звернення до суду.

Термін омбудсмен у перекладі зі шведської означає «представник чиїхось інтересів» [2]. Омбудсменом у фінансовому секторі називають незалежну особу, що вирішує в позасудовому порядку спори між організаціями, що надають фінансові послуги та їх клієнтами. Найчастіше фінансові омбудсмени вирішують спори, що виникли в банківській сфері, на ринку цінних паперів, у сфері страхових послуг і між підприємницькими структурами.

Зазвичай процедура розгляду спорів фінансовим омбудсменом передбачена для всіх видів фінансових послуг, які надаються фінансовими установами. Таким чином, інститут фінансового омбудсмена формується як універсальний, тобто до його компетенції належать усі різновиди послуг, котрі надаються фінансовими установами, отже, забезпечується єдиний підхід до розгляду подібних спорів.

Інститут фінансового омбудсмена зручніше за традиційний судовий розгляду: по-перше, для клієнтів-фізичних осіб послуги омбудсмена абсолютно безкоштовні. Часто суд економічно невигідний, оскільки сума спору виявляється менше можливих судових витрат, по-друге, фінансовий омбудсмен може розглянути

конфлікт набагато швидше судді, по-третє, він не залежить ні від кредитних організацій, ні від держави, тобто діє максимально об'єктивно [3, с. 4–5].

Отже, використання механізму альтернативного вирішення спорів має низку переваг, до яких належать: доступність отримання правового захисту, швидкість розв'язання проблеми, невеликі витрати, ефективність з позиції завантаження судів, можливість досягнення компромісного рішення та ін. [4].

На сьогодні інститут фінансового омбудсмена діє в понад 100 країнах світу.

Для допомоги споживачам, які купують фінансові послуги за кордоном,ще у 2001 р. було створено мережу альтернативного вирішення спорів FIN-NET, яка дає змогу використовувати механізми досудового вирішення спорів як у своїй країні, так і в інших країнах, де були куплені фінансові продукти.

Необхідно звернути увагу на той факт, що у світовій практиці існує кілька варіацій сфери правового впливу фінансового омбудсмана. Фінансовий омбудсмен може бути єдиним для всього фінансового сектору (Вірменія, Австралія, Велика Британія, Малайзія, Нідерланди, Фінляндія), окремим для одного або більше сегментів фінансового ринку (Бельгія, Канада, Греція, Італія, Казахстан, Нова Зеландія, Польща, Швейцарія) або ж окремим у рамках одного або більше сегментів (Франція, Німеччина, США). Крім того, фінансові омбудсмени можуть приймати форму комітету зі справ захисту прав споживачів (Данія, Швеція), департаменту скарг у складі фінансового регулятора (Мальта, Іспанія) або функціонувати в рамках державного органу із захисту прав споживачів (Латвія, Литва) [5].

У Великобританії інститут фінансового омбудсмена існує з 1981 року, а в 2000 році статус омбудсмена був закріплений законодавчо. Тут банки для того, щоб працювати з роздрібними клієнтами, зобов'язані надати таким клієнтам можливість вирішувати спори в позасудовому порядку. Враховуючи, що в рік до фінансового омбудсмена поступає до 1 млн. звернень, лише в колл-центрі працює більше 100 чоловік. Бюджет на утримання такого штату співробітників складається з членських внесків, які англійські банки платять пропорційно кількості відкритих рахунків, а також плати за кожну скаргу, що поступила. В усіх країнах схема позасудового дозволу суперечок приблизно однакова [6] .

Німецька модель інституту фінансового омбудсмена отримала велике поширення в багатьох країнах. Це пояснюється тим, що процедура розгляду спору омбудсменом дозволяє клієнтам отримати у більшості випадків не тільки обов'язкове для виконання, але ще і швидке рішення. А також можливість безкоштовно і без будь-якого ризику врегулювати розбіжності з фінансовими структурами. Позасудове вирішення спору представляється особливо привабливим у разі, якщо вартість спору настільки мала, що звернення до суду позбавлена економічного сенсу.

На відміну від німецької системи, інститут фінансового омбудсмена у Великобританії фінансується державою. У Великобританії банки для того, щоб працювати з роздрібними клієнтами, зобов'язані надати таким клієнтам можливість вирішувати спори у позасудовому порядку. Британських омбудсменів кілька, на відміну від одного у Німеччині і можуть розглядати будь-які справи, але, зазвичай, спеціалізуються на окремих напрямах галузі. Однією із серйозних відмінностей британської системи від німецької є те, що подати скаргу може не лише приватна особа, а й установа чи благодійний фонд з річним оборотом менше за 1 млн фунтів стерлінгів. Гранична сума обов'язкового для виконання рішення омбудсмена становить при цьому 100 000 фунтів стерлінгів, а в ряді випадків омбудсмен може рекомендувати організації виплатити споживачеві суму більше цього розміру [7, 8].

При запровадженні в Україні інституту фінансового омбудсмена одним із ключових питань є його фінансування. Найкращим варіантом для нашої країни є створення інституту незалежного фінансового омбудсмена за німецькою моделлю (недержавного фінансового омбудсмена). Причому це доцільно зробити на базі асоціацій чи об'єднань банків, оскільки в такому разі він зможе обслуговувати фінансові установи, які входять до цих асоціацій або об'єднань, та їхніх клієнтів. Особливо ефективною така система буде для вирішення спорів щодо незначних сум, котрі переважають в Україні [9, с. 18].

Отже впровадження інституту фінансового омбудсмена наш погляд, є досить ефективним механізмом альтернативного вирішення спорів у сфері фінансових послуг, тому на даному етапі розвитку вітчизняного фінансового сектору доцільне прийняття законодавства, що регулюватиме процедуру альтернативного (позасудового) вирішення спорів за допомогою фінансового омбудсмена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про установу фінансового омбудсмена: проекту Закону України від 22.02.2018 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8055&skl=9 (дата звернення: 02.03.2020)

2. Словник банківських термінів. URL: http:// www.banki.ru/wikibank/finansovyiy_ombudsmen/.

3. Изюмова Е. Финансовый омбудсмен: между банком и клиентом. *Ипотека и кредит*. – 2011. – № 3 (22).

4. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг URL: http://pidruchniki.ws/11200611 /finansi/dosudove _virishennya_spo – riv_mizh_spozhivachami_nadavachami_finansovih_poslug#739

5. Єрмошенко А., Єрмошенко Л. Світовий досвід функціонування органів розгляду спорів у сфері фінансових послуг. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. – 2011. – №2. С.38-46. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ vknteu /2011_2/4.pdf

6. Дзюнь С. Досудове вирішення спорів між споживачами та надавачами небанківських фінансових послуг. *Економіка та держава* № 4 2014 С.153-156.

7. Опыт финансового омбудсмена Великобритании / Ассоциация региональных банков России. – Москва, 2011. – 7 с.

8. Институт финансового омбудсмена в мире URL: http://mosmediator.narod.ru/index/0-700.

9. Сорокін І.В. Альтернативні механізми врегулювання спорів у сфері фінансових послуг: світовий досвід та реалії України. *Фінанси України.* № 10 2013. С.7-19.

Никитченко Наталія Валеріївна,
доктор юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КОРПОРАТИВНИХ ЮРИСТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЕКОНОМІКИ

Проведення якісних реформ у галузі юридичної освіти є надзвичайно актуальною вимогою сьогодення, оскільки впливає на якість освіти майбутніх юристів, формує зацікавленість суб'єктів владних повноважень у вітчизняних фахівцях, а віддак добробут населення та розвиток економіки в цілому.

Проблема підготовки корпоративних юристів нині актуалізується, оскільки в грудні 2019 р. було прийнято Закон України № 390 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення», який дозволяє будь якій юридичній особі брати участь у судовій справі через свого керівника, члена виконавчого органу, іншу особу уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту положення, трудового договору, мова йде про самопредставництво. Тобто фактично відроджено функціонування юридичної служби на підприємстві, в установі та організації. Що означає не що інше як відродження інституту корпоративного юриста.

Корпоративний юрист – це досить складна юридична спеціалізація. До обов'язків, як правило, входить здійснення юридичного супроводу господарської діяльності підприємства, установи чи організації. Проблема якісної підготовки корпоративного юриста актуалізується ще й тому, що некомпетентність корпоративного юриста, що працює у суб'єкта господарювання – це фінансові проблеми та збитки приватної компанії, а некомпетентність корпоративного юриста органу владних повноважень тягне за собою збитки державного чи місцевих бюджетів. Оскільки саме останній проводить консультування керівництва міністерства, іншого органу державної виконавчої влади чи місцевого самоврядування з правових питань.

Тобто якісна підготовка корпоративного юриста – це запорука успіху. Разом з тим нині існує низка чинників, які безпосередньо впливають на якість підготовки майбутніх правників.

Наприклад, Міністерством освіти і науки України у проекті Концепції розвитку юридичної освіти (далі – Концепція) відмічається про недостатній рівень теоретичних знань та практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України. Причиною Міністерство називає невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах діяльності.

Разом з тим дана проблема, на наш суб'єктивний погляд, зумовлена не так відсутністю ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти, як системою оцінювання та контролю рівня знань майбутніх юристів.

Зокрема, робота юриста на підприємстві полягає у: підготовці висновків щодо відповідності чинному законодавству проектів наказів, положень, розпоряджень, договорів та інших документів компанії; оформленні господарських договорів; складанні позовних заяв та представлення інтересів компанії в судах, на переговорах тощо. Така робота потребує як базових професійних компетентностей у підготовці документів, володіння законодавством, так і певних ораторських навиків, без яких майбутній юрист не зможе вдало вести переговори, захищати інтереси компанії у суді тощо. І ось тут виникають проблеми, які заклади вищої освіти не мають змоги вирішити самостійно, тобто без відповідного розпорядження органу владних повноважень.

По перше, сучасні методики оцінювання не передбачають проведення усних екзаменів, а письмові тести дають переважно суб'єктивне уявлення про рівень знань майбутнього правника. Відтак викладач досить часто не володіє достовірною інформацією щодо реального обсягу знань здобувача вищої освіти.

В даному випадку в нагоді стане досвід ЄС, де має місце дворівнева система оцінювання здобувачів вищої освіти. Зокрема на першому рівні останні складають письмовий екзамен, як правило, тести. А на другому рівні – усний екзамен, що дозволяє викладачу достовірно оцінити рівень знань майбутнього юриста.

Чому потрібні усні іспити? Справа в тому, що сучасні тести для оцінювання знань майбутнього правника – це завдання на пошук однієї чи кількох правильних відповідей або просто система вгадування. Ймовірність того, що здобувач вищої освіти не знав матеріалу, а просто вгадав правильну відповідь дуже висока. Так, в більшості випадків правові норми – це логічно вибудувані юридичні конструкції. Якщо здобувач вищої освіти старанно вивчав основи теорії держави і права він без зайвих зусиль дасть правильну відповідь на будь який тест з будь якого предмету. Однак це не означає, що останній буде таким же спритним у суді при вирішенні наприклад господарського спору, спору з органами владних повноважень чи органами державного контролю. Правнича професія – це здатність до конструктивної комунікації. Слід сказати, що остання не дається особі від народження, її навики потрібно набувати. Однак ця здатність є вагомою передумовою професійної готовності майбутнього правника. Наприклад, здатність до конструктивної комунікації майбутнього правника означає здатність 1) планувати ведення комунікації, адже корпоративний юрист готується до судового засідання, відпрацьовує та формулює найбільш важливі питання до представників другої сторони; 2) відпрацьовувати методи впливу на майбутнього співрозмовника наприклад чергувати несприятливі моменти і факти зі сприятливими; 3) концентрувати увагу на предметі обговорення, уникати попутніх відступів, висловлювати свою думку переконливо і в позитивній манері. Наявність вказаних вище компетентностей неможливо проконтролювати шляхом тестування.

По друге, відсутність ефективної професійної комунікації між викладачем і здобувачем вищої освіти, зокрема відсутність їх безпосереднього спілкування на навчальних заняттях значно погіршує рівень підготовки майбутніх правників. Відповідно дистанційне, дуальне тощо навчання категорично не можна запроваджувати на перших двох курсах підготовки майбутніх правників.

Останні світові дослідження, зокрема Центру освітньої політики в Коледжі освіти і розвитку людини Університету Джоржа Мейсона свідчать, про те що здобувачі вищої освіти на початкових курсах практично не здатні самостійно підтримувати мотивацію для проходження освітніх програм. При цьому дистанційно викладач не змозі вплинути на таку ситуацію, оскільки мотивація до навчання

залежить від рівня саморегуляції, тобто чим нижче цей рівень тим складніше вдається вчитися самостійно.

Тобто, важливою частиною освітнього процесу є безпосереднє людське спілкування між викладачем і здобувачем, оскільки освітній процес здійснюється безпосередньо через соціально-психологічні механізми «надихнути» та «наслідувати». Практично викладач своїм власним прикладом мотивує майбутнього правника до наслідування. Цього практично неможливо досягнути за допомогою дистанційного навчання, різного роду онлайн курсів, особливо це відчутно при підготовці першого та другого курсу здобувачів вищої освіти.

По третє, одним із індикаторів рівня знань здобувачів вищої юридичної освіти є вступні випробування у магістратуру, які проводяться щороку за технологією зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО у магістратуру).

За спеціальністю «Право» та «Міжнародне право» – це 1) єдиний вступний іспит (ЄВІ) з іноземної мови – англійської, або німецької, або французької, або іспанської; 2) єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) з Права та Загальних навчальних правничих компетентностей. У 2019 р. на «ЗНО у магістратуру» для вступу на «Право» та «Міжнародне право» зареєструвалися понад 16 тис осіб. Під час основної сесії участь у тестуванні взяли трохи більше 14 тисяч осіб, з яких майже 63% успішно пройшли єдине фахове вступне випробування.

Тобто результати зовнішнього незалежного оцінювання свідчать, що майже 37% осіб, що отримали диплом першого (бакалаврського) рівня, провчилися у закладах вищої освіти 4 роки по суті не здали основний фаховий предмет. Одразу виникає питання в чому причина таких результатів?

Аналізуючи проблемні питання у цьому напрямі доцільно зупинитися на наступному.

По перше, наказом Міністерства освіти і науки від 12.12.2018 р. № 1379 затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (далі – Стандарт). Зокрема, сформульовано перелік компетентностей випускника: спеціальні (фахові, предметні) компетентності, наприклад СК7, яким передбачено здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як конституційне

право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право. Незважаючи на те, що у Стандарті вжито слова «щонайменше з таких галузей права» для більшості закладів вищої освіти лише ці дисципліни стали базові, а інші на вибір. Тобто такі навчальні дисципліни як господарське право, господарське процесуальне право, підприємницьке, економічне, комерційне стали дисциплінами «на вибір», а отже необов'язковими для викладання.

Крім того, тестові завдання блоку «Право» укладено відповідно до Програми, затвердженої наказом МОН від 07.02.2018 р. № 115. Тести містять завдання з 8 базових правничих дисциплін: конституційне право України, адміністративне право України, цивільне право України, цивільне процесуальне право України, кримінальне право України, кримінальне процесуальне право України, міжнародне публічне право, міжнародний захист прав людини. Підсумовуючи, можна констатувати той факт, що мова про господарське, підприємницьке, економічне, комерційне право знову ж таки не ведеться.

Звичайно можна говорити, що знання у галузі, наприклад, корпоративного права здобувачі вищої освіти отримують під час вивчення навчальної дисципліни «Цивільне право» у темі «Юридичні особи». Однак обсяг годин, що, як правило, виділяється для вивчення даної теми (2-4 години), а також предмет регулювання ЦК України (особисті немайнові і майнові відносини (цивільні відносини), не дозволяють здобувачу вищої освіти отримати якісні знання з корпоративного права, з'ясувати особливості створення та функціонування суб'єктів господарювання тощо. Це означає, що основна маса здобувачів вищої освіти, які планують працювати на підприємствах, товариствах різних форм власності не володіють базовими знаннями, які необхідні для майбутнього корпоративного юристу (юрисконсульта).

Чи є це проблемою? Так є. На практиці випускники правничих шкіл влаштовуючись на роботу щоб здійснювати юридичний супровід господарської діяльності не володіють спеціальними юридичними знаннями у галузі економіки, а лише базовими, які перелічені згаданим Стандартом.

Слід також зазначити, що від неякісної підготовки освітніх стандартів страждає і сама держава. Наприклад, до програми підготовці фахівців, які займатимуться в майбутньому розслідуванням

економічних злочинів не включаються дисципліни, що дають розуміння основ функціонування економіки. Наслідком такого халатного підходу до підготовки майбутніх правників буде подвоєння витрат на заробітну плату, оскільки для виконання поставлених завдань органи державної влади з боротьби з економічною злочинністю будуть вимушені винаймати як фахівців з права так і фахівців з економічною освітою.

Таким чином, з метою підвищення якості підготовки майбутніх фахівців в правничих школах, а також відповідності їх сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством необхідно переглянути підходи до підготовки майбутніх правників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку юридичної освіти. Офіційна інтернет-сторінка Міністерства освіти і науки. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rozvitkuyuridichnoiosviti23052019.docx (дата звернення 23.09.2019 р.).

Покатаєва Ольга Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор,
Перший проректор
(Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя)

ЗАСТОСУВАННЯ РЕЄСТРАТОРІВ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ПОДАТКОВІ НОВАЦІЇ

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) зобов'язані: проводити розрахункові операції через зареєстровані, опломбовані та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій (далі – РРО) з роздрукуванням відповідних розрахункових документів [1].

З 1 липня 2015 року, внесено зміни до Податкового кодексу України (далі – ПК України) відповідно до якого обов'язок застосування РРО під час здійснення операцій з продажу товарів (надання послуг) покладено й на платників єдиного податку третьої групи, а з 1 січня 2016 року – другої групи [2]. Це правило лише не торкнулося платників єдиного податку першої групи та другої – четвертої груп (фізичних осіб – підприємців) незалежно від обраного виду діяльності, дохід яких протягом календарного року не перевищив 1000000 гривень, (хоча Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг», який набуде чинності з 01.04.2020 року – останні з 01.10.2020 року будуть позбавлені таких преференцій). Проте, з набуттям чинності цього Закону [3], буде змінено й порядок застосування штрафних санкцій, до речі, до правопорушень (дії чи бездіяльності суб'єктів господарювання) буде належати:

1) проведення розрахункових операцій з використанням РРО або розрахункових книжок на неповну суму вартості проданих товарів (наданих послуг);

2) не проведення розрахункових операцій через РРО з фіскальним режимом роботи;

3) невідповідності на місці проведення розрахунків суми готівкових коштів сумі коштів, зазначеній у денному звіті РРО, більше ніж на 10 % розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року;

4) невикористання суб'єктом господарювання або ж використання незареєстрованих належним чином книги обліку РРО та/або розрахункової книжки;

5) відсутність надрукованої контрольної стрічки або не створення її в електронній формі;

6) проведення розрахункових операцій через РРО без використання режиму попереднього програмування кожного найменування товару;

7) неподання до контролюючих органів звітності, пов'язаної із застосуванням РРО [4].

Суттєво підвищено санкції за вчинення правопорушень: з 01.04.2020 року 10 % вартості проданих з порушеннями товарів (робіт, послуг) – за порушення, вчинене вперше та 50 % вартості – за кожне наступне вчинене порушення; з 01.10.2020 року – 100 %

вартості за вперше вчинення правопорушення та 150 % вартості – за кожне наступне.

Проте, у ст. 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у новій редакції) не конкретизовано, яке саме має бути вчинене правопорушення, щоб можливо було застосовувати у якості кваліфікуючих ознак – вчинене повторно, тобто, можна зробити висновок, що будь-яке з перших трьох. Крім того, залишається незрозумілим період вчинення повторного правопорушення, що унеможливлює правильну кваліфікацію та можливість застосування збільшеного розміру санкції.

Незрозумілим залишається питання застосування розміру санкцій, якщо вперше правопорушення вчинене у період з 01.04.2020 року, а повторно з 01.10.2020 року (50 %, або ж 150 %).

Враховуючи те, що у п.11, Підрозділу 10, Розділу XX ПК України міститься норма, що вказує на застосування штрафних (фінансових) санкцій за наслідками перевірок, які здійснюються контролюючими органами у розмірах, встановлених на день прийняття рішень, то, можна зробити висновок, що мають бути застосовані штрафні санкції, які визначені у новій редакції п.1, ст. 17 Закону [1], а не ті, що вказані у п.11 перехідних положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг». Проте, норма Закону чітко не визначена, а є лише власним припущенням автора. Тому виникає питання доцільності застосування норми п. 56.21, ст. 56 ПК України, яка свідчить про прийняти рішення на користь платника податків, якщо норми ПК України чи інших нормативно-правових актів суперечать між собою та припускають неоднозначне (множинне) трактування (тобто дотримання принципу презумпції правомірності рішень платника податку).

Проте, однією з основних новацій застосування РРО – є можливість покупця товарів (споживача послуг) отримати компенсацію частини суми штрафних (фінансових) санкцій, визначених за даними системи обліку даних реєстраторів розрахункових операцій (далі – СОД РРО) у результаті встановленого факту вчинення платником податків порушення порядку проведення розрахункових операцій із

застосуванням РРО за результатами проведеної контролюючими органами перевірки за скаргою такого покупця (споживача) [3].

Для отримання такої компенсації основною вимогою – є подання оформленої належним чином скарги покупцем, тобто вона обов'язково має містити такі реквізити, як:

– прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера), номер засобу зв'язку;

– дата придбання товарів (робіт, послуг), що є предметом скарги;

– найменування та вартість придбаних покупцем товарів (робіт, послуг), найменування та/або податковий номер продавця товарів (робіт, послуг), адреса господарської одиниці продавця, в якій придбано товари (роботи, послуги), у разі купівлі через мережу Інтернет – назва сайту продавця;

– перелік документів, отриманих покупцем (споживачем) від продавця;

– інформація про отриманий від продавця у паперовій та/або електронній формі розрахунковий документ;

– номер банківського рахунку покупця (споживача), на який може бути зарахована компенсація (п. 16.1 Закону [4]).

Відповідно до пп. 80.2.3, п. 80.2, ст. 80 ПК України отримання контролюючими органами письмового звернення від покупця товарів (споживача послуг), щодо порушення платником податків установленого порядку проведення розрахункових операцій – є підставою для проведення фактичної перевірки.

Але, відповідно до п.73.3, ст. 73 ПК України контролюючі органи мають право звернутися до платників податків із письмовим запитом про подання інформації, необхідної для виконання покладених на контролюючі органи функцій та завдань. Письмовий запит надсилається платнику податків за наявності хоча б однієї з виділених цим пунктом підстав, серед яких (згідно із внесеними змінами та доповненням абз. 1.1) отримання скарги покупця (споживача) щодо порушення платником податків встановленого порядку проведення розрахункових операцій [5]. Тому можливо зробити висновок, якщо платник податків надасть пояснення та

документальні підтвердження на обов'язковий письмовий запит контролюючого органу, і це не задовольнить останніх, то виникають підстави для проведення позапланової податкової перевірки (відповідно до пп. 78.1.1, п.78.1, ст. 78 ПК України), але якщо відповідь платника податків задовольнить останніх, то покупець може бути позбавлений права на отримання компенсації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#n2

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг: 20 вересня 2019 року № 129-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-20#n2

4. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг: 20 вересня 2019 року № 128-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128-20#Text

5. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

Починок Карина Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права та процесу,
Роженюк Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри
господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК УЧАСНИКИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

На сьогодні органи місцевого самоврядування є активними учасниками широкого спектру суспільних відносин, серед яких вагому частину займають відносини, що складаються у сфері господарювання.

Обсяг відповідного правового регулювання владних повноважень органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання в межах життєдіяльності територіальних громад, що закріплений у законодавстві є недостатнім та незрозумілим.

На окремих аспектах реалізації органами місцевого самоврядування організаційно-господарських повноважень у своїх наукових працях акцентували увагу К.І. Апанасенко, О.П. Віхров, В.О. Возна, Р.А. Джабраілов, І.М. Кравець, К.В. Полякова, В.А. Устименко та ін.

Зокрема, в господарському законодавстві законодавець вказує на те, що органи місцевого самоврядування в організаційно-господарських відносинах є суб'єктом, наділеним господарською компетенцією, однак не визначає ні коло повноважень, ні межі їх застосування, ні повного переліку суб'єктів (учасників) організаційно-господарських відносин, що заважає повноцінному функціонуванню органів місцевого самоврядування у господарській сфері.

Як зазначається у ч. 1 ст. 24 Господарського кодексу України (далі – ГК України), управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на

основі права господарського відання або права оперативного управління [1].

Так, суб'єктами господарювання комунального сектора економіки визнаються суб'єкти, що діють на основі лише комунальної власності, а також суб'єкти, у статутному капіталі яких частка комунальної власності перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів [1, ч. 3 ст. 24].

На думку науковця Н.В. Никитченко, ринкова динаміка значною мірою передбачає обмежену сферу безпосереднього державного управління економікою відповідно державний контроль також повинен адаптуватися до сучасних змін. Саме в даній сфері, як зазначає Н.В. Никитченко, потрібний той розумний компроміс між приватноправовим і публічно-правовим регулюванням, який забезпечується шляхом підкорення усіх норм права вимогам правопорядку [2, с. 73–74].

Отже, органи місцевого самоврядування здійснюють комплекс прав та обов'язків щодо управління та регулювання господарської діяльності на підвідомчій території (села, селища, міста, району чи області).

Згідно з чинним законодавством України органи місцевого самоврядування мають право виступати засновниками комунальних унітарних підприємств. Відповідно до ч. 1 ст. 78 ГК України комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відособленої частини комунальної власності і входить у сферу його управління. Правовий статус комунального унітарного підприємства дозволяє власникові здійснювати оперативний контроль за діяльністю підприємства, зокрема через його керівника, що діє на контрактній основі, а також забезпечує цілісність комунальної власності, гарантуючи її приналежність територіальній громаді на праві власності [1].

На думку Р.А. Джабраілова, саме інститути господарського відання та оперативного управління, дають можливість власнику залучити комунальне майно в господарський обіг, залишивши за собою максимум повноважень щодо здійснення господарського контролю діяльності суб'єкта господарювання – комунального унітарного підприємства – за яким це майно закріплюється на вказаному правовому титулі [3, с. 257].

В той же час відповідно до ГК України органи місцевого самоврядування можуть виступати засновниками господарських товариств [1, ст. 79], а також комунальних господарських об'єднань [1, ст. 119].

В свою чергу Р.А. Джабраілов зауважує, що створення комунальних господарських об'єднань і комунальних холдингових компаній є перспективним напрямом розвитку комунального сектора економіки. З огляду на сфери, в яких створюється переважна більшість суб'єктів господарювання комунального сектора економіки (житлово-комунальне господарство, міський електротранспорт тощо), правову природу об'єднань підприємств, колегіальний порядок управління комунальними господарськими об'єднаннями, можна погодитися з тим, що створення на базі відповідних суб'єктів господарювання комунальних господарських об'єднань сприятиме не тільки більшій централізації системи управління підгалузями місцевої економіки, створенню їх міцної економічної бази, а й проведенню єдиної в межах міста політики у цих сферах, покращенню якості послуг, що надаються відповідними суб'єктами [3, с. 274].

Особливість комунальних унітарних підприємств виявляється в тому, що місцева рада, як засновник, встановлює для таких підприємств розмір частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету [4, п. 29 ч. 1 ст. 26].

В той же час податкове законодавство України прирівнює частину чистого прибутку (доходу) унітарних підприємств до дивідендів, змінюючи, по суті, правовий режим майна таких суб'єктів господарювання та зміст організаційно-господарських повноважень органів місцевого самоврядування. Адже у такому разі здійснення організаційно-господарських повноважень щодо комунальних унітарних підприємств відносно відрахування до місцевого бюджету частини чистого прибутку (доходу) має відбуватися за правилами характерними для підприємств корпоративного характеру.

Як зауважує К.В. Полякова, що податкове законодавство України намагається змінити, з одного боку, правовий статус комунальних унітарних підприємств, впроваджуючи елементи характерні для корпоративних утворень, а з іншого – характер взаємовідносин між органом місцевого самоврядування як засновником та таким підприємством [5, с. 327].

Крім того, слід звернути увагу на особливості правового режиму майна комунального унітарного підприємства, у даному випадку

комунального комерційного підприємства, та господарського товариства. Зокрема, останнє є власником майна, в той час як за комунальним комерційним підприємством, відповідно до ч. 3 ст. 78 ГК України, майно закріплюється на праві господарського відання [1].

В Законі України «Про фінансову реструктуризацію», зауважується, що комунальне підприємство – це підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади, або підприємство, у статутному капіталі якого частка комунальної власності територіальної громади становить 50 і більше відсотків [6, п. 14].

Така правова характеристика комунального підприємства не враховує кваліфікуючі ознаки, які приманні як унітарним підприємствам, в цілому, так і комунальним, зокрема. ГК України виходить з того, що унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства [1, ч. 4 ст. 63].

При цьому у ст. 78 ГК України відзначається, що комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління [1].

Особливим є і правовий режим майна комунальних унітарних підприємств, яке закріплюється за ними на праві господарського відання або оперативного управління.

Отже, як бачимо допускається змішування комунальних унітарних підприємств та суб'єктів господарювання комунального сектора економіки, а тому необхідно узгодити термінологію Закону України «Про фінансову реструктуризацію» з ГК України щодо визначення поняття «комунальне підприємство».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/436-15 (дата звернення: 07.03.2020).

2. Никитченко Н.В. До питання розмежування природи контрольних правовідносин у сфері господарської діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Т. 2. С. 73-76.

3. Джабраілов Р.А. Господарська правосуб'єктність міста: дис. на здобуття наук. ступен. докт. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Донецьк, 2011. 528 с.

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97- вр (дата звернення: 07.03.2020).

5. Полякова К.В. Органи місцевого самоврядування як учасники організаційно-господарських відносин. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index. htm_2017_5_51.pdf.

6. Про фінансову реструктуризацію: Закон України від 14.06.2016 р. №1414-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/1414-19 (дата звернення: 07.03.2020).

Сировець Марина Олегівна,
аспірант
Науковий керівник:
Починок Карина Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Стосунки органів державної влади і суб'єктів господарювання завжди характеризувалися значним рівнем напруженості та найчастіше розглядаються в конфліктному розрізі. На сьогоднішній день економічний розвиток України визначається неефективним зв'язками та способами взаємодії держави та приватного сектору. Розвиток

капіталізму, революція Гідності та інтеграція України до ЄС зумовлюють налагодити взаємодію між державою та бізнесом задля ефективного співіснування. В зв'язку з цим, принципово важливим стає пошук шляхів удосконалення взаємодії приватного сектору і держави при розробці та реалізації стратегій розвитку.

Над дослідженням даної теми працювали як вітчизняні вчені: З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, А. Колот, О. Пухкал, В. Симоненко, так і зарубіжні: П. Друкер, А. Керолл, Р. Фішер, М. Фрідман, Й. Шумпетер.

Пропонуємо розглянути основні проблеми, що є перченою для формування взаємодії бізнесу та держави. Насамперед вбачаємо проблему в недоліках законодавчої бази, що проявляється двоякому тлумаченні або відсутності пояснень щодо законодавчих термінів, що в свою чергу розглядається як потенційний ризик неоднакового застосування його норм. В зв'язку з цим, варто приділити увагу зміні та вдосконаленні законодавчих актів, зокрема, Закону України «Про інвестиційну діяльність», Закону України «Про публічні закупівлі», Закону України «Про державно-приватне партнерство».

Іншими проблемами є недосконаліть форм і методів реалізації партнерських відносин, відсутність конкурентних умов для ефективного співробітництва, нерозвиненість інвестиційного клімату, тиск з боку органів державної влади та податкових органів на бізнес-структури [1, с.268].

Наразі особливу увагу варто приділяти поліпшенню інвестиційного та інноваційного середовища, підвищення кредитного рейтингу шляхом підтримки проектів українських мікро- та малих підприємств по програмі «Доступні кредити 5-7-9%», надання податкових канікул, розширення прав суб'єктів господарювання, захист інтересів виробників та розширення для них ринків, впровадження прозорого ринку землі, приватизацію державного майна.

Також, однією із вагомих проблем між взаємодією держави та бізнесу є відсутність комунікації та інформування бізнесу про потенційні можливості.

Для удосконалення взаємодії державі необхідно вибудовувати взаємовідносини структур влади і бізнесу в режимі діалогу, з використанням медіації та арбітражу, створити ефективний майданчик для діалогу , впровадження нових інформаційних технологій [2, с. 198]. Державні органи повинні мати законні канали для

донесення інформації та обміну думками, і в них потрібно вкладати ресурси.

Між державою та суб'єктами господарювання має бути своя зона відповідальності. Відповідальність влади це проведення реформ, забезпечення інтересів підприємницьких структур та суспільства, гарантувати дотримання верховенства права. Відповідальність бізнесу це розвиток бізнес-середовища, інвестування в економіку держави, дотримуватися принципів чесної праці та конкуренції. Відповідальність суспільства це контроль над діями влади та додержання Конституції і законів України [3].

Бізнес та державні інституції необхідні один одному, задля вирішенні економічних проблем суспільства та держави. Сьогодні, як ніколи раніше, бізнес чекає від влади реальних реформ. У наявності сприятливого інвестиційного клімату однаково зацікавлені як владні, так і підприємницькі структури. Вважаємо за необхідним сформувати та впровадити модель ефективної взаємодії між державою та суб'єктами господарювання, яка ґрунтуватиметься на принципах довіри, верховенства права та прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. К.: ІЕП України, 2009. 864 с.

2. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. К.: Ваіте, 2016. 280 с.

3. Жаліло Я.А. Економічний діалог: партнерство заради прогресу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/Table/8022007/80207/003.htm#a1.

Сокол Владислав Олександрович,
аспірант
Науковий керівник:
Минюк Олена Юріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Активний розвиток та функціонування суспільства не можливі без порушення певних прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин іншими суб'єктами, які прямо чи опосередковано призводять до конфліктних ситуацій та спорів.

Залежно від змісту суспільних відносин спори класифікуються на: політичні, правові, фінансові, господарські, трудові, сімейні та інші.

Враховуючи перехід більшості держав до ринкової економіки, це сформувало сприятливі умови для розвитку підприємництва, яке в свою чергу не можливе без виникнення господарських спорів, що пов'язані із здійсненням господарської діяльності, між суб'єктами підприємництва.

Основним способом вирішення спорів, що запропонований державою, є судовий порядок вирішення спорів. Проте, в світі значної популярності набирають альтернативні способи вирішення спорів.

Альтернативне вирішення (врегулювання) спорів – це група взаємопов'язаних процесів, за допомогою яких спори (конфлікти) вирішуються без звернення до формальної системи судочинства.

Одним із провідних альтернативних способів вирішення спорів є медіація. Медіація – це метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. На відміну від формального судового чи арбітражного процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – медіатор не приймає рішення за них [1, с. 74].

Специфічним суб'єктом медіації, як альтернативного способу вирішення спору, є медіатор. Медіатор – нейтральна по відношенню до сторін конфлікту третя сторона (спеціально підготовлений посередник), яка сприяє досягненню сторонами взаємоприйнятної згоди щодо розв'язання спору, зосереджуючись при цьому на інтересах сторін, а не на правових позиціях або договірних правах.

Медіація, як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів, здійснюється на основі наступних принципів, які спонукають досягненню належного результату, а саме: добровільність; конфіденційність; щирість намірів щодо вирішення конфлікту; неупередженість посередника; правомочність сторін; неформальність та гнучкість процедури медіації [2, с. 102].

В багатьох зарубіжних країнах медіація широко застосовується для вирішення господарських спорів. Даний спосіб позитивно впливає на розвантаження судової системи, та надає можливість сторонам спору знайти компроміс у вирішенні спірного питання.

Під час здійснення медіації для вирішення фінансових спорів, медіатори використовують наступні прийоми:

– виявлення дійсних інтересів сторін, замість визначення правових позицій та ставлення до конфліктної ситуації;

– допомога сторонам у прийнятті рішень через призму їхніх довгострокових цілей та інтересів;

– використання максимально гнучких та неформальних процедур вирішення фінансових спорів;

– сприяння обговоренню проблемного питання та заохочення вільного висловлення ідей щодо його вирішення;

– розкриття інформації, що стосується конфліктного питання та підбір різноманітних варіантів щодо його вирішення;

– сприяння побудові діалогу сторін спору та самостійного знаходженню сторонами спільного рішення, замість нав'язування позиції медіатора;

– залучення у разі необхідності третьої сторони для спрощення спілкування сторін спору та прискорення його вирішення.

Аналізуючи світовий досвід використання медіації під час вирішення господарських спорів, варто зазначити, що дана практика вперше почала застосовуватися в США після Паундської конференції в 1976 році, а згодом набула популярності в Канаді, Великій Британії та країнах Європи. Даний інститут вирішення спорів закріплений на

законодавчому рівні та постійно еволюціонує шляхом розробки порядків, інструкцій та методичних рекомендацій [3, с. 371].

Проводячи паралель з вітчизняною правовою системою, варто зазначити, що порядок застосування медіації для вирішення фінансових спорів в Україні на законодавчому рівні не закріплений, та використовується досить різко.

Порівнявши медіацію як альтернативний спосіб вирішення фінансових спорів з порядком вирішення спорів в суді, варто виділити наступні переваги: економія часу; зниження вартості процесу вирішення спору; можливість впливати на результат; конфіденційність процедури; можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами; можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому; гарантія виконання рішення (у разі успішної медіації).

Підводячи підсумки, можна дійти висновку, що закріплення на законодавчому рівні порядку медіації як способу вирішення господарських спорів, надасть можливість суб'єктам господарювання оперативно та ефективно вирішувати спірні питання, що позитивно відобразиться на динаміці росту фінансових показників учасників ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. URL: http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2017/2/6.pdf (дата звернення: 03.03.2020).

2. Крестовська Н. Медіація у професійній діяльності юриста / Н. Крестовська, Л. Романадзе. – Одеса: Екологія, 2019. – 462 с.

3. Клессенс Стійн. Корпоративне управління та розвиток / С. Клессенс. – Вашингтон, США: Світовий банк, 2003. – 641 с.

Черниш Богдан Петрович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Никитченко Наталія Валеріївна,
доктор юридичних наук, професорка,
завідувач кафедри господарського права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДНИКІВ, ЕКСПЕРТІВ-ДОРАДНИКІВ ТА ДОРАДЧИХ СЛУЖБ В УКРАЇНІ

Україна позиціонує себе та сприймається її партнерами на міжнародній економічній та політичній арені як країна з сильною аграрною базою та потенціалом. Навіть у Угоді про асоціацію з Європейським Союзом (далі – Угода) міститься норма, яка спрямована на захист українського сільськогосподарського бізнесу в перспективі євроінтеграційних процесів. Зокрема, ст.32 зобов'язує, що після набрання чинності цією Угодою жодна сторона не повинна зберігати в силі, запроваджувати або відновлювати експортні субсидії або інші заходи еквівалентної дії щодо сільськогосподарських товарів, призначених для продажу на території іншої сторони. Тобто, питання аграрного розвитку та розвитку сільського господарства для України як держави є пріоритетним та фундаментальним [1].

Як і будь яка інша діяльність пов'язана з виробництвом, сільськогосподарська діяльність залежить від низки чинників, які безпосередньо впливають на успішність такого виробництва. Одним із них є стан розвитку надання дорадчих послуг та експертна забезпеченість у зазначеній сфері. Правовий статус суб'єктів сільськогосподарської дорадчої діяльності визначено Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 року (далі – Закон).

Зокрема, даний Закон визначає сільськогосподарську дорадчу діяльність як сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств,

господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства [2].

Нині дане визначення може бути допрацьоване з урахуванням досягнень науковців та напрацювань практиків. Зокрема, як зазначає В.В. Ровний: «дорадча діяльність – це передусім інтерактивний діалог між клієнтом і суб'єктом дорадчої діяльності» [3]. Підтримуючи цю позицію зазначаємо, що дорадчу діяльність варто визначати як діяльність з надання консультативних та допоміжних послуг у сфері здійснення сільськогосподарської діяльності оскільки вона має чітко окреслене коло, в межах яких вона здійснюється. Відповідно доцільним було б визначити сільськогосподарську дорадчу діяльність як діяльність, що полягає у наданні консультативних та допоміжних послуг у сфері здійснення сільськогосподарської діяльності профільним сільськогосподарським підприємствам та населенню, з метою підвищення її прибутковості.

Варто звернути увагу, що Законом не визначена організаційно-правова форма, у якій повинна здійснюватися діяльність як дорадників, так і дорадчих служб.

Наразі, дорадчі служби діють в найрізноманітніших організаційно-правових формах: товариство з обмеженою відповідальністю, споживче товариство, благодійний фонд, громадська організація [4].

Вважаємо, що діяльність дорадників має в подальшому позиціонуватись як професійна консультаційна діяльність суб'єкта господарювання, а тому повинна бути єдина організаційно-правова форма, наприклад у формі товариства з обмеженою відповідальністю.

Щодо діяльності фізичних осіб, які здійснюють дорадчі функції, їх правова форма також не визначена. Вони здійснюють свою діяльність і як фізичні особи, і як фізичні особи-підприємці. Очевидно, що дорадча діяльність є професійною, комерційною діяльністю для фізичних осіб, відповідно цілком логічним кроком стане введення обов'язкової реєстрації такого дорадника як фізичної особи-підприємця. Проте, скоріш за все така норма не буде популярною у суспільстві, де панує думка про необхідність введення особливого правового статусу дорадників, як професійних консультантів та допоміжних осіб у сфері здійснення сільськогосподарської діяльності.

Досліджуючи діяльність дорадчих служб, варто звернути увагу на КВЕД, за яким останні здійснюють свою діяльність. На практиці дорадчі служби встановлюють такі види діяльності як 70.22 Консультування з питань комерційної діяльності й керування; та 01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві [5].

В перспективі посилення значення дорадчої діяльності (а це має стати самоціллю держави при введенні ринку землі сільськогосподарського призначення) необхідно виокремити самостійний вид економічної діяльності для сільськогосподарської дорадчої діяльності: 01.80 сільськогосподарська дорадча діяльність.

Щодо пересертифікації кожні 5 років, то на нашу думку, таке обмеження не відповідає реальним потребам контролю за діяльністю дорадників. Згідно з даними Реєстру сільськогосподарських дорадчих служб України дорадчих служб наразі діє всього лише 20. Щодо дорадників – їх, згідно з Реєстром сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників, більше 500. Тобто, кількість спеціалістів-професіоналів у даній сфері абсолютно не значна, а тому проведення сертифікації кожні 5 років не найкращим чином впливатиме на популярність отримання цієї спеціальності майбутніми спеціалістами.

Отже, діяльність сільськогосподарських дорадників, експертів-дорадників та дорадчих служб має низький рівень правової визначеності та не містить конкретних базових елементів здійснення діяльності в даній сфері. Законодавцю на порозі введення ринку землі сільськогосподарського призначення потрібно детально регламентувати та забезпечити діяльність сільськогосподарських дорадників, зокрема, з огляду на надання профільної професійної допомоги населенню.

При введенні ринку землі сільськогосподарського призначення роль дорадників у даній сфері, особливо у сільській місцевості, зросте у рази. Зокрема, з огляду на можливість концентрувати земельні ділянки у себе у власності для збільшення обсягів виробництва, фізичним особам буде потрібна інформаційна допомога, яку можуть надавати саме дорадники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом… з іншої сторони : Угода, Міжнародний документ від 21.03.2014 року // БД «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 07.06.2004 № 1807-IV // БД «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15

3. Ровний В.В. Проблеми правового регулювання діяльності дорадників та експертів-дорадників сільськогосподарської дорадчої діяльності. *Наше право.* 2015. № 5. С. 124-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_5_22

4. Реєстр сільськогосподарських дорадчих служб : Реєстр станом на 13.02.2020 року. URL: https://agro.me.gov.ua/ua/file-storage/reyestr-doradchih-sluzhb-ta-doradnikiv

5. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Наказ від 11.10.2010 № 457 // БД «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10

Швейда Тетяна Миколаївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Відносини влади і бізнесу у всі часи характеризувалися значним рівнем напруженості і неодноразовим переміщенням балансу сил то в одну, то в іншу сторону та зазвичай відносини знаходяться в конфліктному стані.

Існуюча ситуація в сфері взаємодії держави і бізнесу характеризується визнанням представниками державних структур, підприємцями актуальності стимулювання міжсекторної співпраці, появою успішних управлінських моделей і позитивних результатів державно-приватного партнерства.

Вчені та практики протягом багатьох років намагаються знайти шляхи вирішення проблем пов’язаних зі зниженням ефективності бізнесу, інституційними недоліками його функціонування, підвищенням

соціальної відповідальність як держави, так і окремих суб'єктів господарювання, злиттям владних інституцій і бізнесструктур, що породжує корупцію та багато інших проявів у бізнес-середовищі і стримує процес реформування суспільства в цілому. Існуюча в Україні система взаємовідносин бізнесу і держави зумовлює необхідність формування нових механізмів партнерства та взаємодії між ними на основі поєднання принципів державного регулювання економіки з метою забезпечення цілей, завдань та пріоритетів розвитку суспільства.

У сучасній змішаній ринковій економіці формуються врегульовані економічні відносини з тісною взаємодією та співіснуванням держави і бізнесу, що проявляється у розвитку різноманітних форм партнерства та їх поширення в різних галузях економіки. Французький політик і дослідник Л. Фабіус стверджує, що на зміну державі-володареві в XXI ст. приходить час держави-партнера – «наступає епоха синтезу», що робить державу більш ефективною[1].

Проблеми співпраці, насамперед, проявляються в недоліках законодавчої бази, що визначає права та відповідальність сторін, недосконалості форм і методів реалізації партнерських відносин, відсутності конкурентних умов для ефективного співробітництва, нерозвиненості інвестиційного та інноваційного середовищ.

Наразі особливу увагу варто приділяти налагодженню економічного партнерства між владою та бізнесом, в першу чергу, через зміну та вдосконалення законодавчої бази, фінансової та судової систем, покращення інвестиційного клімату, підвищення кредитного рейтингу, ліквідацію існуючих адміністративних бар'єрів, розширення прав суб'єктів господарювання, захист інтересів виробників та розширення для них ринків, впровадження прозорого ринку землі, приватизацію та багато інших важливих реформ.

Триваюча дискусія в наукових колах різних країн з приводу регулюючої функції держави породжує паралельну дискусію з приводу всеосяжної влади бізнесу. Американський політолог Грем Уілсон вважає, що сам характер дискусій з приводу влади та бізнесу змінився в останні десятиліття [2, ст. 50].

По-перше, стало важко підтримувати той аргумент, що бізнес обманює суспільство тим, що його домінування приймається через третю особу – «вла- ду». Зрозуміло, бізнес використовує свої широкі ресурси, як це роблять усі групи інтересів, які собі можуть дозволити

це зробити, з метою створення сприятливого іміджу в очах суспільства за допомогою реклами, так і перед елітою суспільства за допомогою розумного розподілу дотацій.

Другим аргументом щодо всеосяжної влади бізнесу є ствердження того, що бізнес це не просто звичайна група інтересів. Ця група має високий рівень влади і впливу на державу, що є продовженням його структурного становища в суспільстві. Фінансування виборчих кампаній, структурна влада є тими перевагами, які дозволяють бізнесу бути значно впливовішою групою інтересів, ніж ті, які цього не мають.

Необхідно підкреслити, що соціально відповідальна діяльність бізнесу може розвиватися повною мірою лише на базі його прибуткового функціонування і високої конкурентоспроможності та має надавати відчутний ефект у коротко- або середньостроковій перспективі. Неконкурентоспроможний і збитковий бізнес не матиме стимулів і можливостей вкладати ресурси в розвиток людського капіталу і навколишнього середовища. Відтак поняття соціальної відповідальності бізнесу нерозривне з поняттям відповідальності держави перед бізнесом за створення умов для зміцнення конкурентоспроможності національних компаній [3, ст. 50].

Ще один науковий напрямок зв'язує посилення ролі держави з його функцією забезпечення економічного розвитку. Так, американський історик економіки О. Гершенкорн відзначав, що ті країни, які пізніше стали на шлях індустріалізації або інших великомасштабних технологічних і економічних перетворень, мають, як правило, ширший державний сектор і розвиненіше державне регулювання економіки. У цих випадках держава виступає свого роду локомотивом економічних перетворень, акумулюючи цілеспрямовані зусилля на технічне переоснащення галузей, наукових програм, збільшення інвестицій, структурну політику [4, ст. 123].

Варто зазначити, що ініціатором і основним агентом змін зазвичай виступає держава, яка визначає стратегії, цілі перетворень та кроки їх реалізації.

Слід наголосити, сьогодні, як ніколи раніше, бізнес чекає від влади реальних реформ. У наявності сприятливого інвестиційного клімату зацікавлені як владні, так і підприємницькі структури. Наразі у влади з'явилася унікальна історична можливість, причому також є всі інструменти для того, щоб зробити реальні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. LeroleetlaplacedePEtataudebutduXXIesiècle. – P., 2001
2. Wilson G.K. Business and Politics (A Comparative Introduction. Third Edition). PALGRAVE MACMILLAN. – P., 2004. – P. 50.
3. Щодо організації національного економічного діалогу як засобу суспільної консолідації навколо завдань соціально-економічного розвитку України / Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку Національного інституту стратегічних досліджень URL: http://old.niss.gov.ua/Monitor/Marrch/02.htm.
4. Gerschenkron A, Economic Backwardness in Historical Perspective: A Book of Essays. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press. – P., 2018 – P. 456.

Наукове видання

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Збірник матеріалів
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(25 березня 2020 року)

У двох частинах
Частина 1

Тези подано в авторській редакції.

Відповідальні за випуск: Топчій В. В., Шакірова О. В.

Форматування та комп'ютерна верстка *Лисенко О. В.*

Здано до друку 24.03.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 19,9.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 880.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016

ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

У СЕРІЇ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018:

«Електронний аудит – сучасна форма електронного контролю»
«Розвиток податкового аудиту в Україні»
«Податки на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок: новації реформ та їх наслідки»
«Підприємницька діяльність»
«Основи аудитування»
«Інформаційно-аналітичні технології в аудиторській»
«Основи законодавчо-економічної діяльності»
«Актуальні питання запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів»

2020:

«Митна статистика України»
«Управлінські інформаційні системи в обліку та аудиторській»
«Митне право»
«Модернізація податкової і митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України»
«Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001 р.
З продовженням в серії
«Податкова та митна справа в Україні»,
яку започатковано в 2015 р.

9 789663 375724

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ Ч. 1

ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 БЕРЕЗНЯ 2020 РОКУ)

ЧАСТИНА 1

